

ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ : กรณีศึกษาเทวสถาน
ในกรุงเทพมหานคร

นายกรบ นาคสุวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2551

**The Beliefs and Rites of People towards the Ganesha: A Case Study
of Hindu Shrines in Bangkok**

Mr.Nakrob Narksuwan

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies**

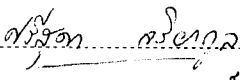
School of Liberal Arts

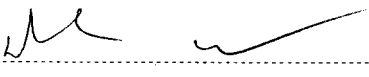
Sukhothai Thammathirat Open University

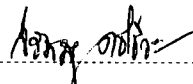
2008

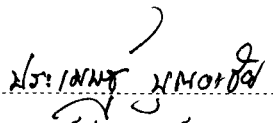
หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ : กรณีศึกษา
เทวสถานในกรุงเทพมหานคร
ชื่อและนามสกุล นายนักรบ นาคสุวรรณธุ์
แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา
สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิง ปรีชา หิรัญประดิษฐ์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัสสา กษาชีวะ
3. อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

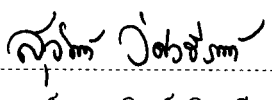
 ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ศรีสุตา จริยาคุณ)

 กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิง ปรีชา หิรัญประดิษฐ์)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัสสา กษาชีวะ)

 กรรมการ
(อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย)

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชา
ไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

 ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ วิสวธีรานนท์)

วันที่ 13 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2552

ชื่อวิทยานิพนธ์ ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ : กรณีศึกษา เทวสถานใน กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย นายกรบ นาคสุวรรณ ปริญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์เรือเอกหญิง ปรีชา หิรัญประดิษฐ์ (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรัสสา กษาชีวะ (3) อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย ปีการศึกษา 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะความเชื่อและบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อประชาชนและ 2) ศึกษารูปแบบพิธีกรรมและสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ

วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกต จากพราหมณ์และผู้รู้ 10 คน ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน 42 คน เจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการค้าบริเวณเทวสถาน 6 คน อธิบายผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาคือเทพแห่งศิลปะวิทยาและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เครื่องรางของขลังตามลำดับ ความเชื่อดังกล่าวได้รับการบอกเล่าจากพราหมณ์ จากหนังสือ ได้ผลสำเร็จกับตนเองและจากคติความเชื่อเดิม บทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อประชาชนเรียงตามลำดับดังนี้คือ บทบาทในการประทานความสำเร็จ อันจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของตนเองดีขึ้นและมีความมั่นใจในการใช้ชีวิต บทบาทของพระพิฆเนศในฐานะเทพบรมครูแห่งศิลปศาสตร์ เพื่อให้เกิดความสำเร็จและเจริญรุ่งเรืองในอาชีพ และ บทบาทของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประทานความปลอดภัยและ โชคดีและ 2) รูปแบบพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ มีการไหว้แบบไหว้พระพุทธรูปในศาสนาพุทธมากที่สุด รองลงมาเป็นการผสมผสานกันระหว่างการไหว้พระในพุทธศาสนาและการไหว้เทพในศาสนาฮินดู สุดท้ายคือการไหว้เทพในศาสนาฮินดู ส่วนสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม ประชาชนจะใช้เครื่องสังเวบูชาตามที่แต่ละเทวสถานจัดบริการไว้ให้ ความหมายของเครื่องสังเวบูชา ประชาชนจะให้ความหมายตามพราหมณ์และผู้รู้หรือหนังสือแต่บางส่วนก็ไม่สามารถบอกความหมายได้

คำสำคัญ พระพิฆเนศ ความเชื่อ พิธีกรรม เทวสถาน

Thesis title: The Beliefs and Rites of People towards the Ganesha: A Case Study of Hindu Shrines in Bangkok

Researcher: Mr. Nakrob Narksuwan; **Degree:** Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisors: (1) Lt. Preeya Hiranpradith RTN, Associate Professor;

(2) Dr. Jirassa Kachachiva, Assistant Professor; (3) Pramet Bunyachai;

Academic year: 2008

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the beliefs and roles of the Ganesha towards people and: 2) to study the rites form and the symbols performed by the people towards the Ganesha.

The research methods used in this study were documentary research. The field survey was based on interview and observation. Sample groups consisted of 10 Brahmans and Ganesha gurus, 42 Ganesha worshippers at the shrine, 6 officers and vendors selling oblation at the shrine. Descriptive analysis was used.

The results were as follow: 1) most people coming to worship the Ganesha at the shrine believed that Ganesha was the god of success the god of arts and the sacred item and amulet, respectively. The foundation of their belief was from Brahman's hearsay, books, their own experiences and the old beliefs. The Ganesha's primary roles in the worshipper's lives were in order from more to be as follow: granting success to help make the worshipper's life better and to have more confidence in themselves. Secondly, Ganesha was considered the god of arts who could grant accomplishment and glory. Thirdly, he was considered the god of safety and good luck. 2) Rituals performed by Ganesha devotees were paying respect the as is done Buddha images in Buddhism, and a mixture of paying respect to Buddha images in Buddhism and to Hindu gods in Hinduism and paying respect to Hindu gods in Hinduism. Ritual symbols used were the same oblations and offerings as used in Hinduism's rituals prepared by each shrine. People adopted the meaning of these offerings from Brahmans, Ganesha gurus, or books. However, some people could not explain the meaning.

Keywords: Ganesha, Beliefs, Rites, Shrine

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิง ปรีชา หิรัญประดิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัสสา วิชาชีวะ และ อาจารย์ ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และรองศาสตราจารย์ ศรีสุดา จริยากุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง ต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้ง 4 ท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก พระราชครูวามเทพมุนี หัวหน้าพรหมณ์เทวสถาน โบสถ์พรหมณ์ บัณฑิตลลิต โมฮัน วายส หัวหน้าพรหมณ์วัดเทพมณเฑียร คุณกมลเสก กุมารี ผอ.ฝ่ายวัฒนธรรมสมาคมฮินดูสมาช คุณสุรพงษ์ สิรินครกุล เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี บัณฑิตบินเคคัวี ชุกุลา หัวหน้าพรหมณ์วัดวิษณุ คุณกฤษณะ อุปเคีย ประธานสมาคมฮินดูธรรมสภา คณะพรหมณ์และเจ้าหน้าที่ทุกท่านจากเทวสถาน โบสถ์พรหมณ์ วัดเทพมณเฑียร วัดพระศรีมหาอุมาเทวีและวัดวิษณุ ประชาชนทุกท่านที่ให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์และบอกข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับพระพิฆเนศทุกท่าน ห้องสมุดและ เว็บไซต์ต่างๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บิดามารดา นท.สมชัย และ นางสร้อยระย้า นาคสุวรรณ รวมทั้งคณาจารย์และเจ้าหน้าที่เลขานุการกิจ สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทุกท่าน คุณสำราญ ผลดี คุณวิสุทธ์ พรทวีวัฒน์ เพื่อนๆ พี่ๆ ทุกท่านใน ป.โทไทยคดีศึกษา รุ่น 1 และท่านอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ ที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด

สุดท้ายนี้ความสำเร็จและความชื่นชมยินดีจากงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นเทวบูชาแด่องค์พระพิฆเนศ และขอให้พระองค์ทรงประทานพรให้แก่ผู้ที่กล่าวถึงมาข้างต้นนี้รวมถึงประชาชนคนไทยทุกท่านเทอญ

นายนักรบ นาคสุวรรณ

พฤษภาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	4
ขอบเขตการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	5
คำจำกัดความในการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
บทที่ 2 ประวัติและความเป็นมาของพระพิฆเนศ	17
ศาสนาฮินดูในประเทศอินเดียและประเทศไทย	17
ประวัติพระพิฆเนศในประเทศอินเดีย	23
ความเชื่อ บทบาทและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในประเทศอินเดีย	27
ประวัติพระพิฆเนศในประเทศไทย	30
ประวัติของเทวสถานที่ประดิษฐานพระพิฆเนศในกรุงเทพมหานคร	31
บทที่ 3 ความเชื่อและบทบาทของพระพิฆเนศในสังคมไทย	36
ความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศตามความคิดเห็นของพราหมณ์ผู้รู้ ณ เทวสถานต่างๆ	37
ความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศของผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถาน	39
บทบาทของพระพิฆเนศตามความคิดเห็นของพราหมณ์ผู้รู้ ณ เทวสถานต่าง ๆ	48
บทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถาน	51
บทที่ 4 รูปแบบพิธีกรรมและความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม ของพระพิฆเนศ	58
รูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในประเทศไทย	58
ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในประเทศไทย	64

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินาศของเทวสถานต่างๆ	67
รูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินาศของผู้ที่มาสักการะพระพินาศ ณ เทวสถาน	73
การให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินาศ ตามความคิดเห็นของพราหมณ์และผู้รู้	83
การให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินาศตามความเห็น ของผู้ที่มาสักการะพระพินาศ ณ เทวสถาน	84
บทที่ 5 สรุปลผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	90
สรุปลผลการวิจัย	90
อภิปรายผล	94
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	96
ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป	97
บรรณานุกรม	98
ภาคผนวก	109
ก รูปภาพเกี่ยวกับพระพินาศ	110
ข บทสวดมนต์บูชาพระพินาศ	137
ค แบบสัมภาษณ์ ประชาชน พราหมณ์ผู้ทำพิธี ผู้รู้ และเจ้าหน้าที่เทวสถาน	146
ประวัติผู้วิจัย	149

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 การตกแต่งรูปแบบเคารพพระพินนศในงานคณศจตุรธ	111
ภาพที่ 2.2 พธิเจลิมฉลองงานคณศจตุรธ	111
ภาพที่ 2.3 การนำเทวรูปไปลอยน้ำหลังเสร็จพธิ	112
ภาพที่ 2.4 เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า	112
ภาพที่ 2.5 พระพินนศองค์ประธาน ภายในเทวสถาน โบสถ์พราหมณ์	113
ภาพที่ 2.6 เทวสถานวัดเทพมณเฑียร	113
ภาพที่ 2.7 เทวรูปพระพินนศหินอ่อน ภายใน โบสถ์วัดเทพมณเฑียร	114
ภาพที่ 2.8 เทวสถานวัดวิษณุ	114
ภาพที่ 2.9 เทวรูปพระพินนศหินอ่อน และพระนางพุทธิ และสิทธิ ภายใน โบสถ์วัดวิษณุ	115
ภาพที่ 2.10 วัดพระศรีมหาอุมาเทวี	115
ภาพที่ 2.11 เทวรูปพระพินนศหินแกรนิต และเทวรูปหนู เทพพาหนะ ภายใน โบสถ์วัดพระศรีมหาอุมาเทวี	116
ภาพที่ 2.12 เทวรูปพระพินนศสัมฤทธิ์ใช้ในพธิแห่ประจำปี	116
ภาพที่ 4.1 การได้ชิงช้าในพธิตรีข้มปวย-ตรีปวย	117
ภาพที่ 4.2 การถวยเครื่องบูชาพระพินนศในพธิตรีข้มปวย-ตรีปวย	117
ภาพที่ 4.3 การถวยเครื่องบูชาพระพินนศในพธิตรีข้มปวย-ตรีปวย	118
ภาพที่ 4.4 พระพินนศในพธิไหว้ครู	118
ภาพที่ 4.5 ลูกประจำ 108 ลูก	119
ภาพที่ 4.6 เครื่องหมายสวัสดิกะ	119
ภาพที่ 4.7 เม็ดน้ำตาพระศิวะ	120
ภาพที่ 4.8 หม้อกลัก	120
ภาพที่ 4.9 ตะเกียงอารดี	121
ภาพที่ 4.10 พวงมาลัยดอกไม้	121
ภาพที่ 4.11 ขนม โมทกะหรือลัทคู	122
ภาพที่ 4.12 ขนม โมทกะหรือลัทคู	122
ภาพที่ 4.13 หมาก พลุ และหญ้าแพรก	123

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.14 น้ำที่จะใช้สร้างพระพิฆเนศ ประกอบด้วย นม, น้ำผึ้ง, เนย เป็นต้น	123
ภาพที่ 4.15 ผงเจมสีต่าง ๆ บดจากพืช	124
ภาพที่ 4.16 บัณฑิตลลิต โมฮัน วายส เป็นประธานในพิธีบูชาพระพิฆเนศ	124
ภาพที่ 4.17 พิธีกรรมการบูชาพระพิฆเนศ	125
ภาพที่ 4.18 พราหมณ์เจิมหน้าผากแก่ผู้มาร่วมพิธีบูชาพระพิฆเนศ	125
ภาพที่ 4.19 การบรรเลงดนตรีในพิธีบูชาพระพิฆเนศ	126
ภาพที่ 4.20 พิธีคณศจตุรตีประจำเดือน	126
ภาพที่ 4.21 รูปเคารพและ โต๊ะบูชาพระพิฆเนศ	127
ภาพที่ 4.22 เตาไฟในพิธีบูชาพระพิฆเนศ	127
ภาพที่ 4.23 เครื่องบูชาถวายพระพิฆเนศ	128
ภาพที่ 4.24 ประธานในพิธีส่งหม้อกลักส์ให้พราหมณ์เพื่อทำการแห่	128
ภาพที่ 4.25 ขบวนแห่พระพิฆเนศ	129
ภาพที่ 4.26 ขบวนแห่พระพิฆเนศจตุรตี	129
ภาพที่ 4.27 ประชาชนผู้มาร่วมงาน คณศจตุรตี	130
ภาพที่ 4.28 การเตรียมพิธีบูชาพระพิฆเนศ	130
ภาพที่ 4.29 การสร้างน้ำพระพิฆเนศ	131
ภาพที่ 4.30 หลังการสร้างน้ำจะทำการเช็ดพระวรกาย	131
ภาพที่ 4.31 เมื่อสร้างน้ำและเช็ดพระวรกาย จะถวายอาภรณ์แด่พระพิฆเนศ	132
ภาพที่ 4.32 ถวายอาภรณ์แด่พระพิฆเนศ	132
ภาพที่ 4.33 เครื่องบูชาพระพิฆเนศหลังจากเสร็จพิธีสร้างน้ำ	133
ภาพที่ 4.34 การถวายไฟ (อารตี) แด่พระพิฆเนศ	133
ภาพที่ 4.35 การเล่นดนตรีเพื่อสรรเสริญพระพิฆเนศ	134
ภาพที่ 4.36 การไหว้เทพแบบฮินดู	134
ภาพที่ 4.37 การไหว้เทพแบบฮินดู	135
ภาพที่ 4.38 การไหว้เทพแบบฮินดู	135
ภาพที่ 4.39 เอามือไปอังไฟในตะเกียงอารตี	136
ภาพที่ 4.40 เอามือมาลูบหน้า	136

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มานานแล้ว ความเชื่อนั้นย่อมเกิดกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดในโลกนี้ ความเชื่ออาจจะคล้ายหรือแตกต่างกันก็เป็นตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลนั้น และความเชื่อก็จะนำไปสู่พิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความเชื่อ มีการสั่งสมและสืบสานความเชื่อและพิธีกรรมนั้นจนทำให้เกิดเป็น “วัฒนธรรม” ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

มนุษย์มีความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติที่มีพลังอำนาจและพยายามจะควบคุมอำนาจนั้นเพื่อประโยชน์ของตัวเอง โดยแสดงออกในรูปแบบพิธีกรรมต่างๆ เช่นการไหว้หรืออ้อนวอนต่อสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภคม (2536 : 29) กล่าวว่า “สาระสำคัญในความเชื่อเรื่องสิ่งนอกเหนือธรรมชาติก็คือเชื่อในพลังแห่งอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอะไรก็ได้ และทำให้มนุษย์ยอมสยบด้วยการกราบไหว้อ้อนวอนหรือพยายามควบคุมอำนาจเหล่านั้นเพื่อประโยชน์ของตนเอง” ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็เกรงกลัวต่ออำนาจแต่ก็ยังต้องรองต่ออำนาจเหล่านั้น ดังที่ จลาตชาย รมิตานนท์ (2537 : 32) กล่าวว่า “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์อาจเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมของมนุษย์ได้เสมอ และอาจให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงเกิดความเกรงขามและเกรงกลัว แต่กระนั้นยังอาจต่อรองกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้”

ระบบความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมของมนุษย์เป็นพื้นฐานของความเชื่อและพิธีกรรมในยุคต่อ ๆ มา ปัจจุบันความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติได้ปรากฏทั่วไปในสังคมมนุษย์ทุกชาติทุกภาษารวมทั้งสังคมไทย ดังที่พระยาอนุมานราชธน (2506 : 195) กล่าวว่า “ความเชื่อของชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับของชาติอื่น ๆ คือมีความเชื่อสิ่งที่ตามปกติมองไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีอิทธิฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคน อาจบันดาลให้ดีหรือร้าย หรือให้คุณให้โทษได้ ความเชื่อถืออย่างนี้เรียกว่า “คติถือผีบางเทวดา” อันเป็นคติศาสนาแต่ดั้งเดิมของมนุษย์ ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาอันประณีตขึ้นเหมือนในปัจจุบัน”

ในการประกอบพิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือพิธีกรรมเพื่อการบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะต้องมีสิ่งของหรือวัตถุที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งสิ่งของที่ใช้

ในพิธีกรรมรวมถึงการประกอบพิธีกรรมล้วนมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ในที่นี้หมายถึง วัตถุประสงค์ของ การแสดงท่าทางต่างๆ การสวมดนตรี เป็นต้น พิชรพรรณ รัตนพันธุ์ (2543 , 9 – 10) อธิบายไว้ว่า “ลักษณะพิเศษที่ทำให้พิธีกรรมแตกต่างไปจากปรากฏการณ์ทางสังคมทั่วไปคือ พิธีกรรมนั้นจะต้องแวดล้อมไปด้วยสิ่งที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือ สัญลักษณ์ ซึ่งต้องมีความหมายและอำนาจ ต้องได้รับความเชื่อถือยอมรับร่วมกันของสังคม รูปแบบของสัญลักษณ์ มีการพูดคุยสนทนากันได้ เขียนได้ แสดงออกปฏิกิริยาหรือเป็นสิ่งของก็ได้” ซึ่งสอดคล้องกับ วิคเตอร์ เทอร์เนอร์ (1970 : 81, อ้างจาก สุชาติ กิตติตระกูล, 2540:7) อธิบายไว้พอสรุปได้ว่า สัญลักษณ์เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของพิธีกรรมแต่เต็มไปด้วยคุณลักษณะของพฤติกรรม ช่วยให้เราเข้าใจรายละเอียดต่างๆ ของพิธีกรรมและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม สัญลักษณ์ที่กล่าวว่ามีทั้งเป็นรูปธรรม เช่น วัตถุที่ใช้ในพิธี และสัญลักษณ์ที่เป็นนามธรรม ได้แก่ บรรยากาศ สถานที่ คนตรี เป็นต้น

สรุปว่าปรากฏการณ์ยอมรับนับถือการทำพิธีกรรมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีแทรกให้เห็นอยู่เกือบทุกแห่งทั่วไปในสังคมไทย ดังจะเห็นได้ตามบ้านเรือนและสถานที่ต่างๆ มีการก่อตั้ง เทวสถานที่ประดิษฐานเทพเจ้าหรือตามสถานที่ต่างๆ ก็มีการตั้งศาล เช่น ศาลพระพรหม ศาลพระพิฆเนศหรือองค์เทพต่าง ๆ เพื่อสักการบูชา มีลักษณะความเชื่อ รูปแบบพิธีกรรม และสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่ต่างกันด้วยวัตถุประสงค์และวิธีการที่หลากหลายกันออกไป

ความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศในแผ่นดินไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยในฐานะเทพแห่งอุปสรรคตามคติความเชื่อเดิมจากอินเดีย ในสมัยอยุธยาเป็นต้นมาพระพิฆเนศอยู่ในฐานะของเทพแห่งอุปสรรค บรมครูช่าง และเทพแห่งศิลปวิทยา โดยเฉพาะพระพิฆเนศในฐานะเทพแห่งศิลปวิทยานั้น จะปรากฏเด่นชัดตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (จิรัศสา คชาชีวะ 2527: 99)

เสฐียร โกเศศ (2510 : 205 – 210) กล่าวว่า “แต่เดิมนั้นชาวไทยนับถือพระคเณศตามคติความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าแห่งวิชาคชศาสตร์ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้าวรรณคดีสันสกฤตของอินเดียฉบับภาษาอังกฤษ ได้ทรงทราบว่า พระคเณศเป็นเทพเจ้าแห่งศิลปวิทยาการจึงทรงนำมาใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของวรรณคดีสโมสรและตราของกรมศิลปากร”

ที่มาของการนับถือพระพิฆเนศในฐานะของเทพแห่งศิลปศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้ทรงโปรดงานด้านการแสดงและการประพันธ์ ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพิฆเนศ ดังเห็นได้จากพระองค์ทรงของพรจากพระพิฆเนศในงานพระราชนิพนธ์เรื่องลิลิตนารายณ์สิบปาง ด้วยเหตุดังกล่าวอาจเป็นที่มาของการนิยมนับถือบูชาพระพิฆเนศของผู้ประกอบอาชีพด้านศิลปศาสตร์และนาฏศาสตร์ (ส.พลายน้อย 2524 : 26)

จิรัธสา คชาชีวะ (2527 : 150) อธิบายเพิ่มเติมว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าที่รู้จักแพร่หลายในหมู่ชาวไทยว่าเป็นเทพเจ้าแห่งศิลปวิทยา ความฉลาดรอบรู้ และมีเรื่องเล่าว่าพระมหากษัตริย์ยาสะเชื่อว่าพระกณเศได้ทรงอนุเคราะห์สติปัญญาแก่ตนในการรจนาคัมภีร์มหาภารตะจนสำเร็จ”

ในคัมภีร์ปุราณะของศาสนาฮินดู กล่าวว่า พระพิฆเนศ ทรงเป็นพระราชโอรสของพระศิวะมหาเทพและพระอุมา เทวลักษณะของพระองค์ที่รู้จักกันมากที่สุดคือ ทรงมีร่างกายอย่างมนุษย์ที่อ้วนลำสมบุรณ์ มีเศียรเป็นช้าง งาข้างนั้นหักไปข้างหนึ่ง ทรงมีสี่กรถือของต่าง ๆ กัน เช่น อังกุศหรือขอสับช้าง ปาสะหรือเชือกร้อยเป็นบ่วง ทันตะหรืองาช้างที่หัก ถ้วยขนมโมทกะ และมีหลายปาง ในแต่ละปางจะทรงถือเทพศาสตราวุธแตกต่างกันไป พระองค์ทรงเทวภัสดราภรณ์หลากสีแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัยและแต่ละวัฒนธรรมที่ได้บูชาพระองค์ และที่พบเห็นได้เสมอคือ สายขั้วโยปฏิวตหรือสายธูราซึ่งเป็นเครื่องหมายของเทวะและพราหมณ์ ส่วนพาหนะของพระองค์ที่สำคัญคือ หนู และพระองค์อยู่ในฐานะเทพแห่งความสำเร็จ (อรุณศักดิ์ กิ่งมณี, 2551: 208 - 219)

ในปัจจุบันความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่มีการบูชาพระพิฆเนศตามคติพราหมณ์ที่ปฏิบัติอยู่ในประเทศไทย คือ พระราชพิธีตรีขัมปวายและตรีปวาย พิธีบวงสรวงพระพิฆเนศก่อนการดำเนินการจัดสร้างพระเมรุมาศ พิธีไหว้ครูทางนาฏกรรมและการช่าง การบูชาพระพิฆเนศในพิธีคณเสจตุรฤตี (พิธีคณเสจตุรฤตีหรือพิธีอุทิศต่อพระพิฆเนศเป็นพิธีที่ชาวฮินดูในประเทศอินเดียกระทำกันในวันแรม 4 ค่ำ เดือน 10) และการบูชากราบไหว้พระพิฆเนศของคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป พระราชพิธีและพิธีต่าง ๆ เหล่านี้เริ่มด้วยคาถาบูชาพระพิฆเนศก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อให้พระพิฆเนศประทานพรให้สามารถทำพิธีนั้นสำเร็จด้วยดี

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในปัจจุบันยังเผยแพร่ลงมาถึงประชาชนทั่วไปในสังคมไทยด้วย ดังจะเห็นได้จากการสร้างเทวาลัยหรือศาลที่ประดิษฐานรูปเคารพพระพิฆเนศปางต่าง ๆ ในสถานที่ราชการ หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐและเอกชน นอกจากนี้บรรดาร้านค้าต่าง ๆ ยังมีการตั้งหิ้งบูชาพระพิฆเนศ และมีรูปเคารพพระพิฆเนศบูชาตามบ้านเรือนรวมถึงมีการสร้างวัตถุมงคลเกี่ยวกับพระพิฆเนศไว้เคารพบูชากัน สิ่งของการบูชาจะใช้ผลไม้ ขนมหวาน อ้อยควั่น ดอกไม้สีแดงสด น้ำนมเปรี้ยว น้ำสะอาด ฯลฯ บางครั้งอาจจะจัดเป็นพิธีใหญ่ที่มีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี วัตถุประสงค์ของบูชาเพื่อขอพรพระองค์ท่านให้พบความสำเร็จและความโชคดี

ปรากฏการณ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาพระพิฆเนศ เป็นการผสมผสานทางศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนในสังคมไทย อย่างประชาชนทั่วไปที่

เป็นชาวพุทธและไม่ได้อยู่ในวงการศิลปะแขนงต่าง ๆ หันมาเคารพนับถือบูชาและมีความเชื่อต่อองค์พระพินเนสมากในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงเกิดคำถามวิจัยที่ว่าความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพินเนส ณ เทวสถานในเขตกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร โดยจะศึกษาว่าประชาชนทั่วไปในปัจจุบันมีลักษณะความเชื่อต่อพระพินเนสอย่างไร พระพินเนสมีบทบาทอย่างไร บ้างต่อประชาชน มีรูปแบบพิธีกรรมและให้ความหมายต่อสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมต่อพระพินเนสอย่างไร ซึ่งคำตอบที่ผู้วิจัยคาดว่าจะได้จากการศึกษาครั้งนี้จะให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจและคนทั่วไปในเรื่องที่เกี่ยวกับพระพินเนสและจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อพระพินเนสของประชาชนในสังคมไทยได้ชัดเจนมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์อยู่ 2 ประการ คือ

- 2.1 เพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อและบทบาทของพระพินเนสที่มีต่อประชาชน
- 2.2 เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมและความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพินเนส

3. ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ไว้คือ

- 3.1 ขอบเขตด้านสถานที่ ได้แก่ เทวสถานศาสนาฮินดูที่สำคัญ ในเขตกรุงเทพมหานคร 4 แห่ง คือ

- 3.1.1 โบสถ์พราหมณ์ (เสาชิงช้า เขตพระนคร)
- 3.1.2 วัดเทพมณเฑียร (เสาชิงช้า เขตพระนคร)
- 3.1.3 วัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดแขก สีลม)
- 3.1.4 วัดวิษณุ (ซอยวัดปรก เขตยานนาวา)

- 3.2 ขอบเขตผู้ให้ข้อมูล ได้แก่

- 3.2.1 พราหมณ์ผู้ทำพิธีและผู้รู้เกี่ยวกับพระพินเนส
- 3.2.2 ผู้ที่มาสักการะพระพินเนส ณ เทวสถาน เจ้าหน้าที่ประจำเทวสถานและผู้ประกอบการค้าภายในเทวสถาน

- 3.3 ขอบเขตช่วงเวลา โดยกำหนดช่วงเวลาตั้งแต่ เดือน มกราคม - ธันวาคม พ.ศ. 2551

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

4.2 ประชากร- กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

4.2.1 พราหมณ์ผู้ทำพิธีและผู้รู้เกี่ยวกับพระพิฆเนศภายในเทวสถาน 10 คน

4.2.2 ผู้ที่มาสักการบูชาพระพิฆเนศที่เทวสถาน 42 คน

4.2.3 เจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการค้าเครื่องบูชาภายในเทวสถาน 6 คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

4.3.1 แบบสัมภาษณ์

4.3.2 กล้องถ่ายรูป

4.3.3 แลบบันทึกเสียง

4.4 การรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ประเภท

4.4.1 รวบรวมข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมีนาคม – มิถุนายน 2551 โดย
ดำเนินการดังนี้

1) การสังเกต เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับพระพิฆเนศของ
ประชาชนและบันทึกภาพ

2) การสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ บทบาท รูปแบบ
พิธีกรรมและสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม โดยมีแบบสัมภาษณ์ 2 ชุด ชุดแรกใช้สัมภาษณ์ ผู้ที่มา
สักการบูชาพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน ทั้ง 4 แห่งและเจ้าหน้าที่ผู้ประกอบการค้าภายในเทวสถาน
ชุดที่สองใช้สัมภาษณ์พราหมณ์ผู้ทำพิธีและผู้รู้

4.4.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความและ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพิฆเนศ จำนวน 30 เล่ม
- 2) บทความเกี่ยวกับพระพิฆเนศ 8 บทความ
- 3) หนังสือเกี่ยวกับศาสนาพุทธและพราหมณ์-ฮินดู 10 เล่ม
- 4) หนังสือและงานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมจำนวน 21 เล่ม
- 5) หนังสือและงานวิจัยเกี่ยวกับสัญลักษณ์ 2 เล่ม
- 6) Website เกี่ยวกับพระพิฆเนศ 11 Website
- 7) หนังสืออื่นๆที่เกี่ยวข้อง 10 เล่ม

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนามและเอกสาร นำมาตีความ วิเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอผลงานวิจัยในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

5.1 พระพิฆเนศ หมายถึง เทพเจ้าในศาสนาฮินดู มีเศียรเป็นช้าง ได้รับการนับถือเป็นบรมครูในศาสตร์ต่าง ๆ และเทพเจ้าแห่งความสำเร็จ มีหลายชื่อแต่หมายถึงองค์เดียวกัน เช่น กณศ วิฆเนศวร พิฆเนศวร์ เป็นต้น

5.2 ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู คือศาสนาที่เกิดขึ้นแล้วในอินเดีย ซึ่งเมื่อก่อนเรียกว่าศาสนาพราหมณ์และเปลี่ยนมาเป็นศาสนาฮินดูในปัจจุบัน เป็นศาสนาที่ไม่มีองค์ศาสดาแต่มีการนับถือเทพเจ้าหลายองค์และได้แพร่หลายมาถึงประเทศไทยด้วย

5.3 ความเชื่อ หมายถึง ความคิดที่ยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าเป็นความจริงหรือเป็นไปได้

5.4 พิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมอันเป็นผลของความเชื่อ เป็นกิจกรรมที่แสดงออกมาโดยมีจุดประสงค์และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องนั้น ๆ เช่น การกราบไหว้ การสวดมนต์ การบวงสรวง

5.5 สัญลักษณ์ คือสิ่งที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรม ได้แก่ เครื่องบูชาสังเวศ เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม

5.6 บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากความเชื่อและการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระพิฆเนศที่มีต่อประชาชนในด้านต่างๆเช่น ด้านการดำเนินชีวิต ด้านจิตใจ เป็นต้น

5.7 ประชาชน หมายถึง พราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ผู้รู้ ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศที่ เทวสถาน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยที่ได้รับจะเป็นประโยชน์และเป็นความรู้แก่ผู้ที่นับถือพระพิฆเนศดังต่อไปนี้

6.1 ทำให้ทราบถึงลักษณะความเชื่อที่มีต่อพระพิฆเนศของประชาชน ณ เทวสถาน

6.2 ทำให้ทราบถึงบทบาทของพระพินาศที่มีต่อประชาชน

6.3 ทำให้ทราบถึงรูปแบบพิธีกรรมและสัญลักษณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
เกี่ยวกับพระพินาศภายในเทวสถานฮินดูและของประชาชนที่มาสักการะ ณ เทวสถาน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรมและสัญลักษณ์ในพิธีกรรม

1.1 ความหมายและความสำคัญของความเชื่อ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 372) ได้ให้ความหมายของคำว่า เชื่อ ดังนี้ “เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ” ความเชื่อจึงมีความหมายว่า สภาพที่บุคคลมีความเห็นตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

พระยาอนุมานราชชน (2505 : 32-33) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า “ความเชื่อเดิมของมนุษย์ก่อนที่จะคลี่คลายออกเป็นศาสนาต่าง ๆ นั้น อาจแบ่งออกได้สองระยะคือ ระยะแรกที่มนุษย์เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ จะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ย่อมมีอะไรอย่างหนึ่งเป็นแรงอำนาจอยู่ในตัวของสิ่งนั้นเอง อาจให้คุณให้โทษแก่คนได้ คติความเชื่อนี้เรียกว่า คติความเชื่อ ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ระยะต่อมามนุษย์มีความเชื่อว่าคนตลอดจนสิ่งอื่นมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ย่อมมีสิ่งหนึ่งซึ่งมองไม่เห็นตัวสิ่งอยู่นั้น สิ่งนั้นคือที่เรียกกันว่า ผี หรือ วิญญาณ (Animism) ซึ่งพัวพันกันอยู่อย่างใกล้ชิดแยกออกจากกันได้ยาก ”

ความเชื่อเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือ คนโบราณมักจะสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ลูกหลานของตนเอง เช่น เชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของ ผีसाง เทวดาที่จะสามารถคลบนกาลให้ทั้งความสุขและความทุกข์ ความเชื่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อทั่วไปหรือความเชื่อธรรมดา เช่น เชื่อ นรก สวรรค์ เทวดา และอีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำต่าง ๆ เมื่อมีการปลูกฝังความเชื่อให้ลึกกลงไปในจิตใต้สำนึกของแต่ละคนจนไม่สามารถถอดถอนได้ ผู้คนก็จะปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการ เพราะความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ เกิดพลัง เกิดความสามัคคี เกิดการสร้างสรรค์ ความเชื่อจึงก่อให้เกิดคุณค่า (มณี พยอมยงค์ 2538 : 67-74)

ความเชื่อเป็นนามธรรมที่แลเห็นยากจึงต้องการแสดงด้วยการกระทำคือ การประกอบพิธีกรรม ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมจึงมีความหมายที่สำคัญ 3 ประการคือ (ศรีศักร วัลลิโภดม 2536 : 30-31)

1. เป็นการชักนำคนที่อยู่ร่วมในกลุ่มเดียวกันหรือสังคมเดียวกันมาพบปะกัน
ก่อให้เกิดความรู้จักและสัมพันธ์กัน
2. เป็นการสื่อความหมายให้เข้าใจกันในการอยู่ร่วมกัน เพราะพิธีกรรมเป็น
ระบบและสื่อสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสาร
3. เป็นเรื่องทางด้านจิตใจที่เป็นผลมาจากความเชื่อและการกระทำที่เชื่อว่าเป็นสิริ
มงคลเกิดความสบายใจและมั่นใจเมื่อกระทำ

1.2 ความหมายและความสำคัญของพิธีกรรม

พจนานุกรมสังคมวิทยา ไทย – อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2549 : 61) ได้ให้ความหมายของพิธีกรรม คือ “แบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำ และเพื่อให้มีความหวัง สังคมดั้งเดิมจึงมักถือว่าพิธีกรรมถ้าทำอย่างถูกต้องเคร่งครัด ก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้า ถ้าผิดพลาดไปก็จะลงโทษ พิธีกรรมในสังคมปัจจุบันมักถือเป็นเรื่องสำคัญเมื่อเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา หรือของสมาคมลับ และงานสมาคมอย่างเป็นทางการเป็นรูปพิธีทั้งหลาย พิธีกรรมจะกระทำในวันสำคัญ เช่น พิธีบวงสรวงสักการะ การเซ่นไหว้ การสังเวย ฯลฯ ส่วนประกอบของพิธีกรรมจะมีการสวด การขับร้อง กิริยาท่าทางการลุกนั่งเดินเหิน การแห่แห่น พร้อมอุปกรณ์เครื่องยศ และสัญลักษณ์ต่างๆ”

กึ่งแก้ว อัดถากร (2526: 2) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมไว้ว่า “พิธีกรรม เป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อประกอบพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่งไปแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นย่อมสบายใจ และมีความหวังในชีวิต เพราะพิธีกรรมต้องนำไปสู่ผลที่คาดหวัง”

แสง จันทรงาม (2534 : 131 – 135) กล่าวถึงพิธีกรรมว่า “พิธีกรรมส่วนใหญ่ที่ยืนหยัดอยู่มาได้แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมนั้นมีคุณค่าอยู่บ้าง มิฉะนั้นคนก็คงเลิกปฏิบัติไปแล้ว มีพิธีกรรมอยู่ไม่น้อยที่ถูกกลืนหายไป คุณค่าของพิธีกรรมเป็นเครื่องเสริมสร้างความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์กับเทพเจ้า เป็นเครื่องจรรโลงอารมณ์ เป็นเครื่องห่อหุ้มจริยธรรมและปรัชญา ไว้เป็นด่านแรกที่ดึงดูดจิตใจคนภายนอกให้มาสนใจเป็นการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมโดยใช้ความศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องชี้นำ ดังจะเห็นว่าพิธีกรรมเป็นการปฏิบัติทางกาย ทางวาจาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การปฏิบัติอาจเป็นเรื่องส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ได้ พิธีกรรมอาจกระทำเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราวแล้วแต่เหตุการณ์”

วิกเตอร์ เทอร์เนอร์ (Victor Turner, 1967, pp.183, อ้างจาก สุชาติ กิตติตระกูล-กาล, 2540:7) ให้คำจำกัดความพิธีกรรมว่า “คือจาก ๆ หนึ่งของเหตุการณ์ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงกิริยาท่าทาง คำพูดและวัตถุ ซึ่งนำมาใช้ประกอบขึ้นในพื้นที่เฉพาะให้เห็นถึงอิทธิพล

ของสิ่งที่มีอยู่จริงที่ผิดธรรมชาติหรือถูกบังคับให้เป็นไปตามความสนใจและจุดมุ่งหมายของผู้แสดงพิธี พิธีกรรมยังเปรียบเสมือนพฤติกรรมที่มีรูปแบบกำหนดไว้เพื่อใช้ในโอกาสเฉพาะ ไม่ได้เกิดจากการทำงานของเทคโนโลยีสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความเชื่อในเรื่องของอำนาจและการกระทำที่ลึกลับหรือมีความหมายแฝงเร้นอยู่ และพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย ”

วอลเลซีย์ (Wallace, quoted in Ember 1992, 330 อ้างจาก ดวงใจ คำรงค์สูทธิพงษ์, 2542:15) กล่าวถึงรูปแบบพิธีกรรมของมนุษย์ในสังคมต่างๆ นั้น ได้แก่

1. การสวดอ้อนวอน (Prayer) เป็นการสวดเพื่อขอขอบคุณ ร้องขอความช่วยเหลือหรือบังคับโดยใช้ภาษาที่แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่จะเป็นภาษาเฉพาะของท้องถิ่นแต่ในความเชื่อของมนุษย์นั้นถือว่าพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะหยั่งรู้ทุกภาษา

2. การทรมานร่างกาย (Physical experience) เป็นการเรียกร้องความสงสารเห็นใจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยการทำทุกขเวทนา ทรมานตนเองด้วยวิธีการต่างๆ เช่นดื่มเหล้าจนเมามาย การอดน้ำ อดอาหาร เป็นต้น

3. การใช้เวทมนตร์ (Simulation) เป็นการใช้สูตรหรือถ้อยคำเพื่อให้เกิดผลตามที่ต้องการและเป็นกลวิธี ที่มนุษย์ใช้ควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน

4. การกินเลี้ยง (Feasts) เป็นการกินอาหารพิเศษ ซึ่งจะจัดขึ้นเฉพาะในโอกาสสำคัญเท่านั้นเช่น การแต่งงาน งานศพ ฯลฯ อาหารที่จัดขึ้นก็อาจจะมีความพิเศษทั้งในด้านความหมาย รูปลักษณะ และแตกต่างจากอาหารทั่วไป

5. การเซ่นสังเวย (Sacrifices) มนุษย์อาจขอแลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการด้วยเครื่องสังเวยต่างๆ บางสังคมอาจมีการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์บูชายัญ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ หรือขอขอบคุณต่อพระเจ้าที่ปกป้องคุ้มครอง รวมทั้งหมายถึงการเสียดูคติสิ่งต่างๆ ให้แก่พระเจ้า เป็นการกระทำเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ด้วยการทำลาย สิ่งเหล่านั้น เช่น การเซ่นสังเวยด้วยเลือด การเผาเครื่องสังเวย การฆ่าสัตว์เพื่อบูชายัญ เป็นต้น

โครเบอร์ (A.L. Kroeber , 1948 : P 603-604 ,อ้างจาก เฉลิมรัฐ ขนอม,2544:12) ได้กล่าวถึงบทบาทความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อมนุษย์ว่า “ เมื่อมนุษย์เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย มนุษย์ยังเกิดเครื่องยึดเหนี่ยวทางเวทมนตร์คาถาหรือทางการเช่นสรวงบูชาสิ่งต่าง ๆ ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อเป็นกำลังใจและเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา จะเห็นได้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมมีบทบาทต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับความรู้สึกไม่มั่นคงที่มีอยู่ การจะแสดง

พฤติกรรมตามความเชื่อและพิธีกรรมโดยวิธีใดหรือต่อวัตถุใดก็ขึ้นอยู่กับความคิดของมนุษย์ว่าสิ่งใดเหมาะสม”

1.3 ความหมายและความสำคัญของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน(2542:1163) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สัญลักษณ์” คือ “สิ่งที่กำหนดกันขึ้นเพื่อให้ใช้ความหมายแทนอีกสิ่งหนึ่ง”

ความหมายของสัญลักษณ์โดยพื้นฐาน หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนความหมายของอีกสิ่งหนึ่ง เช่น วัตถุ อักษร รูปร่าง หรือสีสันทัน ซึ่งใช้ในการสื่อความหมายหรือแนวความคิดให้มนุษย์เข้าใจไปในทางเดียวกัน อาจจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ (<http://www.wikipedia.org>)

วิกเตอร์ เทอร์เนอร์ ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมว่า สัญลักษณ์ในพิธีกรรมมีคุณสมบัติที่มีหลายความหมาย สัญลักษณ์ตัวเดียวอาจใช้สิ่งต่างๆแทนหลายสิ่งและอ้างอิงความหมายได้อย่างกว้างขวาง สัญลักษณ์ในพิธีกรรมมีหลายอย่างขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของศาสนาและวัตถุประสงค์ของผู้ประกอบพิธีกรรม แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

1. Dominant Symbol คือสัญลักษณ์พื้นฐาน ความหมายของสัญลักษณ์นี้มีเอกลักษณ์สูง มีลักษณะกระชับ พบได้ในทุกพิธีกรรมแต่สามารถเข้าใจไปในทางเดียวกันได้
2. Instrumental Symbol คือสัญลักษณ์ที่ใช้เฉพาะในแต่ละพิธี สัญลักษณ์แบบนี้จะสามารถเข้าใจได้เมื่ออยู่ในพิธีกรรมเฉพาะ (Morris Brian , 1987:241 อ้างใน พิชรพรรณ รัตนพันธ์ 2543 , 12 ,109-110)

สัญลักษณ์พื้นฐาน (Dominant Symbol) เป็นสัญลักษณ์สำคัญพบได้ในพิธีกรรมทุกพิธี ยกตัวอย่างเช่น ผลไม้ต่างๆ เช่น ส้ม แอปเปิ้ล หรือ รูปเทียน สัญลักษณ์เหล่านี้สามารถใช้ได้ในพิธีกรรมทุกพิธีกรรม สามารถบูชาองค์เทพได้ทุกองค์ ส่วนสัญลักษณ์ที่มีความหมายเฉพาะในแต่ละพิธีกรรม (Instrumental Symbol) เช่น การเชือดคอกเพะเพื่อถวายเลือดแด่เจ้าแม่กาสิ (ปางคูร่ายของพระแม่อุมา) ซึ่งในพิธีมีความเชื่อว่าการถวายเลือดจะทำให้เจ้าแม่พอบพระทัย หรือการถวายขนมโมทกะในพิธีคณศจตุรฤดี ซึ่งมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศทรงโปรดขนมนี้เป็นอย่างมาก เมื่อถวายพระองค์จะพอบพระทัยอย่างมาก

สรุปได้ว่า ความเชื่อที่เกิดจากความกลัวของมนุษย์หรือเกิดความไม่มั่นใจในสิ่งต่างๆ รอบตัว เลยต้องหาสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยศึกษาหรือค้นหาสิ่งเหล่านั้นด้วยตัวเอง หรือเกิดจากการชักนำหรือชักชวนจากผู้อื่น เมื่อสามารถหาได้แล้วต่อมาก็จะมีพิธีกรรมต่างๆ เช่นการไหว้สักการะ หรือบวงสรวงบูชา เพราะเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ที่ทำขึ้นนั้น จะทำให้ตัวเองมีกำลังใจ มั่นใจ และสามารถจะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ ส่วนพิธีกรรมคือแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียม

ประเพณีให้กระทำ ถ้าประกอบพิธีกรรมอย่างถูกต้องเคร่งครัดก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้า พิธีกรรมจะประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่มีความหมายในตัวเอง และการประกอบพิธีกรรม จึงต้องอยู่ในสถานที่ที่พิเศษ เช่น วัด เทวสถาน จะเห็นได้ว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วย่อมมีความสบายใจและมีความหวังในชีวิตและเชื่อว่าพิธีกรรมจะนำไปสู่ผลมุ่งหวังในความเชื่อของคน

2. ความรู้เกี่ยวกับพระพิฆเนศ

พระพิฆเนศ เป็นเทพเจ้าในศาสนาฮินดูที่ได้รับความนิยมนับถืออย่างมากในประเทศไทย เพราะเป็นมหาเทพที่ประทานความสำเร็จในด้านต่างๆแก่ผู้ที่นับถือ ทรงมีลักษณะทางประติมากรรมที่แปลกไปจากเทพองค์อื่นคือมีเศียรเป็นช้างและมีความพิเศษอีกหลายอย่าง ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิและผู้รู้ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพระพิฆเนศดังนี้

2.1 การกำเนิด

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2547 : 78) ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับพระพิฆเนศว่า “ พระคณศวร ฤา เรียกว่า วิฆเนศร์ โอรสของพระอิศวรและพระอูมา (ปราวตี) พรหมณ์นับถือว่าเป็นเจ้าแห่งวิทยาการต่าง ๆ เรื่องราวที่กล่าวกำเนิดพระคณศวรต่าง ๆ หลายอย่าง และเรื่องเล่าว่าเหตุไรเศียรจึงเป็นช้างก็มีต่าง ๆ เหมือนกัน ”

กิตติ วัฒนมหาตม์ (2546 : 14) ได้สันนิษฐานว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าที่ปรากฏพระนามมาแล้วตั้งแต่สมัยพระเวท คือ ก่อนพุทธกาลชื่อ “พระพิฆเนศ ” นั้นบางครั้งรู้จักกันในนามว่า “คณปติ ” ในมนต์บทหนึ่งของคัมภีร์พระเวท คือ ไตติรีย - อารณยะกะ (Taittiriya - aranyaka) มีบทสวดกล่าวถึง “ ทันดิน”(ผู้มีงา) ซึ่งดูเหมือนว่าจะกล่าวถึงเทพที่มีหน้าเป็นช้าง ในมนตร์ที่คู่กันจะกล่าวถึง กรรติเกยะ (เทพแห่งสงคราม) และนันทิ (โค เทพพาหนะ) ผู้ซึ่งจะปรากฏอยู่คู่กับพระคณศวรในรูปเคารพต่าง ๆ ในสมัยโบราณเทพที่มีหน้าเป็นช้างนี้ มีวงที่คอโค้ง (วักระ) ถือ ข้าวโพด กระบอง และ อ้อย เทพที่กล่าวถึงนี้อาจหมายถึง พระพิฆเนศ ก็ได้”

เอกสารหอเวทวิทยาคม ฉบับที่ 1/2530 เทวสถานโบสถ์พรหมณ์ (2530) ระบุไว้ว่า “ศาสนาพรหมณ์ฮินดูไม่ว่านิกายใดก็ตามเคารพนับถือบูชาพระคณศวรทั้งสิ้น พระคณศวรเป็นราชาของทุกสิ่งทุกอย่าง ในพระเวทมีคาถาหนึ่งว่า “ ด้วยอาศัยคำเชิญของพวกเรา ท่านคณศวร ขอได้เสด็จมาคุ้มครองรักษาศักดิ์คือพลังอารักขา เสด็จมาอยู่รอบ ๆ เรา หรือ รอบ ๆ เคหสถาน บ้านเรือนเรา ”

2.2 พระนามของพระพิฆเนศ

ดร. จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา (2545 :1-2) อธิบายว่า “ คนอินเดียส่วนใหญ่จะรู้จักเทพองค์นี้ในนามว่า คณศวร ซึ่งแปลว่า “นายของพวกคณะซึ่งเป็นบริวารของพระศิวะ ” พระนามที่

สำคัญของพระคณศ หรือ พินเนศวร “เจ้าผู้มีอำนาจเหนืออุปสรรค” คณปติ “นายของพวกเขา”

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพินเนศ

จิรัสสา คชาชีวะ (2547 : บทนำ) ให้ความคิดเห็นว่า “จากหลักฐานทางโบราณคดีเราได้พบรูปเคารพของพระองค์เป็นจำนวนมากตั้งแต่สมัยโบราณลงมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากคติความเชื่อที่ว่า พระพินเนศวร์เป็นเทพแห่งอุปสรรคผู้สามารถบันดาลให้เกิดหรือขจัดเสียซึ่งอุปสรรคและอำนวยความสะดวกสำเร็จให้เกิดขึ้น ชาวฮินดูส่วนใหญ่ก่อนการประกอบพิธีกรรมรวมทั้งการเล่าเรียนศิลปวิทยา จำต้องบูชาพระพินเนศวร์เป็นเบื้องแรกด้วยเหตุนี้จึงทำหัตถ์การบูชาพระพินเนศวร์แพร่หลายออกไป”

พระราชรัตนรังษี (ว.ป.วีรยุทธ) พระธรรมทูต พุทธวิหารศาลาโนทยาน ประเทศอินเดีย ให้ความคิดเห็นว่า “องค์พระพินเนศผู้เป็นศิวบุตรเก่าแก่ในหมู่เทพที่ชาวอินเดียนับถนอมสยบนบไหว เป็นเทพแห่งปัญญา ศิลปทุกแขนง ขจัดอุปสรรคต่างๆ เราเป็นนักเผยแพร่วิชยต์ถาคด มองเห็นความสำเร็จจากความร่วมมือระหว่างหัวช้างกับหัวคนซึ่งตั้งบนฐานแห่งความศรัทธาอันเดียวกันแล้วนำไปสู่ปัญญาอันหลากหลาย” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 มกราคม 2552)

หนังสือ “คณศปกรณ” ได้อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อของพระพินเนศว่า พระคณศ หรือพระพินเนศวร ตามคติฮินดูทรงเป็นเทพเจ้าแห่งอุปสรรคและความสำเร็จ คนฮินดูทุกนิกายต่างนับถือบูชาพระองค์ คนที่ไม่ใช่ฮินดูก็นิยมบูชาพระองค์ด้วย จึงกล่าวได้ว่าทรงเป็นหนึ่งในเทพเจ้าที่มีผู้นับถือมากที่สุดในโลกมากกว่าพระเป็นเจ้าที่ยิ่งใหญ่ดังเช่น พระนารายณ์และพระศิวะเสียอีก ในเมืองไทยเราก็มีการบูชาพระคณศมาเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบูชาในฐานะที่ทรงเป็นเทพแห่งศิลปศาสตร์ทุกแขนง และในการประกอบพิธีกรรมทางราชสำนัก (กิตติวัฒน์มหาตม์ 2546 : บทนำ)

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2547 : 133 – 134) อธิบายว่า “พระคณศได้รับการนับถือจากไทยว่า เป็นเทพผู้ประสาทความสำเร็จ โดยเฉพาะในการประกอบศิลปวิทยาต่าง ๆ จนถึงสมัยนี้พระคณศได้รับความนับถือว่าเป็นเทพแห่งความสำเร็จในการประกอบศิลปะแขนงต่างๆ อย่างสมบูรณ์”

อรชุน กุรุณนที (2547 : คำนำ) กล่าวว่า “คนส่วนใหญ่จะรู้จักพระพินเนศในนามเทพแห่งปราชญ์ ที่เหล่าช่างศิลป์และศิลปินแขนงต่าง ๆ นิยมสักการบูชากันเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตน แต่ความจริงแล้วพระพินเนศวรยังเป็นเทพแห่งความอุดมสมบูรณ์ เทพผู้คุ้มครองเด็ก และเทพผู้ขจัดอุปสรรคด้วย”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตรัสว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จ และทรงบูชาอยู่ การมอบพระพิฆเนศให้นายโคอิชิ เพราะอยากให้เก็บไว้ เพื่อทำงานด้านอวกาศเกิดผลสำเร็จและเป็นประโยชน์แก่นุชชชาติต่อไป” (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 10 สิงหาคม 2551)

ไมเคิล ไรท์ (2548 : 11) กล่าวว่า “พระพิฆเนศ เป็นมหาเทพฮินดูที่มีคนเคารพรักอย่างแพร่หลายที่สุดในหมู่คนหลายชาติหลายภาษาและทุกชนชั้น ทั้งนี้เพราะพระพิฆเนศไม่ถือพระองค์และไม่เคยรังเกียจผู้ใด ใคร ๆ จึงเข้าใจท่าน ไม่ว่าจะเด็ก ผู้ใหญ่ คนบุญ คนบาป คนมี คนจน คนวรรณะสูง หรือคนต่ำต้อย ท่านพร้อมที่จะรับฟังคำวิงวอนของทุกคนที่เข้าหาอยู่ตลอดเวลา”

2.4 การบูชาพระพิฆเนศ

ทศพล จังพานิชย์กุล (2550 : 138) อ้างจากท่านสวามีเต โชมัยยานันตะ กล่าวว่า “พระคณেশ্বর คือพระผู้ทรงขจัดอุปสรรคที่ยุ่งยากทั้งหลายให้สิ้นไปอันอาจเกิดขึ้นในการประกอบกิจการงานทั้งหลาย เพื่อให้ประสบความสำเร็จสมบูรณ์แห่งการบูชากราบไหว้ต้องบูชาพระคณেশ্বরตามมาด้วยการกล่าวบูชาพระแม่สุรัสวดีและต่อครูบาอาจารย์ ด้วยการบูชาหม้อกลัส (KALASA) คือการประกอบพิธีถวายน้ำแด่พระองค์”

ศักดิ์ บวร (2550 : 8) กล่าวถึงความเชื่อในองค์พระพิฆเนศว่า “พระพิฆเนศ หรือ พระคณেশ্বর ทรงเป็นเทพที่ชาวอินเดียเคารพบูชามากที่สุดองค์หนึ่ง โดยมีผู้ที่รัก ศรัทธา และสักการบูชาพระองค์มากมายหลายล้านคน จนสามารถกล่าวได้ว่าผู้ที่รักและศรัทธาเหล่านั้นจะสวดมนต์ถาวนารำลึกและสรรเสริญพระองค์ทุกครั้งก่อนจะออกไปดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งชีวิตธรรมดาและเริ่มต้นธุรกิจใหม่ การเดินทางหรือแม้การจะเข้าห้องสอบ หรือแม้แต่เด็กเล็ก ๆ ในบางส่วนของประเทศอินเดียจะเริ่มต้นการหัดเขียนหนังสือต้องสวดบทสรรเสริญและอุทิศตนให้แก่พระพิฆเนศก่อน ”

จากงานศึกษาเกี่ยวกับพระพิฆเนศที่กล่าวมานั้น จะเห็นว่าพระพิฆเนศเป็นมหาเทพที่ได้รับการเคารพมากไม่ว่าจะเป็นในศาสนาฮินดูในอินเดียยังรวมถึงในประเทศไทยด้วย คนไทยเองก็ให้ความศรัทธาแก่องค์พระพิฆเนศไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นสาขาอาชีพใด เพราะเชื่อว่าท่านเป็นบรมครูในศิลปศาสตร์ เป็นเทพแห่งความสำเร็จ ถ้าต้องการความสำเร็จต้องบูชาท่านและในการบูชาพระพิฆเนศพระองค์ท่านไม่ต้องการสิ่งของอะไรแต่ทรงต้องการให้ทุกคนปฏิบัติดีทำตัวเอง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพิฆเนศ ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนมีดังนี้

3.1 การศึกษาเกี่ยวกับพระพิฆเนศ

จิรัสสา คชาชีวะ (2527 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง คติความเชื่อและรูปแบบของพระพิฆเนศวรที่พบในประเทศไทย ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาคือ คติความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศวรที่มีอยู่ในประเทศไทย แม้จะแตกต่างสาขาออกไป โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ยึดถือคติที่ว่าพระคเณศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยาเป็นหลักใหญ่ก็น่าจะมีแนวคิดมาจากคติความเชื่อเดิมที่ว่า พระพิฆเนศวรเป็นเทพแห่งอุปสรรคนั้นเอง และคติความเชื่อเหล่านั้นก็ไม่ได้เป็นตัวกำหนดรูปแบบของพระพิฆเนศวรที่พบในประเทศไทยอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน จากการศึกษายังทำให้เราได้พบว่ารูปเคารพพระพิฆเนศวรที่เก่าที่สุดที่พบในประเทศไทยซึ่งอาจเก่าแก่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์ด้วยนั้น น่าจะได้แก่รูปพระพิฆเนศวร จากเทวสถานสำหรับพระนคร (โบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า) ซึ่งมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

3.2 การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม

เฉลิมรัฐ ขนอม(2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า คนไทยเชื้อสายจีน มีความเชื่อว่า รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมสามารถคลบนันดาลให้เกิด โชคลาภ เมตตามหานิยม รักษาโรคภัยไข้เจ็บและแคล้วคลาดได้ ผู้ที่ศรัทธาในเจ้าแม่กวนอิม จะทำพิธีเช่นไหว้ในวันวาระต่าง ๆ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและความกตัญญู และบทธาบทของความเชื่อและพิธีกรรมในเจ้าแม่กวนอิมมีผลกระทบในด้านต่างๆต่อประชาชนในเทศบาลหาดใหญ่ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

สุชาดา กิตติตระกูลกาล (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ศาลท่านท้าวมหาพรหมโรงแรมเอราวัณ การแสดงเชิงพิธีกรรมยุคโลกาภิวัตน์ ผลการศึกษาพบว่า พระพรหมมีพัฒนาการที่ยาวนาน จนกระทั่งเมื่อถูกโยกย้ายจากชุดความเชื่อเดิมมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย ส่งผลให้พระพรหมที่ปรากฏอยู่ในการแสดงเชิงพิธีกรรมมีลักษณะความเป็นไทยสูง ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดในการประกอบพิธีกรรมโดยกลุ่มคนต่าง ๆ โดยมีระเบียบแบบแผนในการบูชาและแสดงพิธีกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ภายใต้บรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์

อภาภีรัตน์ วัลลิโกดม (2536 : บทคัดย่อ) ได้ทำปริญญาานิพนธ์เรื่อง ศาลเจ้าศาลเทพ ศาลพรหม ในประเพณีความเชื่อของชาวเมือง : กรณีศึกษา เฉพาะบ้านถนนงามวงศ์วาน

ผลการศึกษาพบว่า ในเรื่องของรูปแบบของการบูชาและความเชื่อในเรื่องพระภูมิ พระพรหมและเจ้าที่ ได้กลายเป็นประเพณีนิยมขึ้นอย่างเด่นชัดสามารถพบเห็นได้ทุกแห่ง คติการตั้งศาลพระพรหมศาลพระภูมิและศาลเจ้า ล้วนเป็นการนำเอาความเชื่อที่มีอยู่เดิมมาปรุงแต่งขึ้น ในเรื่องการประกอบพิธีกรรมเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ประโยชน์ที่ได้รับคือทางด้านจิตวิทยาในด้านความมั่นคงของชีวิตในท่ามกลางสังคมที่วุ่นวาย

ประเมษฐ์ บุญยะชัย (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การรำของผู้ประกอบพิธีในพิธีไหว้ครู โขน – ละคร กล่าวไว้ว่า ลักษณะพิธีไหว้ครู โขน – ละคร การรำของผู้ประกอบพิธี เป็นสิ่งที่ยืนยันในประเพณีการบูชาเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องในนาฏศิลป์ไทย เช่น พระพิณเนศ พระพิราพ ที่สำคัญที่สุดแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสืบทอดความรู้จากนาราช (พระอิศวร) มาสู่มวลมนุษยชนซึ่งเป็นความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์ที่ก่อให้เกิดรูปแบบการไหว้ครู

ดวงใจ คำรงสุทธิพงศ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์ศึกษาเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวมอญแห่งต่อพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พบว่าลักษณะความเชื่อของชาวมอญแห่งต่อพ่อขุนรามคำแหงแบ่งได้ 4 ลักษณะ คือ เป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เป็นอนุสาวรีย์ของวีรบุรุษหรือกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ เป็นเสมือนพ่อและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ รูปแบบพิธีกรรมมีทั้งพิธีส่วนบุคคลและพิธีของส่วนรวม ผลจากความเชื่อและพิธีกรรมก่อให้เกิดความสามัคคีของชาวมอญแห่ง

สมศรี จีนสุข (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์ศึกษาเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมของทหารเรือและประชาชนที่มีต่อพระอนุสาวรีย์พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ผลการศึกษาพบว่า ทหารเรือและประชาชนทั่วไปมีความเชื่อและให้ความเคารพต่อพระอนุสาวรีย์ มีพิธีกรรมทั้งแบบส่วนรวมและส่วนตัว จุดมุ่งหมายในการมาสักการะพระอนุสาวรีย์ ฯ เพื่อขอพรและความเป็นสิริมงคล ขอความมั่นใจในการดำเนินชีวิตคุ้มครองครอบครัวและญาติพี่น้อง และให้ทำงานประสบความสำเร็จ ประชาชนและทหารเรือเมื่อมาแสดงความเคารพต่ออนุสาวรีย์ ฯ แล้วรู้สึกสบายใจและนับถือพระองค์ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมไทย

สุทธาธิกุล กาญจนวรางกูร (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่อพระอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อรูปแบบและพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่อพระอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ความสำคัญของความเชื่อพิธีกรรมมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ความเชื่อของชาวบ้านมี 5 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่งอนุสาวรีย์เป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนครราชสีมา ลักษณะที่สองอนุสาวรีย์เป็นรูป

เคารพศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองจังหวัดนครราชสีมา ลักษณะที่สามอนุสาวรีย์มีวิญญาณท้าวสุรนารี คูแลปกป้องรักษาและบันดาลโชคลาภได้ ลักษณะที่สี่อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีทำให้เกิดความใกล้ชิด เสมือนเป็นบรรพบุรุษของชาวนครราชสีมา และลักษณะที่ห้าความเชื่อเกี่ยวนำสัญลักษณ์รูปเคารพ ท้าวสุรนารีและชื่อท้าวสุรนารีมาใช้เพื่อความเป็นสิริมงคล ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อนี้มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านและต่อรูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่ปรากฏทั้ง ส่วนรวมและส่วนบุคคล ในพิธีกรรมมีความหมายแสดงถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ คั้งเดิมของสังคมชาวบ้านในจังหวัดนครราชสีมา

3.3 การศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ในพิธีกรรม

พัชรวรรณ รัตนพันธุ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์ศึกษาเรื่อง พิธีกรรม เครื่องเซ่นไหว้และความเชื่อทางศาสนา : ศึกษากรณีวัดมิ่งกรมลาวาส ถนนเจริญกรุง กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้คนที่นำเครื่องเซ่นไหว้ไปที่วัดมิ่งกรมลาวาสมีความศรัทธา และมีความคาดหวังในการนำสิ่งต่างๆมาเซ่นไหว้ เพราะมีความเชื่อว่าจะเป็นมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว ปกป้องอันตรายได้ และถ้าประสบความสำเร็จก็จะนำสิ่งของมาเซ่นไหว้อีก สิ่งของที่นำมาเซ่นไหว้จะมีความหมายเฉพาะหรือเป็นสิ่งที่เทพ ไพรศพรานเป็นพิเศษหรือเป็นสัญลักษณ์แทน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมเครื่องเซ่นไหว้เป็นผลสะท้อนของความเชื่อทางศาสนา โดยการเซ่นไหว้นั้นมีความสำคัญว่าจะนำสิ่งของไปเซ่นไหว้เทพยดาองค์ใด เพื่อเหตุผลใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อและประสบการณ์ของผู้ไหว้ที่ได้รับรู้มาเกี่ยวกับความหมายของสิ่งของที่จะนำมาไหว้

จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความเชื่อและพิธีกรรมในการนับถือเทพเจ้า พระมหากษัตริย์ และผู้ทำคุณประโยชน์ให้ชาติบ้านเมืองนั้นอยู่คู่กับคนไทยและสังคมไทยมาตลอด มีการแสดงออกถึงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ โดยการให้ความเคารพ ประกอบพิธีกรรมบูชาและถวายสิ่งของหรือสัญลักษณ์ต่างๆต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น โดยมีความมุ่งหมายเดียวกันคือเพื่อความสงบสุขและเป็นที่ยิ่งทางด้านจิตใจ รวมถึงเพื่อเป็นกำลังใจในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ

บทที่ 2

ประวัติและความเป็นมาของพระพินนาค

1. ศาสนาฮินดูในประเทศอินเดียและประเทศไทย

1.1 ศาสนาฮินดูในประเทศอินเดีย

ศาสนาฮินดู เป็นศาสนาที่ได้มีมานานแล้วในประเทศอินเดีย เป็นศาสนาที่เกิดการผสมผสานของชนเผ่าสองเผ่าคือชนเผ่าอารยัน และชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมของภูมิภาคนั้น การกำเนิดของศาสนาฮินดู เสนูชิร พันธรังสี (2549, 54-55) ได้กล่าวว่า “การเริ่มต้นศาสนาของชาวอารยันและชาวพื้นเมืองเดิมนั้น เกิดขึ้นด้วยความไม่รู้จักรัศมีศาสตร์และธรรมชาติต่าง ๆ จึงได้ยกย่องธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ขึ้นเป็นเทพเจ้า และแบ่งออกเป็นหมวดสูงต่ำเพื่อสะดวกแก่การนับถือและการทำบัตพลิจัดพิธีกรรมถวายเทพเจ้าเหล่านี้ เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฟากฟ้า พายุ แผ่นดิน ฯลฯ เทพเจ้าเหล่านี้ได้รับการบูชาเพราะเชื่อว่าให้ผลดีแก่ผู้บูชา ในการบูชานั้นก็จะมีผู้ทำพิธี และมีการนับถือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับมีความสำคัญเท่ากับเทพเจ้าต่าง ๆ ด้วย การผสมผสานระหว่างความเชื่อของกลุ่มเดิมกับกลุ่มที่เข้ามาใหม่ก็เกิดเป็นระบบความเชื่อและพิธีกรรม”

ศาสนาฮินดูคือศาสนาของเทพเจ้าและการเสาะหาสัจธรรมในชีวิต ผู้ที่มีความเชื่อนับถือในเทพเจ้าต้องปฏิบัติให้รู้แจ้งในสัจธรรมของชีวิตเพื่อการหลุดพ้น โดยมีเทพเจ้าเป็นผู้นำทางและที่พึ่ง ดังที่ มหาตมคานธี ได้ให้คำนิยามว่า “หากข้าพเจ้าถูกขอร้องให้อธิบายความหมายของฮินดู ข้าพเจ้าจะขอพูดแต่เพียงว่าจงค้นคั่นคั่นหาสัจธรรมด้วยวิถีทางแห่งอหิงสา คนที่ไม่เชื่อในพระเจ้าผู้เป็นเจ้าอาจเรียกตัวเองว่าฮินดูได้ ศาสนาฮินดูคือการเสาะหาสัจธรรมไม่หยุดยั้ง ศาสนาฮินดูเป็นศาสนาแห่งสัจธรรม สัจธรรมคือพระเจ้าผู้เป็นเจ้า พระผู้เป็นเจ้านั้นมีคนปฏิเสธ ไม่นับถือ แต่ไม่มีใครเลยที่จะปฏิเสธสัจธรรม” (กรูณา – เรื่องอุไร กุศลาสัย: 2547, 82)

การผสมผสานระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมของชาวอารยันกับกลุ่มชาวพื้นเมืองดั้งเดิมทำให้เกิดความกลมกลืนกันทางด้านความเชื่อและพิธีกรรม จนกลายเป็นศาสนาฮินดูขึ้น มีประวัติความเป็นมาและพัฒนาการอันยาวนานหลายยุคหลายสมัย ในเรื่องการแบ่งยุคสมัยของศาสนาฮินดู เสนูชิร พันธรังสี (2549, 54-93) กล่าวว่าศาสนาฮินดูแบ่งเป็น 3 ยุค พอสรุปได้ดังนี้คือ

- ยุคพระเวท ในสมัยนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเกิดศาสนา ในยุคนี้มีการนับถือพระอินทร์และเทพเจ้าหลายองค์โดยแบ่งเทพเจ้าออกเป็น 3 กลุ่ม คือ เทพเจ้าในสวรรค์ เทพเจ้าในอากาศ เทพเจ้าภาคพื้นดิน ได้เกิดคัมภีร์ทางศาสนาขึ้นคือคัมภีร์พระเวทขึ้นในยุคนี้ พราหมณ์ได้รวบรวมเอาบทสวดขับกล่อมสรรเสริญเทพเจ้าและคำอธิบายเกี่ยวกับการประกอบพิธีบูชาัญญาเข้าเป็นหมวดหมู่ จึงทำให้เกิดคัมภีร์ขึ้นมาใหม่อีก 3 คัมภีร์ คือ คัมภีร์ฤคเวท เป็นบทสวดที่กล่าวสรรเสริญพระคุณของมหาเทพต่าง ๆ คัมภีร์ยજุรเวท ว่าด้วยการบูชาัญญา ขั้นตอนพิธีกรรม สิ่งที่ต้องนำมาบูชาัญญาและผลของการบูชาัญญา เป็นต้น คัมภีร์สามเวท เป็นบทร้อยกรองที่นำมาร้อยกรองใหม่ให้เกิดความไพเราะในเวลาสวดสรรเสริญเทพเจ้าต่าง ๆ และต่อมามีคัมภีร์เพิ่มเติม คือคัมภีร์อถรรพเวท เป็นส่วนที่มีการจัดนำมาเรียบเรียงใหม่โดยจัดเป็นหมวดหมู่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจะมีเนื้อหากล่าวถึงเวทมนตร์ คาถาอาคมไสยศาสตร์ รวมถึงกล่าวถึงการรักษาโรค ตำรายาต่าง ๆ เป็นต้น และในยุคนี้เองมีการแบ่งชนชั้นและระบบวรรณะด้วย

- ยุคพราหมณ์ เป็นยุคที่พราหมณ์มีบทบาทมากและเป็นยุคที่พราหมณ์เป็นวรรณะที่สูงที่สุด พราหมณ์ได้สร้างพิธีกรรมต่าง ๆ มากมายในการสวดอ้อนวอนและติดต่อกับเทพเจ้าได้ จนกลายเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์และมีความน่าเชื่อถือ จึงทำให้ประชาชนในอินเดียเรียกศาสนาในยุคนี้ว่า ศาสนาพราหมณ์ เป็นต้นมา โดยมีเทพเจ้าสูงสุดคือ พระพรหม และเกิดคัมภีร์สำคัญในยุคนี้คือ อุปนิษัต หรือ เวทานตะ

- ยุคฮินดู ยุคฮินดูเกิดขึ้นเพราะการเสื่อมลงของศาสนาพราหมณ์นั่นเอง ในช่วงนี้ประชาชนชาวอินเดียหันไปเลื่อมใสศาสนาพุทธมากขึ้น เหล่าพราหมณ์จึงได้รวมตัวกันใหม่เพื่อฟื้นฟูและปรับปรุงศาสนาพราหมณ์ขึ้นมาใหม่แล้วเรียกศาสนาที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่ว่า “ศาสนาฮินดู” เป็นยุคที่มีการบูชาพระเป็นเจ้าหลายพระองค์ กล่าวคือ มีการนับถือพระพรหม พระวิษณุ (นารายณ์) และพระศิวะ (พระอิศวร) เรียกว่า ตรีมูรติ และยังมีการนับถือเทพเจ้าที่สำคัญอีกหลายองค์เช่น พระลักษมี พระอูมาเทวี เจ้าแม่กาลี พระพิฆเนศ หนุมาน พระราม และพระกฤษณะ ในสมัยนี้มีการสร้างรูปบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างเทวาลัยด้วย

ศาสนาฮินดูมีลัทธิและนิกายแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะความเชื่อแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีการตีความหลักคำสอนและหลักความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป นิกายหลัก ๆ ที่มี

ศาสนิกชนนับถือเป็นจำนวนมากสามารถแบ่งได้ดังนี้ (องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู: 2529, 5-14)

- นิกายไศวะ (Shiva) นับถือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุดและสัญลักษณ์ในการบูชา คือศิวลึงค์และโยนิ ผู้นับถือจะมีการขีดเส้น (ดิลก) ขวางหน้าผากเพื่อเป็นสัญลักษณ์
- นิกายไวษณพ(Vishnu) นับถือพระวิษณุเป็นเทพเจ้าสูงสุดและนับถือในภาคอวตารต่าง ๆ ของพระวิษณุ ผู้ที่นับถือมีการขีดเส้น (ดิลก) สีขาว 2 เส้นจากโคนผมมาถึงคิ้วและขีดเส้นขวางจมูกเพื่อเป็นสัญลักษณ์ นับถือกันมากในภาคเหนือและภาคกลางของอินเดีย
- นิกายศักติ(Shakti) นับถือเทพสตรีหรือชายาของมหาเทพทั้ง 3 องค์ คือ พระสร้อยศรี พระลักษมี พระอุมา เชื่อว่าเทพสตรีเป็นผู้ทรงกำลังมีอำนาจเหนือเทพสามี ในนิกายนี้มีคัมภีร์ตันตระที่ว่าด้วยการกระทำพิธีของศักติเพื่อให้เกิดพลังอำนาจสูงสุด

นอกจากนี้ยังมีนิกายอื่นๆอีก เช่น (www.siamganesha.com)

- นิกายกณะพัทยะหรือกานาปตยะ (Ganabadya) นิกายนี้ นับถือพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าสูงสุด มีความเชื่อว่าถ้าได้บูชาพระพิฆเนศเหมือนได้บูชาเทพเจ้าทุกองค์
- นิกายสรภัทธะ (Sarabhadh) เป็นนิกายที่นับถือบูชาสุริยะเทพ ในปัจจุบันมีผู้นับตือน้อย
- นิกายสมาธะหรือ สมารต (Samardha) นับถือเทพเจ้าสำคัญของศาสนาฮินดู คือ พระศิวะ พระพรหม พระนารายณ์ พระอุมาเทวี พระพิฆเนศ เป็นต้น เป็นที่นับถือมากในอินเดียเพราะสามารถบูชาเทพเจ้าได้หลายพระองค์

ในประเทศอินเดียพิธีกรรมในการบวงสรวงบูชาเทพเจ้า คือ สิ่งที่สำคัญในศาสนาฮินดู ชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูจะต้องถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของตน ในการปฏิบัติศาสนกิจนี้ ปัจจุบันชาวฮินดูมีความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาเทพเจ้าหลายแบบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะประเภทหรือฐานะของเทพเจ้าเหล่านั้น เทพเจ้าที่ชาวฮินดูเคารพอยู่ทุกวันนี้แบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ เทพเจ้าประจำหมู่บ้านหรือประจำเมือง เทพเจ้าประจำบ้านและเทพเจ้าประจำตัว เทพเจ้าในหมวดที่ 1 และ 2 ชาวฮินดูจะเคารพนับถือโดยส่วนรวมมาตั้งแต่กำเนิด ส่วนเทพเจ้าในหมวดที่ 3 ชาวฮินดูจะเลือกนับถือเอง เช่น ชาวฮินดูคนหนึ่งอาจจะนับถือเจ้าแม่กาลีเป็นเทพเจ้าประจำเมือง นับถือพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าประจำตระกูลและนับถือโคนนทิเป็นเทพเจ้าประจำของตน (องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู : 2529 , 146)

ในการประกอบพิธีบูชาเทพเจ้าของชาวฮินดูในอินเดีย พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ (2524, 30-33) ได้อธิบายไว้ว่า

พิธีกรรมในการบูชาเทพเจ้าประจำเมืองจะทำพิธีกันในโบสถ์หรือเทวสถานประจำเมือง ซึ่งจะมีชาวเมืองมาประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน โดยจะท่องบทสวดมนต์ต่อเทพเจ้าที่อยู่ในโบสถ์และจะถวายผลไม้และดอกไม้ ชาวฮินดูจะไปโบสถ์ทุกวันหลังจากอาบน้ำก่อนเช้าแล้ว ชาวฮินดูมีความเชื่อที่ว่าต้องชำระร่างกายให้สะอาดก่อนที่จะไปเคารพสักการะเทพเจ้า และการถวายอาหารต้องเป็นอาหารที่ไม่เจือปนเนื้อสัตว์เท่านั้นและในปีหนึ่งจะมีพิธีกรรมหรือเทศกาลที่จัดอย่างยิ่งใหญ่ประมาณ 2 ครั้ง ชาวบ้านจะจัดอุทิศให้กับเทพเจ้าประจำเมืองของตน งานเทศกาลนี้ชาวเมืองทุกคนจะไปร่วมงานมีการสวดมนต์ตลอดวัน จัดเครื่องสังฆวยอย่างใหญ่โตและจะมีเฉลิมฉลองอย่างมโหฬารมีการตั้งขบวนแห่รูปเคารพประจำเมืองของตน มีการเล่นดนตรีและร้องเพลงสรรเสริญเทพเจ้าด้วย

ส่วนการบูชาเทพเจ้าประจำตระกูลนั้น ๆ ทุกบ้านของชาวฮินดูจะมีห้องบูชาเทพเจ้าตั้งอยู่ในที่สมควรของบ้าน จะมีสมาชิกภายในครอบครัวบูชาทุกวัน หรืออัญเชิญพราหมณ์มาทำพิธีสวดสรรเสริญเทพเจ้าที่บ้านของตน ส่วนในการบูชาเทพประจำตัวเป็นการบูชาเฉพาะตน โดยจะจัดตั้งรูปเคารพส่วนตัวไว้ในห้องส่วนตัว โดยทำการบูชาทุกวันทั้งเช้าและเย็น และเวลาเดินทางไปไหนก็จะนำเอาเทวรูปไปด้วยอาจจะเป็นโลหะหรือภาวาก็ได้

พิธีกรรมบูชาอีกอย่างหนึ่งคือ พิธีกรรมบูชาเทพเจ้าห้าพระองค์พร้อมกัน เรียกพิธีนี้ว่า ปัญฉยตนะ (*panchayatana*) ซึ่งจะทำในบ้านที่มีรูปเคารพของเทพเจ้าหลายองค์ ซึ่งรวมทั้งองค์พระพิฆเนศด้วยในพิธีนี้จะนำเอาสิ่งอื่นมาสมมุติแทนองค์เทพเจ้า สิ่งนั้นคือหินศิลา โดยจะแบ่งตามสีของศิลาเช่น หินสีแดงแทนองค์พระพิฆเนศ ผู้ประกอบพิธีจะต้องท่องบทสวดสรรเสริญในแต่ละขั้นตอน รวม 16 บท ซึ่งเรียกว่าบทสวดปุรุช (*Purusha*) ในคัมภีร์ฤคเวทด้วย การประกอบพิธีนี้จัดขึ้นเพื่อเป็นการสรรเสริญเทพเจ้าทั้ง 5 พระองค์ เพื่อให้พระองค์ทรงพอใจและช่วยประทานพรต่าง ๆ ให้แก่ตนเองและครอบครัว

โดยภาพรวมแล้ว ศาสนาฮินดู เป็นศาสนาแห่งเทพเจ้าและพิธีกรรมบูชา ชาวอินเดียเต็มไปด้วยความเชื่อและความศรัทธาในเทพเจ้ามาก ปัจจุบันคนอินเดียยังนิยมรับสืบทอดพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าว ก็ได้แพร่กระจายไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลกโดยเฉพาะในประเทศในแถบเอเชีย ซึ่งปรากฏหลักฐาน

ทางประวัติศาสตร์มากมาย เช่น ปราสาท เทวาลัย ศาสนสถาน ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของศาสนาฮินดูที่เผยแพร่ไปทั่วโลก

1.2 ศาสนาฮินดูในประเทศไทย

ศาสนาฮินดู เข้ามามีอิทธิพลในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และได้เจริญอยู่ในดินแดนแถบนี้มานานแล้วและได้เข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยด้วย ดังที่ สนั่น ไชยานุกูล (2550 ,507-508) ได้กล่าวไว้ว่า “อิทธิพลของศาสนาฮินดูที่เข้ามาสู่ประเทศไทยก่อนสมัยสุโขทัยจาก 3 ทางคือ โดยผ่านเข้ามาทางเขมร อิทธิพลของศาสนาฮินดูจากเขมรได้ครอบคลุมทั้งบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคกลางของประเทศไทย ดังปรากฏหลักฐานจากศิลปะและสถาปัตยกรรมที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ทางที่ 2 เข้ามาทางเรือของพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในดินแดนได้ เช่น ทางมลายู และนครศรีธรรมราช และมีพราหมณ์โดยสารมาด้วย และทางที่ 3 เข้ามาทางจังหวัดตาก แม่ฮ่องสอน และสุพรรณบุรี เพราะเป็นดินแดนที่ติดต่อกับพม่าและบังกลาเทศ”

สำหรับการเข้ามาเผยแพร่ศาสนาฮินดูในสังคมไทยได้ปรากฏหลักฐาน โบราณคดี แสดงถึงอิทธิพลของศาสนาฮินดูได้แก่ศิลาจารึก และวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น ศิลาจารึกนครชุม ศิลาจารึกวัดศรีชุม ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง หนังสือนางนพมาศฉบับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ จากหลักฐานที่กล่าวมาได้กล่าวถึงการเผยแพร่เข้ามาของศาสนาฮินดู พิธีกรรมของพราหมณ์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู: 2529, 124 - 126)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์จะเห็นว่าดินแดนประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อในเรื่องพระเจ้าตามแบบศาสนาฮินดู สามารถแบ่งได้ตามยุคสมัยดังนี้

สมัยสุโขทัย วัฒนธรรมอินเดียได้เผยแพร่เข้ามา โดยเฉพาะด้านศาสนาเช่น พุทธและพราหมณ์-ฮินดู ในสมัยนี้พระมหากษัตริย์และประชาชนรับเอาพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่นับถือกันทั่วไปแต่ในขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์ก็ทรงเอาใจใส่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูด้วย ได้แต่งตั้งพราหมณ์ให้มีตำแหน่งในราชสำนัก เพื่อถวายปรึกษาราชการต่าง ๆ และประกอบพิธีตามคัมภีร์พระเวท ยังมีการค้นพบเทวรูปในศาสนาฮินดูหลายองค์และจากหลักฐานทางโบราณสถานบริเวณเมืองสุโขทัยนั้นมีเทวสถานของศาสนาฮินดูหลายแห่งเพื่อใช้เป็นที่ประกอบพิธีและสักการบูชา ยกตัวอย่างเช่นที่วัดศรีสวย วัดพระพายหลวง เป็นต้น(องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู: 2529, 124 - 127)

สมัยอยุธยา ได้ปรากฏหลักฐานร่องรอยอิทธิพลศาสนาฮินดูอยู่ทั่วไป ทั้งในด้านประเพณี วรรณกรรมและหลักฐานทางโบราณคดี ศาสนาฮินดูนั้นได้แพร่หลายในกลุ่มบุคคลชั้นสูงและในราชสำนัก ในยุคนี้อาณาจักรหรือพระมหากษัตริย์ ทรงพระนิคมที่จะมีพราหมณ์

โหราจารย์เป็นที่ปรึกษาในการประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ พิธีกรรมและหลักธรรมบางประการของศาสนาฮินดูได้เข้ามาผสมผสานอยู่ในพิธีกรรมชาวไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ได้ปรากฏการนับถือศาสนาฮินดูอย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทอง มีพิธีกลบับตรสูมเพลิง ตามลัทธิฮินดูก่อนการสร้างพระนคร ซึ่งมีการบูชาเทพในศาสนาพราหมณ์หลายองค์ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ทรงเลื่อมใสในศาสนาฮินดูมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านพิธีกรรม ทรงสร้างเทวรูปไว้หลายองค์ในการประกอบพิธีกรรม และในสมัยพระองค์ศาสนาพราหมณ์รุ่งเรืองมาก (องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู: 2529, 128 - 134)

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์คติความเชื่อในศาสนาฮินดูสืบทอดมาจากสมัยอยุธยา ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อและพิธีกรรมในราชสำนัก พระมหากษัตริย์ และเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ จะมีการผสมผสานควบคู่ไปกับศาสนาพุทธ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก(พิธีสถาปนาพระเจ้าแผ่นดินขึ้นครองราชย์-ผู้วิชัย) พิธีตรีขัมปวาย-ตรีปวาย (พิธีสวดสรรเสริญเทพเจ้าในศาสนาฮินดูเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดิน-ผู้วิชัย) ฯลฯ และในปัจจุบันยังมาสู่พิธีกรรมระดับประชาชน เช่น บวงสรวงเทวดา ตั้งศาลพระภูมิ โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาฮินดู (องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู: 2529, 142 - 143)

สังคมไทยปัจจุบันยังคงมีคติความเชื่อการนับถือเทพเจ้าในศาสนาฮินดู เช่น พระพรหม พระพิฆเนศ มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อการบูชา มีการตั้งองค์การเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น สมาคมฮินดูสมาช สมาคมฮินดูธรรมสภา สมาคมอารยสมาช และมูลนิธิวัดพระศรีมหาอุมาเทวี เป็นต้น มีการประกอบพิธีกรรมใน เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ โบสถ์เทพมณเฑียร วัดพระศรีมหาอุมาเทวี และเทวสถานวัดวิษณุ เป็นต้น

ลัทธิและนิกายในศาสนาฮินดูมีอยู่มากมายแต่ที่คนอินเดียในประเทศไทยนับถือกันมีอยู่เพียง 4 นิกาย คือ นิกายไศวะ มีพระศิวะเป็นเทพสูงสุด นิกายไวษณพ นับถือพระนารายณ์เป็นเทพสูงสุด นิกายศักติ นับถือเทพสตรีหรือชายาของมหาเทพและนิกายสมารต นับถือเทพ 5 พระองค์คือ พระพิฆเนศ พระอุมาเทวี พระพรหม พระนารายณ์ และพระศิวะ นอกจากนิกายทั้งสี่ข้างต้นนี้ อาจมีนิกายอื่น ๆ แยกออกไป ซึ่งแต่ละนิกายก็มีเทพเจ้าไว้สำหรับบวงสรวงและสักการะกัน (สนั่น ไชยานุกูล : 2549, 510)

ส่วนพิธีกรรมทางศาสนาฮินดูที่ปฏิบัติกันในประเทศไทย เช่น พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับรัฐเป็นพิธีกรรมทางพราหมณ์เพื่อบำรุงขวัญและจิตใจของประชาชน เช่น พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีตรีขัมปวาย-ตรีปวาย พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา และพิธีต่าง ๆ ที่ทำภายในเทวสถาน พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ซึ่งเป็นพิธีกรรมในแต่ละขั้นของชีวิตเช่น พิธีทำขวัญเดือนโกนผมไฟ พิธีโกนจุก พิธีสมรส

พิธีศพ เป็นต้น พิธีกรรมในการบูชาเทพเจ้าทางศาสนา การบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ การบูชาไฟ (องค์การศาสนาพราหมณ์-ฮินดู: 2529, 174-175)

สรุปแล้ว ศาสนาฮินดูมีต้นกำเนิดมาจากประเทศอินเดีย และเข้ามาสู่ประเทศไทย ทางตอนใต้และภาคตะวันออกเฉียงของดินแดนไทยและได้ขยายไปยังทุกภาคด้วย ศาสนาฮินดูได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครอง วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ จวบจนถึงปัจจุบัน และศาสนาฮินดูก็ยังคงฝังแน่นอยู่ในสังคมไทยและคนไทยก็ยอมรับและนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตด้วย

2. ประวัติพระพิฆเนศในประเทศอินเดีย

การนับถือบูชาพระพิฆเนศในศาสนาฮินดู มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีหลักฐานทางเอกสารประวัติศาสตร์และโบราณคดีเกี่ยวกับประวัติ การกำเนิด การบูชาพระพิฆเนศอยู่ในคัมภีร์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าพระพิฆเนศ เป็นเทพที่ได้รับการนับถือและเคารพบูชามานานแล้ว เป็นเทวดาของชนทั่วไป พระองค์ไม่มีหน้าที่ขจัดอุปสรรคเพียงอย่างเดียวท่านสามารถให้อิทธิฤทธิ์และให้ความสำเร็จด้วย (เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ : เอกสารหอเวทวิทยาคม อันดับที่ 1/2530)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของอินเดียสามารถสรุปการกำเนิดของพระพิฆเนศ ซึ่งมีการสันนิษฐานไว้ต่างกัน เช่นพระพิฆเนศกำเนิดจากการบูชาเทพของชาวพื้นเมืองจากลัทธิการบูชาสัตว์ และเป็นเทพแห่งภูตผีปีศาจ ซึ่งจิรฐสา คชาชีวะ (2547: 10) ได้สรุปเกี่ยวกับการกำเนิดพระพิฆเนศไว้ว่า

- พระพิฆเนศมีกำเนิดมาจากการบูชาเทพของชาวพื้นเมือง ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมของอินเดียซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพวกที่บูชาพระอาทิตย์ รูปพระพิฆเนศประทับบนหลังหนู เนื่องจากหนูเป็นสัญลักษณ์ของความมิด พระพิฆเนศทรงหนุจึงหมายถึงชัยชนะของแสงอาทิตย์ที่ขจัดความมืดให้สิ้นสุดลงได้
- พระพิฆเนศมีกำเนิดมาจากลัทธิการบูชาสัตว์ มีความเชื่อว่าพระพิฆเนศนั้นแต่เดิมเป็นเทพของชาวพื้นเมืองซึ่งกำเนิดมาจากลัทธิการบูชาสัตว์
- พระพิฆเนศมีกำเนิดมาจากการเป็นภูตผีปีศาจ มีผู้เชื่อว่า “คณปติ” นั้นไม่ใช่เทพของพวกอารยัน มีกำเนิดจากการเป็นภูตผีชนิดหนึ่งหรือผีป่าซึ่งเป็นบริวารของ “ผู้เป็นใหญ่สูงสุด” ภูตผีเหล่านี้มีจำนวนมากมายเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองป่าเขา วิญญาณเหล่านี้ได้รวมตัวกันเป็นเทพข้างเพียงองค์เดียวคือ “คณปติ” ผู้ซึ่งต่อมากลายเป็นเทพผู้ขจัดอุปสรรค

ซึ่งสอดคล้องกับ กรุณา – เรื่องอุไร กุศลาสัย กล่าวในหนังสือภารตวิทยา (2547:127) ว่า “ ตำนานพระพิฆเนศมีหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันดังเช่น บางตำนานได้กล่าวไว้ว่า พระพิฆเนศ ไม่ใช่เทพของพวกอารยัน แต่มีกำเนิดจากการเป็นภูตผีป่าซึ่งเป็นบริวารของผู้เป็นใหญ่สูงสุด เมื่อภูตผีวิญญาณเหล่านั้นได้รวมตัวกันเข้าเป็นหนึ่งเดียว โดยใช้ช้างเป็นสัญลักษณ์ของป่าเขา ต่อมาได้พัฒนาเป็นเทพผู้ขจัดซึ่งอุปสรรค และมีความเฉลียวฉลาด อีกทั้งยังได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าของเทพที่มีเศียรเป็นสัตว์ ”

เสฐียร โกเศศและนาคะประทีป ได้กล่าวถึงประวัติพระพิฆเนศ ในหนังสือเรื่อง พระคณศ เทพนิยายสังเคราะห์ภาค 4 ว่า “เป็นเชษฐโอรสของพระอิศวรและพระอูมา พระคณศ มีชายา 2 องค์ชื่อ พุทธิ และลัทธา (บางคัมภีร์พระคณศถือเพศพรหมจรรย์ก็มี) และมีโอรสชื่อ เกษม และลาก ซึ่งนับว่าเป็นนามมงคล ชาวฮินดูจึงเชื่อกันว่าใครได้กราบบูชาพระคณศก็จะประสบแต่ความสุขความเจริญเป็นสวัสดิมงคล” (กรมศิลปากร : 2540 ,38)

สรุปได้ว่า กำเนิดของพระพิฆเนศในประเทศอินเดียนี้มีผู้ให้ความเห็นไว้หลายอย่าง คือ พระพิฆเนศมีกำเนิดจากการเป็นเทพพื้นเมืองของอินเดียเนื่องจากลัทธิพื้นเมืองของอินเดียเป็นลัทธิบูชาสัตว์มีเทพที่มีเศียรเป็นสัตว์เป็นเทพประจำเผ่า พระพิฆเนศกำเนิดจากภูตผีป่า ต่อมาในยุคหลังได้ปรากฏเป็นเทพสำคัญในศาสนาฮินดู ซึ่งปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ของศาสนามากมาย และยกย่องให้เป็นเทพแห่งอุปสรรค เทพแห่งความสำเร็จและเป็นเทพที่ต้องได้รับการเคารพก่อนด้วยเริ่มพิธีใดๆ ซึ่งคนอินเดียก็ให้ความนับถือและมีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระองค์ตลอดมา

ในคัมภีร์ทางศาสนาเรื่องราวของพระเจ้าในศาสนาฮินดู เริ่มปรากฏเป็นครั้งแรกหลังพุทธศตวรรษที่ 11 คัมภีร์ที่กล่าวถึงคือ คัมภีร์ปุราณะและอุปราณะ อันเป็นคัมภีร์ที่กล่าวถึงเรื่องราวและตำนานของพระเป็นเจ้าเป็นส่วนใหญ่ โดยเน้นความเป็นมาของเทพและเทวี ในคัมภีร์ที่กล่าวถึงพระพิฆเนศ เช่น คัมภีร์มฤคละปุราณะ เป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่กว่าด้วยเรื่องการอวตารของพระคณศทั้ง 9 ปาง อีกทั้งยังได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบเพิ่มขึ้นอีก 32 รูปแบบ และ คัมภีร์คณศคีตา เป็นปรัชญาที่มีรูปแบบการประพันธ์ด้วยบทสนทนาระหว่างพระเจ้าวเรนยะกับพระคณศ ที่ว่าด้วยเรื่องจริงของชีวิต ความทุกข์ และการพ้นทุกข์ (จิรัสสา คชาชีวะ : 2547 , 22)

นอกจากนั้นมีคัมภีร์ที่กล่าวถึงกำเนิดพระพิฆเนศซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละคัมภีร์แตกต่างกัน เช่น คณศปุราณะ ศิวะปุราณะ สกานทปุราณะ พรหมไววรรตปุราณะ สุประภทาคม ปัทมปุราณะ เป็นต้น กล่าวถึงการกำเนิดว่ามีทั้งที่มีกำเนิดจากพระศิวะเพียงพระองค์เดียว พระนางอูมาเทวีเพียงพระองค์เดียว และกำเนิดจากทั้งพระศิวะและพระนางอูมาเทวี แต่สิ่งที่เหมือนกันคือพระพิฆเนศมีกำเนิดขึ้นมาในฐานะเทพเจ้าแห่งอุปสรรค ผู้สามารถขจัดขวางมนุษย์ที่ไม่ดี สัตว์ร้าย อสูร และมารร้าย ต่าง ๆ ไม่ให้ไปขอพรกับองค์เทพอื่น ๆ เพื่อนำพามาใช้ในทางที่ผิดได้ ใน

ขณะเดียวกันก็สามารถจัดอุปสรรคทั้งปวงได้ด้วย และยังเป็นเทพที่ได้รับการอวยพรจากบรรดาเทพต่าง ๆ ให้เป็นเทพสูงสุดและต้องได้รับการบูชาก่อนที่จะบูชาเทพองค์อื่นด้วย และเป็นเทพที่ประทานปัญญาและความสำเร็จด้วย และมีนิกาเยเฉพาะที่นับถือพระองค์เป็นเทพสูงสุดด้วย

นิกาเยที่นับถือพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าสูงสุดคือ นิกาย “คานปตยะ” ลัทธินี้สืบต่อมาจากการนับถือลัทธิ “คณปติ-วินายกะ” แต่เดิม กล่าวกันว่าลัทธินี้อาจตั้งขึ้นแล้วในตอนปลายของพุทธศตวรรษที่ 11 และได้เจริญแพร่หลายเป็นที่นิยมกันทั่วไปในราวพุทธศตวรรษที่ 15 ลัทธิคานปตยะแบ่งออกเป็นนิกายย่อย นิกายย่อยเหล่านี้ล้วนนับถือพระพิฆเนศเป็นเทพสูงสุดแต่มีรูปแบบและบทสวดมนตร์ที่แตกต่างกันไป การปฏิบัติบูชาอาจทำได้ 2 ทาง ได้แก่ วิธีการเข้ามานและการปฏิบัติบูชาโดยไม่ต้องเข้ามาน ผู้นับถือลัทธิคานปตยะจะบูชา “ลึงคะ” และ “คณปติ-ลึงคะ” ซึ่งจะประดิษฐานอยู่ส่วนในสุดของแท่นบูชาภายในวัด มีลักษณะในรูปของมะนาวป่า (citron) แดงกว่า หรือมะขวิด และลูกหว่า (wood apple) สัญลักษณ์ของผู้ที่นับถือคือมีวงกลมสีแดงบนหน้าผาก มีการสร้างวัดถวายพระคณศโดยเฉพาะมีหนูปาหนะของพระองค์เฝ้าอยู่หน้าทางเข้า(จิรฺสสา คชาชีวะ : 2527,23-25)

ลักษณะรูปเคารพของพระพิฆเนศนั้นมีหลายรูปและหลายปางตามแต่ละที่จะสร้างขึ้นตามความเชื่อในคัมภีร์หรือแต่ละท้องถิ่นนั้น ดังที่ กิตติ วัฒนมหาคม (2546 : 60) สรุปไว้ว่า “สำหรับงานทางศิลปกรรมแล้ว เทวลักษณะของพระพิฆเนศจะปรากฏเป็นแบบต่าง ๆ อย่างน้อย 8 แบบ เรียกว่า อัชฏคณศ (Ashta ganesh) ซึ่งเป็นแบบอย่างสำคัญในการสร้างเทวรูปของพระคณศของช่างฝีมือชาวอินเดีย ได้แก่

- สัมปทาศคณศ (Sampradaya Ganesh) ประทับนั่งห้อยพระบาทบนบัลลังก์ มี 4 กร ถือขวาน ดอกบัว ถ้วยขนมและประทานพร
- ลักษมีคณศ (Lakshmi Ganesh) ประทับนั่งห้อยพระบาทบนพระแท่นที่ยกเป็นชั้น มี 6 กร พระหัตถ์โอบพระลักษมีไว้เคียงข้าง หมายถึงความอุดมสมบูรณ์
- มหาคณศ (Maha Ganesh) ประทับนั่งขัดสมาธิบนพระแท่นเตี้ย ๆ มี 10 กร สองกรหน้าสุดประทานพรและถือถ้วยขนมโมทกะ นอกนั้นถือเทพศาสตราวุธ
- วัลลไพคณศ (Vallabai Ganesh) ประทับนั่งห้อยพระบาทบนพระแท่นที่ยกเป็นชั้น มี 10 กร ปางนี้พระคณศจะอุ้มพระชายาทั้ง 2 ไว้บนตักทั้งซ้ายทั้งขวา ซึ่งชายาทั้งคู่คือนางพุทธิและสิทธิ ปางนี้ให้ความหมายของความสมบูรณ์ของการเป็นครอบครัวมีทรัพย์และบริวารมากมาย

- พาลกเศศ (Bala Ganesh) ประทับนั่งขัดสมาธิบนดอกบัวมี 4 กร มักถือขนมโมทกะ กล้วยและรวงข้าว หรือบางทีทำทำอย่างอื่น เช่น เต็นรำ กลาน ซึ่งเป็นปางของพระเศศเมื่อยังเด็ก
- วีรเศศ (Vira Ganesh) ประทับนั่งห้อยพระบาทบนพระแท่นที่ยกเป็นชั้น มี 14 กร โดยมากถือเทพศาสตราวุธชนิดต่าง ๆ
- เหรัมภะเศศ (Herambha Ganesh) เป็นปางพระเศศที่ห้อยพระบาทอยู่บนพญาราชสีห์ พระเศศปางนี้จะมียูห่าเศียร หรืออาจจะเป็นเศียรตามปกติก็ได้ เพราะสัญลักษณ์ที่แท้จริงของปางนี้ก็คือ สิงโต เพราะสิงโตเป็นเจ้าป่า ดังนั้นจึงเหมาะสมที่ผู้ใหญ่ที่ต้องมีบริวารในการปกครองมาก นอกจากนี้ยังเป็นสัญลักษณ์ที่บรรดากษัตริย์ทั้งหลายแต่โบราณนิยมบูชากัน
- นารถเศศ (Nathan Gnash) ประทับยืนในท่าระบำ โดยมากมี 4 กร

สรุปได้ว่ารูปแบบปางต่าง ๆ ของพระพิฆเนศสร้างมาจากเทวประวัติในคัมภีร์ต่าง ๆ และที่ได้มีการปั้นรูปเคารพออกมาเพื่อบูชานั้นจะมีแค่ 8 – 10 ปางเท่านั้น ส่วนปางอื่น ๆ จะไม่ค่อยมีการสร้างรูปเคารพเท่าไรนัก แต่จริง ๆ แล้วตามเทวประวัติแล้วพระองค์มีอยู่หลายปางมาก

ลักษณะทางประติมานวิทยาของพระพิฆเนศมีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามคัมภีร์ รูปอวตาร ลัทธินิกายและตามยุคสมัยต่างๆ ในคัมภีร์ทางศาสนาถือว่าพระเศศมีหลายพระองค์ มีรูปเป็นพัน ๆ รูป โดยทรงอวตารมาเป็นรูปต่าง ๆ ตามยุคสมัยแห่งลัทธิพราหมณ์ ลักษณะพิเศษประจำพระองค์ คือ มีกายเหมือนคน มีเศียรเป็นช้าง พระอุทรพลูย พระกรรมใหญ่ วรรณแดง ปกติมี 4 กร สิ่งที่ทรงถือไว้ในพระหัตถ์คือ ปาสะ(บ่วงบาศ) อังกุสะ (ขอสับข้าง) ทันตะ(งาที่หัก) และถ้วยขนมโมทกะหรือถักดู นอกจากนี้จะทรงถือสัญลักษณ์อื่น ๆ ตามรูปอวตาร ทรงหนูเป็นพาหนะ

(เด่นดาว ศิลปานนท์, 2545 : 13 – 20)

ที่กล่าวมานั้นเป็นประวัติความเป็นมาและการกำเนิดของพระพิฆเนศ ซึ่งมีทั้งข้อมูลทางโบราณคดีและจากคัมภีร์ต่าง ๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันเนื่องมาจากลัทธิและการนับถือที่แตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกันคือพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งอุปสรรค และในขณะที่เดียวกันก็สามารถขจัดอุปสรรคทั้งปวงด้วย พระพิฆเนศไม่ได้นับถือเฉพาะในอินเดียเท่านั้น แต่ได้แพร่หลายไปในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย ซึ่งพ่อค้าอินเดียเมื่อเดินทางมาประเทศไทยก็นำเอารูปเคารพของพระพิฆเนศมาด้วย เพื่อปรารถนาความสำเร็จในการค้าขายและเดินทาง และได้นำคติความเชื่อในการบูชาเข้ามาด้วยทำให้เกิดความผสมผสานกับความเชื่อของคนไทยด้วย

3. ความเชื่อ บทบาทและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในประเทศอินเดีย

ลักษณะความเชื่อและบทบาทของพระพิฆเนศนั้นมีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ในประเทศอินเดียมีความเชื่อพระพิฆเนศ เป็นเทพเจ้าแห่งอุปสรรค เทพเจ้าผู้ประทานความสำเร็จ เทพเจ้าที่เป็นบรมครูและรอบรู้ในศิลปศาสตร์ต่างๆ เทพแห่งความอุดมสมบูรณ์และเทพประจำหมู่บ้าน ทางอินเดียภาคใต้ ชาวทมิฬถือว่าพระพิฆเนศเป็นเทพประจำหมู่บ้านและประจำเรือน จึงมีรูปพระพิฆเนศปรากฏให้เห็นทั่วไปทุกหนทุกแห่งในวัฒนธรรมทมิฬในทางใต้ การนับถือนี้มีพิธีปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ก่อนนอนก็บูชา ตื่นขึ้นมาก็บูชา จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ในประเทศอินเดียก็ยังนับถือพระองค์ต่อมาไม่เสื่อมคลายทั่วทุกภาคของอินเดีย (กิตติ วัฒนะมหาตม์ 2546, 70-71)

ความเชื่อต่อพระพิฆเนศของชาวฮินดูทำให้พระพิฆเนศมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวฮินดูด้วย ดังที่ ไมเคิล ไรท์(2548:80) กล่าวไว้ว่า “พระพิฆเนศเป็นที่พึ่งของชนทุกชั้น ไม่ว่าจะเป็มหาเศรษฐี ประชาชนทั่วไปก็จะกราบไหว้พระองค์ เมื่อเกิดความแห้งแล้งชาวบ้านก็จะแห่พระพิฆเนศเพื่อขอฝน วิทยาลัยนาฏศิลป์ในอินเดียตั้งเทวรูปพระพิฆเนศโคนต้นไทรข้างทางเข้าเพื่อให้ครูและศิษย์ได้ไหว้เมื่อเดินเข้าออก หมู่สาวชาวอินเดียมีใจต่อกันก็จะมาขอพรพระองค์ก่อนบอกให้ผู้ใหญ่รู้ พนักงานบริษัทคอมพิวเตอร์ในอินเดียจะตั้งรูปเคารพพระพิฆเนศบนโต๊ะทำงานและจะทำการบูชาก่อนที่จะเปิดเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อทำงาน”

ส่วนในคคิของชาวฮินดูในการบูชาพระพิฆเนศจะทำการบูชาในทุกเดือน ๆ ละ 2 ครั้ง ในวันขึ้นและแรม 4 ค่ำ มีการจัดพิธีกรรมในโบสถ์และบ้านเรือนของตน พิธีจะไม่ใหญ่โตนัก แต่ก็ทำตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัดและมีพิธีบูชาพระพิฆเนศประจำปีซึ่งถือว่าเป็นวันคล้ายวันประสูติคือ วันแรม 4 ค่ำ เดือน 9 – 10 ตรงกับทางปฏิทินของไทยระหว่างเดือนสิงหาคม – กันยายน ซึ่งเรียกพิธีนี้ว่า คณศจตุรตี (Ganesh Chaturthi) หรือวินายัก จตุรตี (Vinayaka Chaturthi) วันคณศจตุรตีนี้ถือว่าเป็นวันสำคัญของชาวฮินดู ผู้ที่มาร่วมพิธีมากราบไหว้พระพิฆเนศเพื่อต้องการให้พระองค์ประทานพรให้มีความสำเร็จ โดยจะทำการกราบไหว้ทั้งพระพิฆเนศที่ประดิษฐานในโบสถ์และจัดทำเป็นรูปปั้นดินเหนียวกันขึ้นมาและเมื่อเสร็จพิธีจะนำไปลอยน้ำ ซึ่งมีพิธีกรรมแตกต่างกันบ้างในแต่ละท้องถิ่น (บัณฑิตลาลิต โมฮัน วยาส สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

ความเป็นมาของพิธี คณศจตุรตี ที่จัดอย่างยิ่งใหญ่นั้น เริ่มในปี ค.ศ. 1893 โดยชาวอินเดียคือนายโลกมานยา ติลัก (Lokmanya Tilak) ซึ่งเป็นนักปฏิรูปสังคมและนักต่อสู้เพื่ออิสรภาพ ต้องการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการบูชาและการเฉลิมฉลองในงานคณศจตุรตีจากการทำพิธีกันในครอบครัวไปสู่การเฉลิมฉลองที่ยิ่งใหญ่ในระดับชาติ ในขณะนั้นอินเดียตกเป็นอาณานิคมของ

ประเทศอังกฤษ รัฐบาลอังกฤษได้สั่งห้ามคนชุมนุมกันเป็นกลุ่มและสั่งห้ามกระทำพิธีบูชาขัณฑ์ต่างๆ ทั้งสิ้น นายติลค ได้เป็นผู้นำในการต่อต้านอังกฤษและเป็นผู้จัดพิธีบูชาพระพิฆเนศขึ้นในแคว้น มหาราษฏร์ โดยบอกว่าพิธีกรรมนี้เป็นที่ชุมนุมพบปะของชาวอินเดียและเป็นการบูชาพระเป็นเจ้าที่สำคัญในศาสนาด้วย รัฐบาลอังกฤษจึงได้ยื่นขอมยกเลิกกฎต่างๆ โดยให้ประชาชนประกอบพิธีได้ โดยอิสระ นายติลค จึงได้จัดพิธีกรรมขึ้นทั้งหมด 10 วัน โดยมีการตั้งรูปเคารพของพระพิฆเนศไปทั่วเมือง เมื่อครบ 10 วันก็มีการเฉลิมฉลองมีการสวดมนต์เล่นดนตรี ร้องเพลงสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า เต้นรำ และมีการพบปะพูดคุยและทานอาหารกันจากนั้นก็ให้นำรูปเคารพไปลอยในแม่น้ำ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Ganesh-chaturthi>)

กมลเทศ กุมารี ผู้อำนวยการฝ่ายวัฒนธรรมสมาคมฮินดูสมาช ได้อธิบายถึงการเตรียมตัวของประชาชนในการประกอบพิธีกรรมว่า“ในส่วนของพิธีกรรมในพิธีคณศจตุรตินั้นชาวฮินดูในประเทศอินเดียจะมีการจัดอย่างใหญ่โตทั้งในระดับเมือง ชุมชนและหมู่บ้าน ในอินเดียได้จะจัดกันเกือบทุกเมือง โดยหาซื้อเทวรูปพระพิฆเนศจากร้านค้าหรือจ้างช่างฝีมือจัดทำขึ้นและนำมาประดิษฐานไว้หน้าบ้านหรือกลางบ้านหรือในปะรำพิธี โดยระดับเมืองหรือหมู่บ้านจะมีเทวรูปพระพิฆเนศขนาดใหญ่ซึ่งจะมีการประกวดกันถึงความใหญ่โตและสวยงามระหว่างหมู่บ้านด้วย เทวรูปจะทำด้วยดินเหนียว ชโลมด้วยมูลวัวและโรยทรายให้เกาะจนทั่วพระองค์ ปิดทับด้วยหญ้าแพรกหรือหญ้าคา ใบไม้และเมล็ดข้าวอีกชั้นหนึ่งแล้วห่มผ้าอย่างดี เช่นผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผูกด้วยศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะประดับประดาและทำกันอย่างวิจิตรสวยงาม” (ดูภาพที่ 2.1-2) (สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2551)

บัณฑิตลิต โมฮัน วายาส หัวหน้าพราหมณ์วัดเทพมณเฑียร ได้อธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมบูชาพระพิฆเนศในพิธีคณศจตุรติ(วันคล้ายวันประสูติ) ประจำเดือนและประจำปีในประเทศอินเดีย สรุปได้ว่า

พิธีกรรมบูชาทางศาสนาฮินดูจะจัดขึ้นที่โบสถ์หรือภายในสถานที่ที่ได้จัดเตรียมบูชาไว้ อย่างกรณีพิเศษหรือจะทำขึ้นเองที่บ้านของคน โดยจะทำพิธีกับรูปเคารพพระพิฆเนศ โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี การกราบไว้บูชาแบ่งออกเป็นแต่ละขั้นตอน ปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัด ซึ่งสิ่งของที่จะต้องเตรียมในพิธีคือ

- เครื่องที่ใช้ในพิธี คือ เทวรูปพระพิฆเนศ ระฆังหรือกระดิ่งขนาดเล็ก แส้ ถ้วยทองเหลือง รูปหอมหรือกำยาน ประทีป ตะเกียงน้ำมัน การบูร ผงจันทร์หอม (Chandra Powder) ผงชาดตีแดง (Kum-Kumam) ผงขมิ้น (Haldi) อักขัต หรือข้าวสารผสมขมิ้น ดอกไม้ที่สีสด เช่น ดอกกุหลาบ ดอกชบา ดอกดาวเรือง หญ้าแพรก ดอกไม้ต่างๆที่แกะกลีบแล้ว พวงมาลัยดอกไม้

สด ถาดตะเกียงอารตี (ถวายเป็นไฟ) อาหารที่จัดถวายต่อเทพเจ้า หม้อกลักศ(หม้อโลหะที่ใส่น้ำมีใบมะม่วงรองที่ปากหม้อและมีมะพร้าวตั้งอยู่ด้านบนปักด้วยหญ้าคา)

- เครื่องสังเวชบูชา คือ ดอกบัว 108 ดอก หรือดอกไม้สีแดงหรือสีเหลือง ขนมนมโทกะหรือลัทตุ 108 ชิ้น หญ้าแพรก 108 ช่อ ช่อละ 3 ต้น อ้อยหั่นเป็นท่อนเล็ก ๆ 108 คู่ กล้วยตัดเป็นลูก ๆ มีครวมกัน 108 คู่ ข้าวตอก ต้นอ้อย 1 คู่ กล้วย 1 เครือ มะพร้าว 1 ทะลาย ผลไม้ต่าง ๆ นม น้ำ น้ำมันเนย ถั่วอินเดีย (คล้ายถั่วปากอ้าของไทยแต่มีสีขาว-ผู้วิจัย) ลูกเกด อินทผาลัม อัลมอนต์ เม็ดมะม่วงหิมพานต์ มะพร้าวหั่นเป็นชิ้นอบแห้ง ถั่วลิสง ลูกนัท พุทราแห้ง มะพร้าวแก่ ใบมะม่วง ใบพลู หมาก น้ำผึ้ง นมเปรี้ยว น้ำจากแม่น้ำคงคา น้ำตาลทราย น้ำผสมผงสมุนไพร น้ำมันผสมกับข้าว ผ้าที่จะใช้ถวาย

ขั้นตอนพิธีกรรมการบูชา มีพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีและประธานในพิธีอีกคนหนึ่ง (ประชาชนที่เป็นเจ้าภาพ) พราหมณ์และประธานในพิธีจะทำการถวาย หญ้าแพรกและดอกไม้แก่พระพิฆเนศ โดยตั้งจิตอธิษฐานขอพรแก่พระองค์ท่าน ในขณะที่พราหมณ์จะร่ายพระเวทและร่ายโศลกสรรเสริญองค์พระพิฆเนศ ถวายพวงมาลัย ดอกไม้ ขั้นตอนต่อไปก็จะมีการสรงน้ำพระพิฆเนศ โดยน้ำที่สรงสนานจะมี น้ำมัน นมเปรี้ยว น้ำมันเนย น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำสมุนไพร และน้ำมันผสมกับข้าว โดยแต่ละขั้นตอนจะสลับด้วยการใช้น้ำสะอาดและใช้น้ำตาลเพื่อเป็นการขัดพระวรกายให้ขาวสะอาด ขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นพรมน้ำหอมและน้ำจากแม่น้ำคงคา จากนั้นก็จะถวายเสื้อผ้า สายยัชโญปวีต ทำการเจิมที่พระนลาฏของพระองค์ โดยของที่เจิมคือ เมล็ดข้าวสาร ขมิ้น ผงชาคสีแดงและผงเพชรผสมกับน้ำมันด์ จากนั้นก็จะถวายรูปและประทีป ถวายอาหาร ขนมนม ผลไม้ กล้วย มะพร้าว และสิ่งอื่น ๆ ที่เตรียมไว้จากนั้นก็ทำการถวายไฟจากถาดอารตี โดยใช้ น้ำมันเนยและไส้ตะเกียงในการจุดไฟ ขั้นตอนสุดท้ายก็จะมีกรับร้องเพลงสรรเสริญเพื่อขอพรพระองค์ และนำเอาอาหาร ขนมนมและผลไม้ที่ถวายที่เหลือจากการถวายพระองค์มาแจกจ่ายกัน เพื่อความเป็นสิริมงคล

ในการร้องเพลงเพื่อสรรเสริญเทพเจ้า กมเลศ กุมารี ผู้อำนวยการฝ่ายวัฒนธรรมสมาคมฮินดูสมาช ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “การร้องเพลงสรรเสริญเทพเจ้าเรียกว่า “กิริตัน” ในการร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้าจะมีเครื่องดนตรีคือ อัมโมเนียมและกลองคอมบรา เพลงจะเป็นสื่อที่ทำให้คนใจเย็นและอ่อนลงและทำให้สามารถเข้าถึงพระเป็นเจ้าได้ง่ายและเป็นประโยชน์ต่อคนที่สักการบูชาพระองค์ เนื้อหาของเพลงจะกล่าวถึง รูปลักษณะ ที่อยู่ คุณสมบัติ และลีลา(สิ่งที่พระองค์ทำและปฏิบัติ) สุดท้ายก็จะเป็นการสวดบทปารถนะ คือ การวิงวอนขอพรและสวดภาวนาถึงพระองค์” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

พิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในอินเดียนั้นจะมีความคล้ายกัน แต่ในวัดของอินเดียทางใต้ อาจจะมีพิธีกรรมที่แตกต่างไปบ้าง สุรพงษ์ สิริธร เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี ได้กล่าวว่า

“พิธีกรรมโดยส่วนมากจะคล้ายกัน สำหรับวัดในทางใต้จะมีพิธีกรรมที่เพิ่มมาคือ การเผาการบูร ใบบัวและเครื่องสังเวทบูชาทั้งหมด” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

หลังจากเสร็จพิธีกรรมแล้วก็จะมีการนำเอาเทวรูปของพระพิฆเนศไปลอยน้ำเพื่อส่งเสด็จพระองค์กลับสู่เขาไกรลาส **กฤษณะ อุปเดีย ประธานสมาคมอินดูธรรมสภา** ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2551) “ในวันสุดท้ายของพิธี ผู้ที่บูชาจะนำเทวรูปพระพิฆเนศไปลอยในแม่น้ำคงคา ชาวฮินดูเชื่อว่าเป็นการส่งเสด็จท่านกลับสวรรค์ยังเขาไกรลาส และเชื่อกันว่าแม่น้ำทุกสายจะไหลไปรวมกันที่ทางข้างเผือก ซึ่งเป็นเส้นทางกลับสู่สวรรค์ มีความเชื่อว่าเป็นประเทศอินเดียเป็นประเทศสิทธกรรม น้ำที่มีเทวรูปพระพิฆเนศผสมอยู่จะเป็นน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อนำไปใช้ในการเกษตรแล้วพืชผลจะเจริญงอกงามดียิ่งขึ้น” (รูปภาพที่ 2.3)

ที่กล่าวมาจะเห็นว่าความเชื่อ บทบาทและพิธีกรรมขององค์พระพิฆเนศได้เข้าไปอยู่ในใจและในการดำรงชีวิตของชาวฮินดูในอินเดียทุกชนชั้น ซึ่งความเชื่อ บทบาทและพิธีกรรมที่มีต่อองค์พระพิฆเนศจะมีต่อไปโดยไม่สูญหายอย่างแน่นอนในประเทศอินเดีย

4. ประวัติพระพิฆเนศในประเทศไทย

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงให้พราหมณ์ในราชสำนักประกอบพิธีในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีหลักฐานการบูชานับถือพระพิฆเนศด้วยในฐานะบรมครูช่างและมีการแต่งวรรณกรรมเกี่ยวกับเทพเจ้าในฮินดู จิตรัสตา คชาชีวะ (2547 : 69-70) ให้ความคิดเห็นว่า “มีการนับถือพระพิฆเนศอย่างเด่นชัด ดังปรากฏในพระราชพงสาวดารถึงการที่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้หล่อรูปพระพิฆเนศวร และพระเทวกรรม (พระคณศในในฐานะบรมครูช่าง) หลายครั้งด้วยกัน” ซึ่งมีวรรณคดีที่กล่าวถึงพระพิฆเนศมักเกี่ยวกับเรื่องช่าง เช่น คำฉันท์ดุยฎีสังเวท ล้อมช่าง แสดงให้เห็นถึงพระพิฆเนศในทางคชกรรมเป็นหลักใหญ่มากกว่าการเป็นเทพแห่งศิลปวิทยา (กรมศิลปากร, 2545 : 735)

และต่อมาก็มีผู้ได้รวบรวมและเรียบเรียงเรื่องของพระพิฆเนศอีกหลายท่าน เช่น หนังสือเทพนิยายสงเคราะห์ภาค 4 ของเสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป ประวัติพระคณศนับเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ หนังสือเทพนิยายของสมบัติ พลายน้อย ฯลฯ ซึ่งหนังสือที่กล่าวมานี้ก็จะมีเนื้อหาประวัติของพระพิฆเนศอย่างละเอียดโดยนำมาจากคัมภีร์ปุราณะของอินเดียนั่นเองและเป็นต้นแบบในการศึกษาเรื่องพระพิฆเนศในเวลาต่อมา และในสมัยปัจจุบันมีผู้ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพระพิฆเนศอย่างกว้างขวาง ทำให้คนไทยได้รู้จักมหาเทพองค์นี้ได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

หลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นรูปเคารพของพระพิมพ์เนศพบหลายแห่งในทุกภาคของประเทศไทย และเทวสถานต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ยกตัวอย่างเช่น ภาคใต้ ที่จังหวัดสงขลา พบบริเวณเมืองโบราณสทิงพระ เป็นพระพิมพ์เนศศิลา ภาคตะวันออก พบประติมากรรมรูปพระพิมพ์เนศที่จังหวัดปราจีนบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบประติมากรรมรูปพระพิมพ์เนศลัทธิกษัตริย์ และทับหลังของปราสาทหินต่าง ๆ เช่นทับหลังศิลาปราสาทหินศิขรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ภาคเหนือ พบเครื่องรางรูปพระพิมพ์เนศที่จังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดเชียงใหม่ และในภาคกลาง พบพระพิมพ์เนศดินที่จังหวัดนครปฐม เป็นต้น จิตรัสสา คชาชีวะ (2547, 77-104)

รูปเคารพพระพิมพ์เนศที่ประดิษฐานในเทวสถานต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครก็มี เช่น เทวสถานโบสถ์พราหมณ์เป็นพระพิมพ์เนศสำริด วัดพระศรีมหาอุมาเทวี วัดเทพมณเฑียรและวัดวิษณุ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ อีก เช่น ประติมากรรมพระพิมพ์เนศที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 6 ภาพจิตรกรรมของพระพิมพ์เนศที่ปรากฏบนบานหน้าต่างพระอุโบสถวัดพระแก้ววังหน้า วิหารวัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความเป็นมาของพระพิมพ์เนศในประเทศไทยมีทั้งหลักฐานทางเอกสารและทางโบราณคดี มาตั้งแต่สมัยก่อนที่ประเทศไทยจะเป็นปึกแผ่น แสดงว่าการนับถือบูชาเกี่ยวกับพระพิมพ์เนศมีมานานแล้ว รูปเคารพและความเชื่ออาจมีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัยอิทธิพลของศิลปะต่าง ๆ ที่ได้รับมา โดยมี ศาสนาฮินดูเป็นพื้นฐานของการนำเอาความเชื่อต่างเกี่ยวกับพระพิมพ์เนศเข้ามาในประเทศไทยและได้ผสมผสานกับศาสนาพุทธอย่างเหนียวแน่นซึ่งทำให้มีผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อพระพิมพ์เนศต่อมาในปัจจุบัน

5. ประวัติของเทวสถานที่ประดิษฐานพระพิมพ์เนศในกรุงเทพมหานคร

เทวสถานที่ประดิษฐานพระพิมพ์เนศมีมากมายทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด แต่จะกล่าวเฉพาะเทวสถานที่สำคัญในกรุงเทพมหานครเพียง 4 แห่ง คือ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ โบสถ์วัดเทพมณเฑียร โบสถ์วัดวิษณุและวัดพระศรีมหาอุมาเทวี

5.1 เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ (เสาชิงช้า) (ดูภาพที่ 2.4)

เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ตั้งอยู่เลขที่ 268 ถนนดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพฯ โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2327 มีโบสถ์อยู่ 3 หลัง ก่ออิฐ ถือปูน มีกำแพงล้อมรอบ และทรงโปรดเกล้าให้สร้างเสาชิงช้าขึ้น เมื่อวันพุธ แรม 4 ค่ำ เดือน 5 ปีมะโรง พ.ศ. 2327 ทรงสร้าง

เทวสถานและเสาชิงช้าขึ้นตามประเพณีพระนคร เพื่ออัญเชิญเทพเจ้าของฮินดูที่สำคัญ คือ พระศิวะ พระนารายณ์ พระพรหมและพระพิฆเนศมาประดิษฐานในเทวสถานเพื่อคุ้มครองบ้านเมืองให้มีความร่มเย็นและสงบสุข การสร้างเสาชิงช้าเป็นคติความเชื่อว่าเป็นการทำให้บ้านเมืองแข็งแรงและเทวสถานแห่งนี้ได้ขึ้นทะเบียนเป็น “ โบราณวัตถุสถาน ” สำคัญของชาติ เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 โบสถ์พราหมณ์ มีโบสถ์อยู่ 3 หลัง คือ สถานพระอิศวร (โบสถ์ใหญ่) มีเทวรูปของพระอิศวรเป็นองค์ประธานทำด้วยสำริด สถานพระพิฆเนศวร (โบสถ์กลาง) ภายในโบสถ์มีเทวรูปพระพิฆเนศวร 5 องค์ ประทับนั่งทุกองค์ และ สถานพระนารายณ์ (โบสถ์ริม) ประดิษฐานพระนารายณ์ทำด้วยสำริดประทับยืนเป็นประธาน (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร : 2549,119-127)

เทวรูปพระพิฆเนศที่ประดิษฐานในสถานพระพิฆเนศวรหรือโบสถ์กลาง มีองค์พระพิฆเนศสัมฤทธิ์เป็นองค์ประธาน มี 2 กร เครื่องประดับตกแต่งเป็นทอง หน้าตักกว้าง 85 เซนติเมตร ประทับนั่งขัดสมาธิพระบาทขวาทับพระบาทซ้าย พระหัตถ์ขวาดึงงาหัก พระหัตถ์ซ้ายถือเหล็กจาร สวมกระบังหน้าและมงกุฎ คาดสายชัชฎ์ปวิตภาคพระอังสาซ้าย มีรูปพระยานาคบนพระอังสา สวมพาทูร์ที่ต้นแขนรูปนาคและกำไรข้อมือ มีงาช้างด้านเดียว พระกรรมเล็กวงมีลักษณะห้อยลงมาและตัวส่วนปลายไปด้านซ้ายเล็กน้อย มีลักษณะเป็นศิลปะอยุธยา (ดูภาพที่ 2.5) มีพระพิฆเนศศิลาอีก 4 องค์ภายในโบสถ์แต่ประทับอยู่ด้านหลังองค์ประธานและส่วนใหญ่จะชำรุดเสียหาย โบสถ์จะเปิดทุกวันในเวลาราชการแต่จะมีพราหมณ์มาทุกวันพฤหัสบดีและวันอาทิตย์ ในโบสถ์มีแท่นไม้วางกระถางรูปและแจกันดอกไม้ (ทศพล จังพานิชย์กุล: 2550, 142)

บริเวณลานเทวสถานด้านหน้าประตูทางเข้ามีเทวาลัยขนาดเล็ก มีพระพรหมประดิษฐานอยู่กลางบ่อน้ำ และบริเวณด้านหลังของโบสถ์ทั้ง 3 หลัง เป็นที่ตั้งของหอเวทวิทยาคม หอเวทวิทยาคมนี้จัดเป็นห้องสมุดเฉพาะกิจเก็บรวบรวมวิชาการต่าง ๆ ทางวรรณคดี พิธีกรรมไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี และยังเป็นที่พักผ่อนพิศกรรมทางศาสนาตามโอกาส

5.2 เทวสถานวัดเทพมณเฑียร

สถานที่ตั้งก็คือ โรงเรียนภารตวิทยาลัย เลขที่ 136/2 ถนนศิริพงษ์ ข้างโรงเรียนเบญจมราชาลัย เยื้องศาลพระวิฆเนศวรรัตนโกสินทร์ วัดเทพมณเฑียร (Dev Mandir) เป็นกิจกรรมของสมาคมฮินดูสมาช ซึ่งถือกำหนดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2468 (ดูภาพที่ 2.6)

วัดเทพมณเฑียร ได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2512 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน มี บัณฑิตลลิต โมฮัน วยาส (Lalit Mohan Vyas) เป็นประธานปุชาริผู้ดูแลวัดใน

ปัจจุบัน เมื่อเข้าสู่พื้นที่ของเทวสถาน มีเทวรูปที่ประดิษฐานในเทวาลัยเทพมณเฑียร เช่น พระวิษณุ และพระลักษมี เทพองค์ประธานของเทวสถาน พระหนุมาน พระพินเนส พระรามและพระแม่สีดา พระกฤษณะและพระนางราธา พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา พระศิวะมหาเทพ พระแม่ทุรคา พระแม่สติ พระพรหม บัณฑิตลลิต โมอัน วายส ได้อธิบายถึงพิธีกรรมในการบูชาเทพของทางโบสถ์ว่า “ในสมัยโบราณของอินเดีย โบสถ์ทุกแห่งจะให้ความสำคัญแก่เทวรูปว่าทุกองค์มีจิตวิญญาณ ต้องดูแลเหมือนมนุษย์ทุกอย่างคือจะมีการสงวนน้ำ ถวายอาหารทุกวัน แต่ในปัจจุบันอาจจะทำลำบาก ที่โบสถ์จะใช้น้ำจากแม่น้ำคงคาผสมผงจันทร์หอมเช็ดพระพักตร์และร่างกายของเทพทุกองค์และเจิมผงจันทร์หอมที่หน้าผาก ถวายดอกบัวเพราะดอกบัวเป็นดอกไม้ที่บริสุทธิ์และถวายอาหารเจในตอนเช้าและเย็น จะมีการถวายรูปโดยวนรอบองค์เทพและใช้รูปเป็นเลขคี ถวายประทีป ถวายขนม และถวายไฟจากตะเกียงอาร์ติ จุดโดยใช้สำลีชุบด้วยเนยใส ไม่มีการเผาการบูร อาหารทุกอย่างจะรองด้วยใบพลู” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

เทวรูปพระพินเนสจะเป็นหินอ่อน ประทับนั่งห้อยพระบาทขวาบนแท่นที่ประทับ มี 4 พระกร พระกรขวาด้านบนถือปรัศู(ขวาน) พระกรซ้ายด้านบนถือดอกบัว พระกรขวาด้านล่าง อยู่ในลักษณะท่าประทานพร และพระกรซ้ายด้านล่างถือผลไม้ ทรงมีพระพักตร์ที่งดงามและใจดี สวมมงกุฎและทรงสวมภัตตราภรณ์อย่างสวยงาม (ดูภาพที่ 2.7) เป็นเทวรูปที่นำเข้ามาจากอินเดีย ไม่มีแท่นบูชาสำหรับวางของ และไม่มีการจุดธูปและเทียน โบสถ์นี้จะเปิดทุกวัน โดยช่วงเช้าเริ่มตั้งแต่ 08.00-12.00 น.และช่วงเย็นตั้งแต่ 15.30-17.00 น. วันเสาร์อาทิตย์เปิดให้เข้าได้ตลอดวัน ตั้งแต่ 08.00-20.00 น. โดยจะมีพราหมณ์ประจำอยู่ทุกวันคอยอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มากกราบไหว้ กิจกรรมสำคัญภายในวัดเทพมณเฑียรแห่งนี้ คือการสวดมนต์และขับร้องเพลง ถวายไฟอาร์ติ คินวันจันทร์บางคืนจะมีการบรรยายคำสอนในภควัทคีตา หรือมีการแสดงปาฐกถาของบรรดาศูร และพราหมณ์ที่เดินทางมาจากประเทศอินเดียด้วย (กมลเศ กุมารี ผู้อำนวยการฝ่ายวัฒนธรรม สมาคมฮินดูสมาช สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

5.3 เทวสถานวัดวิษณุ

วัดวิษณุ ตั้งอยู่เลขที่ 50 ในซอยวัดปรก เขตยานนาวา ศาสนิกชนชาวฮินดู รัฐอุตตระประเทศของประเทศอินเดียและชาวฮินดูในประเทศไทย ได้ก่อตั้งสมาคมฮินดูธรรมสภา ขึ้นใน พ.ศ. 2458 และจัดสร้างเทวสถานหลังแรกขึ้นใน พ.ศ. 2463 เพื่อประดิษฐานเทวรูปพระวิษณุมหาเทพในภาคที่อวตารเป็นพระรามหรือรามจันทราวตาร เป็นองค์ประธาน ในปี พ.ศ. 2537 ได้ก่อสร้างโบสถ์หลังใหม่ เรียกว่า “วิหารรวม” ในปัจจุบัน โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2537 เป็นอาคารสูง 2 ชั้นบุผนังด้วยหินอ่อนทั้งภายในและภายนอก ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบ

อินเดีย โดยหลังคาเป็นทรงศิขระหรือปราสาทแบบอินเดีย 5 ยอด เทวาลัยหลังใหม่มีบันไดทางขึ้นด้านหน้า โดยชั้นสองทำเป็นห้องโถงขนาดใหญ่(ดูภาพที่ 2.8) ประดิษฐานเทวรูปหินอ่อน เช่น พระวิษณุและพระลักษมี เป็นเทวรูปองค์ประธาน พระรามและพระแม่สีดา พระหนุมาน พระกฤษณะและพระนางราชา พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา ตรงระเบียงทางปีกซ้ายของอาคารมี หอพระพิฆเนศ ระเบียงทางปีกขวาของอาคาร ก็จะเป็น หอพระทศกัณฐ์

เทวรูปพระพิฆเนศจะเป็นหินอ่อน ประทับนั่ง มี 4 พระกร ทรงขวาน บ่วงบาศ และขมโมทกะหรือลัทคู พระหัตถ์หนึ่งในในทำประธานพร ทรงใช้วงหยาบขมโมทกะ มีพระพักตร์ที่งดงาม สวมมงกุฎและทรงสวมภัตตราภรณ์อย่างสวยงามและสองข้างพระองค์มีเทวรูปหินอ่อนขนาดเล็กของพระนางพุทธิและพระนางสิททิซึ่งเป็นพระชายาของพระองค์ ไม่มีแท่นบูชาสำหรับวางของ (ดูภาพที่ 2.9)

การไปสักการะองค์เทพต่าง ๆ ณ เทวสถานแห่งนี้ เปิด 8.00-20.00 ทางโบสถ์ไม่มีของบูชาไว้บริการ มีพราหมณ์อยู่ประจำคอยทำพิธีให้และในช่วงเย็นจะมีการสวดมนต์ซึ่งคนทั่วไปสามารถเข้าร่วมพิธีได้ (กฤษณะ อุปเดย์ นายกสมาคมอินดูธรรมสภา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551)

5.4 เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี

วัดพระศรีมหาอุมาเทวี หรือ วัดศรีมหาแมรีอัมมัน (Sri Maha Mariamman) ตั้งอยู่เลขที่ 2 ถนนปั้น ซ่างวัดหันออกถนนสีลม สร้างขึ้นโดยคณะศรัทธาชาวทมิฬจากอินเดียใต้ ประมาณ 100 กว่าปีมาแล้วจัดเป็นเทวสถานฮินดูที่เก่าแก่ที่สุด (ดูภาพที่ 2.10) การสร้างวัดพระศรีมหาอุมาเทวีสร้างในแผ่นดินรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2422 ชาวทมิฬกลุ่มหนึ่งได้สร้างศาลาหลังเล็ก ๆ สำหรับประดิษฐานเทวรูปพระแม่อุมาเทวีขึ้นได้ค้นเสเดาในไร่อ้อยริมถนนสีลม ซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณหลังวัดในปัจจุบัน เรียกกันว่า ศาลาศรีแมรีอัมมัน ต่อมาใน พ.ศ.2445 ผู้ศรัทธาทันหมดจึงช่วยกันสร้างเทวาลัยหลังใหม่ โดยขยายขึ้นเป็นอาคารชั้นเดียว ได้อัญเชิญเทวรูปพระอุมาเทวีมาประดิษฐาน พร้อมกับจัดหาเทวรูปต่างๆเช่นพระพิฆเนศและพระขันตกุมารร่วมประดิษฐานด้วย วัดนี้จึงได้กลายเป็นที่ชุมนุมของชาวอินเดียในกรุงเทพฯ มีการจัดเทศกาลประจำปีและได้รื้อฟื้นประเพณีดั้งเดิมของชาวอินเดียได้ คือการประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาทั้ง 12 เดือน คือ งานแห่พระแม่อุมาเทวี พระพิฆเนศ และพระสัณฑ์เป็นงานประจำปีเทศกาลดังกล่าวนี้ กำหนดจัดกันในวันวันขึ้น 1-9 ค่ำ เดือน 11 ตามปฏิทินทางจันทรคติ พอครบ 9 วันแล้วจึงเป็นวันแห่เทวรูป เรียกว่า วันวิชัยทัสมิ (Vijaya Dashmi)

โบสถ์ใหญ่คือเทวสถานองค์ประธาน ด้านในเป็นที่สำหรับประดิษฐานเทวรูปองค์ประธาน คือเทวรูปพระศรีมหาอุมาเทวี ซุ้มด้านขวาประดิษฐานองค์พระพิฆเนศและซุ้มด้านซ้าย

ประดิษฐานองค์พระพระขันตกุมาร ริมผนังด้านที่ต่อจากซุ้มประดิษฐานพระพิฆเนศ ยกขึ้นเป็นแท่นหินอ่อนสี่ด้านประดิษฐานเทวรูปสำริดตามแบบศิลปะอินเดีย 9 องค์ ได้แก่ พระพิฆเนศ พระศิวะ พระกฤษณะ พระวิษณุ พระสกันน์ พระอุมา พระแม่กาตี พระสร้สวดีถัดมาเป็นพระพุทธรชินราชจำลอง ริมผนังด้านซ้ายของโบสถ์มีโต๊ะไม้สำหรับประดิษฐานเทวรูปพระศิวะนาฏราชและพระอุมา

เทวรูปพระพิฆเนศเป็นศิลปะอินเดีย ทำด้วยหินแกรนิตสี่ด้านประทับนั่งสมาธิ มี 4 กร พระกรขวามือถืออังกุสะ(ขอสับข้าง) พระกรขวาล่างถืองาหัก พระกรซ้ายบนถือปาศะ(บ่วงบาศ) พระกรซ้ายล่างถือขนมโมทกะหรือลัทคู ปลายวงศวัตต์ไปทางซ้ายที่ขนม ทรงสวมมงกุฎและงาด้านขวาหัก เทวรูปประดิษฐานบนแท่นหินด้านหน้ามีแท่นมีขนาดเล็กประดิษฐานรูปหนูทำจากแกรนิตสี่ด้านซึ่งเป็นพาหนะของพระพิฆเนศ มีเทวรูปพระพิฆเนศองค์เล็กที่ประดิษฐานไว้ที่ริมผนังทวลัย ทำด้วยสำริด มีขนาดเล็กใช้สำหรับขบวนแห่(ดูภาพที่ 2.11-12) ปัจจุบันนี้ เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวีเปิดให้คนทั่วไปเข้าไปกราบไหว้บูชาทุกวันตั้งแต่ 8.00-20.00 นาฬิกา เพื่อให้คนทั่วไปที่เคารพนับถือในองค์เทพต่าง ๆ ในศาสนาฮินดูได้กราบไหว้บูชา ทางวัดได้จัดเครื่องบูชาไว้จำหน่ายและมีการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ของเทวสถานที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้เช่น การบูชาพระพิฆเนศ การสวดมนต์การนั่งสมาธิ เป็นต้น(สุรพงษ์ สิริจรกุล เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2551)

ในกรุงเทพมหานครมีเทวสถานของศาสนาฮินดูอยู่หลายที่ดังเช่นที่กล่าวไป 4 แห่งแล้วข้างต้น ซึ่งในแต่ละแห่งก็จะประดิษฐานเทพเจ้าในศาสนาฮินดูหลายพระองค์ตามลัทธิที่ตนนับถือและในทุกแห่งก็ต้องมีองค์พระพิฆเนศด้วยและมีพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อบูชาพระองค์โดยเฉพาะด้วย แสดงให้เห็นว่าองค์พระพิฆเนศเป็นมหาเทพที่มีความสำคัญและเป็นที่เคารพบูชาก่อนในทุกนิกายและยังเป็นที่ศรัทธาของประชาชนทั่วไปด้วย

บทที่ 3

ความเชื่อและบทบาทของพระพิฆเนศในสังคมไทย

คติความเชื่อการนับถือพระพิฆเนศในประเทศไทยมีหลักฐานทางเอกสารและโบราณคดีกล่าวถึงการบูชาเทพเจ้าฮินดู เช่น พระศิวะ พระนารายณ์และพระพิฆเนศมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในสมัยสุโขทัยมีคติความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าแห่งอุปสรรคตามคติความเชื่อเดิมจากอินเดียและเป็นเทพแห่งอักษรศาสตร์ด้วย (ป.อินทวงศ์ ,2519:2-4)

ในสมัยอยุธยาที่มีความเชื่อและนับถือพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าในด้านคชศาสตร์ ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ (2513:92) ได้อธิบายไว้ว่า “ชาวสยามมีคติเช่นนี้อย่างน้อยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ดังปรากฏในข้อความวรรณกรรมเรื่อง ขวนพ่าย โคลงคั่น ว่า

การช้างพิฆเนศวร น้าว ปูนปาน ทำนนา”

สอดคล้องกับ มงคล ตำราญสุข (2545: 84) ได้กล่าวว่า “ในสมัยอยุธยานับถือพระพิฆเนศในฐานะบรมครูช้าง หรือ พระเทวกรรม ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่เกิดขึ้นในประเทศไทย”

ในสมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับคติการนับถือพระพิฆเนศของพราหมณ์สยามไว้ว่า พระพิฆเนศเป็น โอรสของพระอิศวร เป็นครูช้าง พราหมณ์นับถือโดยฤทธิ์เดชของพระองค์และต้องการให้ต้องพระทัยของพระอิศวรบ้าง จึงเป็นพระเป็นเจ้าที่สำคัญอีกองค์หนึ่ง (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: 2550, 81-82)

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงไปศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษและได้ทรงสนพระราชหฤทัยในวิทยาการประเภทที่เกี่ยวกับอินเดียและทรงค้นคว้าทางภารตวิทยาอย่างจริงจัง(กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาลัย : 2547,16) พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีเรื่องต่างๆที่มีเค้าจากวรรณคดีสันสกฤตไว้จำนวนมาก ได้แก่ นารายณ์สิบปาง มัทนะพาธา เทพเจ้าและสิ่งน่ารู้ ฯลฯ พระองค์ทรงมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งอักษรศาสตร์ พระองค์ทรงอัญเชิญและกล่าวคำบูชาพระพิฆเนศ เพื่อขอความเป็นสิริมงคลและความสำเร็จเมื่อจะทรงพระราชนิพนธ์บทประพันธ์ต่างๆ นอกจากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชลัญจกรรูปพระพิฆเนศเป็นดวงตราของวรรณคดีสโมสร ทรงสร้างหัวโขนรูปพระพิฆเนศ ดวงตรารูปพระพิฆเนศที่เป็นสัญลักษณ์ของการกรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยศิลปากรด้วย

ในปัจจุบันในสังคมไทยให้ความเคารพนับถือแก่องค์พระพิฆเนศ ไม่ว่าจะเป็ นศิลปิน หรือประชาชนธรรมดาทั่วไป เพราะมีความเชื่อว่าพระองค์เป็นเทพแห่งความสำเร็จ จะเห็นได้จาก การที่ประชาชนคนไทยเข้าไปสักการะเทวสถานของศาสนาพราหมณ์และฮินดูมากขึ้นและยังร่วม พิธีกรรมต่างๆด้วย จึงถือได้ว่าศาสนาฮินดูและองค์พระพิฆเนศเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยไปแล้ว ในปัจจุบัน จิตรัสสา ภาชีวะ(2527:161-162) ได้อธิบายว่า “ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์นั้นเป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของประชาชนในแถบเอเชียอาคเนย์ พระพิฆเนศเป็นเทพผู้สามารถประทาน ความสำเร็จให้ได้ในทุกๆด้าน และสำหรับทุกคนชั้นวรรณะ จึงเป็นที่นิยมของคนในดินแดนแถบนี้ ตลอดมา รวมถึงในประเทศไทยด้วย”

1. ความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศตามความคิดเห็นของพราหมณ์ ผู้รู้ ณ เทวสถานต่างๆ

จากการสัมภาษณ์พราหมณ์ผู้ทำพิธีและ ผู้รู้ ณ เทวสถานถึงลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับ พระพิฆเนศ สามารถแบ่งได้ดังนี้

1.1 เป็นเทพแห่งปัญญาและเทพแห่งความสำเร็จ

พระราชครูวามเทพมุนี หัวหน้าพราหมณ์ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ให้ความ คิดเห็นว่า “วัฒนธรรมการนับถือเทพเจ้ามาจากอินเดีย อินเดียนับถือเทพเจ้าเป็นสำคัญและต้องบูชา พระพิฆเนศก่อน เพราะพระองค์ท่านได้รับพรจากพระศิวะซึ่งเป็นพระบิดาและทวยเทพให้เป็น ใหญ่ในหมู่คณะ ในลักษณะความเชื่อของพระพิฆเนศแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ พระพิฆเนศ คือ ปัญญา เป็นนามธรรม และ รูปธรรม คือ รูปเคารพของพระพิฆเนศ ถ้าเชื่ออย่างอินเดีย พระ พิฆเนศจะบอกให้รู้ถึงปัญญาและเป็นเทพแห่งวิทยาการต้องบูชาด้วยปัญญา ความสำเร็จจึงจะเกิด ในเมืองไทยเชื่อว่า เป็นเทพสูงสุด เป็นเทพแห่งความสำเร็จ แต่ทำไมมองทางปัญญา เพราะเรา ต้องการความสำเร็จอย่างเดียว ในการบูชาหรือขอพรเทพเจ้านั้น อย่าขอให้พระองค์ช่วยอย่างเดียว ตนเองใช้สติปัญญาในการกระทำสิ่งที่ขอความสำเร็จนั้นด้วย ต้องเป็นคนดี เพราะพระพิฆเนศคือ ปัญญา เมื่อเราเกิดปัญญา นั้นหมายถึงว่าพระพิฆเนศอยู่กับตัวเรา” (พระราชครูวามเทพมุนี สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

กฤษณะ อุปเดีย นายกสมาคมฮินดูธรรมสภาและวัดวิษณุ ได้กล่าวถึงลักษณะ ความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความรู้และเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ไม่ ว่าจะทำพิธีใด ๆ ในอินเดีย หรือทุกที่ ต้องเริ่มบูชาพระพิฆเนศก่อนอันดับแรก และท่านยังเป็น เทพที่กตัญญูมาก จากตำนานที่ว่า ท่านเฝ้าประตูให้เสด็จแม่(พระแม่อุมาเทวี) เสด็จแม่สั่งว่าห้าม ใครเข้ามาเด็ดขาด ท่านก็เฝ้าอย่างดีไม่ยอมให้ใครเข้าเด็ดขาดจนต้องเสียดียรไปในการทำหน้าที่นี้

แสดงให้เห็นว่าท่านชื่อฟังและมีความกตัญญูต่อพระมารดาเป็นอย่างมาก สำหรับในประเทศไทย พระพิฆเนศมีคนนับถือมากเพราะท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จ และมาในปีนี้เป็นปี 2551 พระองค์ท่านได้รับกระแสความนิยมมาก” (กฤษณะ อุปเดีย สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551)

กมลศ กุมารี ผู้อำนวยการฝ่ายวัฒนธรรมสมาคมฮินดูสมาช ได้กล่าวถึงลักษณะความเชื่อของพระพิฆเนศว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพที่มีผู้คนให้ความนับถือมาก ศรัทธาในตัวท่านมากท่านเป็นเทพที่ให้ความสำเร็จและขจัดอุปสรรคต่างๆ จะเห็นได้จากตำนานของท่านหลายๆ คัมภีร์ท่านจะเป็นผู้ที่ขจัดความชั่วให้หมดไป ในประเทศไทยก็มีความเชื่อและให้ความนับถือท่านสังเกตจากการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับองค์พระพิฆเนศไม่ว่าจะเป็นวันเกิดของท่านหรือพิธีบูชาท่านจะมีคนเข้าร่วมพิธีมากขึ้น มีทั้งชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู และคนไทยด้วย และคนไทยก็เข้าร่วมพิธีต่าง ๆ มากขึ้น แต่จะนับถือท่านเราต้องเป็นคนดีด้วย” (กมลศ กุมารี ผู้อำนวยการฝ่ายวัฒนธรรมสมาคมฮินดูสมาช สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

1.2 เป็นเทพแห่งอุปสรรคและเทพแห่งความสำเร็จ

บัณฑิตลลิต โมฮัน วยาส หัวหน้าพราหมณ์ประจำโบสถ์ วัดเทพมณเฑียร กล่าวถึงลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศว่า “ไทยและอินเดียเป็นพี่น้องกัน วัฒนธรรมได้สืบทอดกันมาและผสมผสานเข้ากันได้ เกี่ยวกับพระพิฆเนศท่านเป็นเทพในเรื่องเกี่ยวกับความรู้และศิลปะต่างๆ และชื่อของท่าน “วิฆเนศวร” คือ อุปสรรค เพราะฉะนั้น สิ่งอะไรที่เป็นอุปสรรคท่านจะสามารถขจัดได้ สำหรับการนับถือพระพิฆเนศ ชาวฮินดูนับถือท่านเป็นเทพที่ยิ่งใหญ่มานานแล้ว ไม่ได้เพิ่งมานับถือกันมากเป็นปี ๆ เหมือนของไทย ก่อนจะทำพิธีการใด ๆ ต้องบูชาท่านก่อนเทพองค์อื่น” (บัณฑิตลลิต โมฮัน วยาส หัวหน้าพราหมณ์ประจำโบสถ์ วัดเทพมณเฑียร สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

สุรพงษ์ สิริธรกุล เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดแขก สีลม) ได้กล่าวถึงลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศว่า “พระพิฆเนศ ท่านเป็น เทพสากล (UNIVERSAL GODS) เพราะท่านอยู่ในทุกที่ในโลกนี้ คนอินเดียเชื่อว่า ท่านเป็นเทพผู้ขจัดอุปสรรคและประทานความสำเร็จแก่มวลมนุษย์ ในการทำพิธีอะไรก็แล้วแต่ก็ต้องบูชาพระพิฆเนศก่อนและจะได้รับความสำเร็จ ในประเทศอินเดียทางตอนใต้ ในวัดเกือบทุกที่ในโบสถ์จะจัดให้พระพิฆเนศเป็นองค์ประธาน และจะบูชาพระแม่ปราวตีหรือพระพรหมต่อไป ในประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูจากพราหมณ์ที่มาจากเขมร ซึ่งแพร่หลายมาจากอินเดียตอนใต้ พระพิฆเนศจากอินเดียมาไทยนั้นมีความเชื่อที่เปลี่ยนไป เช่น ถ้ามาจากอินเดียจะหักด้านขวา แต่พอมาถึงรัชกาลที่ 6 ของไทยยกให้ท่านเป็นบรมครูทางวรรณกรรมและละคร ความเชื่อจากข้างขวาเปลี่ยนไปเป็นง่าหักด้านซ้าย แต่ความเชื่อดั้งเดิมก็ไม่เปลี่ยนไป คือเป็นเทพแห่งความสำเร็จ และยังเป็นที่น่าเชื่อถืออย่าง

มากตลอดมา” (สุรพงษ์ สิริธรกุล เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2551)

สรุปได้ว่าพราหมณ์ผู้ทำพิธีและผู้รู้ ให้ความสำคัญเห็นลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศตรงกันว่า พระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าแห่งปัญญา เทพแห่งความสำเร็จและจัดอุปสรรคทุกประการ ซึ่งลักษณะความเชื่อดังกล่าวนี้มาจากคติความเชื่อเดิมในศาสนาฮินดู

2. ความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศของผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถาน

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศ สามารถแบ่งตามเทวสถานได้ดังนี้

2.1 เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าประชาชนที่มาสักการะที่เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ นั้นจะทำงานและประกอบกิจการอยู่บริเวณเสาชิงช้าและบริเวณใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นก็จะเป็นผู้คนที่ทั่วไปที่มาจากหลายที่ โดยประชาชนที่มาส่วนมากจะมีทุกเพศทุกวัยแต่จะเป็นเพศหญิงมากที่สุด โดยผู้คนที่เข้ามาไหว้ในเวลาปกติที่ไม่มีการเทศกาลมีจำนวนไม่มากนัก โดยรูปของสถานโบสถ์พราหมณ์ (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2551) ได้กล่าวว่า “ตนเองได้ทำงานที่โบสถ์มาประมาณ 1 ปีกว่าแล้ว เห็นว่าคนที่มาไหว้ในวันปกติจะไม่มากนัก แต่จะมากันมากในวันที่มีพิธีกรรมในโบสถ์และวันเสาร์- วันอาทิตย์ ในช่วงใกล้สอบจะมีนักเรียนนักศึกษาเข้ามาไหว้ขอพรพระพิฆเนศ และพระพรหมกันเยอะ”

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อที่มีต่อพระพิฆเนศ สามารถแบ่งได้ดังนี้

2.1.1 พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 47 ปี อาชีพรับทำบัญชี กรุงเทพมหานคร ให้ความสำคัญเห็นว่า “มีความรู้สึกว่าตั้งแต่เคารพสักการะองค์พระพิฆเนศมาได้ 2 ปี ไม่ว่าจะขอพระอะไรก็จะได้ดังหวังทุกประการ โดยเฉพาะในเรื่องการงานจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี พระองค์ท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จ จะมาไหว้ท่านที่โบสถ์พราหมณ์เป็นประจำ ท่านเป็นเทพเจ้าของศาสนาฮินดูมีประวัติความเป็นมายาวนาน แต่สรุปแล้วท่านเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จแก่คนที่เคารพบูชาท่านเสมอ” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 34 ปี รับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร ให้ความสำคัญเห็นว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จและสมหวังทุกประการ โดยส่วนตัวมีความเคารพ

นับถือพระองค์มาก ถึงแม้ท่านจะเป็นเทพของฮินดูแต่คนไทยก็นับถือเสมือนเป็นเทวดาในศาสนาพุทธด้วยจะมาไหว้ที่โบสถ์พราหมณ์ทุกครั้งที่มีโอกาส เพราะชอบในความสงบและคนไม่เยอะ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศชาย อายุ 57 ปี อาชีพค้าขาย จังหวัดปัตตานี ซึ่งได้เดินทางเข้ามาซื้อของที่กรุงเทพและตั้งใจมากราบสักการะพระพิฆเนศโดยตรง กล่าวว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพที่ให้ความช่วยเหลือและให้ความสำเร็จกับทุกคนที่มีความศรัทธาท่าน และถวายสังฆะที่จะทำความดีต่อท่าน เมื่อมาขอท่านแล้วต้องรักษาสัจจะ ไม่เบียดเบียนสัตว์ เพื่อเป็นการถวายแก่ท่าน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศหญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ท่านเป็นเทพแห่งความสมหวังความสำเร็จ และให้ปัญญา เราต้องไหว้ท่านด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตัวเองทำอาชีพในด้านค้าขายเสื้อผ้าและของใช้กระจุกกระจิก จะมาขอพรท่านให้ประทานความสำเร็จในการขายของและให้เกิดรายได้อีก” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 5 เพศหญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงพระพิฆเนศว่า “ท่านเป็นเทพที่ใจดี ช่วยเหลือคนดี จะมาไหว้ท่านที่นี้เสมอ ท่านเป็นเทพฮินดูที่คนไทยรู้จักมาก เพราะท่านให้ความสำเร็จ ตัวเองจะมาขอท่านในเรื่องค้าขายและสุขภาพ พอมาไหว้ก็รู้สึกสบายใจ กลับไปก็มีกำลังใจที่จะทำงาน” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2551)

กรณีที่ 6 เพศหญิง 2 ท่าน อายุประมาณ 20 – 30 ปี นักศึกษาและอาชีพรับจ้าง กรุงเทพมหานคร มีลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศตรงกันว่า เป็นเทพแห่งความสำเร็จ โดยรู้จักพระพิฆเนศจากหนังสือที่เกี่ยวกับพระองค์ท่าน ไม่ได้มาไหว้บ่อยนัก วันนี้อมาขอให้ตัวเองสำเร็จในเรื่องงานและการสอบ (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

2.1.2 พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยา ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 54 ปี อาชีพรับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร ให้ความคิดเห็นว่า “ท่านเป็นเทพในด้านโหราศาสตร์ พิธีกรรมและแพทย์แผนโบราณ และท่านก็เป็นเทพที่ใจดี ไม่ว่าชาติไหน ชนชั้นใดท่านก็จะให้ความช่วยเหลือ ไม่เลือกชนชั้นวรรณะแต่ขอให้เป็นคนดีเท่านั้น ท่านเป็นบรมครูในด้านศิลปะการแสดงด้วยจะทำการใด ๆ จะต้องบูชาขออนุญาตท่านก่อน จะทำให้งานที่เราทำนั้นราบรื่นและเกิดความศักดิ์สิทธิ์ด้วย เคยได้ร่วมพิธีที่มีพระองค์ท่านเป็นองค์ประธาน เช่นพิธีการไหว้ครูของตำหนักทรง พิธีเกี่ยวกับการบวงสรวงบูชา พระองค์ท่านเป็นเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยาและมีความศักดิ์สิทธิ์มาก ตัวเองก็ถือศีลเพื่อถวายท่านด้วย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 23 ปี นักศึกษา กรุงเทพมหานคร บอกว่า “พระพิฆเนศเป็นบรมครูด้านนาฏศิลป์ ตัวเองศึกษาด้านนาฏศิลป์ได้เข้าร่วมพิธีและจะเห็นมีรูปหัวโขนของพระองค์ตั้งบนแท่นบูชาด้วย แต่ก่อนจะทำการแสดงจะมาขอพรพระองค์ท่านให้การแสดงสำเร็จราบรื่น คนที่เรียนทางด้านนาฏศิลป์จะนับถือพระพิฆเนศทุกคนเพราะท่านถือได้ว่าเป็นบรมครู เป็นที่พึ่งทางใจ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศหญิง 1 ท่านและเพศชาย 1 ท่าน อายุ 18 – 19 ปี นักศึกษา กรุงเทพมหานคร มีลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศตรงกันว่า เป็นเทพแห่งศิลปะการแสดงทุกแขนง วันนี้มาขอให้ท่านช่วยให้การสอบประสบความสำเร็จ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2551)

2.1.3 พระพิฆเนศเป็นลึงค์ลัทธิและเครื่องรางของขลัง ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 75 ปี อาชีพนวดแผนโบราณ นนทบุรี กล่าวว่า “มาไหว้พระพิฆเนศที่โบสถ์ไม่บ่อยนักแต่ได้รับทราบจากคนอื่นว่าท่านศักดิ์สิทธิ์ และมีคนเข้ามาไหว้เยอะเลยเดินตามเข้ามาบ้าง ส่วนตัวไม่รู้จักร่ององค์นัก แต่ช่วงนี้ไม่มีงานทำให้ไม่มีรายได้และตัวเองก็อายุมากแล้วจึงมาขอพระองค์ท่านให้ช่วยเหลือ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 54 ปี อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ กรุงเทพมหานคร ให้ความคิดเห็นว่า “ได้รู้เรื่องพระพิฆเนศจากน้องสาวว่าท่านเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์มาก วันนี้เลยเช่าเทวรูปของท่านมาเบิกเนตร แต่โดยส่วนตนเองไม่ค่อยรู้เรื่ององค์ท่านนักยังไม่เคยขออะไรท่านแต่มาวันนี้ก็มาไหว้และบอกท่านว่าขอให้ครอบครัวตัวเองมีความสุข” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2551)

สรุปผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ มีลักษณะความเชื่อว่าเป็นเทพแห่งความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาคือเทพแห่งศิลปวิทยาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เครื่องรางของขลังตามลำดับ

2.2 เทวสถานโบสถ์วัดเทพมณเฑียร

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าประชาชนที่มาสักการะที่เทวสถาน โบสถ์วัดเทพมณเฑียรมี 2 กลุ่มคือ คนอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูที่อาศัยในประเทศไทยจะมารวมตัวกันเพื่อสวดมนต์และพบปะสังสรรค์กัน และคนไทยซึ่งจะมีจำนวนไม่มากในวันธรรมดา แต่จะมากขึ้นในวันเสาร์-อาทิตย์โดยมาร่วมพิธีทางศาสนาของฮินดูในตอนเช้า นั่งสมาธิ นำเทวรูปและรูปภาพของเทพเจ้ามาให้พราหมณ์เจิมหรือมาพุดคุยกับพราหมณ์ภายในเทวสถาน ประชาชนที่มาส่วนใหญ่ทำงานอยู่บริเวณ โบสถ์วัดเทพมณเฑียรหรือไม่ก็ประกอบกิจการอยู่แถวเสาชิงช้า นอกจากนั้นก็จะมีผู้คนทั่วไปที่มาจากหลายที่ ถ้าเป็นชาวอินเดียจะมาทั้งครอบครัว ส่วนคนไทยจะมากันเป็นกลุ่มบางครั้ง

ก็มาคนเดียว พราหมณ์ชัยเลิศ ราม พราหมณ์ประจำโบสถ์วัดมณเฑียร (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2551) ได้อธิบายว่า “คนที่มาไหว้ในวันปกติจะไม่มากนักส่วนมากจะเป็นชาวอินเดียที่นับถือพระนารายณ์ คนไทยจะมาน้อย มาไหว้เจ้าแม่ปราวดีและพระพิฆเนศ คนไทยจะมากในวันที่โบสถ์มีพิธีกรรมการบูชาเทพ สวคมนตรี พิธีวันเกิดพระพิฆเนศ จะนำเทวรูปมาให้เจิมด้วย”

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดเทพมณเฑียร เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อที่มีต่อพระพิฆเนศ สามารถแบ่งได้ดังนี้

2.2.1 พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 49 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า

“พระองค์เป็นเทพแห่งความสำเร็จ นับถือท่านมานานแล้ว จะทำอะไรจะบอกท่านก่อน และเมื่อเราขอพรจากพระองค์ท่านแล้วต้องปฏิบัติตนให้ดีเพื่อถวายท่าน ในครอบครัวจะนับถือท่านด้วย วันนี้เอาเทวรูปของท่านมาเบิกเนตรด้วย เชื่อว่าถ้าเราเป็นคนดีท่านจะอยู่กับเรา” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 41 ปี อาชีพอาจารย์ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ตัวเองมีความเชื่อศรัทธาในองค์เทพทุกองค์และศึกษาเรื่องนี้ด้วย สำหรับพระพิฆเนศองค์ท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จและศาสตร์ต่าง ๆ โดยส่วนตัวมีความเชื่อและเคารพองค์ท่านมาก ก่อนที่จะเริ่มไหว้เทพเจ้าในศาสนาฮินดูควรไปไหว้และนั่งสมาธิที่วัดแขก สี่ลมก่อน เพื่อขอพรพระแม่ (พระอุมาเทวี-ผู้วิชัย) เพื่อเป็นการสงบจิตใจเป็นการตัดกรรมก่อน แล้วถึงจะมาไหว้และมานั่งสมาธิที่วัดเทพมณเฑียรและวัดวิษณุต่อไป การตัดกรรมคือการตัดความวุ่นวายในตัวและมาสู่ความสงบและบริสุทธิ์ เพราะการไปวัดแขกเปรียบเสมือนการไปพบความวุ่นวายของจิตใจเนื่องจากที่วัดแขกจะมีผู้คนไปกราบไหว้เป็นจำนวนมากทำให้บรรยากาศค่อนข้างวุ่นวายและเสียงดัง ถ้าเราไปไหว้และนั่งสมาธิที่นั่นแล้วได้ความสงบในจิตใจถือเป็นการตัดกรรม กรรมก็คือความวุ่นวายและกิเลส นั่นเอง เมื่อสงบแล้วก็กลับมาที่วัดเทพมณเฑียรซึ่งเป็นวัดที่เงียบเหมาะแก่การทำสมาธิและเข้าถึงเทพเจ้ารวมทั้งองค์พระพิฆเนศด้วย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการฝึกจิตใจและสมาธินั่นเอง เมื่อเกิดความสงบจะทำให้เกิดปัญญาและทำสำเร็จทุกประการเหมือนมีพระเป็นเจ้าคอยช่วยเหลือ

กรณีที่ 3 เพศหญิง อายุ 35 ปี อาชีพพนักงานบริษัท สมุทรปราการ กล่าวว่า “จะมานั่งสมาธิที่วัดนี้เป็นประจำในวันเสาร์เพราะมีความศรัทธาอย่างจริงจัง ท่านเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จแก่คนดีมีศีลธรรม อยากให้ทุกคนที่เชื่อในพระองค์ท่าน กราบไหว้ในบารมีของท่าน โดยจะมีรูปบูชาไว้ที่บ้านเองหรือมาไหว้ที่เทวสถาน เคยฝันถึงพระพิฆเนศท่านมาปรากฏพระองค์ จึงมีความศรัทธาพระองค์มาตลอดและถือว่าท่านเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและที่พึ่งทางใจได้มาก

จะมานั่งสมาธิเสมอถ้ามีโอกาส ไม่ได้ทำอะไรท่านแต่จะทำความดีถวายท่านแล้วเราจะ โชคดี” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศหญิง อายุ 58 อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร ให้ความคิดเห็นว่า “ให้ความเคารพพระพิฆเนศมาก ท่านเป็นเทวดาที่ยิ่งใหญ่และรักท่านมาก เป็นเทพที่ประทานความสำเร็จและความหวัง มาเริ่มนั่งสมาธิที่นี้รวมแล้ว 6 ปี และรู้จักพระพิฆเนศที่นี้ แต่เดิมไม่รู้จักมาก่อนและอยากบูชามาก โดยมีท่านบัณฑิต ลาลิตแนะนำให้รู้จักวิถีในการบูชาพระองค์ท่าน ตั้งแต่ นั้นมาก็บูชาพระองค์มาตลอด” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

กรณีที่ 5 เพศหญิง 1 ท่าน อายุ 35 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป กรุงเทพมหานคร ให้ความคิดเห็นว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ถ้าต้องการความสำเร็จต้องบูชาพระองค์อย่างสม่ำเสมอ ตนเองมาก็เคยขอพระพระองค์แต่ก็ยังไม่ได้อะไร แต่มีความศรัทธาในพระองค์และจะมาไหว้บ่อย ๆ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2551)

2.2.2 พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยา ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศชาย 2 ท่าน อายุ 18-22 ปี อาชีพนักแสดง กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “พวกตนทำงานในสถานบันเทิง มีความนับถือในองค์พระพิฆเนศ เพราะท่านเป็นบรมครูด้านการแสดง โดยมีปางที่เป็นท่าร้ายรำ พวกตนจึงนับถือ วันนี้ได้อาเทวรูปของพระองค์มาเบิกเนตรด้วย เพื่อนำไปบูชาและให้พระองค์ท่านประทานพรให้งานมีความสำเร็จการแสดงจะได้ไม่ติดขัด เพื่อน ๆ หลายคนก็นับถือท่าน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 31 ปี อาชีพพนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “วันนี้นำเทวรูปองค์พระพิฆเนศมาเจิมและเบิกเนตร มีคนแนะนำให้มาที่นี้เพราะรับเบิกเนตร แต่นำมาเบิกเนตรแทนน้องชาย เพราะน้องชายเรียนทางสถาปัตยกรรมแต่มาเองไม่ได้ คิดว่าองค์พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยาและช่างต่าง ๆ เมื่อบูชาท่านก็จะมีความสำเร็จและราบรื่นทุกอย่าง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2551)

กรณีที่ 3 เพศชาย อายุ 45 ปี ค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยา ตนเองทำเครื่องบายศรีและดอกไม้ขาย เวลาจะทำจะไหว้ท่านก่อน การค้าขายก็ขายดีทุกวัน ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเมื่อก่อนนี้มาก” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2551)

2.2.3 พระพิฆเนศเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 35 ปี อาชีพลูกจ้าง กรุงเทพมหานคร บอกว่า “วันนี้ นำเทวรูปองค์พระพิฆเนศมาเบิกเนตร เพราะมีคนแนะนำว่าท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ถ้าต้องการอะไรก็สวดอ้อนวอนต่อท่าน โดยส่วนตัวไม่รู้จักพระองค์ท่านมาก่อน รู้ว่าเป็นเทพเจ้าของอินเดียเท่านั้น แต่พอเห็นเทวรูปท่านก็รู้สึกชอบเลยเข้ามาเพื่อทำพิธีเจิมเทวรูปและเบิกเนตร มาไหว้

เพราะนับถือพระองค์เหมือนพระองค์หนึ่ง ไม่ได้มาขออะไรเป็นพิเศษสำหรับตัวเอง แต่ขอให้ครอบครัวและตัวเองมีความสุขแคล้วคลาดจากภัยต่างๆ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพรับจ้าง กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ท่านเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่ไม่รู้จักท่านมากนัก รู้แค่ที่ท่านเป็นเทพที่มีเศียรเป็นช้างและมีฤทธิ์มาก มาไหว้แล้วสบายใจขอให้เจอแต่สิ่งดี แต่จะเจอหรือไม่เจอนั้นอยู่กับตัวเราด้วย ท่านช่วยเราทุกเรื่องไม่ได้เราต้องช่วยตัวเอง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2551)

สรุปผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดเทพมณเฑียร มีลักษณะความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาคือเทพแห่งศิลปวิทยาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เครื่องรางของขลังตามลำดับ

2.3 เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย พบว่าคนส่วนใหญ่ที่มากราบไหว้ที่วัดพระศรีมหาอุมาเทวีหรือวัดแขกจะมีจำนวนมากและมีลักษณะเร่งรีบในการไหว้เนื่องจากภายในโบสถ์ค่อนข้างแคบคนที่มาไหว้พอทำกิจกรรมเสร็จก็จะกลับ โดยส่วนมากจะเป็นคนไทย ส่วนคนอินเดียจะมาในช่วงเย็น ในวันเสาร์-อาทิตย์จะมีประชาชนมากขึ้นและถ้าวันไหนมีพิธีกรรมการบูชาเทพเจ้าของโบสถ์คนก็จะมากขึ้นอีก ประชาชนที่มาที่นี่ส่วนใหญ่จะทำงานอยู่บริเวณถนนสีลมหรือประกอบกิจการอยู่แถวบริเวณใกล้เคียง นอกนั้นก็จะเป็นผู้คนที่ไปมาจากหลายที่ โดยกลุ่มคนที่มาจะมีเกือบทุกเพศทุกวัยและหลายหลายอาชีพไม่ว่าจะเป็น นักธุรกิจ พนักงานบริษัท ข้าราชการ พ่อค้า นักแสดง นักเรียน เป็นต้น

สุรพงษ์ สิริินทรกุล เลขาธุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการมาไหว้ของประชาชนทั่วไปว่า “การที่มีคนมาไหว้เทพเจ้าที่วัดแขกนี้ แสดงว่าคนที่มาไหว้อาจจะมีทั้งความสุขและความทุกข์ เพราะฉะนั้นเมื่อมาแล้วทางวัดก็ต้องพร้อมที่จะให้ ความสุข ความเป็นสิริมงคลและความสบายใจกลับไป เราจะมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลือแนะนำการบูชาที่ถูกต้อง และมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากนักเพราะถ้าขั้นตอนมากก็จะเพิ่มทุกข์ให้เขาอีก ทางวัดมีบริการน้ำดื่มฟรี ขนมจากพิธีบูชาเทพเจ้าเรามีบริการถุงเพื่อใส่ของที่นำมาไหว้กลับไปบ้านและยังมีพรหมณ์จากอินเดียคอยทำพิธีให้ ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2551)

พรหมณ์ งาม จันตรา จากหมู่บ้านพรหมณ์ทางอินเดียตอนใต้ มีหน้าที่ขับร้องโศลกสรรเสริญพระเจ้า (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2551) กล่าวว่า “มีผู้คนมาไหว้พระที่วัดนี้เป็นจำนวนมากทุกวัน ทั้งหญิงและชาย มาไหว้พระอุมา พระพิฆเนศ พระขันตกุมาร และศิวลึงค์ มาขอพรและให้เจิมหน้าผาก ถ้ามีงานพิธีคนก็จะมากขึ้นอีก ทั้งคนไทยและคนอินเดีย”

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพินเนส ณ เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อที่มีต่อพระพินเนส สามารถแบ่งได้ดังนี้

2.3.1 พระพินเนสเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 39 ปี อาชีพ แคคดี กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “พระพินเนสเป็นเทพชั้นสูง มีความเมตตาและคอยช่วยเหลือมวลมนุษย์ มาขอพรท่านไม่ว่าจะขอพรอะไรก็จะได้ดังหวังทุกประการแต่อย่าบนบานท่านเพราะท่านไม่ชอบและต้องรักษาศีลด้วย เพราะความบริสุทธิ์จะสามารถเข้าถึงท่านและท่านจะช่วยเอง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 38 ปี อาชีพ แคคดี กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “นับถือพระองค์ท่านมาก ท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ซึ่งแถวบ้านจะมีตำหนักทรงพระองค์ท่านด้วย แต่ชอบที่จะมาไหว้พระองค์ท่านที่วัดแขกมากกว่า ท่านจะให้สิ่งของที่ขอกับคนที่เป็นคนดีเท่านั้น คนที่ไม่ดีมาขอไม่มีใครเคยได้เลย เพราะท่านเป็นเทพและรู้ว่าคนที่มาขอเป็นอย่างไร และชอบที่ท่านมีเศียรเป็นช้างด้วย เพราะช้างเป็นสัตว์คู่บ้านของไทยด้วยและมีความสง่างามและแข็งแรง จะพูดได้ว่าท่านเป็นเทพที่แข็งแกร่งด้วย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศหญิง อายุ 55 ปี อาชีพแม่บ้าน นครปฐม กล่าวว่า “เพื่อนเป็นคนชวนมา โดยส่วนตัวรู้จักพระองค์ท่านจากการอ่านหนังสือว่าพระพินเนสเป็นเทพแห่งความสำเร็จทั้งปวง ก็เลยมีความศรัทธาที่ท่านให้ความช่วยเหลือกับทุกคน ก็เลยมากราบไหว้ด้วยตัวเองพอได้กราบก็สบายใจ มาไหว้พระองค์ท่านและบอกท่านว่าขอให้คุ้มครองรักษาครอบครัวให้มีความสุขและไม่ได้อะไรท่านเป็นการเฉพาะ มีคนรู้จักเล่าว่าบางคนมาขอองค์ท่านให้มีโชคในด้านการทำงานแต่ปรากฏว่าคนที่ขอกลับเสียเงินไปกลับการทำงานทั้งหมด” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพ ประกอบกิจการส่วนตัว นครปฐม กล่าวว่า “มาไหว้ท่านหลายครั้งแล้ว ไหว้พระแม่อุมา และพระพินเนส ท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จและซื่อสัตย์และมีความกตัญญูด้วย ดังนั้นจะขออะไรท่านต้องเอาคุณสมบัติของท่านมาปฏิบัติให้ได้ด้วย ที่นี้คนเยอะมากและเห็นคนมาไหว้ท่านเยอะด้วย แต่ละคนหน้าตาไม่ค่อยยิ้มเลย มีแต่คนมาขอท่านมากเหลือเกิน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 5 เพศชาย อายุ 20 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร บอกว่า “ตัวเองมีความเชื่อในเทพเจ้าของฮินดูมาก ในตอนเย็นจะมาที่นี่เกือบทุกวัน เพื่อมาสวดมนต์และรับพร สำหรับพระพินเนสตัวเองก็ให้ความเคารพ เพราะท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จ มาขออะไรแก่ท่านต้องทำดีให้ท่านด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 6 เพศชาย 1 ท่าน อายุ 25 – 30 ปี อาชีพ พนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร มีความเชื่อต่อองค์พระพิฆเนศในลักษณะเดียวกันคือ เป็นเทพแห่งความสำเร็จ จะมาขอในเรื่องเกี่ยวกับการทำงาน และขอให้ตัวเองและครอบครัวมีความสุข (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2551)

2.3.2 พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยา ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศหญิง 2 ท่าน อายุ 20-21 นักศึกษา กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “มาขอท่านเรื่องการแสดงและเรื่องการเรียนหลังจากมากราบไหว้พระองค์ท่านรู้สึกว่าคุณเองมีกำลังใจมากขึ้นในการแสดงและการสอบ เวลาไปแสดงหรือไปสอบก็ทำได้ดี พระองค์เหมือนเป็นเทพบรมครูในศิลปศาสตร์ทุกอย่าง เช่น ละคร คนตรี จะเริ่มเรียนหรือเริ่มแสดงต้องไหว้ท่านก่อนเสมอ เวลาขอพระองค์ท่านท่านอาจจะช่วยเราครั้งหนึ่งที่เหลือต้องพึ่งตัวเองด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้าง นนทบุรี กล่าวว่า “พระพิฆเนศท่านเป็นบรมครูด้านละคร เพราะเคยได้พบว่ามีดารานักแสดงมาไหว้พระองค์ท่านที่หลายครั้ง พวกนักแสดงนับถือท่านมาก” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

2.3.3 พระพิฆเนศเป็นถึงศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กล่าวว่า “ปกติไม่ได้ไหว้ที่นี้บ่อยนัก แต่วันนี้ที่ร้านหยุดก็เลยมาไหว้ พระพิฆเนศท่านศักดิ์สิทธิ์ พอมีปัญหาอะไรต่าง ๆ ก็จะมาบอกท่าน ท่านจะช่วยเรา เวลามีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องค้าขายก็จะบอกกล่าวท่านเป็นภาษาไทยว่าขอให้ท่านช่วย”(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

สรุปผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี มีลักษณะความเชื่อว่าเป็นเทพแห่งความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาคือเทพแห่งศิลปวิทยา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เครื่องรางของขลังตามลำดับ

2.4 เทวสถานวัดวิษณุ

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ที่มากราบไหว้ที่วัดวิษณุ มีจำนวนน้อยมากในวันธรรมดา คนไทยจะมาไหว้เทพเจ้าในตอนเย็นบ้างแต่ส่วนมากจะเป็นคนฮินดูในบริเวณนั้น ในวันอาทิตย์ก็จะมีมาสวดมนต์และพบปะสังสรรค์ของชาวฮินดู ประชาชนที่มาที่นี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่ทำงานอยู่บริเวณใกล้เคียง นอกจากนั้นก็จะเป็นผู้คนทั่วไปที่มาจากหลายที่ โดยกลุ่มคนที่มาจะเป็นวัยกลางคนเป็นส่วนมาก มีอาชีพรับจ้างและจะมีวัยรุ่นมาบ้างเป็นส่วนน้อย

กฤษณะ อุปเตีย นายกสมาคมฮินดูธรรมสภาและวัดวิษณุ ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการมาไหว้ของประชาชนทั่วไปว่า“ที่วัดนี้จะมีประชาชนคนไทยมาก่อนข้างน้อยเพราะอยู่ใน

ชอยค่อนข้างลึกและยังไม่เป็นที่รู้จักของคนไทยนักแต่คนอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูจะมากันเป็นประจำอยู่แล้ว ที่มีพราหมณ์ประจำทุกวันและมีท่านบัณฑิตบินเคคัวี ชุกลา เป็นหัวหน้าพราหมณ์คอยช่วยเหลือแนะนำการบูชาที่ถูกต้องมีการเจิมและเบิกเนตรเทวรูปด้วย ในอนาคตจะมีการประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักมากขึ้น” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551)

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดวิษณุ เกี่ยวกับลักษณะความเชื่อที่มีต่อพระพิฆเนศ สามารถแบ่งได้ดังนี้

2.4.1 พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยา ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 19 ปี อาชีพ ทำงานทางด้านศิลปะ กรุงเทพมหานคร วันนี้นำรูปของพระพิฆเนศมาเจิมที่โบสถ์ กล่าวว่า “พระพิฆเนศ เป็นเทพแห่งศิลปะเป็นครูในศิลปะทุกแขนง เพราะตัวเองทำงานด้านนี้อยู่แล้ว มานั่งสมาธิที่นี่เพื่อให้จิตใจสงบก่อนกลับไปทำงาน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย 3 ท่าน อายุระหว่าง 19-21 ปี อาชีพนักแสดง กรุงเทพมหานคร ได้กล่าวว่า “พวกเราเป็นนักแสดงโซว์นัับถือพระพิฆเนศเป็นครู เพราะท่านเป็นเทพทางด้านศิลปะด้านการแสดง พวกเราก่อนจะขึ้นแสดงต้องการกล่าวบูชาท่านก่อนทุกครั้ง วันนี้ได้รูปภาพและเทวรูปมาใหม่เลยเอามาให้เลยมาให้พราหมณ์ทำพิธีเบิกเนตรและเจิม เพื่อจะเอาไปฝากเพื่อนที่เป็นนักแสดงจะได้เป็นสิริมงคลแก่ตัวเขาด้วย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

2.4.2 พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 43 ปี อาชีพรับจ้าง กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ในเมืองไทยโชคดีที่มีพระองค์ท่านอยู่ ทำให้คนไทยมีความสุขไม่เจอเรื่องร้ายแรง เพราะท่านคอยช่วย ก่อนไปทำงานถ้ามีโอกาสจะมาไหว้ท่านก่อน เวลาที่มีความทุกข์เรื่องงานหรือเรื่องลูกขอจะมาขอให้ท่านช่วย” (สัมภาษณ์ เมื่อ วันที่ 5 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 25 ปี อาชีพ พนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “พระพิฆเนศเป็นเทพที่จะช่วยให้เราทำสำเร็จทุกประการ จะบอกว่าเป็นเทพทางด้านความสำเร็จก็ได้ ตนเองอาศัยอยู่แถวนี้พอวันหยุดก็มาไหว้ทุกครั้ง ที่นี้คนจะน้อยและเงียบ ไม่วุ่นวาย ท่านน่าจะเป็นเทพที่ใจดีด้วย มาไหว้ท่านเชื่อว่าจะเกิดสิ่งดีๆ แก่ตัวเอง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

2.4.3 พระพิฆเนศเป็นถึงศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 36 ปี อาชีพ พนักงานบริษัท กล่าวว่า “ตัวเองไม่ค่อยทราบเกี่ยวกับท่านมากนัก เคยผ่านวัดนี้หลายครั้งแต่มาไหว้ไม่บ่อยนัก ท่านน่าจะเป็นเทพที่ขจัดปัญหาต่าง ๆ ทำให้ปัญหาที่ทำให้เราไม่สบายใจหายไป” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง 1 ท่าน อายุระหว่าง 20 - 30 ปี นักศึกษา กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ใกล้สอบก็เลยมาไหว้ท่านขอให้ท่านช่วยให้สอบได้ เพราะท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จ จะมาไหว้ท่านไม่บ่อยนักส่วนมากจะขอให้ท่านช่วยเรื่องการเรียนและขอให้ตัวเองและครอบครัวมีความสุข” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2551)

สรุปผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดวิษณุ มีลักษณะความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยาмаกที่สุด รองลงมาคือเทพแห่งความสำเร็จและสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลังตามลำดับ

ดังนั้นลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศของประชาชนจากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ประชาชนมีลักษณะความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จมากที่สุด ประชาชนกลุ่มนี้ได้แก่ พราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ผู้รู้และผู้ที่มาสักการะที่มีความศรัทธาต่อพระพิฆเนศโดยตรง เหตุผลของความเชื่อว่าพระพิฆเนศในฐานะเทพแห่งความสำเร็จของพราหมณ์และผู้รู้ นั้นมาจาก คติความเชื่อเดิมของศาสนาฮินดู ส่วนผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถาน เหตุผลของความเชื่อว่าพระพิฆเนศในฐานะเทพแห่งความสำเร็จนั้นมาจากได้รับการบอกกล่าวจากพราหมณ์และผู้รู้ ศึกษามาจากหนังสือ และได้รับพรตามที่ขอไปทำให้มีความสุขในการดำเนินชีวิตมากขึ้นจึงมีความเชื่อและนับถือพระองค์มากขึ้น รองลงมามีความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยา ประชาชนกลุ่มนี้ได้แก่ ผู้ที่มาสักการะที่ทำงานด้านศิลปะและการแสดงจะนับถือองค์พระพิฆเนศเป็นบรมครู โดยได้รับการปลุกฝังจากครูบาอาจารย์ นักแสดงรุ่นก่อนหรือผู้ที่จบการศึกษาไปแล้วว่าถ้าจะเรียนหรือประกอบอาชีพในด้านนี้ต้องนับถือเพราะมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศ จะทำให้เกิดความสำเร็จในด้านการเรียนและการทำงานและลำดับสุดท้ายมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง ประชาชนกลุ่มนี้ได้แก่ผู้ที่มาสักการะที่ไม่ได้มาเป็นประจำและไม่รู้จักองค์พระพิฆเนศมากนัก จะมาไหว้พระพิฆเนศในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหมือนพระพุทธรูปและเทพเทวดาทั่วไปที่ต้องกราบไหว้

3. บทบาทของพระพิฆเนศตามความคิดเห็นของพราหมณ์ ผู้รู้ ณ เทวสถานต่างๆ

จากการสัมภาษณ์พราหมณ์และผู้รู้เกี่ยวกับบทบาทของพระพิฆเนศ แต่ละท่านให้ความความคิดเห็นดังต่อไปนี้

ท่านพระราชครูวามเทพมุนี ได้ให้ความคิดเห็นว่า “ศาสนาพุทธและพราหมณ์อยู่คู่กันมานานพระพุทธเจ้าก็เป็นพราหมณ์ วัฒนธรรมในด้านประเพณีและพิธีกรรมส่วนใหญ่รับมาจากอินเดีย อินเดียก็นับถือเทพเจ้าเป็นสำคัญ พระพิฆเนศมีบทบาทสำคัญในทุกนิภายในศาสนาฮินดู

เพราะต้องบูชาพระพิฆเนศก่อน เพราะพระพิฆเนศได้รับพรจากทวยเทพทุกองค์ดังนั้นพระพิฆเนศ จึงมีบทบาทต่อคนไทยด้วย มีคนนับถือพระพิฆเนศมากขึ้น ไม่ใช่เฉพาะชาวฮินดูหรือชาวพุทธ เท่านั้นในปัจจุบันแม้แต่ชาติอื่นๆก็นับถือท่าน เพราะถือว่าท่านมีบทบาทในด้านการให้ปัญญา ความสำเร็จ แต่เราก็ต้องใช้ปัญญาของเราเองให้เกิดความสำเร็จด้วยและเอาท่านมาเป็นที่พึ่งเพื่อ เสริมปัญญาให้เรามีความสำเร็จมากขึ้น ในการบูชาเทพเทวนั้นทางพุทธศาสนาก็ไม่ได้ห้าม ดังนั้น พระพิฆเนศจึงมีบทบาทในสังคมไทยมากเพราะมีการบูชาและพิธีกรรมที่เหมือนกันแต่วิถีอาจจะ ต่างกัน ขอให้นำบทบาทของพระองค์มาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ คือเวลาจุดรูปของท่านให้ ขอสติปัญญาจากท่าน เพื่อไปทำในสิ่งที่ตนหวังไปสู่ความสำเร็จเมื่อเราขออย่างนี้แล้วเราทำสำเร็จ แสดงว่าพระองค์มีบทบาทต่อเราอย่างจริงแท้ไม่ใช่ความหลง อย่างมัวแต่บนบานศาลกล่าวของท่านให้ ช่วยให้เราสำเร็จแต่ตัวเองไม่ได้ทำอะไรเลยนั่งรอแต่ท่านช่วยอย่างนี้แสดงว่าเราเข้าไม่ถึงพระองค์ท่าน ท่านก็จะไม่มีบทบาทต่อคนคนนั้น คนไทยในปัจจุบันส่วนมากจะเป็นอย่างนั้นถึงท่านจะเป็นเทพผู้ ยิ่งใหญ่หรือทรงอิทธิฤทธิ์อย่างไรก็ไม่สามารถช่วยได้ เพราะฉะนั้นขอให้เข้าใจบทบาทและอิทธิพล ของท่านให้ถูกต้องว่าท่านเป็นเทพแห่งปัญญาเมื่อเกิดปัญญาก็เกิดความสำเร็จ จะให้มีปัญญาต้อง ปฏิบัติตนให้ดี ต้องมีปัญญาให้เหนือความรู้เพราะวิทยาการทั้งปวงต้องการปัญญาทั้งนั้นเมื่อเรามี ปัญญามีสติและทำดีความสำเร็จก็จะเกิด เมื่อเราเกิดปัญญาแล้วพระพิฆเนศก็จะอยู่กับเราและมี บทบาทต่อเราในการดำเนินชีวิตให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป” (พระราชครูวามเทพมุนี สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

ในเรื่องบทบาทของพระพิฆเนศ **กฤษณะ อุปเดย์** ได้กล่าวว่า “พระพิฆเนศอยู่มาเป็น 1,000 ปีแล้วเป็นที่นับถือและมีบทบาททั้งในอินเดียและในประเทศไทยมาก ปัจจุบันพระพิฆเนศมี บทบาทในประเทศไทย มีคนไทยให้ความเคารพนับถือท่านเพราะท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จ ถ้ามี ความเชื่อและศรัทธาในพระองค์อย่างจริงจังพระองค์ก็จะประทานความสำเร็จให้ มีคนไทยจำนวน มากบูชาพระองค์ไม่ว่าจะเป็นคนทั่วไป ร้านค้าหรือนักแสดง จะต้องขอพรท่านก่อนก่อนที่จะ ประกอบกิจการใดๆ รวมทั้งมีการสร้างรูปเคารพของพระองค์มากมายหลายรุ่นแสดงว่าพระองค์ อยู่ในใจของคนไทยด้วย แต่ต้องบูชาพระองค์ด้วยความดี ของบูชาทั้งหลายไม่สำคัญเท่ากับเราถวาย ความดีความบริสุทธิ์แก่พระองค์ เท่านั้นพระองค์ท่านก็พอพระทัยแล้ว” (กฤษณะ อุปเดย์ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551)

ในเรื่องบทบาทของพระพิฆเนศ **กมลเดช กุมาริ** กล่าวว่า “ปัจจุบันพระพิฆเนศมีบทบาท และอยู่ในทุกสังคมในประเทศไทย มีคนไทยรู้จักท่านเยอะเพราะท่านเป็นเทพที่ใจดี มีคนมาขอพร ท่านเยอะ ส่วนมากจะได้ไปแต่คนนั้นต้องเป็นคนดี คนไม่ดีมาขอท่านจะไม่ให้ การบูชาที่ยิ่งใหญ่คือ การบูชาด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่ว่าจะเป็นคนรวยหรือขอทานก็สามารถบูชาพระองค์ได้ พระองค์จึงมี

บทบาทในทุกชนชั้นและในทุกคน ซึ่งในประเทศไทยพระองค์จึงมีบทบาทในทุกวงการไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การละครและอื่นๆในด้านความสำเร็จ” (กมลเศ กุมารี ผู้อำนวยการฝ่ายวัฒนธรรม สมาคมฮินดูสมาช สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

บัณฑิตลิต โมฮัน วยาส ได้กล่าวในเรื่องของบทบาทของพระพิฆเนศในปัจจุบันว่า “คนไทยและคนอินเดียมีวัฒนธรรมคล้ายกัน ในปัจจุบันพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อบูชาพระพิฆเนศก็จะคล้ายกันทั้งในอินเดียและในประเทศไทย คนไทยรู้จักพระพิฆเนศมากขึ้นแสดงว่าพระพิฆเนศมีบทบาทในประเทศไทยมากขึ้น อย่างที่โบสถ์ก็จะมีคนไทยมาขอให้จัดพิธีบูชาพระองค์กันมาก และยังนำเอาเทวรูปมาให้เจิมและเบิกเนตร พระองค์เป็นเทพแห่งความสำเร็จสมปรารถนา คนไทยต้องการสิ่งนั้นด้วยเพราะปัจจุบันมีเหตุการณ์ต่างๆที่ทำให้คนไทยต้องมีความทุกข์ เช่น ไม่มีงานทำ ไม่มีเงิน จึงมาขอให้ท่านช่วย แต่ในการมาขอท่านเราต้องมีศรัทธาก่อนและเป็นคนดีและมีอาชีพสุจริต เมื่อมีความศรัทธาและท่านเห็นความดีของเราท่านก็จะช่วยเอง ก็เหมือนคำสอนในศาสนาพุทธคือทำดีได้ดีนั่นเอง ในปัจจุบันคนไทยมาไหว้ท่านที่โบสถ์มากขึ้นและมีการสร้างพระและรูปบูชาของพระองค์มาก แต่ขออย่าได้หลงไปว่าเมื่อมีรูปบูชาของพระองค์แต่ไม่ทำความดี ท่านจะไม่ช่วยเลย” (บัณฑิตลิต โมฮัน วยาส หัวหน้าพราหมณ์ประจำโบสถ์ วัดเทพมณเฑียร สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

สุรพงษ์ สิริธรรมกุล ได้กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศว่า “ประเทศไทยถูกแทรกแซงโดยชาวต่างชาติไม่ว่าจะเป็น จีน อินเดียหรือฝรั่ง มีส่วนทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนไปด้วยสมัยก่อนมีการสร้างพระเพื่อแจกให้เพื่อระลึกความดี ให้ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าและเทพเทวดาต่าง ๆ ปัจจุบันศาสนากลายเป็นพาณิชย์ไปหมด เช่นจุดคามรามเทพเกิดขึ้นและสลายไปเพราะความขัดแย้งของผู้สร้างที่สร้างมาจนเยอะมากมาจนต้องนำไปแจก หรือปีนี้เป็นปีหนูก็มีกระแสการสร้างองค์พระพิฆเนศมากมายหลายรุ่น ทำให้เกิดภาพสะท้อนว่าคนไทยนับถือวัตถุไม่ใช่การนับถือพระเพื่อระลึกถึงความดี อย่างนี้กลายเป็นว่าคนทำให้พระและเทพต้องเดือดร้อนและมัวหมอง ดังนั้นการที่จะให้องค์พระพิฆเนศมีบทบาทและอยู่ในตัวทุกคน ทุกคนต้องทำความดีละอายในการทำความชั่วความดีก็จะกลับมา พระเจ้าอยู่ในตัวทุกคนแต่ทุกคนต้องมีความเพียรและเชื่อมั่นในความดี ความดีจะกลับมาเหมือนกับการปลูกต้นไม้ปลูกอะไรก็จะได้สิ่งนั้น การที่จะให้พระองค์ท่านช่วยเราต้องช่วยตัวเองก่อนพระองค์ท่านก็จะประทานความสำเร็จให้”(สุรพงษ์ สิริธรรมกุล เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2551)

สรุปได้ว่าพราหมณ์และผู้รู้ต่างมีความคิดเห็นตรงกันว่า พระพิฆเนศมีบทบาทในฐานะเป็นเทพแห่งความสำเร็จ และการที่จะให้ได้รับความสำเร็จต้องขอปัญญาจากท่านเพื่อนำไปทำในสิ่งที่คุณเองต้องการให้สำเร็จ ที่สำคัญทุกคนต้องเป็นคนดีและช่วยเหลือตนเองก่อนด้วย

4. บทบาทของพระพินาศที่มีต่อผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถาน

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถาน เกี่ยวกับบทบาทของพระพินาศที่มีต่อตนเอง แบ่งตามเทวสถานได้ดังนี้

4.1 เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพินาศ ณ เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ เกี่ยวกับบทบาทของพระพินาศที่มีต่อตนเอง สามารถแบ่งได้ดังนี้

- พระพินาศเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จ

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 47 ปี อาชีพรับทำบัญชี กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพินาศที่มีต่อตัวเองว่า “เวลามีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องงานที่ทำหรือมีปัญหาเกี่ยวกับลูกค้า จะมาบอกกล่าวท่านขอให้ปัญหาหมดไปขอให้ลูกค้าเห็นด้วยกับงานที่เสนอไปและให้ประสบความสำเร็จและลูกค้าจ้างเราทำงานนี้ แต่จะไม่บ่นบ่นท่านจะแค่บอกกล่าวท่าน พอกลับไปแล้วรู้สึกตัวเองมีกำลังใจมากขึ้นเหมือนกับว่างานสำเร็จไปแล้วครั้งหนึ่ง แล้วอีกไม่เกิน 2 อาทิตย์ปัญหาก็คลี่คลายไป เมื่ออธิฐานบอกท่านไม่เคยมีครั้งไหนที่ไม่ประสบความสำเร็จเลย งานที่ว่ายากก็จะเหมือนโรยด้วยกลีบกุหลาบทุกครั้งที่คุณพร แต่เราก็ต้องลงมือปฏิบัติด้วยตัวเองด้วย มิใช่รอท่านช่วยฝ่ายเดียว เราต้องทำด้วยตัวเองด้วยเช่นกัน แล้วสิ่งนั้นก็สำเร็จลุล่วงด้วยดี” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 34 ปี รับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพินาศที่มีต่อตัวเองว่า “เมื่อ 2 ปีที่แล้วตัวเองเคยมีปัญหาที่ร้ายแรงซึ่งเรื่องนี้มีผลกระทบกับครอบครัวและการงานในหน้าที่มาก ตัวเองรู้สึกท้อแท้หาทางแก้ปัญหาก็ไม่ได้ แต่ที่บ้านมีเทวรูปพระพินาศบูชาอยู่ซึ่งภรรยาเป็นคนนำมาบูชาตอนแรกไม่ได้รู้จักท่าน คือนั้นหลังจากไหว้พระสวดมนต์เสร็จก็หันไปไหว้พระองค์โดยบอกว่า ตอนนี้อ自己有ทุกข์หนักจะเสียทั้งงานและครอบครัว ขอให้พระองค์โปรดประทานความเมตตาช่วยให้เรื่องคลี่คลายไปในทางที่ดีและขอให้สำเร็จตามที่ขอ ตนเองจะเลิกกินเหล้าและเที่ยวเตร่เพื่อถวายเป็นการบูชาพระองค์ หลังจากนั้นไม่นานเรื่องที่ร้ายแรงก็ผ่านไปครอบครัวก็กลับมาเหมือนเดิม ตัวเองได้เลิกกินเหล้าและเที่ยวมาเป็นเวลาปีกว่าแล้วเพื่อเป็นการถวายเป็นการถวายแก่พระองค์ พระพินาศจะช่วยเราถ้าเราให้สัตย์จะว่าจะเป็นคนดีและท่านประทานพรให้จริง ๆ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศชาย อายุ 57 ปี อาชีพค้าขาย จังหวัดปัตตานี กล่าวถึงบทบาทของพระพินาศที่มีแก่ตนเองว่า “เคยขอพระองค์พระพินาศให้ค้าขายดี ในตอนนั้นได้ท่องมนต์ขอพรและสรรเสริญพระองค์ทุกวันจนรู้สึกจิตใจสงบและมีกำลังใจและค่อยๆคิดหาทางค้าขายให้ดี

ปรากฏการค้าขายดีขึ้นมาก จากนั้นมาก็ท่องมนต์สรรเสริญพระองค์ตลอดมาและถวายสังฆะว่าจะเป็นคนดีและไม่เบียดเบียนสัตว์ และอยากฝากบอกทุกท่านไม่ว่าจะนับถือเทพองค์ใดเมื่อท่านช่วยหรือประสบความสำเร็จก็ให้ทำดีตลอดไป” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศหญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ส่วนตัวคิดว่าพระองค์ช่วยคลั่งคลุ้มให้เกิดความสำเร็จจริง เพราะการทำมาค้าขายของตนเองก็ประสบความสำเร็จมีรายได้พอกินพอเก็บ ทุกวันนี้นับถือพระองค์มากเมื่อก่อนเป็นคนชอบเที่ยวแต่เมื่อมากราบไหว้พระองค์ก็เลิกเที่ยวไปเลยเพื่อเป็นการตอบแทนท่านในความสำเร็จที่ท่านประทานให้มา” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

สรุปผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเองว่า พระพิฆเนศเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จมากที่สุด จากการศึกษาที่เกิดผลสำเร็จตามที่ได้อธิบายไว้กับตนเอง บางท่านที่ไม่ได้กล่าวถึงให้ความเห็นว่าพระพิฆเนศยังไม่มีบทบาทกับตนเอง

4.2 เทวสถานวัดเทพมณเฑียร

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดเทพมณเฑียร เกี่ยวกับบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเอง สามารถแบ่งได้ดังนี้

4.2.1 พระพิฆเนศเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จ

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 49 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “เคยขอให้ท่านช่วยในการค้าขายเพราะในช่วงนั้นค่อนข้างจะแย่มากของไม่ค่อยดี เลยเช่าเทวรูปของท่านนำมาให้พราหมณ์เจิม ขอพรท่าน หลังจากนั้นไม่นานการค้าและการเงินก็ดีขึ้น ท่านเป็นเทพแห่งความสำเร็จจริง ทุกวันนี้ก่อนจะทำอะไรก็จะบอกกล่าวพระองค์ท่านก่อนเสมอ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 41 ปี อาชีพอาจารย์ กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ตนเองมีความเชื่อและศรัทธาพระองค์ท่านมากถ้าเมื่อไรมีปัญหาที่จะมาไหว้และก็จะมานั่งสมาธิต่อหน้าพระองค์เสมอ เพื่อขอให้ท่านช่วยขจัดอุปสรรคทุกอย่างที่มีและให้เกิดความสำเร็จ ตนเองจะมาขอท่านให้ท่านประทานสติปัญญาในการใช้ชีวิต ทั้งเรื่องงานและครอบครัว ตนเองจะนั่งสมาธิรักษาศีลเพื่อบูชาท่านเสมอ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศหญิง อายุ 58 อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ก่อนที่จะมารู้จักพระองค์ท่านท่านเคยเซ็นรถขายของ ข้างถนนบริเวณเทวสถานนี้ การค้าขายสมัยก่อนลำบากครอบครัวก็ยากจนและมีปัญหามาก เลยต้องหาที่พึ่ง

ทางใจโดยจากที่มารเริ่มนั่งสมาธิที่นี้และรู้จักพระพิฆเนศที่นี้และอยากบูชามาก หลังจากที่บูชาท่านได้ไม่นานรู้สึกว่าคุณเองมีกำลังใจที่ดีขึ้น การค้าขายก็ประสบความสำเร็จขึ้นมาตามลำดับจากที่เคยเงินของขายก็สามารถมีร้านค้าได้ ปัจจุบันสบายแล้วตอนนี้จะมาราบท่านทุกวันเสาร์และอาทิตย์ และทุกครั้งโบสถ์มีงานก็จะมาร่วม ท่านประทานความสำเร็จให้ตัวเราจริง ๆ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

4.2.2 พระพิฆเนศเป็นเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยา ยกตัวอย่างได้ดังนี้

กรณีที่ 1 เพศชาย 2 ท่าน อายุ 18-22 ปี อาชีพนักแสดง กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “พวกเราเป็นนักแสดงเป็นงานที่ต้องใช้ความสามารถเพื่อทำให้คนดูประทับใจ เราได้รับการปลูกฝังจากรุ่นพี่ว่าทำงานทางด้านนี้ถ้าจะให้ออกมาดีต้องนับถือองค์พระพิฆเนศและพ่อแก่ (ศิระะ โขนรูปฤๅษี) เป็นบรมครู ทุกคนที่ไหว้ท่านนับถือท่านจะประสบความสำเร็จทุกคนแต่มีข้อแม้ว่าต้องปฏิบัติตัวเป็นคนดีไม่ผิดศีล 5 ถ้าผิดจริง ๆ ต้องมาขอมาท่านท่านถึงจะคุ้มครองต่อไป พวกเราพอได้ทราบถึงบารมีของพระองค์ท่านก็เลยนับถือเสมอมาและงานของเราก็ดีไม่เคยเสียเลย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2551)

สรุปผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดเทพมณเฑียร ได้กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเองว่า พระพิฆเนศเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จมากที่สุดรองลงมาคือเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยา

4.3 เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวีเกี่ยวกับบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเอง สามารถแบ่งได้ดังนี้

4.3.1 พระพิฆเนศเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จ

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 39 ปี อาชีพแคคดี กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ตัวเองเคยมีเรื่องกังวลใจเกี่ยวกับงาน จึงมาขอท่านให้ช่วยให้สำเร็จตามที่หวัง ไม่นานก็สำเร็จตามที่ขอ ตั้งแต่นั้นมานับถือท่านมาตลอดและนับถือพระองค์ท่านเป็นที่พึ่งทางใจและทำความดีตลอดมาเพื่อถวายให้ท่าน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 38 ปี อาชีพแคคดี กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ในช่วงที่มีปัญหาคิดหาทางออกไม่ได้ เพื่อนชวนมาไหว้พระพิฆเนศที่วัดแขกและขอพรท่านให้ทำอะไรให้มีความสำเร็จทุกอย่าง ปรากฏว่าก็สำเร็จจริงๆ ใครไม่เชื่อแต่ตัวเองชื่อว่าท่านประทานให้จริง ๆ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพประกอบกิจการส่วนตัว นครปฐม กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ในส่วนตัวนับถือท่านมานานแล้วจะสวดมนต์ถึง

ท่านทุกวัน เคยมีปัญหาค่อนข้างร้ายแรง ตอนนั้นไม่รู้จะทำอย่างไรเลยสวดมนต์ไหว้ทั้งพระและ
 ไหว้พระพระพิฆเนศทุกวันจะขอพรให้พระองค์ท่านช่วย พอได้สวดถึงพระพิฆเนศทุกวันรู้สึก
 ตัวเองจิตใจสงบและคิดหาทางแก้ไข ปัญหาทุกอย่างก็คลี่คลายและเกิดความสำเร็จในชีวิต ทุกวันนี้ก็
 ยังสวดอยู่และรู้สึกว่าคุณองค์คอยเป็นเทพที่นำทางให้ชีวิตไปสู่สิ่งที่ดี” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16
 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศชาย อายุ 20 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาท
 ของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ตัวเองก็เคยขอท่านในเรื่องการค้าขาย หลังจากขอแล้วก็ขายได้แม้
 จะไม่ร่ำรวยแต่ก็พออยู่ได้จากนั้นหลังเก็บร้านแล้วก็จะมาไหว้ท่านทุกวัน” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9
 มีนาคม 2551)

4.3.2 พระพิฆเนศเป็นเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยา

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 30 ปี อาชีพรับจ้าง นนทบุรี กล่าวถึงบทบาทของพระ
 พิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ตัวเองเคยพาน้องที่จะเรียนในด้านการรำและศิลปะมาขอพรพระองค์ท่าน
 ขอให้สอบได้ ปรากฏว่าน้องก็สอบได้เองจะเป็นด้วยความขยันของตัวเองและมีพระองค์ท่านเป็นที่
 พึ่งทางใจให้ฝ่าอุปสรรคไปได้ ตัวเองก็เคยมาขอท่านเหมือนกันแต่ก็ยังไม่สำเร็จตามที่หวัง คิดว่า
 ตัวเองต้องพยายามต่อไป นับถือพระองค์ตลอดไป” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

4.3.3 พระพิฆเนศเป็นสิ่งศักดิ์และเครื่องรางของขลัง

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศ
 ที่มีแก่ตนเองว่า “ที่ร้านจะมีเทวรูปของท่านบูชาเวลาจะเปิดร้านก็จะจุดธูปบอกท่านขอให้ขายดี
 ตั้งแต่บูชาท่านก็ขายดีมาตลอดแต่ก็มีบ้างบางวันที่ไม่ดีแต่ส่วนมากก็จะดี ท่านศักดิ์สิทธิ์มาก ท่าน
 ช่วยเราเพราะเราเป็นคนที่ทำมาหากินประกอบอาชีพสุจริตแต่ถ้าขอให้ถูกหวยจะไม่เคยได้เลย”
 (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

สรุปว่าผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศที่ เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี ได้
 กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเองว่า พระพิฆเนศเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จมาก
 ที่สุด รองลงมาคือเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยาและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง

4.4 เทวสถานวัดวิษณุ

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดวิษณุ เกี่ยวกับบทบาท
 ของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเอง สามารถแบ่งได้ดังนี้

4.4.1 พระพิฆเนศเป็นเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยา

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 19 ปี อาชีพทำงานทางด้านศิลปะ
 กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ตัวเองทำงานวาดรูปและงาน

ด้านศิลปะ เวลาไม่มีสมาธิหรือเกิดความยุ่งยากในการทำงาน ก็จะมากราบพระองค์ท่านที่วัดและจะขอประทานพรและกำลังใจในการทำงานจากท่าน เพราะท่านเปรียบเสมือนครูที่ให้ความเมตตาต่อลูกศิษย์ของท่าน ตัวเองก็จะคล่องรูปเคารพของพระองค์ท่านไว้ที่คอติดตัวเสมอ ท่านเป็นครูเทพที่เหมือนครุมนุชย์ที่คอยสั่งสอนเรา มาไหว้พระองค์ท่าน นั่งสมาธิและบริจาคเงินลงกล่องของวัดเสมอ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย 3 ท่าน อายุระหว่าง 19-21 ปี อาชีพนักแสดง กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “พระพิฆเนศทรงเป็นเทพบรมครูแห่งการแสดง พวกเรานับถือท่านมาก ทุกครั้งที่พวกเราทำการแสดงแล้วไม่ได้กราบไหว้ขอพรท่าน ก่อนวันนั้นจะรู้สึกว่าจะทำอะไรจะยากไปหมด เช่น จำทำเดินไม่ได้ ร้องเพลงไม่ได้ เหมือนว่าตัวเราเป็นเด็กทำอะไรต้องบอกผู้ใหญ่ก่อน ผู้ใหญ่ก็จะเมตตาและคุ้มครองเราให้ทำทุกอย่างออกมาดี” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

4.4.2 พระพิฆเนศเป็นเทพที่ประทานความสำเร็จ

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 43 ปี อาชีพรับจ้าง กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ตอนนั้นตกงานก็บอกกล่าวท่านว่าให้ช่วย ไม่กี่วันหลังจากที่ขอก็ได้ไปทำงาน รู้สึกดีใจ ในวันนั้นตัวเองรีบมากราบท่านที่โบสถ์ยังนับถือพระองค์ท่านมากชิ้นอีก” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 25 ปี อาชีพ พนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “เคยมีปัญหาเรื่องครอบครัวและงาน เลยมาไหว้และนำพวงมาลัยมาถวายและบอกท่านว่า ขอให้ตัวเองประสบความสำเร็จในเรื่องงาน ถ้าได้งานทำ จะมากราบพระองค์และนำพวงมาลัยและผลไม้มาไหว้ ทำบุญให้ท่านอย่างสม่ำเสมอ ผ่านไปประมาณ 1 เดือนตัวเองได้งานทำ พระองค์ท่านช่วยเราไว้และจะไปทำบุญเสมอตามที่ให้สัจจะท่านไว้” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

4.4.3 พระพิฆเนศเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 36 ปี อาชีพ พนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีแก่ตนเองว่า “ตัวเองที่มาไหว้วันนี้รู้สึกไม่สบายใจเรื่องงานก็มากราบท่านและขอพรเท่านั้น ก็สบายใจที่ได้มากราบท่านคิดว่าคงจะ โชคดีบ้าง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2551)

สรุปผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศที่ เทวสถานวัดวิษณุ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเองว่า พระพิฆเนศเป็นเทพเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยามากที่สุด รองลงมาคือเทพที่ประทานความสำเร็จและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลังตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานทั้ง 4 แห่ง เกี่ยวกับบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเอง สรุปได้ว่าพระพิฆเนศมีบทบาทในด้านการประทานความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาคือเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยาและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลังตามลำดับ บางท่านกล่าวว่ามากราบไหว้พระพิฆเนศแต่พระองค์ยังไม่มียุทธศาสตร์ต่อตนเอง

บทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อประชาชน สรุปได้ว่า พระพิฆเนศมีบทบาทในด้านการประทานความสำเร็จมากที่สุด ประชาชนกลุ่มนี้ได้แก่ พราหมณ์ผู้ประกอบพิธี ผู้รู้เกี่ยวกับพระพิฆเนศและผู้ที่มาสักการะที่ได้รับความสำเร็จจากการมาขอพร พราหมณ์และผู้รู้ ให้ความเห็นว่า บทบาทของพระพิฆเนศคือประทานความสำเร็จ แต่ในการที่ตนเองจะประสบความสำเร็จต้องขอปัญญาจากพระพิฆเนศ แล้วนำปัญญาไปใช้ในการแก้ไขสิ่งต่างๆ เมื่อมีปัญญาแล้วก็จะเกิดความสำเร็จแก่ตนเองและที่สำคัญต้องเป็นคนดี เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้พระพิฆเนศจะประทานความสำเร็จและมีบทบาทแก่ทุกคน ส่วนผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถานกล่าวว่า เหตุผลที่พระพิฆเนศมีบทบาทในด้านการประทานความสำเร็จ เพราะเมื่อมากราบขอพรและได้พรตามที่ขอถึงส่งผลให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปด้วยในทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็ด้านครอบครัว การงาน สุขภาพ โชคลาภ เป็นต้น รองลงมาคือบทบาทของพระพิฆเนศในฐานะเทพแห่งศิลปวิทยา ประชาชนกลุ่มนี้ได้แก่ ผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถาน ที่มีอาชีพทางด้านศิลปศาสตร์แขนงต่างๆ กล่าวถึงบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเองว่า เมื่อมากราบไหว้พระองค์แล้วทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลและเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ทำให้การงานไม่มีอุปสรรค จะมีรูปเคารพของพระพิฆเนศติดตัวตลอดเวลาเพราะรู้สึกว่ามีพระองค์ไปด้วยในทุกที่จะทำอะไรก็จะประสบความสำเร็จเสมอเหมือนมีครูคอยแนะนำและคุ้มครองตลอดเวลา และลำดับสุดท้ายบทบาทของพระพิฆเนศในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง ประชาชนกลุ่มนี้กล่าวว่าพระองค์ไม่มีบทบาทโดยตรงกับตัวเองและการดำเนินชีวิตมากนัก ในการที่มาไหว้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัวเท่านั้น

การที่ประชาชนมีความเชื่อต่อพระพิฆเนศรวมถึงการยอมรับบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อตนเองในด้านต่างๆเช่น ด้านจิตใจหรือด้านการดำเนินชีวิต แม้ว่าความเชื่อและบทบาทนี้จะเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถพิสูจน์หรือจับต้องได้แต่ ประชาชนรู้สึกว่าการที่พระพิฆเนศเป็นที่พึ่งทางใจของตนเอง ทำให้มีกำลังใจพอที่จะต่อสู้กับความยากลำบากได้ ส่งผลให้เกิดความสำเร็จต่อตนเอง นอกจากนั้นยังทำให้ตนเองมีสติปัญญาในการใช้ชีวิตที่ดีขึ้นและ ยึดมั่นในความดีเพื่อตอบแทนและถวายเป็นเทวบูชาแด่พระองค์ด้วย สอดคล้องกับ ท่านพระราชครูวามเทพมุนี ได้กล่าวไว้ในงานปาถกถาพิเศษในวาระครบรอบ 60 ปีของสถานบันไทยคดีศึกษา เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2550 ในเรื่องพระพิฆเนศร่วมกับสังคมไทยว่า “ในสังคมไทยเราทุกวันนี้เน้นนับถือองค์พระพิฆเนศด้วยหลักศรัทธาเพียงเพื่อต้องการให้พระองค์ช่วยคลอบคลุมความสำเร็จต่างๆ แต่โดยแท้จริงแล้วพระ

พินเนศวรเป็นเทพที่เปรียบเสมือนปัญญาอันเกิดจาก คีล สมาธิ ปัญญา และวินัยในการรักษาหน้าที่ตนเอง ไม่ให้อยู่ในอำนาจ โลภะ โทสะ โมหะ เมื่อเราพ้นจากอำนาจนี้แล้วก็จะประสบกับความสำเร็จ”

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ประชาชนมีความเชื่อและให้ความเคารพองค์พระพินเนสใน ปัจจุบันอาจจะทำให้บรรยากาศในสังคมดีขึ้น เพราะการได้กราบไหว้พระพินเนส ณ เทวสถานหรือที่บ้าน จะให้เกิดความสงบแก่จิตใจและบอกกล่าวเรื่องทุกข์ให้ท่านรับรู้ ให้ท่านประทานความเมตตาช่วยเหลือ นับว่าเป็นการช่วยให้ประชาชนในสังคมมีจิตใจที่ดีขึ้น มีที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีความสบายใจและพร้อมจะต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ได้

บทที่ 4

รูปแบบพิธีกรรมและความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม ของพระพิฆเนศ

1. รูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในประเทศไทย

ในประเทศไทยคติการนับถือเทพเจ้าในศาสนาฮินดูยังคงสืบต่อมาโดยตลอด เมื่อมีการประกอบพิธีทางศาสนาฮินดู พราหมณ์ที่ทำพิธีจะเริ่มด้วยคาถาบูชาพระพิฆเนศก่อนเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะบูชาเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อขอให้พระพิฆเนศประทานพรให้สามารถทำพิธีนั้นได้สำเร็จด้วยดี ส่วนพระราชพิธีและพิธีต่างๆ ในปัจจุบันที่เทวรูปพระพิฆเนศจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยอัญเชิญมาร่วมพิธีดังต่อไปนี้

1.1 พระราชพิธีตรียัมปวาย – ตรียปวาย

ตามลัทธิของพราหมณ์ถือว่าพระอิศวรจะเสด็จลงมาเยี่ยมโลกมนุษย์ปีละครั้ง มีกำหนด 10 วัน และในระหว่างประทับอยู่ในโลกมนุษย์พราหมณ์จะทำพิธีต้อนรับ เรียกพระราชพิธีตรียัมปวายและต่อจากนั้นเป็นการทำพิธีต้อนรับพระนารายณ์มีกำหนด 5 วัน เรียกพระราชพิธีตรียปวาย พราหมณ์มีความเชื่อว่าเมื่อพระอิศวรเสด็จกลับพระนารายณ์จะเสด็จลงมา พิธีตรียัมปวายและพิธีตรียปวายในปัจจุบันเริ่มในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือนยี่ (มกราคม) เป็นเวลา 15 วัน ซึ่งพราหมณ์ได้กระทำติดต่อกันไป แบ่งพระราชพิธีออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ (เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์: 2532, 14)

1.1.1 พิธีเปิดประตูศิวาลัย ไกลาส อัญเชิญเทพเจ้าลงสู่โลกมนุษย์เพื่อทรงประทานพร เทพเจ้าที่อัญเชิญคือ พระศิวะ พระอุมาเทวี พระพิฆเนศและเทพองค์อื่นๆ จากนั้นเป็นพิธีได้ชิงช้าของนาถวัน (พญานาค-ผู้วิชัย) เพื่อหยั่งความมั่นคงของโลกว่ามีความแข็งแรงทนทานหรือไม่ (ดูภาพที่ 4.1)

1.1.2 พิธีอ่าน โสลกสรรเสริญ ถวายข้าวตอกดอกไม้ เครื่องกระยาบวชโภชนาหาร แต่เทพเจ้าซึ่งกระทำในโบสถ์ทั้ง 3 คือโบสถ์พระศิวะ พระพิฆเนศและพระนารายณ์ เมื่อถวายแด่เทพเจ้าแล้วก็จะนำมาแจกจ่ายแก่มวลมนุษย์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้บริโภค ในหนังสือพระราชนิพนธ์พระราชพิธี 12 เดือนเล่ม 1 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2550 : 94-98) ทรงอธิบายเกี่ยวกับพระพิฆเนศในพิธีกรรมนี้ว่า “ การพิธีที่สถานกลาง คือสถานพระวิฆเนศวรนั้น เหมือนกันสถานใหญ่ คือสถานพระอิศวรแต่สวดต้องมากขึ้นไปถึงสิบเจ็ดจบจึงจะลงกัณฑ์ แล้วก็

มีแจกข้าวตอกเหมือนสถานใหญ่ การทำพิธีนั้นทำเหมือน ๆ กันอย่างที่กล่าวมาแล้วตลอดทั้งคืน ที่หน้าเทวรูปทั้งสองเทวสถานนั้นตั้งโต๊ะ บนโต๊ะกองข้าวตอก มันเผือก มะพร้าวอ่อน กล้วย อ้อย สิ่งละมาก ๆ เป็นกองโตทุกคืน ” (ดูภาพที่ 4.2-3)

1.1.3 พิธีสงฆ์น้ำเทพเจ้า เสร็จแล้วอัญเชิญเทพเจ้า ขึ้นสู่หงส์ ซึ่งเป็นพาหนะนำองค์เทพเจ้าคืนสู่วิมาน เรียกว่า “กล่อมหงส์” หรือ “ซำหงส์” ในหนังสือพระราชพิธีพระราชมงคล 12 เดือนเล่ม 1 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2550 : 94-98) ทรงพระอธิบายว่า “พอถึงวันเดือนขึ้นแรม 1 ค่ำเป็นพิธีตรียัมพวายและตรีปวายต่อกัน พอเวลาค่ำก็จะมิชบวนแห่พระเป็นเจ้ากลับสู่สวรรค์ ซึ่งเทวรูปที่จะทำการแห่กลับที่ประทับมาบนเสลี่ยงคือ พระอิศวร และพระพิฆเนศ”

ในเรื่องเทวรูปพระพิฆเนศที่ใช้ในการแห่นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2550 : 98-99) ทรงอธิบายว่า “เทวรูปที่สำหรับส่งไปแห่นี้มีเรื่องราวที่จะต้องเล่าอยู่หน่อยหนึ่ง คือรูปมหาพิฆเนศวรนั้นเป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่ยังทรงพระเยาว์ด้วยถือกันว่าถ้าบูชามหาพิฆเนศวรแล้วทำให้จำเรียนสวดคัมภีร์ แต่ผู้ซึ่งจะรับไปบูชานั้นก็ไม่ได้รับจากผู้ที่เคยปฏิบัติบูชามาก่อน เอาไปไว้มักจะมีไขเจ็บต่าง ๆ จึงต้องมอบกันต่อไป ๆ ครั้งเมื่อข้าพเจ้าอายุได้ 9 ขวบ ทรงคิดซื้อเจ้ากรมให้เป็นหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ เวลาแห่เทวรูปเช่นนี้ จึงรับสั่งว่า ไหน ๆ ก็ไปเอาชื่อเสียงท่านมาซื้อแล้วจะให้พระองค์นี้ไปสำหรับบูชาเหมือนอย่างเช่นกับพระองค์ท่านเคยทรงบูชามาก่อน ครั้นมาถึงแผ่นดินปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าได้ทำนุชบกเล็ก ๆ นูทองคำ ตั้งเทวรูปนั้นไว้แล้ว จึงได้ใช้นุชบกทองคำนั้นตั้งบนพานทองสองชั้นอีกที่หนึ่งสำหรับเชิญไปขึ้นหงส์ เทวรูปมหาพิฆเนศวรก็เปลี่ยนเอาองค์ที่ได้รับพระราชทานไปขึ้นหงส์ตามเดิม ”

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าพระพิฆเนศมีความสำคัญในพิธีกรรมนี้มาตั้งแต่สมัยก่อน โดยมีการสืบทอดกันมาในพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ 1 ทรงให้สร้างเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้าขึ้นตามประเพณีการสร้างพระนครแต่โบราณ โปรดเกล้า ๆ ให้เป็นงานพระราชพิธีทำสักการบูชาพระผู้เป็นเจ้าทุกปี สืบทอดต่อกันมาในหลายรัชกาล พระราชพิธีที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูต่อพระผู้เป็นเจ้า เพื่อให้พระผู้เป็นเจ้าอวยพรให้ประเทศไทยมีความเจริญและมั่นคง

1.2 พระราชพิธีสมโภชขึ้นวาระวางข้างเผือก

พระราชพิธีนี้พระพิฆเนศจะได้รับการประดิษฐานเป็นเทพองค์ประธาน เพราะคนไทยนับถือพระองค์เป็นบรมครูช่าง พิธีนี้ประกอบด้วย (จิรเสสา คชาชีวะ : 2547,130)

1.2.1 พิธีอับเชิง เพื่อขอมมาลาโทษช้างสำคัญที่จะนำขึ้นกราบบังคมทูล

น้อมเกล้าฯ ถวายองค์พระมหากษัตริย์ เป็นพิธีสำคัญและพิธีเริ่มแรก ในประรำพิธีจะมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป โต๊ะหมู่บูชาพระพิฆเนศ มีดอกไม้ ธูป เทียน ชันน้ำมัน และกำหย้าคา ถัดไปทางซ้ายตั้งโต๊ะเชือก-บาศ ชนิกและเชือกมนิลาหุ้มผ้าขาว ประกอบพิธีโดยบูชาพระรัตนตรัย ก่อน จากนั้นบูชาพระพิฆเนศโดยสรรเสริญพระพิฆเนศและขอพรตามแต่จะปรารถนา จากนั้นเชิญพระเทวรูปลงทรงในชันน้ำมันแล้วเชิญกลับประดิษฐานตามเดิม น้ำสรงนี้จะนำไปประพรมผู้ฝึกช้างทุกคนต่อไป

1.2.2 พระราชพิธีน้อมเกล้าฯ ถวายและขึ้นระวางสมโภช

มีการแห่ช้างสำคัญ โดยกระบวนการแห่นั้นพราหมณ์อัญเชิญพระเทวกรรมเข้าพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมายังโรงพิธี ทรงจุดธูปเทียนบูชาเครื่องมัสการการบูชาพระพุทธรูปปฏิมาชัยหลังช้าง และจุดเทียนบูชาพระเทวกรรม ทรงศีลและตอนท้ายพระราชพิธีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์คู่สวดอ่านฉันทคุศฎีสังเวยกล่อมช้าง

1.3 พิธีบวงสรวงก่อนเริ่มงานพระราชพิธี

ในการจัดงานพระราชพิธีจะมีพิธีบวงสรวงก่อน ดังจะยกตัวอย่างได้คือ พิธีบวงสรวงก่อนดำเนินการปลูกสร้างพระเมรุมาศ พิธีบวงสรวงการซ่อมแซมพระมหาพิชัยราชรถ การอัญเชิญพระพิฆเนศในพิธีกรรมส่วนนี้เพื่อขอให้ทรงประทานความสำเร็จและให้การดำเนินการนั้นปราศจากอุปสรรคและข้อขัดข้องต่าง ๆ

ในปี 2551 มีพระราชพิธีที่สำคัญคือ งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งมีพิธีการบวงสรวงซ่อมแซมราชรถต่างๆที่ใช้ในงานพระราชพิธี ในเรื่องนี้พระราชครูความเทพมุนี หัวหน้าเทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ได้กล่าวถึงพิธีบวงสรวงซ่อมแซมราชรถและความคืบหน้าการเตรียมงานในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งได้มีการกำหนดฤกษ์บวงสรวงราชรถ ราชยาน และพระยานมาศ เพื่อซ่อมแซมในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2551 ว่า “ทางพราหมณ์จะประกอบพิธีบวงสรวง ราชรถ ราชยาน และพระยานมาศ ทั้งพระมหาพิชัยราชรถ พระเวษยันตราราชรถ ราชรถน้อย พระยานมาศ 3 ลำคาน ที่บริเวณหน้าโรงราชรถ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เพื่อเป็นการบูชาเทพยดาและครูอาจารย์ รวมทั้งเพื่อขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้การเริ่มต้นซ่อมแซมราชรถ ราชยานและพระยานมาศ 3 ลำคาน มีความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สำหรับขั้นตอนของการบวงสรวง พราหมณ์จะบวงสรวงพระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ พระพิฆเนศวร พระวิษณุ และเทวดาทั้งหลาย โดยเฉพาะการบูชาพระวิษณุ (พระวิษณุ คือ พระวิศณุกรรม,พระวิศวกกรรม ซึ่งเป็นนายช่างของพระอินทร์-ผู้วิจัย) ซึ่งถือ ว่าเป็น

เทพแห่งวิทยาการงานช่าง จากนั้นพรหมณ์กล่าวคำบูชาเทพยดา โดยขอให้การดำเนินการบูรณะราชรถในงานออกพระเมรุ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สำเร็จลุล่วง ซึ่งในพิธีบวงสรวงจะมีการติดใบมะตูมเจิมหน้าให้แก่ช่างสำนักช่างสิบหมู่ ตลอดจนพรมน้ำเทพมนต์ที่องค์ราชรถทุกองค์ เพื่อความเป็นสิริมงคลด้วย” (หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ ประจำวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2551)

1.4 พิธีไหว้ครู

พระพิฆเนศได้รับการอัญเชิญเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ ตามคติที่นับถือกันว่าพระองค์เป็นเทพแห่งศิลปวิทยาทุกแขนง ดังนั้นพระองค์จะได้รับการบูชาในพิธีกรรมไหว้ครูที่จัดขึ้นในองค์กรต่าง ๆ อยู่เสมอโดยเฉพาะสถาบันการศึกษาทางศิลปกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ การช่าง การแสดง โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้

1.4.1 พิธีไหว้ครูทางนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์และการช่าง พระพิฆเนศก็มีบทบาทสำคัญเพราะเป็นเทพที่ต้องอัญเชิญมาบูชาในพิธีกรรมไหว้ครูนี้ เพราะจากคติเดิมที่ว่าพระองค์คือเทพแห่งความสำเร็จและขจัดอุปสรรคต่างเพื่อให้พิธีกรรมไหว้ครูนี้สำเร็จลุล่วงไป และยังเป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมพิธีด้วย รูปเคารพพระองค์ในพิธีจะปรากฏในลักษณะของหัวโขน (ดูภาพที่ 4.4)

เรียบ พุ่มพงษ์แพทย์ (2545 :78-79) ได้อธิบายว่า “หัวโขนแทนองค์พระพิฆเนศจะเป็นรูปเศียรเทพเจ้า พระพักตร์เป็นช้างสีแดง งาช้างหักแต่ทางคตินาคูจะหักข้างขวา ที่หักด้านซ้ายเพราะเกี่ยวกับการแสดงละครในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 ตอนพระคณศเสียงา” ในเรื่องเดียวกันนี้ ประเมษฐ์ บุญยะชัย ครูเชี่ยวชาญ (ด้านนาฏศิลป์) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องหัวโขนพระพิฆเนศและพิธีกรรมไหว้ครูว่า (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2551) “ลักษณะหัวโขนพระพิฆเนศเท่าที่ปรากฏในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติและสำนักการสังคีต เป็นของที่สร้างในยุคกรมมหรสพ รัชกาลที่ 6 ไม่พบที่เก่าไปกว่านั้น ประกอบกับบทพระราชนิพนธ์ บทละครเบิกโรงชุดศึกคำบรพ เรื่องพระคณศเสียงา ก็แต่งขึ้นในยุคนั้น จึงเชื่อว่าหัวโขนพระพิฆเนศได้สร้างขึ้นในระยะนั้นแน่นอน ประการหนึ่งหัวโขนพระพิฆเนศมีลักษณะงาช้างหัก (รูปเคารพทั่วไปงาช้างหัก) ตรงกับบทพระราชนิพนธ์ว่า “งาช้างสะบันไปทันที” จึงต้องสร้างให้มีลักษณะดังกล่าว ข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งคือ ตำแหน่งพระพิฆเนศบนเวทีนั้นจะอยู่ทางด้านขวา(ตำแหน่งฝ่ายธรรมะตามจารีตนาฏศิลป์ไทย) ตำแหน่งของรามปரசุจะอยู่ทางด้านซ้าย(ตำแหน่งของฝ่ายอธรรมตามจารีตนาฏศิลป์ไทย) ดังนั้นขบวนท่าในการต่อสู้จึงบังคับให้พระพิฆเนศงาช้างหัก”

ในส่วนของการบูชาพระพิฆเนศในพิธีไหว้ครูและครอบครูทางด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์และการช่าง ประเมษฐ์ บุญยะชัย ได้กล่าวต่อไปว่า “จากหลักฐานตำราไหว้ครูที่เก่าที่สุด (พระราชพิธีไหว้ครูและครอบละครหลวง พ.ศ.2397 ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4) ไม่ปรากฏการอัญเชิญพระพิฆเนศโดยเฉพาะแต่อย่างใด ทั้งนี้จะกล่าวได้ว่า ลัทธิการบูชาพระพิฆเนศยังอยู่ในความเชื่อที่ว่าพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าในวิชาชกกรรม การบูชาพระพิฆเนศในพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์ เป็นสิ่งที่ผู้ประกอบพิธีเพิ่มเติมขึ้นในระยะต่อมา เช่น ในตำราไหว้ครูฉบับพระยานัฏฐานุรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) เจ้ากรมโขนในรัชกาลที่ 6 ซึ่งประกอบพิธีครั้งสำคัญต่อเบื้องพระพักตร์รัชกาลที่ 6 ณ โรงละครสวนจิตรลดา เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 14 พฤษภาคม 2457 ใช้ชื่อว่า “พระราชพิธีไหว้ครูและครอบโขนละครและปีพาทย์ครั้งใหญ่” กล่าวถึงการอัญเชิญหัวโขนพระพิฆเนศตั้งไว้ในมณฑลพิธี แต่ไม่บรรยายละเอียดการบรรเลงหน้าพาทย์กำกับ”

เพลงที่ใช้ในการบรรเลงเพื่ออัญเชิญพระพิฆเนศมีประวัติสืบทอดกันมายาวนาน ประเมษฐ์ บุญยะชัย ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า “ลักษณะวิธีการอัญเชิญพระพิฆเนศและการกำหนดเพลงหน้าพาทย์กำกับปรากฏชัดเจนในตำราไหว้ครูของ นายอาคม สายาคม ผู้สืบทอดการไหว้ครูฉบับหลวงที่เชื่อว่าสืบทอดมาจาก นายเกษ(พระราม) ในรัชกาลที่ 4 นายนิ่ม(อิเหนา) ในรัชกาลที่ 5 พระยานัฏฐานุรักษ์ รัชกาลที่ 6 – 8 หลวงวิลาศวงงาม (หรั่ง อินทรนัญ) รัชกาลที่ 8-9 ผ่านมายัง นายอาคม สายาคม (พ.ศ.2506 – 2525) ตำราไหว้ครูของนายอาคม สายาคม มีบทสรรเสริญอัญเชิญพระพิฆเนศโดยเฉพาะและใช้เพลงหน้าพาทย์คุกพาทย์ (เป็นเพลงที่มีความหมายถึงการแสดงอิทธิฤทธิ์) เป็นเพลงหน้าพาทย์ประจำพระองค์และใช้สืบต่อกันมาเป็นแบบแผนของหลวงถึงปัจจุบัน ในส่วนการไหว้ครูโขนละครของเอกชนทั่วไปได้เปลี่ยนแปลงไปใช้เพลงหน้าพาทย์ตระพระคณศ แต่ในตอนท้ายยังคงบรรเลงเพลงหน้าพาทย์คุกพาทย์กำกับไว้เช่นเดิม”

สรุปว่าพิธีกรรมในการบูชาพระพิฆเนศในพิธีไหว้ครูโขนละครตามแบบหลวงแต่เดิมมิได้เน้นที่การบูชาพระพิฆเนศ ด้วยเหตุที่ยังถือว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งวิชาชกกรรม ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง พระคณศเสียวา มีการสร้างหัวโขนพระพิฆเนศขึ้นจึงอัญเชิญเข้าร่วมในพิธีไหว้ครู แต่ยังไม่ปรากฏการบูชาเฉพาะ ถึงยุคที่ นายอาคม สายาคมเป็นผู้ประกอบพิธี กระแสความเชื่อเรื่องพระพิฆเนศเป็นที่รู้จักมากขึ้น ท่านได้เพิ่มบทบูชาและเพลงหน้าพาทย์คุกพาทย์เข้ามาในพิธีไหว้ครูโขนละครและใช้สืบมาจนทุกวันนี้

1.4.2 พิธีไหว้ครูของนักแสดงและดาราภาพยนตร์ ในประเทศไทย ศิลปินและดาราต่างให้ความสำคัญพระพิฆเนศในฐานะเทพแห่งศิลปวิทยา ทศพล จังพาณิชย์กุล (2550 : 215) กล่าวว่า “ศิลปิน ดารา นักแสดง ส่วนใหญ่นิยมนับถือพระพิฆเนศกับพ่อแก่ (หัวโขนฤาษี) ดังนั้นกลุ่มบุคคลที่ทำงานทางด้านศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นจิตรกร ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์

นักเขียน นักแสดงภาพยนตร์ นักร้อง นักดนตรี ส่วนใหญ่จึงเคารพศรัทธาพระพิฆเนศมาก บางคนก็มีรูปเคารพบูชาที่บ้านหรือติดตัวไว้เพื่อผลในหน้าที่การงานและคุ้มครองป้องกันภัย นักแสดง ดาราภาพยนตร์ ผู้อำนวยการสร้างหรือผู้ที่ทำอะไร ๆ จะต้องทำพิธีบวงสรวงบูชาพระพิฆเนศ และพ้อแก้ก่อนที่จะลงมือทำงานหรือแสดง โดยจะจัดพิธีอย่างใหญ่โต โดยเชิญพราหมณ์มาเป็นผู้ ประกอบพิธีกรรม สวดมนตร์ อ่านโคลกสรรเสริญ ถวายเครื่องสังเวชซึ่งก็จะเป็นขนม นม และผลไม้ ด้วยถือว่าเป็นเทพเจ้าผู้ทรงคุ้มครองและอำนวยความสะดวกสำเร็จแก่นักแสดงทุกคน”

1.5 พิธีคณศกดูฤกษ์และพิธีกราบไหว้ประจำเดือน

พิธีคณศกดูฤกษ์ คือ พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองวันคล้ายวันประสูติของพระพิฆเนศที่ยึดถือกันมาจากอินเดีย ในวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 9 หรือ 10 ตามปฏิทินของศาสนาฮินดูทุกปีหรือมีการจัดในแต่ละเดือนในวันขึ้น 4 ค่ำ และแรม 4 ค่ำของทุกเดือนซึ่งในกรุงเทพมหานครจะมีการจัดงานพิธีคณศกดูฤกษ์เป็นประจำทุกปีที่ เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี (วัดศรีมหาอุมาเทวีจะจัดพิธีประจำเดือนทุกเดือนด้วย) วัดวิษณุ และวัดเทพมณเฑียร ยกเว้นที่ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์จะไม่จัดพิธีนี้ ในพิธีคณศกดูฤกษ์ขั้นตอนพิธีกรรมที่จัดขึ้นก็จะทำเหมือนที่อินเดียทุกประการแต่อาจจะแตกต่างกันบ้างระหว่างวัดของชาวฮินดูทางอินเดียเหนือและทางอินเดียใต้ ในการจัดทุกครั้งก็จะมีคนไทยร่วมเป็นเจ้าภาพด้วย พิธีกรรมจะนำโดยพราหมณ์ผู้ทำพิธีคณศกดูฤกษ์จะร่วมกันสวดสรรเสริญบูชาพระพิฆเนศและเทพเจ้าต่าง ๆ จากนั้นจะถวายของที่จัดไว้ อย่างน้อยอย่างละ 108 ชิ้น ที่เตรียมไว้ ต่อมาก็จะอัญเชิญเทวรูปพระพิฆเนศมาสรงน้ำ ด้วยน้ำปญฺจอมฤตประกอบด้วย น้ำนม น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำมันเนย นมเปรี้ยวและน้ำมันผสมด้วยข้าวดอก เสริมแล้วจะถวายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์อย่างดี ขั้นตอนคือพิธีบูชาอารตี (บูชาไฟ) โดยใช้ น้ำมันเนยและใส่จุดในภาชนะทองเหลือง และการบูร โดยผู้เข้าร่วมพิธีจะบูชาด้วยประทัดหรือโคมไฟ พราหมณ์จะเป็นผู้พรมน้ำมันต์และมอบด้ายสีแดง เจิมหน้าผากผู้เข้าร่วมพิธีเพื่อเป็นสิริมงคล ขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นการเฉลิมฉลองด้วยคีตอภิวาทสรรเสริญพระเจ้าและจัดกระบวนแห่พระองค์

1.6 พิธีกราบไหว้ของประชาชนทั่วไป

ปัจจุบันประชาชนชาวไทยจำนวนไม่น้อยจะไปกราบไหว้พระพิฆเนศและเข้าร่วมพิธีกรรมที่เทวสถานฮินดูมากขึ้น มีรูปเคารพของพระพิฆเนศบูชาไว้ในร้านค้าและบูชาที่บ้านของตนเอง นอกจากนั้นยังนำรูปเคารพขององค์พระพิฆเนศมาใส่ไว้ที่คอหรือนำติดตัวไป เพราะเชื่อว่าพระองค์ท่านเป็นเทพเจ้าแห่งความสำเร็จและจะอำนวยพรให้สมประสงค์ตามที่ต้องการ โดยแต่ละคนก็จะมีความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาที่แตกต่างกันไป

สรุปได้ว่าในปัจจุบันมีการอัญเชิญพระพิฆเนศมาเข้าร่วมงานพระราชพิธีและงานพิธีดังที่กล่าวมาข้างต้น เพราะสังคมไทยมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศคือเทพแห่งความสำเร็จ เมื่ออัญเชิญพระองค์เข้าร่วมในพิธีใด พิธีหรือกิจกรรมเหล่านั้นก็เกิดความสำเร็จรวมทั้งผู้เข้าร่วมพิธีจะได้รับความเป็นสิริมงคลด้วย

2. ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในประเทศไทย

สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมในการบูชาพระพิฆเนศ ณ เทวสถานมีหลายอย่างทั้งเครื่องใช้ในพิธีและเครื่องสังเวท ขึ้นอยู่กับพรหมณ์หรือผู้บูชาจะจัดหามาเพื่อประกอบพิธีกรรมจากการสัมภาษณ์พรหมณ์และผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ทำให้ทราบความหมายของเครื่องใช้ในพิธีกรรมและเครื่องสังเวทต่างๆที่ใช้ในการบูชาพระพิฆเนศ ดังนี้ (สัมภาษณ์ พระราชครูวามเทพมุนี เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551, บัณฑิต ลลิต โมฮัน วายาสและกมลศ กุมารี เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551 , สุรพงษ์ สิริธรรมกุล เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2551)

2.1 เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม

2.1.1 ประคำสำหรับสวดมนต์ ทำจากไม้จันทร์หอมหรือเม็ดมะกอกจำนวน 108 เม็ด มีมากทางอินเดียตอนใต้ มีความหมายคือ ใช้ในการสวดมนต์เพื่อระลึกถึงพระนามของพระพิฆเนศอันเป็นสิริมงคล (ดูภาพที่ 4.5)

2.1.2 เครื่องหมายสวัสดิคะ เป็นเครื่องหมายอันเป็นมงคล เป็นสัญลักษณ์ขององค์พระพิฆเนศ มีความหมายถึงความ โชคดี ความมีชีวิตและการเติบโต (ดูภาพที่ 4.6)

2.1.3 เม็ดน้ำตาพระศิวะ (RUDRAKSHA) คือเม็ดพืชแห่งพันธุ์มะกอกหรือสน ขึ้นบางภาคของอินเดีย เช่น เทือกเขาหิมาลัย ทางตะวันตกและทางใต้ของอินเดีย เม็ดน้ำตาพระศิวะห้ามเก็บบนดินรองจนกว่าจะหล่นลงพื้น นำมาร้อยเป็นสร้อยคอหรือข้อมือ มีความหมาย คือ ความสมบูรณ์ที่เทวะประทานถือเป็นวัตถุมงคลที่ศักดิ์สิทธิ์มาก (ดูภาพที่ 4.7)

2.1.4 หม้ออกลัก เป็นหม้อโลหะของอินเดียใช้ใส่น้ำมนต์ พันด้วยสายสิญจน์ รongปากหม้อด้วยใบมะม่วง (ใบมะม่วงมีความหมายคือการเติบโต)และนำลูกมะพร้าววางไว้ด้านบนเสียบด้วยหญ้าคา ตกแต่งอย่างสวยงามด้วยดอกไม้และพวงมาลัย เป็นสิ่งของศักดิ์สิทธิ์ใช้ในการบูชาเทพ มีความหมายที่สำคัญถือเป็นตัวแทนของมนุษย์เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ต่อพระเจ้า โดยมะพร้าวแทนศีรษะของมนุษย์ หม้อโลหะแทนร่างกาย น้ำในหม้อแทนเลือดเนื้อ สายสิญจน์แทนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยง และการประดับตกแต่งแทนการแต่งตัวที่งดงาม (ดูภาพที่ 4.8)

2.1.5 ตะเกียงอารตี คือภาชนะที่ใช้ในการบูชาไฟ โดยใช้ใส่ตะเกียงจุ่มน้ำมันน

หรือน้ำมันมะพร้าวและจุดไฟลงในภาชนะมีความหมายคือเป็นการให้ความสว่างแก่เทพเจ้าเมื่อพระองค์พอพระทัยก็จะประทานแสงสว่างแห่งชีวิตกลับมา(ดูภาพที่ 4.9)

2.1.6 รัชนีงขนาดเล็ก มีความหมายคือ การเขย่าให้ดังกังวาลเพื่อเป็นการนำส่งเสียงสวดมนตร์สรรเสริญถึงพระผู้เป็นเจ้า

2.1.7 แส้ ความหมายคือ ใช้ปิดสิ่งที่ไม่ดีออกไปให้เหลือแต่ความดีงามและความบริสุทธิ์ไว้

2.1.8 บายศรีแขก เป็นสัญลักษณ์แทนเขาไกรลาสที่เป็นที่ประทับของพระพิฆเนศ

2.1.9 กายานและการบูร ใช้เผาเพื่อให้เกิดควันหอม เพราะความหอมเป็นสิ่งที่ปรารถนาของเทพเจ้า มีความหมาย คือ เมื่อมนุษย์ได้รับกลิ่นอันหอมก็จะละความหึงขโสของตนเอง ทำให้มีความนอบน้อมแด่องค์เทพเจ้าและผู้อื่น

2.1.10 ผลมะนาว ชาวฮินดูถือว่าเป็นสื่อกลางในการเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า เป็นการแสดงความบริสุทธิ์และช่วยกำจัดภูตผีปีศาจสิ่งชั่วร้ายได้ โดยร้อยกับพวงมาลัย

2.1.11 ดอกบัวและดอกไม้สีสด ชาวฮินดูเชื่อว่าดอกบัวเป็นดอกไม้ของสวรรค์ แสดงถึงความบริสุทธิ์ความสุภาพอ่อนโยน ส่วนดอกไม้สีสด เพื่อแสดงความเจริญรุ่งเรือง(ดูภาพที่ 4.10)

2.1.12 น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาลทราย น้ำตาลกรวด แสดงถึงความหวานชื่น ใช้ถวายและสรองค์พระพิฆเนศ (ดูภาพที่ 4.14)

2.1.13 ผ้าที่ใช้ถวาย สำหรับแด่องค์พระองค์ให้สวยงาม เป็นสัญลักษณ์แทนคำสอนที่ดีงามของพระองค์ท่าน

2.1.14 ผงเจิม บดมาจากส่วนต่างๆของสมุนไพร ไม้มงคล เช่น ราก ลำต้น ใบ ผล เป็นสื่อแทนความเป็นสิริมงคลที่องค์เทพประทานให้แก่ผู้บูชา โดยเจิมที่หน้าผาก (ดูภาพที่ 4.15)

2.1.15 ใบมะม่วง มะม่วงสื่อความหมายถึงความเจริญเติบโต

2.1.16 ใบไม้แห้งและสมุนไพรต่าง ๆ นำมาจากอินเดีย มีความหมายคือ ความอุดมสมบูรณ์ ใช้เผาในกองไฟเพื่อบูชา

2.2 เครื่องสังเวद्यบูชา

2.2.1 มะพร้าว เป็นผลไม้ที่เกิดจากกลางหาว นำแทนความบริสุทธิ์และความเยือกเย็น มะพร้าวจึงแทนจิตวิญญาณและร่างกายของผู้คนที่ จะเข้าถึงพระเจ้า แม้ภายนอกจะดูไม่ดี แต่ภายในขาวสะอาด เพราะฉะนั้นการที่ถวายมะพร้าวหมายถึงว่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ของตัวเอง ชาวฮินดูจึงนิยมตอกมะพร้าวให้แตกเพื่อเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ตนเองแต่

พระเจ้าและให้น้ำไหลนองไปตามทางเดินเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ตลอดทางยาตราของเหล่าทวยเทพในการแห่พระองค์ ในการบูชาจะใช้มะพร้าวแก่

2.2.2 ขนมโมทกะหรือลัทฑุ เป็นขนมที่พระพิณเนสทรงโปรดปราน ขนมโมทกะหรือลัทฑุเป็นขนมที่ทำจากแป้งและสอด้ใช้ด้วยมะพร้าวและน้ำตาลแล้วนำไปนึ่งหรือทำจากข้าวคลุกด้วยน้ำตาลและปั้นเป็นก้อน เป็นสื่อที่แสดงถึงความสมบูรณ์และให้มีวาจาอ่อนหวานเหมือนขนม (ดูภาพที่ 4.11-12)

2.2.3 กล้วยน้ำว่า เป็นสัญลักษณ์แทนความสมบูรณ์

2.2.4 อ้อย เป็นสัญลักษณ์แทนความหวานชื่นและความเจริญเติบโต

2.2.5 หญ้าแพรกหรือหญ้าคา เป็นสัญลักษณ์แทนความมีสติปัญญาและเฉลียวฉลาด (ดูภาพที่ 4.13)

2.2.6 ข้าวตอก เป็นสัญลักษณ์แทนความเข้มแข็งและ แข็งแรง เพราะชาวฮินดูถือว่าข้าวเป็นพืชที่มีประโยชน์มากมีคุณแก่คน โดยให้พลังในการทำงานต่าง ๆ

2.2.7 นมสดและนมเปรี้ยว ถือว่าเป็นน้ำที่พิเศษและให้ชีวิต นำนมนั้นมาจากพระโคนนทิ ซึ่งเป็นเทพพาหนะของพระศิวะ ใช้ในการถวายและสรององค์พระพิณเนส

2.2.8 ผลไม้ที่มีกลิ่นหอม แสดงถึง ความอุดมสมบูรณ์และความสวยงามที่จะเกิดขึ้นกับชีวิต

2.2.9 หมาและพลู มีคุณสมบัติที่ช่วยย่อยอาหาร มีความหมายคือการนำเอาความรู้หรือคำสอนต่าง ๆ ขององค์เทพหรือในคัมภีร์มาย่อยและกลั่นกรองความคิดต่าง ๆ ออกมาใช้ในการดำเนินชีวิต ในการถวายใบพลูและหมาเพื่อแสดงว่าเราจะรับเอาความดีและคำสอนของพระองค์ท่านมา

ที่กล่าวมานี้เป็นความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีการบูชาองค์พระพิณเนส ซึ่งจะพบเห็นบ่อย ๆ ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระพิณเนสที่จัดอย่างถูกต้องตามหลักศาสนาฮินดู แต่ละอย่างก็มีความหมายที่แฝงมาอย่างลึกซึ้งตามที่ท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายมา สัญลักษณ์เหล่านี้จะแสดงถึงปรัชญาและคำสอนต่างๆ เช่น การเผากการบูร เมื่อได้สูดควันเข้าไปก็ทำให้มีจิตใจอ่อนโยนนุ่มน้อมต่อเทพเจ้าและผู้อื่น บางอย่างก็มีความหมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญรุ่งเรืองเช่นผลไม้ต่าง ๆ และบางอย่างก็แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เช่น เครื่องหมายสวัสดิกะ ซึ่งเป็นตัวแทนขององค์พระพิณเนส ดังนั้นเมื่อผู้ที่บูชาบูชาได้รู้ถึงความหมายของสิ่งต่าง ๆ ก่อนที่จะทำการบูชาก็สามารถจัดหาสิ่งที่เป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัวได้

3. รูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินาศของเทวสถานต่าง ๆ

ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตและสัมภาษณ์พราหมณ์ ผู้รู้เกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมของพระพินาศของแต่ละเทวสถาน สามารถแบ่งได้ดังนี้

3.1 เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

พิธีกรรมในการบูชาเกี่ยวกับพระพินาศ พระราชครูวามเทพมุนี ได้กล่าวว่า “พิธีบูชาพระพินาศโดยเฉพาะนั้นที่โบสถ์พราหมณ์ไม่มีเป็นทางการ แต่จะมีการบูชาพระพินาศในพิธีตรีขัมปวายและตรีปวาย ซึ่งจัดขึ้นทุกปีในเดือนมกราคม เทวสถานโบสถ์พราหมณ์นับถือฮินดูนิกายไศวะ จึงมีพิธีที่ต้องรับเสด็จพระอิศวรลงมาโปรดมวลมนุษย์ ในพิธีมีการสวดมนตร์ภาษาสันสกฤตถวายพระสิวะในโบสถ์รวมทั้งในโบสถ์พระพินาศด้วย ส่วนเครื่องสังเวทบูชาพระพินาศ คือ ข้าวเวท (อาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์) กล้วย อ้อย หญ้าแพรก มันและเผือกที่ต้มแล้ว ขนมหวานต่าง ๆ เช่น ขนมต้มแดงต้มขาว ทองหยอด ฝอยทอง ข้าวกวนกับนม น้ำ น้ำผึ้ง และดอกไม้สด มีการรำมนตร์ โสลก เพื่อสรรเสริญพระองค์ เพื่อขอปัญญาและความสำเร็จ” (สัมภาษณ์ พระราชครูวามเทพมุนี เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

สรุปรูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินาศในเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ไม่มีการจัดพิธีกรรมโดยตรงเกี่ยวกับพระพินาศ แต่จะมีการอัญเชิญพระพินาศในงานราชพิธีต่างๆ ในฐานะเทพที่ต้องบูชาก่อนในศาสนาฮินดู เช่น พระราชพิธีตรีขัมปวาย-ตรีปวาย โดยมีพิธีบูชาพระพินาศในโบสถ์

3.2 เทวสถานวัดเทพมณเฑียร

วัดเทพมณเฑียรเป็นวัดในศาสนาฮินดูที่นับถือลัทธิไวษณพนิกาย การปฏิบัติศาสนกิจก็จะทำทุกวันโดยมีการสวดมนตร์ ถวายอาหาร และพิธีบูชาไฟ ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินาศในแต่ละเดือนทางวัดจะไม่ได้จัดพิธีเป็นพิเศษนอกจากจะมีประชาชนมาขอเป็นเจ้าภาพในการจัดพิธีกรรมทางวัดก็จะจัดให้ แต่ในวันกณศงศฤทธิทางวัดจะจัดทุกปี

รูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินาศที่วัดเทพมณเฑียร บัณฑิตลลิต โมฮัน วยาส ได้อธิบายว่า “พิธีประจำเดือนจะไม่มีแต่ในพิธีวันเกิดของพระพินาศประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี การจัดทุกปีจะมีประชาชนทั้งชาวไทยและอินเดียมาร่วมเป็นจำนวนมาก คนไทยบางคนก็จะร่วมเป็นเจ้าภาพและบางคนก็จะเอารูปเคารพขององค์พระพินาศของตนเองมาเข้าพิธีกรรมด้วย พิธีกรรมในการบูชาพระพินาศของวัดทางใต้และทางเหนือพิธีอาจจะแตกต่างกันบ้าง ในการสวดใช้ภาษาต่างกัน ทางเหนือจะใช้ภาษาสันสกฤต แต่ในทางใต้จะใช้ภาษาสันสกฤตและภาษามหิพ

ทางเหนือจะมีการขับร้องเพลงสรรเสริญ พิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศจะมีขึ้นตอนดังนี้ (ดูภาพที่ 4.16-19)

- ถวายหญ้าแพรกและดอกไม้แด่พระพิฆเนศ และสวดอัญเชิญ ตั้งจิตอธิษฐานต่อรูปเคารพพระพิฆเนศ

- พราหมณ์จะทำการสวดพระเวทอัญเชิญเทพนพเคราะห์และองค์เทพต่าง ๆ และสวดสรรเสริญพระพิฆเนศ โดยสวดเป็นภาษาสันสกฤต

- ทำการสรงน้ำพระพิฆเนศ น้ำที่สรงประกอบด้วย น้ำมะพร้าว นม นมเปรี้ยว น้ำมันเนย น้ำผึ้ง น้ำอ้อย โดยสลับกับน้ำสะอาดทุกครั้ง และสุดท้ายจะใช้น้ำตาลทรายขัด

พระวรกาย

- พรหมพระองค์ด้วยน้ำหอม และสรงอีกครั้งด้วยน้ำจากแม่น้ำคงคา

- ถวายสิ่งของต่างๆซึ่งพราหมณ์จะสวดพระเวทไปด้วยและตั้งกระดิ่ง

- ถวายเสื้อผ้าอย่างดีที่ตัดเย็บอย่างประณีต คือ อุปวัสตรา(เสื้อ)และอโดวัสตรา(ผ้าถุง)

- ถวายสายขั้วโกฎิวีต(สายสิญจน์)

- เติมผงจันทร์หอมที่พระนลาฏและติดด้วยเมล็ดข้าวและเติมด้วยผงขมิ้น ผงสีแดง

ผงกากเพชร ผงสีส้ม

- ถวายพวงมาลัยและดอกไม้ และพรมน้ำหอมอีกครั้ง

- ถวายรูปหอม วนรอบพระองค์ 3 ครั้ง ถวายประทีป

- ถวายอาหารคือ โมทกะหรือลัทคู นม กลัวย มะพร้าว อ้อย หญ้า และผลไม้

อีก 5 หรือ 7 อย่าง

- ให้ประชาชนร่วมทำบุญตามศรัทธา เรียกว่า พิธีทักษนา

- ถวายอารตี คือการบูชาไฟ จุดไฟในภาชนะทองเหลืองใช้สายสิญจน์และน้ำมัน

เนย พราหมณ์จะสวดบทขอพร

- ไปรยดอกไม้ที่เข้านามนตร์ไปรอบพระองค์

- เล่นดนตรีและขับร้องเพลงสรรเสริญพระองค์

เมื่อเสร็จพิธีพราหมณ์ก็จะเจิมหน้าผากให้ผู้เข้าร่วมพิธี พรมน้ำมัน เทน้ำมันรดลงฝ่ามือให้ต็มและจะอวยพรให้ผู้เข้าร่วมพิธี” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

สรุปได้ว่ารูปแบบพิธีกรรมต่อองค์พระพิฆเนศที่เทวสถานโบสถ์วัดเทพมณเฑียร ในส่วนของทางวัดจะมีพิธีบูชาเทพเจ้าประจำวันที่ทางโบสถ์ทำอยู่รวมทั้งพระพิฆเนศ พิธีบูชาพระพิฆเนศประจำเดือนจะไม่มีนอกจากจะมีผู้มาขอให้จัด และในวันคล้ายวันเกิดพระพิฆเนศ

(ประมาณเดือนตุลาคม) ทางวัดก็จะจัดขึ้นทุกปีซึ่งจะจัดพร้อมกับเทวสถานอื่นๆ ในกรุงเทพฯ ด้วย ขั้นตอนในการประกอบพิธีจะมีลักษณะเดียวกันกับที่จัดในประเทศอินเดียทางตอนเหนือ

3.3 เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี

วัดพระศรีอุมาเทวีมีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศ คือ พิธีบูชาพระพิฆเนศในวันขึ้นปีใหม่ในวันที่ 1 มกราคมของทุกปี พิธีบูชาพระพิฆเนศในวันคณศจตุรถีและพิธีบูชาพระพิฆเนศก่อนเริ่มต้นงานเทศกาลนวราตรีของวัด ประมาณเดือนตุลาคม ในเรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศที่เทวสถาน **สุรพงษ์ สิริธรกุล เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี** ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2551) ที่โบสถ์จะมีพิธีกรรมไหว้เทพทุกองค์อยู่แล้ว เริ่มจากบูชาองค์พระศรีมหาอุมาเทวีก่อนเปิดห้องในเทวาลัยทั้ง 3 ห้อง สวดมนต์รต่อนเช้าเวลา 08.00 น. และอีก 3 ครั้งในเวลา 11.00, 17.00 และ 19.00 น. ในเวลา 11.00 น. จะถวายอาหารแด่เทพและสร่งน้ำองค์เทพเริ่มจากพระพิฆเนศก่อนในเวลา 15.00 น. และทำพิธีปิดห้องเทวาลัยในเวลา 20.00 น. ซึ่งประชาชนสามารถเข้าร่วมพิธีได้ สำหรับพิธีกรรมเกี่ยวกับองค์พระพิฆเนศ ทางวัดจะจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศประจำเดือนในวันขึ้นและแรม 4 ค่ำ เรียกว่า **“SANGADA HARA CHATHURTHI”** และประจำปีในวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า **“VINAYAGAR CHARTHURTHI”** ทางวัดจะมีการติดประกาศในบริเวณวัด ปัจจุบันมีคนไทยร่วมเป็นเจ้าของในการจัดงานทุกครั้ง

พิธีประจำเดือนจะเริ่มเวลา 17.30 น. จะอัญเชิญรูปเคารพพระพิฆเนศสัมฤทธิ์ออกมาประดิษฐานบริเวณแท่นพิธีที่จัดไว้ จัดเครื่องสังเวทบูชาพระองค์ประกอบด้วย บายศรี มะพร้าวผ่า 2 ซีก อ้อย กล้วยาคา ผลไม้ต่างๆ เช่น กล้วย มะม่วงสุก ฝรั่ง เงาะ แอปเปิ้ล หรือผลไม้ตามฤดูกาลโดยจะจัดไว้ในถาดเดียวกัน(จำนวนถาดขึ้นอยู่กับของที่ทางวัดจัดและของที่เจ้าภาพนำมาร่วมพิธีด้วย-ผู้วิจัย) พวงมาลัยดอกไม้สดและกลีบดอกไม้ที่แกะไว้ หม้อกลัก (เป็นหม้อโลหะห่อด้วยผ้าแดงพันด้วยสายสิญจน์ ภายในหม้อใส่น้ำและสมุนไพรรเพื่อทำเป็นน้ำมันดับปากหม้อมีใบมะม่วงรองไว้ที่ปากหม้อและนำเอามะพร้าววางไว้ด้านบนตกแต่งให้สวยงามด้วยพวงมาลัย) น้ำที่ใช้สร่งองค์พระพิฆเนศและใช้ราดในกองไฟ ประกอบด้วย น้ำมัน โยเกิร์ต น้ำผึ้ง น้ำผลไม้ น้ำที่ผสมกับผงสมุนไพรรจากอินเดียเช่น ขมิ้น และข้าวกวนน้ำมัน ขนมนมโทกะหรือลัทฑู น้ำตาลปึกทำจากอ้อย ขนมหูช้าง นอกนั้นก็จะเป็นของใช้ในการประกอบพิธีเช่น ตะเกียงอารตี น้ำมันเนย การบูร ผงจิม กระดิ่งและเตาเผา ในบริเวณงานและประรำพิธีจะประดับด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย กล้วยาคาและหญ้าแพรก

ขั้นตอนในการประกอบพิธีมีหลายขั้นตอน พิธีกรรมจะเหมือนพิธีที่ทำกันในอินเดียทางตอนใต้ทุกอย่าง มีพรหมณ์ในพิธี 4 คน แบ่งเป็นขั้นตอนไว้ดังนี้ (ดูภาพที่ 4.20-27)

- หัวหน้าพราหมณ์จะใช้ผงของไม้จันทน์มาปั้นเป็นก้อนเล็กๆ เอาหญ้าแพรกเสียบไว้และโปรยดอกไม้ ซึ่งสมมุติว่าเป็นตัวแทนองค์พระพิฆเนศ
- หัวหน้าพราหมณ์และประธานในพิธีจะทำขออนุญาตองค์พระพิฆเนศในการทำพิธีพราหมณ์จะร่ายพระเวทและ โสลก กล่าวว่ข้าพเจ้า.....ขออนุญาตทำพิธีกรรม โดยจะบอกวัตถุประสงค์ในการจัดพิธีและสถานที่ในการทำพิธี
- เมื่อขออนุญาตแล้วหัวหน้าพราหมณ์และประธานในพิธีจะสวมแหวนที่ทำจากหญ้าคา(เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในมือที่ทำพิธี) ประธานในพิธีจะรับข้าวผสมกับผงขมิ้นมากำไว้และนำมือที่กำไปแตะศีรษะ 5 ครั้งและคืนให้หัวหน้าพราหมณ์ไปแสดงว่าการขออนุญาตได้สำเร็จแล้ว คณะพราหมณ์จะร่ายมนตร์ อ่าน โสลกเพื่อสรรเสริญและขอพรองค์พระพิฆเนศ
- ประธานในพิธีจะทำการถวายเครื่องสังเวทต่างๆ และอธิฐานขอพรให้พิธีกรรมนี้สำเร็จและขอความสุขความเจริญมาแก่ผู้ร่วมพิธีด้วย
- หัวหน้าพราหมณ์จะเริ่มทำพิธี เจิมหน้าผากประธานในพิธี ประธานในพิธีจะถวายดอกไม้และเครื่องสังเวทบูชาอีกครั้ง คณะพราหมณ์จะสวดมนตร์
- คณะพราหมณ์จะสวดเพื่อปลุกเสกน้ำมันตรีนหม้อกลัก โปรยดอกไม้และต้นกระดังง์
- คณะพราหมณ์สวดบูชาเทพนพเคราะห์
- พราหมณ์จะนำใบมะม่วงจุ่มน้ำมันตรีนหม้อพรมเครื่องสังเวท สถานที่ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธี
- หัวหน้าพราหมณ์จะนำการบูร ไม้หอม สมุนไพรรอบไม้ น้ำต่าง ๆ ที่เตรียมไว้ราดบนกองไฟ น้ำมันเนย เครื่องสังเวทและผ้าไหม ดอกไม้และกลีบดอกไม้ ใส่งไปเผาในกองไฟเพื่อให้ควันลอยขึ้นไปบูชาพระองค์ บูชาไฟ และโปรยดอกไม้
- คณะพราหมณ์จะร่ายมนตร์ และขับร้องเพลงสรรเสริญพระพิฆเนศ มีการเล่นดนตรีประกอบ เครื่องดนตรีจะมี ปี่ กลอง ฉิ่ง
- หัวหน้าพราหมณ์จะนำน้ำมันตรีนหม้อกลักและน้ำต่างๆที่เตรียมไว้ไปสรงองค์พระพิฆเนศภายในโบสถ์ เจิมพระนลาฏ ถวายการบูชาไฟ และ เฝ้าการบูร
- ภายนอกโบสถ์จะมีการแห่หม้อน้ำมันตรีนหม้อไปรอบโบสถ์ 3 รอบ และจากนั้นก็จะแห่องค์พระพิฆเนศไปรอบโบสถ์ 3 รอบ คณะพราหมณ์จะนำหน้าขบวนและสวดมนตร์สรรเสริญพระองค์ประชาชนที่เดินตามจะท่องตาม ในระหว่างทางที่แห่จะมีการทูปมะพร้าวจนแตกเพื่อให้น้ำมะพร้าวราดไปตามทางที่แห่องค์พระพิฆเนศและ โปรยกลีบดอกไม้ไปตลอดทาง

พิธีกรรมนี้จะเสร็จประมาณ 21.00 น. และคณะพราหมณ์จะพรมน้ำมนตร์ให้ประชาชนที่มาและจะแจกเครื่องสังเวตต่างๆให้ประชาชนนำกลับบ้าน

สำหรับพิธีกณศกตฤทธิประจำปีทางวัดจะจัดงานใหญ่ขึ้นมีการสวดมนตร์ทั้งวันเริ่มตั้งแต่ 9.30 – 12.00 น. และ 17.30 น. จนเสร็จพิธีแห่พระองค์ พิธีกรรมจะเหมือนกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแต่การแห่จะแห่พระพิฆเนศออกไปนอกวัดตามถนนป้านและวนกลับมา ในการจัดพิธีกรรมนี้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและกตัญญูต่อพระองค์เพราะพระองค์ได้ทรงประทานความสำเร็จในงานของวัดมาตลอด ส่วนประชาชนที่มาร่วมก็เพราะมีความศรัทธาในพระองค์ท่านซึ่งวันนั้นจะมีประชาชนทั้งชาวไทยและชาวฮินดูร่วมงานจำนวนมากทุกปีและจะได้รับความเป็นสิริมงคลกลับไป

จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมพิธีประจำเดือนในวันที่ 25 พฤษภาคม 2551 เพศหญิง (สงวนชื่อและประวัติส่วนตัว) บอกว่า “จะมาร่วมงานทุกครั้งกับทางวัดจัดพิธี และจะอยู่จนกระทั่งแห่องค์พระพิฆเนศ มาแล้วรู้สึกสบายใจ นอกจากจะมีชาวฮินดูมาร่วมงานแล้วคนไทยก็มาร่วมงานมากเช่นกัน คนไทยบางคนจะแต่งชุดของชาวอินเดียมาร่วมงานก็มีหลายคน และหลายคนก็บอกว่าตนเองนั้นเป็นร่างทรงก็มี”

รูปแบบพิธีกรรมของเทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี สรุปได้ว่า ทางวัดได้มีการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพิฆเนศในทุกเดือนและประจำปี พิธีกรรมที่จัดจะเหมือนกับวัดในอินเดียตอนใต้ วัตถุประสงค์ในการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศนั้น เพื่อแสดงความเคารพและสำนึกในพระคุณของพระองค์ท่าน จากการที่พระองค์ได้ประทานความสำเร็จแก่กิจการของทางวัดในเรื่องต่างๆและเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ศรัทธาในพระองค์ได้มาร่วมแสดงความกตัญญูและรับความเป็นมงคลด้วยกัน

3.4 เทวสถานวัดวิษณุ

วัดวิษณุเป็นวัดฮินดูที่นับถือลัทธิไวษณพนิกาย การปฏิบัติศาสนกิจคือ การสวดมนตร์ ถวายอาหารและพิธีบูชาไฟ ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศในแต่ละเดือนทางวัดจะไม่ได้จัดพิธีเป็นพิเศษนอกจากจะมีประชาชนมาขอเป็นเจ้าภาพในการจัดพิธีกรรมทางวัดก็จะจัดให้ ในวันกณศกตฤทธิทางวัดจะจัดทุกปี **กฤษณะ อุปเดีย ประธานสมาคมฮินดูธรรมสภาและท่านบัณฑิต บินเดคัวี ชุกตา** ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551) “ที่วัดวิษณุทุกวันจะมีการสวดบูชาองค์เทพในเวลา 07.00 น. และ 17.00 น. และจะมีการถวายอาหารเจในเวลา 09.00 น. และ 13.00 น เช่น ข้าวต้มที่ใช้นมแทนน้ำ ผลไม้ 1 อย่าง โรตีสี และดอกไม้ สำหรับพิธีเกี่ยวกับพระพิฆเนศไม่มีการจัดงานในแต่ละเดือนแต่ถ้ามีผู้ขอให้จัดก็จะมีการจัดพิธีให้ สำหรับงานพิธีวันเกิดขององค์พระพิฆเนศจะจัดทุกปีโดยมีคนไทยและคนอินเดียเป็นเจ้าภาพร่วมกัน พิธีบูชา มีพิธีกรรมดังนี้คือ (ดูภาพที่ 4.28-35)

- พิธีบูชาเทพนพเคราะห์ โดยมีท่านบัณฑิต วิทยากร สุกุลและท่านบัณฑิตบัณฑิต กั้วรี ชุกุลาเป็นประธานประกอบพิธีบูชาในวาระ“คณะจตุรฤถิ” หัวหน้าพราหมณ์และคณะพราหมณ์ วัดวิษณุจะร่วมสวดสาธยายบูชาสรรเสริญพระพิฆเนศ เทพนพเคราะห์และเทพทุกพระองค์ภายใน เทวสถาน

- การถวายของ ห้าชนิด ๆ ละ 108 ชิ้น ได้แก่ ขนมนมโทกหรือลัดดู อ้อย กล้วย ดอกดาวเรือง ดอกกุหลาบ

- จะอัญเชิญเทวรูป พระพิฆเนศ มาถวายน้ำสรงด้วยปัญจะอมฤต (น้ำผึ้ง นม น้ำอ้อย น้ำมะพร้าว น้ำมันเนย สลับกับน้ำสะอาด น้ำตาลทราย น้ำจากแม่น้ำคงคาและน้ำหอม เสร็จแล้วจะถวายอาภรณ์ ถวายผลไม้ต่าง ๆ ขนมนม พวงมาลัยดอกดาวเรือง ดอกกุหลาบ และเจิม พระนลาฏพระพิฆเนศด้วยผงเจิมสีต่าง ๆ

- ขั้นตอนต่อมาคือพิธีบูชา โดยผู้เข้าร่วมพิธีจะบูชาด้วยประทีป และบูชาไฟและ เครื่องบูชา อธิฐานเพื่อขอพรจากพระพิฆเนศ ประธานพราหมณ์ จะเป็นผู้พรมน้ำเทพมนตร์ และ มอบด้ายสีแดง เพื่อความเป็นสิริมงคล คณะพราหมณ์จะสวดมนตร์ ถวายรูป ถวายอารตี สัน กระจก ในการบูชา

- ขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นการเฉลิมฉลอง ด้วยคีตอภิวาทสาธยายบทสรรเสริญ เทพ ศักดิ์สิทธิ์ (การเล่นดนตรีและร้องเพลงสรรเสริญมหาเทพ – ผู้วิจัย)

- เสร็จพิธี พราหมณ์จะมอบ(ปราสาท)ของ บูชาเช่นผลไม้ ขนมนมและดอกไม้ให้แก่ ผู้บูชานำกลับไปบ้านเพื่อเป็นสิริมงคล

ซึ่งงานดังกล่าวจะมีผู้คนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ทั้งในกรุงเทพ และมาจาก ต่างจังหวัด บางท่านก็จะเอาเทวรูปพระพิฆเนศเข้าร่วมพิธีด้วย และทุกปีจะมีเจ้าภาพเป็นคนไทย ร่วมด้วยเสมอ”

รูปแบบพิธีกรรมต่อองค์พระพิฆเนศที่เทวสถานวัดวิษณุ สรุปได้ว่า ในส่วนของ ทางวัดจะมีพิธีบูชาเทพเจ้าประจำวันที่ทางโบสถ์ทำอยู่แล้ว พิธีบูชาพระพิฆเนศประจำเดือนจะไม่มี นอกจากจะมีผู้มาขอให้จัด ในวันคล้ายวันเกิดพระพิฆเนศทางวัดก็จะจัดขึ้นทุกปีซึ่งจะจัดพร้อมกับ เทวสถานอื่นๆ ในกรุงเทพด้วย พิธีกรรมก็จะเหมือนกับที่จัดในอินเดียทางตอนเหนือแต่พิธีกรรม บางตอนอาจจะตัดไปเช่น การนำเทวรูปไปลอยน้ำ

4. รูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศของผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ เกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมของตนเอง สามารถแบ่งตามเทวสถานได้ดังนี้

4.1 เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

จากการสังเกตพบว่าส่วนมากผู้คนจะมาซื้อดอกไม้รูปเทียนภายในเทวสถานซึ่งมีร้านขายอยู่เพียง 1 ร้าน โดยจะจัดไว้เป็นชุดประกอบด้วย พวงมาลัยดอกดาวเรือง รูป เทียน และ น้ำมันพืชขวดเล็กไว้เติมตะเกียงและบทสวด ส่วนราคานั้นจะมีผู้รับบริจาคตามกำลังศรัทธา ส่วนภายนอกบริเวณกำแพงเทวสถานก็จะมีร้านขายดอกไม้อีก 1 ร้าน เจ้าของร้านเป็นผู้หญิงเชื้อสายจีน ซึ่งร้านนี้จะขายแคว้นเสาร์และอาทิตย์เท่านั้น ในการขายก็จะจัดเป็นชุดให้ลูกค้าซึ่งประกอบด้วย พวงมาลัยดอกดาวเรือง รูปเทียนและจะมีคาถาบูชาเทพองค์ต่าง ๆ และชุดสำหรับบูชาพระพิฆเนศ โดยเฉพาะจะมีกล้วย อ้อยและนมหวาน ให้ด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่าพวงมาลัยดอกดาวเรืองของร้านนี้จะร้อยลูกมะนาวเข้าไปด้วย ผู้วิจัยจึงได้สอบถามได้ความว่า(สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2551) “เคยมีคนอินเดียมาสั่งให้ร้อยพวงมาลัยดอกดาวเรืองเป็นจำนวนมากและในแต่ละพวงให้ร้อยมะนาวเข้าไปด้วย จึงได้ถามผู้จ้างว่าทำไมต้องร้อยมะนาวเข้าไปด้วย และได้รับคำตอบว่า ตามคติความเชื่อของฮินดู มะนาวเป็นสิ่งที่กำจัดความชั่วร้าย ภูตผีปีศาจ และเป็นตัวแทนของความบริสุทธิ์ซึ่งทุกคนควรมีถวายแด่เทพเจ้า” และยังได้กล่าวต่อไปว่า “ทุกวันนี้มีคนเข้ามากราบไหว้เทพเจ้ากันเยอะ เช่นถ้าต้องการความรุ่งเรืองหรือความร่ำรวยคนก็จะมากราบไหว้พระศิวะ พระนารายณ์ พระพรหม แต่ถ้าต้องการความสำเร็จก็จะไปกราบไหว้พระพิฆเนศ”

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ แต่ละท่านได้บอกเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมของตนเอง แบ่งได้ดังต่อไปนี้

มีวิธีการไหว้เหมือนกับการกราบไหว้พระพุทธรูป โดยจุดรูปเทียน ท่องบทสวดอธิษฐาน กราบ 3 ครั้งและนำพวงมาลัยไปถวาย ยกตัวอย่างเช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 47 ปี อาชีพรับทำบัญชี กรุงเทพมหานคร ได้บอกรูปแบบของพิธีกรรมดังนี้ “โดยปกติจุดรูป 5 ดอก พร้อมทั้งถวายดอกกุหลาบ น้ำแดงหรือน้ำนม ผลไม้ที่มีผลสีแดง เช่น แอปเปิ้ล ชมพู แก้วมังกร เป็นต้น เพราะได้ศึกษามาว่า องค์พระพิฆเนศท่านชอบสิ่งเหล่านี้ แต่ในเรื่องการจุดรูปนั้น โดยส่วนตัวจะต้องจุด 5 ดอก เพราะชอบจำนวนดังกล่าวแต่โดยทั่วไปจะจุดก็ดอกหรือมีกลิ่นไม่มีกลิ่นก็ได้ขอเพียงให้ควันรูปเยอะไว้ เพราะการขอพรนั้นเชื่อกันว่าสิ่งที่เราขอจะลอยไปตามรูป เทพเจ้าจะรับรู้การขอพรของเราได้จากควันรูปที่ลอยขึ้นไปนั่นเอง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 34 ปี รับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ปกติถวายด้วย นม น้ำหวาน และดอกไม้ และจะสวดมนต์ตามหนังสือ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศชาย อายุ 57 ปี อาชีพค้าขาย จังหวัดปัตตานี กล่าวว่า “โดยส่วนตัวจะไหว้ด้วยดอกไม้และนมเป็นประจำทั้งที่สถานและที่บ้าน จะสวดมนต์ด้วย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศชาย อายุ 54 ปี อาชีพรับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ที่มาไหว้จะเตรียมรูปเองและที่ขาดไม่ได้คือน้ำมันตะเกียง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

สรุปรูปแบบพิธีกรรมของผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ มีการไหว้แบบไหว้พระพุทธรูป หลังจากจุดธูป 9 ดอก เทียน และสวดมนต์ตามแผ่นพับที่ได้รับมาจากร้านค้า อธิษฐานขอพร กราบ 3 ครั้ง นำพวงมาลัยไปถวาย ในการอธิษฐานขอพรซึ่งเวลาที่ใช้ นั้นขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ส่วนมากถ้าเป็นเพศหญิงจากการสังเกตก็จะใช้เวลานานในการไหว้ ขณะที่อธิษฐานขอพรนั้นก็จะมีหน้ามองตรงไปยังรูปเคารพของพระองค์พระพิฆเนศก่อนจะก้มลงกราบ ถ้าเป็นเพศชายก็จะใช้เวลาน้อยลงมาไม่ค่อยมีพิธีกรรมมากนัก จะมีบางท่านจะนำของมาจากบ้านประกอบด้วยเครื่องสังเวดต่างๆ เช่นผลไม้ ขนมหวาน นมและอ้อย ถั่วต้ม เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นผลสำเร็จจากการขอพรก่อนหน้านั้น เมื่อสำเร็จจึงนำของมาถวายเป็นจำนวนมาก

4.2 เทวสถานวัดเทพมณเฑียร

จากการสังเกตพบว่า ประชาชนที่มาไหว้มีทั้งคนอินเดียและคนไทย โดยคนไทยจะซื้อเครื่องบูชาจากภายนอกเพราะในบริเวณวัดจะไม่มีขาย โดยมากจะนำพวงมาลัยและดอกไม้ที่แกะเป็นดอกมาและไม่มีธูปสำหรับวัดนี้ เครื่องบูชาอย่างอื่นก็จะเป็น กล้วย อ้อย นมและขนมเท่านั้น แต่คนอินเดียจะมาไหว้โดยไม่มีเครื่องบูชา กมเลส กุมารี ผู้อำนวยการฝ่ายวัฒนธรรม สมาคมฮินดูสมาช ได้เล่าเกี่ยวกับดอกไม้ที่นำมาบูชาว่า “ชาวฮินดูทางตอนเหนือส่วนมากจะถวายดอกบัวและดอกไม้ที่แกะเป็นดอกๆหรือแกะเป็นกลีบ โดยจะนำมาวางที่หน้าเทวรูปอาจจะให้มีและขนมด้วย แต่ถ้าเป็นงานพิธีของวัดเครื่องบูชาจะมีมากขึ้น” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

สำหรับการมากราบไหว้เทพเจ้าของคนไทย ณ เทวสถานแห่งนี้ พราหมณ์ชัยเลิศราม พราหมณ์ประจำวัด(สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2551) ได้เล่าว่า “คนไทยจะมาไหว้ที่นี้น้อยในวันธรรมดาสส่วนมากจะมาไหว้พระตุรคาและพระพิฆเนศ แต่ก็มีคนไทยมาร่วมพิธีกรรมกับ

ทางโบสถ์บ่อย ๆ ส่วนมากจะมานั่งสมาธิและร่วมร้องเพลงสรรเสริญกับพรหมณ์ในวันที่มีการสวดมนตร์” สอดคล้องกับ คุณนพรัตน์ เจ้าหน้าที่ประจำวัด(สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2551) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “ส่วนมากผู้มาไหว้พระพิฆเนศหรือเทพองค์อื่นสำหรับคนไทยในวันธรรมดาคจะน้อยมาก ชาวฮินดูจะมาทุกเย็นและจะมากในเช้าวันอาทิตย์ เครื่องบูชาที่วัดจะไม่มีขาย จะนำมาเองหรือซื้อจากบริเวณนอกวัดส่วนมากจะเป็นพวงมาลัยเมื่อกราบเสร็จแล้วก็จะมานั่งสมาธิกัน”

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ แต่ละท่านได้บอกเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมของตนเอง แบ่งได้ดังต่อไปนี้

ลักษณะที่แรก มีวิธีการไหว้เหมือนกับการกราบไหว้พระพุทธรูป โดยต้องบทธวดอธิษฐาน กราบ 3 ครั้งและนำพวงมาลัยไปถวาย ยกตัวอย่างเช่น

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 41 ปี อาจารย์ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ตนเองมีความเชื่อและศรัทธาจะนำพวงมาลัยและดอกไม้มาถวายพระองค์ทุกครั้ง และก็จะมานั่งสมาธิต่อหน้าพระองค์เสมอ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 35 ปี พนักงานบริษัท สมุทรปราการ กล่าวว่า “จะมานั่งสมาธิที่วัดนี้เป็นประจำในวันเสาร์และในวันหยุดที่ไม่ต้องทำงาน จะนำเครื่องบูชาเช่น ดอกไม้ นม และขนมหวานมาถวายท่านด้วย ในการกราบไหว้ก็เหมือนกับการกราบไหว้พระหรือผู้ที่มีพระคุณต่อเรา กราบด้วยใจและความเคารพศรัทธา” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

กรณี 3 เพศชาย 2 ท่าน อายุประมาณ 18-22 อาชีพเป็นนักแสดง กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ในวันหยุดที่ไม่มีแสดงหรือใครว่างก็จะมากราบขอพรท่านเสมอ บางทีก็มาไหว้โดยไม่นำอะไรมาส่วนมากจะนำพวงมาลัยมาไหว้” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2551)

กรณีที่ 4 เพศชาย อายุ 35 ปี พนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “เวลามาไหว้ต้องซื้อพวงมาลัยไหว้เสมอ เพราะนับถือพระองค์เหมือนพระองค์หนึ่งจะกราบไหว้เหมือนกราบพระ” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2551)

กรณีที่ 5 เพศหญิง อายุ 36 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ซื้อพวงมาลัยไหว้ตามปกติไม่มีพิธีกรรมอะไรมากนักบางทีก็จะซื้อของที่ข้างขอบเช่น กล้วย มาถวายท่าน” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2551)

ลักษณะที่สอง มีวิธีการไหว้เหมือนกับการกราบไหว้พระพุทธรูปผสมผสานการไหว้แบบฮินดู โดย บทธวดอธิษฐาน กราบ 3 ครั้งและนำพวงมาลัยไปถวาย บางท่านไหว้และผายมือไปที่พระองค์แล้วนำมาลูบหน้าหรือศีรษะ

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 58 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “จากที่มาเริ่มนั่งสมาธิที่นี้รวมแล้ว 6 ปี และรู้จักพระพิฆเนศที่นี้และอยากบูชามาก โดยขอความรู้ในการทำ

พิธีกรรมที่ถูกต้องจากท่านบัณฑิตลลิต ท่านก็แนะนำในการพิธีกรรมที่ถูกต้อง โดยจะมาขอให้ท่านบัณฑิตทำพิธีบูชาพระพิฆเนศในเดือนที่ตรงกับวันเกิดของสามีทุกปี โดยจะไหว้และเตรียมของบูชาตามแบบอย่างของฮินดูทุกอย่างและจะทำพิธีทุกขั้นตอน ในวันนั้นด้วยตนเองก็จะใส่ชุดของแขกมาด้วย เมื่อที่โบสถ์มีงานจะมาร่วมด้วยทุกครั้ง โดยตนเองสามารถที่สวดมนต์ได้เกือบทั้งหมด และร้องเพลงสรรเสริญพระองค์ได้ด้วย ในวันอาทิตย์จะต้องมาร่วมร้องเพลงสรรเสริญเทพทุกครั้ง และจะชวนคนที่มีความศรัทธามาร่วมด้วยทุกครั้ง ในงานคณศจตุรฤกษ์ทุกปีจะร่วมเป็นเจ้าภาพทุกครั้ง ในทุกปีก็มีคนไทยศรัทธาพระพิฆเนศมากขึ้นเพราะจะมาร่วมงานมากขึ้นทุกปี ท่านเป็นเทพที่ทุกคนรักมากจริงๆ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 49 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร ได้กล่าวว่า “จะมากราบพระองค์ทุกครั้งที่มีโอกาสจะนำดอกดาวเรือง กล้วย อ้อยมาบูชาท่านทุกครั้ง การกราบไหว้ก็เหมือนเราไหว้พระคือจะท่องบทสวดที่มาจากหนังสือเป็นบทสวดที่ไม่ยาวนักละก็กราบ 3 ครั้งและผายมือไปที่พระองค์ท่านแล้วนำมาลูบหัวให้ท่านคุ้มครอง” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

ลักษณะที่สาม มีการไหว้แบบฮินดู ประชาชนกลุ่มนี้จะเป็นคนอินเดียและพราหมณ์ ส่วนใหญ่มากราบไหว้ในวันเสาร์-อาทิตย์และวันที่วัดจัดงาน (ดูภาพที่ 4.36-40)

สรุปรูปแบบของพิธีกรรมของผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดเทพมณเฑียร มีการไหว้แบบการไหว้พระพุทธรูปคือยกมือจรดหน้าผากและกราบลงที่พื้น 3 ครั้งและตั้งจิตอธิษฐาน ถวายพวงมาลัยหรือของบูชาอื่นและกราบอีกครั้งไม่มีการจุดธูปเทียนและบางท่านมีลักษณะการไหว้แบบฮินดูคือจะหมอบกราบกับพื้น โดยหน้าผากแนบกับพื้นและจะผายมือไปที่เทวรูปและนำมาลูบหน้าหรือศีรษะ นำมือไปอังไฟที่ตะเกียงและนำมาลูบหน้าหรือศีรษะ ท่องมนตร์ ถวายดอกไม้และบริจาการเงิน นอกจากนั้นจะเป็นชาวอินเดียโดยจะไหว้แบบฮินดูโดยเฉพาะ

4.3 เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี

จากการสังเกตพบว่า ประชาชนที่มาไหว้จะมีทั้งคนไทยและคนอินเดีย โดยจะมาซื้อเครื่องบูชาภายในบริเวณเทวสถาน ทางเทวสถานจัดบริการให้ ในชุดบูชาประกอบด้วย กล้วย มะพร้าว นม ใบพลูและหมาก การบูร พวงมาลัยดอกไม้สด รูป 9 ดอกและเทียน ค่าบริการชุดละ 60 บาท คนอินเดียจะไม่ซื้อแต่จะนำมาเอง ในเรื่องพิธีกรรมในการบูชา **คุณแจ็ก เจ้าหน้าที่ประจำวัด**(สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2551) ได้อธิบายว่า “ส่วนมากผู้มาไหว้พระพิฆเนศหรือเทพองค์อื่นจะมาซื้อเครื่องบูชาที่วัด แต่มีบางส่วนอาจจะนำมาเองหรือซื้อมาจากบริเวณนอกวัดของที่นำมาอาจจะแตกต่างกับที่ทางวัดจัดเพราะตัวเองอยากถวายของเพิ่มเติมเช่น ผลไม้ต่าง ๆ น้ำผึ้ง หรือขนมหวาน แต่ที่นี้ห้ามนำของคาวและขนมที่มีส่วนผสมของไข่มาถวาย เมื่อไหว้เสร็จ

บางท่านก็จะเช่ารูปเคารพของพระพิฆเนศกลับไปที่บ้านด้วย ทางวัดนำเทวรูปมาจากอินเดียและปลุกเสกโดยพราหมณ์ที่วัดให้ประชาชนเช่าบูชา”

รูปแบบพิธีกรรมในการไหว้เทพเจ้าฮินดูของประชาชนที่เทวสถานนี้ เมื่อซื้อและได้รับถาดบูชาแล้วก็จะไปจุดธูปและเทียนบริเวณลานหน้าโบสถ์และปักลงกระถางบริเวณนั้น เสร็จแล้วก็จะนำถาดของบูชาเข้าไปในโบสถ์และยื่นให้พราหมณ์ที่ยืนอยู่หน้าบริเวณห้องขององค์เทพ ผู้ที่จะบูชาพระพิฆเนศก็จะไปยื่นให้พราหมณ์ที่ยืนอยู่หน้าห้องของพระองค์ท่าน พราหมณ์จะนำของเข้าไปถวายภายในห้องและท่องมนตร์บูชาและถวายไฟ เมื่อเสร็จแล้วพราหมณ์ก็จะนำของบูชา 1 อย่างเช่น กล้วยหรือพวงมาลัยมามอบคืนให้ผู้บูชาและใช้ผงสีแดงและขาวผสมน้ำมันจันทน์เจิมหน้าผากให้ผู้บูชา สาเหตุที่พราหมณ์นำของมาคืนผู้บูชา 1 อย่างนั้น พราหมณ์ **ราม จันดรา พราหมณ์ประจำวัด** (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2551) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า “การที่นำของถวายคืนแก่ผู้บูชานั้นเป็นการที่องค์เทพท่านประทานให้เพื่อนำกลับไปบูชาหรือนำกลับไปทานเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและการที่พราหมณ์เป็นผู้หยิบให้เพราะพราหมณ์คือตัวแทนองค์เทพนั่นเอง”

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ แต่ละท่านได้บอกเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมของตนเอง สามารถแบ่งได้ดังนี้

ลักษณะแรก มีวิธีการไหว้เหมือนกับการกราบไหว้พระพุทธรูป โดย จุดธูปเทียนท่องบทสวด อธิษฐาน นำธูปเทียนไปปักบริเวณด้านหน้า กราบ 3 ครั้งและนำของสังเวทบูชาไปถวายภายในเทวาลัย ยกตัวอย่างเช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 39 ปี อาชีพ แคคตี้ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “จะมาซื้อของบูชาที่วัดนี้ เพราะทางวัดได้เตรียมของไว้อย่างถูกต้องแล้วสำหรับบูชาพระองค์ จะท่องบทสวดอย่างง่ายคือ *โอม ศรีคเณศายะ นะมะฮา* สวด 3 ครั้งและตั้งจิตอธิษฐานถึงพระองค์ให้พระองค์ช่วยในสิ่งที่ต้องการแต่ไม่ใช่ว่าการบนบานเพราะท่านไม่ชอบ กราบ 3 ครั้งและจะนำถาดไปให้พราหมณ์ พราหมณ์นำถาดดอกไม้คืนมาให้จะนำกลับไปบูชาต่อไป” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 38 ปี อาชีพ แคคตี้ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “จะมาซื้อของบูชาจากที่นี่เพราะสะดวกดีเพราะถ้าซื้อมาเองคงจะแพงกว่านี้ จะอธิษฐานบอกกล่าวท่านเป็นภาษาไทยเพราะท่านเป็นเทพท่านรู้ทุกภาษาอยู่แล้ว เหมือนกับการไหว้พระของไทย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศหญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ปกติมาไหว้จะซื้อของจากที่นี่และจะซื้ออ้อยมาเพิ่ม หลังจากจุดธูปแล้วก็จะไปนั่งสวดมนต์ที่หน้าห้องพระองค์ท่านจะสวดมนต์อย่างง่ายและจะบอกกล่าวท่านเป็นภาษาไทย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ประสงค์บอกประวัติส่วนตัว 6 ท่าน กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า ทุกคนจะมีรูปแบบพิธีกรรม มาชื่อของบูชาจากทางวัดและวิธีการไหว้เหมือนกับการไหว้พระในศาสนาพุทธ แต่ที่นี้จะได้ของกลับไปด้วยทำให้ทุกคนรู้สึกดีที่ได้ของมงคลกลับบ้านและเจิมหน้าผากทุกคน” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 และ 23 มีนาคม 2551)

ลักษณะที่สอง มีวิธีการไหว้เหมือนกับการกราบไหว้พระพุทธรูปผสมผสานการไหว้แบบฮินดู โดย จุดธูปเทียน ท่องบทสวด อธิษฐานนำธูปเทียนไปปักบริเวณด้านหน้า กราบ 3 ครั้งและนำของสังเวบูชาไปถวายภายในเทวาลัย บางท่านมีการไหว้แบบฮินดูคือพนมไหว้เหนือศีรษะและผายมือไปที่พระองค์แล้วนำมาลูบหน้าหรือศีรษะ(ดูภาพที่ 4.36-40)

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 36 ประกอบกิจการส่วนตัว นครปฐม กล่าวว่า “มาไหว้พระพินเนสหลายครั้งแล้ว ถ้ามีเวลาจะเตรียมของมาเอง และจะมาซื้อเพิ่มเติมที่วัด ที่บ้านจะมีหนังสือบทสวดของท่านเลยจำได้จะท่องให้ได้ 108 จบและเดินรอบโบสถ์ 108 รอบ ส่วนธูปจะนำมาเองเป็นธูปแขกเพราะมีกลิ่นหอมและเป็นที่โปรดปรานของเทพ จะกราบท่าน 3 ครั้งและนำมือไปแตะที่พระบาทของท่าน (รูปเคารพที่เป็นโลหะขนาดเล็กตั้งอยู่บนแท่นหินภายในเทวาลัย -ผู้วิจัย) นำมาลูบศีรษะ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 20 ปี ค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ในตอนเย็นจะมาที่นี่เกือบทุกวันเพื่อมาร่วมพิธีกรรมของโบสถ์และพิธีกรรมที่จัดประจำเดือนและประจำปีด้วย จะไม่ได้ซื้อเครื่องบูชามากเพราะเรามาไหว้พระพินเนสด้วยใจบริสุทธิ์ ในการไหว้ในช่วงแรกก็จะมีวิธีการไหว้พระพุทธรูปปกติแต่ระยะหลังรู้สึกชอบการไหว้ของชาวฮินดูเพราะการไหว้ของเขาเหมือนได้เข้าถึงพระเป็นเจ้าอย่างจริงจังเลยปฏิบัติตาม แต่เวลาไหว้พระในศาสนาของเราก็จะไหว้เหมือนเดิม” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

ลักษณะที่สาม มีการไหว้แบบฮินดู โดยจะเป็นคนอินเดียและพราหมณ์ ส่วนใหญ่มาไหว้กันในช่วงเย็นและวันที่วัดจัดงาน (ดูภาพที่ 4.36-40)

สรุปรูปแบบพิธีกรรมของผู้ที่มาสักการะพระพินเนส ณ เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี พบว่า มีการไหว้ปกติแบบการกราบพระพุทธรูปคือ ยกมือจรดหน้าผากและกราบลงที่พื้น 3 ครั้ง และอีกลักษณะหนึ่งคือการไหว้แบบฮินดู คือ การท่องมนต์และพนมมือไหว้เหนือศีรษะแล้วผายมือไปที่องค์เทวรูปและสัมผัสบริเวณประตูห้องของพระพินเนสเพื่อรับสิ่งมงคลและนำไปลูบศีรษะและคว่ำฝ่ามือทั้งสองบนเปลวไฟของตะเกียงอารตีและนำไปลูบหน้าและศีรษะตัวเอง ซึ่งผู้ที่กราบไหว้ในลักษณะที่สองจะเป็นคนไทยผู้ที่มากราบไหว้บ่อยครั้งและมีความศรัทธาส่วนตัว นอกนั้นจะเป็นชาวอินเดีย โดยจะไหว้แบบฮินดูโดยเฉพาะ

4.4 เทวสถานวัดวิษณุ

จากการสังเกตพบว่า ประชาชนที่มาจะมีทั้งคนไทยและคนอินเดีย โดยจะซื้อเครื่องบูชาจากภายนอกเพราะในบริเวณวัดจะไม่มีขาย บริเวณนอกวัดมีเครื่องบูชาขายถาดละ 50 บาท มีน้ำมันมะพร้าว รูป ดอกดาวเรือง นมจืดหรือน้ำมันถั่วเหลือง กล้วย รูปที่เขตรียมนี้มีสีดำกับสีขาว สีดำไว้บูชาองค์พระศิวะ และมีขาวบูชาองค์พระพรหม พระวิษณุและเทพอื่น ๆ หรือจะนำมาเองเช่น พวงมาลัย รูปและเครื่องบูชาอย่างอื่นก็จะเป็น กล้วย อ้อย นมและขนม กฤษณะ รูปเดียว **ประธานสมาคมฮินดูธรรมสภา** (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551) กล่าวเพิ่มเติมว่า “เนื่องจากคนไทยยังไม่ค่อยรู้จักทางวัดนี้มากนัก แต่ชาวฮินดูก็จะมาไหว้กันทุกวันโดยมาร่วมในพิธีสวดมนต์ในตอนเย็น บริเวณข้างนอกวัดมีเครื่องบูชาขายเพราะบริเวณโดยรอบจะมีทั้งวัดไทยและศาลเจ้าจีนด้วย ในวันธรรมดาคนไทยจะมาไหว้และมานั่งสมาธิกันเพราะที่นี่ค่อนข้างเงียบสงบและในอนาคตต่อไปจะประชาสัมพันธ์ให้คนเข้าวัดมากกว่านี้ทั้งคนฮินดูและคนไทย ”

ผู้ประกอบการค้าในบริเวณวัดจะมีคนอินเดียเป็นเจ้าของและจะขายของที่มาจากอินเดีย ได้ให้ความเห็นว่า (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2551) “ส่วนมากผู้มาไหว้พระพิฆเนศหรือเทพองค์อื่นที่เป็นคนไทยจะน้อยมาก แต่บางทีคนไทยก็จะมาซื้อพวก รูปและกำยานหรือตะเกียงอารติจากร้านเพื่อนำไปไหว้ที่บ้านก็มี แต่วันเกิดพระพิฆเนศคนจะเยอะมาก ”

ในการเข้ากราบไหว้ขอพร ท่านบัณฑิตบินเคคัวี ชุกุลา อธิบายว่า(สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551) “ให้นำถาดเครื่องบูชาไปวางหน้าองค์เทพ จุดรูปขอพรแล้วนำรูปไปปักบริเวณเฉลียง พราหมณ์จะให้ยื่นถือดอกดาวเรืองอยู่ในมือและท่านจะสวดให้ จากนั้นพราหมณ์จะให้โยนดอกไม้เพื่อเป็นการถวายสักการะและขอพร ถ้าจะไปไหว้องค์พระพิฆเนศก็นำดอกไม้ไปสักการะที่หน้าพระองค์ท่านและขอพร หลังจากนั้นพราหมณ์จะเจิมหน้าผากและจะเทน้ำมันหรือน้ำมันตรลงบนฝ่ามือให้ตี้มและทำบุญตามศรัทธาลงไว้ในถาด เสร็จพิธีเดินไปเคาะระฆังเพื่อเป็นการส่งสัญญาณให้องค์เทพรับรู้”

ในตอนเย็นจะมีพิธีอารติ(บูชาไฟ)เวลา 19.00 จะมีพราหมณ์ผู้ทำพิธี และผู้เข้าร่วมไม่มากนัก ในวันอาทิตย์ก็จะมีคนไทยและชาวอินเดียที่อาศัยอยู่แถวนั้นมาร่วมพิธี ผู้เข้าร่วมบูชาสามารถมีส่วนร่วมโดยปลดเชือกที่ผูกกับระฆังบนเพดานแล้วก็ตีไปเรื่อย ๆ พราหมณ์จะถวายรูปและพราหมณ์ก็จะเดินออกจากโบสถ์ลงไปถวายรูปที่เทวาลัยด้านล่าง เมื่อเสร็จจะมีการเจิมและเทน้ำมันตีให้ตี้ม

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้มาสักการะพระพิฆเนศ แต่ละท่านได้บอกเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมของตนเอง สามารถแบ่งได้ดังนี้

ลักษณะแรก มีวิธีการไหว้เหมือนกับการกราบไหว้พระพุทธรูป โดยจุดธูป สวดมนตร์ ถวายพวงมาลัยและกราบ 3 ยกตัวอย่างเช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 43 ปี อาชีพรับจ้าง กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “จะมากราบไหว้พระพิฆเนศบ่อย ๆ ไหว้เหมือนพระพุทธรูปเพราะพระองค์ท่านก็เป็นพระเหมือนกัน จะนำดอกบัวมาไหว้พระองค์และจุดธูปบูชา นำผลไม้มาถวาย ที่นี้ไม่มีของขายต้องนำมาเอง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 25 ปี อาชีพลูกจ้างบริษัท กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “เวลามาไหว้ก็จะนำพวงมาลัย นม และผลไม้มาไหว้เช่น ส้ม กล้วย อ้อยและอาจจะเป็นผลไม้อื่น ๆ ที่หาได้ จะมาจุดธูปแขก ขอพรและกราบ 3 ครั้ง และถวายของที่นำมาให้พราหมณ์ พราหมณ์จะนำไปสวดถวายให้และจะนำของมาคืนเราและเจิมหน้าผาก จะนั่งอยู่หน้าพระองค์ 30 นาทีก่อนจะกลับ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

กรณีที่ 3 เพศชาย อายุ 19 ปี อาชีพวาดรูป กรุงเทพมหานคร “ถ้าว่างจากการทำงานจะมาไหว้และนั่งสมาธิทุกครั้งจะนำพวงมาลัยมาไหว้และบริจาคเงินลงกล่องของวัดเสมอที่นี้ค่อนข้างเงียบสงบเหมาะกับการนั่งสมาธิ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

กรณีที่ 4 วัยรุ่นเพศชาย 4 ท่าน อายุระหว่าง 19 – 21 ปี อาชีพนักแสดง กรุงเทพมหานคร ได้กล่าวว่า “เหมือนมากราบไหว้พระและท่องบทสวดตามที่ได้อ่านหนังสือมาเป็นบทบูชาและขอพร จะถวายดอกไม้และพวงมาลัยสีสด จุดธูปและตีระฆังด้วย พราหมณ์จะเจิมหน้าผากให้บางทีก็จะไปไหว้ที่วัดแขกเพราะที่นี้ค่อนข้างสะดวกแต่คนเยอะมาก ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

กรณีที่ 5 เพศชาย อายุ 36 ปี อาชีพช่างโรงงานอุตสาหกรรม สมุทรปราการ กล่าวว่า “ซื้อพวงมาลัยมากราบท่านและขอพรเท่านั้น ไม่ทราบบทสวดแต่ก็ขอพรท่านเป็นภาษาไทยแต่จะท่อง นโม 3 จบก่อน ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2551)

กรณีที่ 6 ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ประสงค์บอกประวัติส่วนตัวอีก 2 ท่าน เพศชาย 1 ท่าน และเพศหญิง 1 ท่าน อายุระหว่าง 25 – 40 ปี เป็นนักศึกษาทั้ง 2 ท่าน กล่าวว่า “มาไหว้พระพิฆเนศโดยนำพวงมาลัยดอกดาวเรืองและนมมาถวาย โดยจุดธูปและท่องบทสวด (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 และ 20 เมษายน 2551)

ลักษณะที่สอง มีการไหว้แบบอินเดีย โดยจะเป็นคนอินเดียและพราหมณ์ โดยจะมากราบไหว้ในช่วงเย็นและวันเสาร์-อาทิตย์ (ดูภาพที่ 4.36-40)

สรุปรูปแบบพิธีกรรมของผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดวิษณุ โดยจุดธูป บูชาด้วยพวงมาลัยและของบูชาแล้วก็นั่งอธิษฐานบริเวณหน้ารูปเคารพและกราบไหว้

เหมือนกับการกราบพระพุทธรูป พราหมณ์ก็จะนำเครื่องบูชาไปถวายและสวดมนตร์ จะนำสิ่งของมาคืนให้ผู้บูชา 1 อย่าง เช่นผลไม้ พวงมาลัย หรือจะเป็นผลไม้แห้งของทางวัด ทำการเจิมหน้าผากผู้บูชา ผู้บูชาจะได้รับน้ำมันต์หรือน้ำมันมาคัมภีร์จากพราหมณ์เพื่อเป็นสิริมงคล นอกจากนั้นเป็นชาวอินเดียมาไหว้โดยจะไหว้แบบฮินดูโดยเฉพาะ

ที่กล่าวมาเกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศของเทวสถานและประชาชน สรุปได้ว่า ในปัจจุบันเทวสถานฮินดูในกรุงเทพมหานครทั้ง 3 แห่ง คือ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี วัดเทพมณเฑียรและวัดวิษณุ มีการจัดงานเฉลิมฉลองในวันคล้ายวันประสูติพระพิฆเนศในวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน กันยายน - ตุลาคม ของทุกปีและที่วัดพระศรีมหาอุมาเทวีจะมีการจัดพิธีทุกเดือนในวันขึ้นและแรม 4 ค่ำ ในการประกอบพิธีกรรมจะมีหลายขั้นตอน เริ่มจากการสวดมนตร์ตามคัมภีร์พระเวทเพื่ออัญเชิญและสรรเสริญพระพิฆเนศ สร้างน้ำ ถวายเครื่องบูชาหลายอย่าง เช่น ขนมโมทกะหรือลัดดู กล้วย อ้อย น้ำมัน หญ้าแพรกหรือหญ้าคา ผลไม้ต่าง ๆ และเสื้อผ้าสวยงามอย่างดี สวดมนตร์ขอพร เล่นดนตรีและร้องเพลงสรรเสริญพระองค์ พรมน้ำมันต์และเจิมหน้าผากแก่ผู้ร่วมพิธี แจกจ่ายเครื่องสังเวยแก่ประชาชน

จากการสัมภาษณ์พราหมณ์และผู้รู้ในเรื่องรูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศ ทำให้ทราบว่ารูปแบบพิธีกรรมในการไหว้และการบูชาพระพิฆเนศของเทวสถานจะมีรูปแบบพิธีกรรมเหมือนกับของเทวสถานในอินเดีย อาจมีความแตกต่างกันบางขั้นตอนระหว่างอินเดียทางตอนเหนือและตอนใต้ โดยเทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวีเป็นพิธีกรรมของอินเดียทางตอนใต้ วัดเทพมณเฑียรและวัดวิษณุเป็นพิธีกรรมของอินเดียทางตอนเหนือ มีข้อสังเกต เช่น

- ในทางตอนใต้จะมีการเผาบูชาเครื่องสังเวย การบुर เพื่อให้เกิดควันไปถึงพระเจ้าแต่ทางตอนเหนือจะไม่มีการเผาบูชาแต่จะใช้การจุดประทิปและจะไม่ดับประทิปให้เกิดควัน
- ภาษาที่ใช้สวดพระเวททางอินเดียตอนเหนือจะใช้ภาษาสันสกฤตอย่างเดียวแต่ในทางตอนใต้จะใช้ได้ทั้งภาษาสันสกฤต ภาษาทมิฬและภาษาอื่น ๆ ด้วย
- สำหรับพราหมณ์ผู้ทำพิธีทางอินเดียตอนเหนือจะใส่เสื้อสีขาวหรือสีไข่ไก่แขนยาวชายเสื้อคลุมถึงเข่าและกางเกงแบบอินเดียสีขาวและไม่ไว้ผมมวย แต่ในทางตอนใต้พราหมณ์จะไม่ใส่เสื้อและนุ่งผ้าสีขาวยาวถึงข้อเท้าและไว้ผมมวยผิวค่อนข้างจะดำ
- ในการขับร้องเพลงสรรเสริญพระพิฆเนศทางตอนเหนือจะให้ความสำคัญมากและเป็นส่วนหนึ่งของพิธี โดยมีทั้งร้องและเล่นดนตรีแต่ในทางตอนใต้จะมีแต่การเล่นดนตรีเพื่อประกอบพิธีกรรมเท่านั้น

5. การให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศตามความคิดเห็นของพราหมณ์และผู้รู้

ในเรื่องความหมายของสัญลักษณ์ในพิธีกรรม พราหมณ์และผู้รู้ ณ เทวสถานได้ให้ความหมายดังนี้

พระราชครูวามเทพมุนี หัวหน้าพราหมณ์ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ได้บอกถึงความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม สรุปได้ว่า “ของที่ใช้พิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นเครื่องบูชาหรือเครื่องสังเวศ มีความหมายคือการให้พลัง ให้ความอุดมสมบูรณ์ เช่น อาหารที่ให้กำลังคือกล้วย อ้อย เผือกมันดัม ส่วนขนมหมายถึงความสุขและปัญญา ดอกไม้คือความสดชื่น ทุกสิ่งทุกอย่างถ้าเราถวายและเราพอใจในสิ่งที่ถวายและมีความสุข พระองค์ท่านก็จะรับทุกอย่างที่เราถวาย” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551)

บัณฑิตลลิต โมฮัน วยาส หัวหน้าพราหมณ์วัดเทพมณเฑียร ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม สรุปได้ว่า “ส่วนมากของบูชาจะเป็นของจากธรรมชาติ ประกอบด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟและจะมีความหมายแฝงอยู่เช่น ดิน คือ ผลไม้ที่ปลูกบนดิน ผงเจมน้ำ คือ น้ำคงคา น้ำนม ลม คือ การสวดอันนอบน้อม กลิ่นกำยาน และ ไฟ คือการบูชาอารตี ของบูชาคือการรวบรวมธาตุทั้งสี่ถวายพระพิฆเนศ หมายความว่า พระพิฆเนศจะดูแลธาตุทั้งสี่ให้เกิดความสมดุลและเกิดความมั่นคงต่อโลกและมวลมนุษย

ตัวอย่างของบูชาที่มีธาตุทั้งสี่รวมกัน เช่น มะพร้าว มีน้ำที่มีความเย็นโดยปลูกบนดินและได้รับแสงแดดและลมทำให้เติบโตซึ่งกว่าจะเจริญเติบโตต้องมีธาตุทั้งสี่มาช่วย มะพร้าวยังเปรียบเหมือนร่างกายของคน จาวมะพร้าวเหมือนจิตวิญญาณและน้ำมะพร้าวเหมือนเส้นเลือด ในการโยนมะพร้าวให้แตกออกในการบูชาพระองค์นั้นเพื่อเป็นการเปิดใจและแสดงออกถึงความบริสุทธิ์ใจในการพบกันของคนกับพระเจ้า” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

ในเรื่องสัญลักษณ์ในพิธีกรรม **กมลศ กุมารี ผู้อำนวยการฝ่ายวัฒนธรรมสมาคมฮินดูสมาช** ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม คือของที่เราถวายพระองค์ท่านซึ่งต้องเป็นของที่ดีและต้องเป็นสิ่งที่ช่างชอบ เช่น กล้วย อ้อย และผลไม้ต่างๆ ขนมรสหวานและเสื้อผ้าอย่างดีทุกอย่างมีความหมายคือให้พลังงานและความอ่อนหวานและมีสติปัญญาด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

สุรพงษ์ ลีริทรกุล เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า “สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมจะใช้เหมือนกับพิธีกรรมในอินเดียทุกอย่าง บางอย่างก็หาได้ในประเทศไทยแต่บางอย่างที่ไม่มียังจะนำมาจากอินเดีย เช่น ใบไม้ สมุนไพร เครื่องหอม ผงใช้เจิม เป็นต้น ซึ่ง

ความหมายของเครื่องบูชาที่จะมีความหมายที่ดีและมีปรัชญาและคำสอนอยู่ในเครื่องบูชา” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2551)

กฤษณะ อุปเดีย ประธานสมาคมอินดูธรรมสภา กล่าวเพิ่มเติมว่า “สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมจะใช้ของบูชาเหมือนกับที่อินเดียแต่บางอย่างอาจจะไม่มีในประเทศก็จะนำมาจากอินเดีย เช่น ขนมโมทกะ ผงเจิมต่าง ๆ เป็นต้นและทุกอย่างก็จะมี ความหมายคือการเติบโตและอุดมสมบูรณ์ และความสุข” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551)

สรุปการให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศ พราหมณ์ และผู้รู้ต่างให้ความหมายตรงกันว่า สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมทุกอย่างมีความหมายถึง ปรัชญา คำสอนทางศาสนา อินดู ความสมบูรณ์ ความสำเร็จและการเจริญเติบโต ซึ่งสิ่งของที่ใช้จะเป็นของที่หาได้ไม่ยากในท้องถิ่นและเป็นสิ่งที่ศรัทธาแก่ผู้ที่บูชาด้วย

6. การให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศตามความเห็นของผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน เกี่ยวกับการให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมของพระพิฆเนศ แบ่งตามเทวสถานได้ ดังนี้

6.1 เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ แต่ละท่านได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

6.1.1 บอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ โดยการสอบถาม

พราหมณ์ ผู้รู้หรือศึกษามาจากหนังสือ ยกตัวอย่าง เช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 47 ปี อาชีพรับทำบัญชี กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ความหมายของสิ่งที่บูชาจะมีความหมายเป็นมงคลทุกอย่างเช่น แอปเปิ้ล คือการเจริญเติบโต” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 34 ปี รับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ถ้ามีโอกาสพิเศษก็จะกราบไหว้และจะถวายของตามในหนังสือที่เขียนบอก สิ่งถวายเช่น นม หมายถึงความอุดมสมบูรณ์ น้ำหวานคือความหวานชื่น” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศชาย อายุ 57 ปี อาชีพค้าขาย จังหวัดปัตตานี กล่าวว่า “โดยส่วนตัวจะถวายนมเพราะนมแทนความอุดมสมบูรณ์” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศชาย อายุ 54 ปี อาชีพรับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “จะเติมน้ำมันที่ตะเกียงเสมอ เพราะจะได้มีความสว่างโชติช่วงตลอดเวลาเหมือนตะเกียง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 5 เพศหญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ในส่วนตัวชอบถวายเป็นอภัย เพราะคือความอุดมสมบูรณ์ ให้ชีวิตมีแต่ความหวาน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

6.1.2 ไม่สามารถบอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ ยกตัวอย่าง

เช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 54 ปี พนักงานรัฐวิสาหกิจ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ไม่สะดวกในการนำของมาไหว้ คิดว่าที่เทวสถานได้จัดเตรียมอย่างถูกต้องแล้ว ไม่รู้ความหมายมากนักแต่เห็นว่ามีดอกดาวเรืองน่าจะมีความหมายว่าทำให้ชีวิตรุ่งเรือง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

สรุปว่าผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ สามารถให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้เป็นส่วนใหญ่ มีบางส่วนไม่สามารถให้ความหมายได้

6.2 เทวสถานวัดเทพมณเฑียร

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ แต่ละท่านได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

6.2.1 บอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ จากการสอบถาม

พราหมณ์ ผู้รู้หรือศึกษามาจากหนังสือ ยกตัวอย่าง เช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 58 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ความหมายของเครื่องบูชาที่จะสอบถามจากท่านบัณฑิตทุกครั้งทำให้ตัวเองมีความรู้เพิ่มมากขึ้น ด้วย ซึ่งของที่บูชาพระองค์ทุกอย่างมีความหมายที่ดีต่อผู้บูชาทุกคน เช่น ขนมนมโทกจะเป็นขนมที่พระพิฆเนศโปรด หมายถึงความอุดมสมบูรณ์” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 49 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ความหมายของของที่ไหว้ก็จะดูมาจากหนังสือ เช่น ดาวเรืองก็คือความรุ่งเรือง กล้วยก็คือความสมบูรณ์เพราะออกลูกทีก็จะเยอะและก็สิ่งที่ท่านชอบ เช่น อภัยหรือขนมหวาน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศชาย อายุ 41 ปี อาจารย์ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ความหมายของเครื่องบูชาทุกอย่างมีความหมายในตัว ท่านจะโปรดกำยานและดอกไม้สีสดและ

ความหมายส่วนใหญ่ก็คือความสมบูรณ์และความสุขซึ่งจะเป็นผลตอบแทนจากการทำความดี
นั่นเอง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศหญิง อายุ 35 ปี พนักงานบริษัท สมุทรปราการ กล่าวว่า
“เครื่องบูชาจะมีความหมายในตัว เช่น นมคือความอุดมสมบูรณ์ ดอกไม้คือความงามในชีวิต มะม่วง
คือการเติบโตความสำเร็จ” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2551)

6.2.2 ไม่สามารถบอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ ยกตัวอย่าง
เช่น

กรณี 1 เพศชาย 3 ท่าน อายุประมาณ 18-22 อาชีพเป็นนักแสดง
กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ความหมายของเครื่องบูชาไม่ค่อยรู้มากแต่ก็คงจะแปลได้ในทางที่ดีและ
เป็นสิ่งที่ท่าน โปรด” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 เพศชาย อายุ 35 ปี พนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “สิ่ง
ที่ใช้ในการไหว้ไม่ค่อยรู้ความหมายนักว่ามีความหมายอย่างไรแต่ก็น่าจะดี” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5
เมษายน 2551)

สรุปว่าผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดเทพมณเฑียร สามารถให้
ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้เป็นส่วนใหญ่ มีบางส่วนไม่สามารถให้ความหมายได้

6.3 เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ แต่ละท่านได้ให้ความหมาย
ของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

6.3.1 บอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ โดยจากการสอบถาม
พราหมณ์ ผู้รู้หรือศึกษามาจากหนังสือ ยกตัวอย่าง เช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 39 ปี อาชีพ แคดดี้ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า
“สัญลักษณ์ของเครื่องบูชาจะมีความหมายในสิ่งที่ดีๆ ทุกอย่าง เช่นกล้วย หมายความว่ามีความอุดม
สมบูรณ์เพราะกล้วยมันออกลูกที่หลายใบและดกมาก” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 เพศหญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า
“ความหมายของบูชาเช่น อ้อย คือ ความหวานชื่นในชีวิต ท่านชอบผลไม้ และผลไม้ทุกอย่างก็ดีต่อ
สุขภาพทุกคนน่าจะมีความหมายที่ดีจึงนำมาไหว้ท่านยกเว้นมังคุดและละมุดเพราะชื่อไม่ค่อยดี”
(สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 3 เพศหญิง อายุ 50 ปี อาชีพแม่บ้าน นครปฐม กล่าวว่า “ของบูชาที่
วัดจัดให้เหมือนกับในหนังสือที่อ่านมาเล่มมาชื่อที่นี้สะดวกกว่า ของที่ไหว้มีความหมายในทางดี
ทั้งหมดเมื่อเราถวายของที่ดีสิ่งดีๆก็จะกลับมา” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 4 เพศหญิง อายุ 36 ประกอบกิจการส่วนตัว นครปฐม กล่าวว่า “ความหมายของของที่นำมาไหว้เป็นสิ่งที่แสดงความสมบูรณ์เช่น กล้วยและผลไม้หมายถึงความสมบูรณ์ อ้อย หมายถึง ชีวิตจะได้หวานชื่น สับปะรด มีหลายตาจะได้มองอะไรก็ได้ไกล มะพร้าว คือความบริสุทธิ์ การบูรไว้เผาเพื่อถวายเทพแต่อย่านำเอาของความมาเพราะท่านไม่เสวยเนื้อสัตว์ ในพิธีวันเกิดของพระพิฆเนศที่ทางวัดจ้ดจะมาร่วมทุกครั้ง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 5 เพศชาย อายุ 20 ปี ค้าขาย กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ความหมายของเครื่องบูชาสำหรับตัวเองจะสอบถามจากพราหมณ์หรือผู้รู้ที่มาไหว้บ่อยๆ ของทุกอย่างที่ไหว้มีความหมายที่ดีทั้งหมด เพราะถ้าเราถวายของที่ดีความหมายในทางที่ดีพระองค์ท่านก็จะประทานสิ่งนั้นกลับคืนมาให้เราเช่นกันและที่วัดนี้การไหว้ก็ไม่ยากด้วยเหมือนกับการไหว้พระของเรานั่นเอง” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2551)

6.3.2 ไม่สามารถบอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ ยกตัวอย่าง

เช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 38 ปี อาชีพ แคนดี้ กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “สัญลักษณ์บางอย่างของฮินดูจะไม่รู้แต่ก็น่าจะเป็นสิ่งที่ท่านชอบ ส่วนของไทยเช่น ส้ม ก็หมายถึงความร่ำรวย อายุยืน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2551)

กรณีที่ 2 ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ประสงค์บอกประวัติส่วนตัว 6 ท่าน ในการบอกความหมายของเครื่องบูชาพบว่าส่วนมากจะให้ความหมายได้ไม่ชัดเจนนักแต่จะตอบโดยนำคุณสมบัติของที่ไหว้เช่น กล้วยเป็นสิ่งที่ช่างชอบ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 และ 23 มีนาคม 2551)

สรุปว่าผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดพระศรีมหาอุมาเทวี สามารถให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้เป็นส่วนใหญ่ มีบางส่วนไม่สามารถให้ความหมายได้

6.4 เทวสถานวัดวิษณุ

จากการเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ แต่ละท่านได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

6.4.1 บอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ โดยจากการสอบถาม

พราหมณ์ ผู้รู้หรือศึกษามาจากหนังสือ ยกตัวอย่าง เช่น

กรณีที่ 1 เพศหญิง อายุ 43 ปี อาชีพรับจ้าง กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ความหมายของเครื่องบูชามีความหมายทุกอย่าง สำหรับตัวเองจะนำเอาสับปะรดมาไหว้เพราะจะได้มีตาเยอะได้มองเห็นหลายอย่างที่ดีและไม่ดีได้และผลไม้มงคล เช่น ส้ม หมายถึงเงินทอง กล้วย อ้อย เป็นสิ่งที่พระองค์ชอบ มีความหมายเพื่อความอุดมสมบูรณ์ และท่านเป็นเทพแห่ง

ความสำเร็จนำสิ่งใดมาถวายและของถวายมีความหมายอย่างไรก็จะได้ตามประสงค์ แต่ถ้าไม่มีอะไรมาก็มาไหว้ท่านได้เหมือนกัน พระองค์เป็นเทพใจดีและรักมนุษยทุกคน” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม)

6.4.2 ไม่สามารถบอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ ยกตัวอย่าง

เช่น

กรณีที่ 1 เพศชาย อายุ 19 ปี อาชีพวาดรูป กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “ความหมายของเครื่องบูชาสำหรับตัวเองไม่ค่อยนึกแต่คงจะมีความหมายที่ดีถึงจะนำมาถวายท่านได้” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

กรณีที่ 2 วัยรุ่นเพศชาย 2 ท่าน อายุระหว่าง 19 – 21 ปี อาชีพนักแสดง กล่าวว่า “ความหมายในเครื่องบูชาไม่รู้มากนักแต่พวกเราถวายสิ่งที่สวยงามแก่พระองค์เพราะพระองค์ท่านชอบท่านจะประทานพรให้เรา” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551)

สรุปว่าผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานวัดวิษณุ ไม่สามารถให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้เป็นส่วนใหญ่ มีบางส่วนสามารถให้ความหมายได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับการให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการบูชาพระพิฆเนศของประชาชน ณ เทวสถานทั้ง 4 แห่งสรุปได้ดังนี้

พราหมณ์และผู้รู้จะแบ่งสัญลักษณ์ที่ใช้บูชาเป็น เครื่องที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมและเครื่องสังเวย เครื่องที่ใช้ในการประกอบในพิธีกรรมจะเป็นวัสดุหรือวัตถุต่างๆ ส่วนเครื่องสังเวยส่วนมากจะเป็นอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์ ผลไม้ ซึ่งพราหมณ์และผู้รู้ได้ให้ความหมายโดยรวมของเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมว่ามีความหมายถึงคำสอนในศาสนาฮินดูเกี่ยวกับการทำตนให้เป็นคนดี เพื่อให้เทพเจ้าพอพระทัยเช่น ระวัง คือเข่าเพื่อให้เกิดเสียงดัง สื่อถึงให้ได้ยินคำสอนของพระองค์ได้ชัดเจนเพื่อนำไปใช้ ส่วนผู้บูชาชั้นระฆังให้มีเสียงเพื่อให้คำสวดของตัวเองดังไปถึงพระพิฆเนศว่าตนเองจะทำความดีเพื่อให้พระองค์พอพระทัยและประทานพรให้ ส่วนเครื่องสังเวย หมายถึงความสมบูรณ์ ความสำเร็จ ความเจริญเติบโต เช่น ผลไม้ต่างๆ ส่วนสิ่งอื่นๆที่จะนำมาไหว้นอกเหนือจากนี้ก็จะเป็นความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นหรือบุคคล จะสังเกตว่าเครื่องบูชาของพระองค์จะเป็นสิ่งของที่หาได้ง่ายและไม่ยุ่งยาก มีคุณสมบัติที่ดีและให้ประโยชน์แก่ผู้บูชาด้วยในด้านจิตใจและร่างกาย

ส่วนการให้ความหมายของเครื่องบูชาในพิธีกรรมของผู้ที่มาสักการะบูชาพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ให้ความหมายได้อย่างลึกซึ้งและมีความรู้ที่ดี ได้แก่ พราหมณ์และผู้รู้และผู้มาสักการะที่มีการศึกษามาก่อนหรือสอบถามจากพราหมณ์ผู้รู้ เช่น ให้ความหมายของมะพร้าวว่าเป็นผลไม้ที่มีน้ำบริสุทธิ์ ในการถวายองค์เทพก็คือ

เราถวายความบริสุทธิ์แก่พระองค์ การถวายการเผากำยานหรือธูปหอม คือให้ควันได้ลอยไปส่งถึงพระองค์และทำให้บริเวณรอบสถานที่บริสุทธิ์ และการที่ถวายขนมหวานก็หมายความว่าพระองค์ท่านเป็นเทพที่ใจดีเราควรจะถวายความอ่อนหวานและอ่อนโยนแก่ท่าน กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มที่ไม่สามารถให้ความหมายได้ ได้แก่ ผู้ที่มาสักการะทั่วไปที่มากราบไหว้ไม่บ่อยนักและไม่รู้จักพระพิฆเนศโดยเฉพาะและให้ความหมายตามความคิดของตนเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในบทนี้สรุปได้ว่า รูปแบบพิธีกรรมและสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ มีความสำคัญและมีส่วนช่วยในการตอบสนองต่อความเชื่อของผู้ที่ประกอบพิธีกรรม เพราะเมื่อตนเองได้ทำพิธีกรรมที่ถูกต้องตามหลักศาสนาของฮินดูหรือถวายเครื่องบูชาต่างๆ ที่มีความหมาย ก็ส่งผลให้เกิดความมั่นใจว่าพระพิฆเนศจะทรงประทานสิ่งที่ตัวเองตั้งใจไว้ให้ประสบความสำเร็จ ทำให้มีกำลังใจในการประกอบกิจการงานหรือสิ่งที่ตนเองมุ่งหวังต่อไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนนั้นแต่ละคนอาจมีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน การแสดงออกทางพิธีกรรมย่อมสะท้อนให้ทราบถึงคติความเชื่อของประชาชนที่ประกอบพิธีนั้นๆ ทั้งคติความเชื่อและพิธีกรรมย่อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก หรืออาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อทำให้เกิดพิธีกรรมที่ปรากฏออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม การศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ ณ เทวสถานในเขตกรุงเทพมหานคร ก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมได้เป็นอย่างดี ประชาชนเกิดความเชื่อในพระพิฆเนศในการประสบความสำเร็จและแสดงออกให้เห็นถึงความเชื่อนั้นในรูปแบบของพิธีกรรม เพื่อหวังว่าให้หวังของตนนั้นสำเร็จและส่งผลที่ดีแก่ชีวิตของตนได้

ในการศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ กรณีศึกษา เทวสถานในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์อยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อและบทบาทของพระพิฆเนศที่มีต่อประชาชน ประการที่สอง เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมและความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์และสังเกตจาก พราหมณ์ ผู้รู้ และผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถานศาสนาฮินดู ในกรุงเทพมหานคร 4 แห่ง คือ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ วัดเทพมณเฑียร วัดพระศรีมหาอุมาเทวี และวัดวิษณุ (ซอยวัดปรก เขตยานนาวา) ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ และอธิบายผลการวิจัยในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

1. สรุปผล การวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ ณ เทวสถานในเขตกรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของพระพิฆเนศ

พระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าในศาสนาฮินดูที่มีมาแต่สมัยโบราณในประเทศอินเดีย มีประวัติและการกำเนิดอยู่ในคัมภีร์ปุราณะและอุปราณะ คัมภีร์เหล่านี้กล่าวถึงการกำเนิด

พระพิฆเนศและเรื่องราวต่างๆของพระองค์ จากหลักฐานทางเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดี จีริสตา คชาชีวะ (2547: 10) ได้สรุปเกี่ยวกับการกำเนิดพระพิฆเนศไว้ว่า พระพิฆเนศมีกำเนิดจากการเป็นเทพพื้นเมืองของอินเดียเนื่องจากลัทธิพื้นเมืองของอินเดียมีลัทธิบูชาสัตว์และมีเทพที่มีเศียรเป็นสัตว์เป็นเทพประจำเผ่า หรือพระพิฆเนศกำเนิดจากเป็นเจ้าแห่งภูตผีปีศาจ ต่อมาในยุคหลังได้ปรากฏเป็นเทพสำคัญในศาสนาฮินดู ซึ่งปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ของศาสนามากมาย และยกย่องให้เป็นเทพแห่งอุปสรรค เทพแห่งความสำเร็จและเป็นเทพที่ต้องได้รับการเคารพก่อนด้วยเริ่มพิธีใดๆ ซึ่งคนอินเดียก็ให้ความนับถือและมีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระองค์ตลอดมา

สำหรับพระพิฆเนศในประเทศไทยมีหลักฐานทางเอกสารกล่าวถึงการบูชาพระพิฆเนศมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยมีคติความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าแห่งอุปสรรคตามคติความเชื่อเดิมจากอินเดียและเป็นเทพแห่งอักษรศาสตร์ ในสมัยอยุธยาหลักฐานการบูชานับถือพระพิฆเนศด้วยในฐานะบรมครูช่างและมีการแต่งวรรณกรรมเกี่ยวกับเทพเจ้าในฮินดู วรรณกรรมที่กล่าวถึงพระพิฆเนศมักเกี่ยวกับเรื่องช้าง เช่น คำฉันท์คุษฎีสังเวยกล่อมช้าง ส่วนหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นรูปเคารพของพระพิฆเนศพบหลายแห่งในทุกภาคของประเทศไทย และเทวสถานต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ยกตัวอย่างเช่น ภาคใต้ ที่จังหวัดสงขลา พบบริเวณเมืองโบราณสทิงพระ เป็นพระพิฆเนศศิลา ภาคตะวันออก พบประติมากรรมรูปพระพิฆเนศที่จังหวัดปราจีนบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบประติมากรรมรูปพระพิฆเนศสลักบนหน้าบันและทับหลังของปราสาทหินต่าง ๆ เช่นทับหลังศิลาปราสาทหินศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ภาคเหนือ พบเครื่องรางรูปพระพิฆเนศที่จังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดเชียงใหม่ และในภาคกลางพบพระพิฆเนศดินเผาที่จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

รูปแบบพิธีกรรมการบูชาพระพิฆเนศในประเทศอินเดีย มีการจัดงานวันคล้ายวันประสูติทุกปีในวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน กันยายน – ตุลาคม ซึ่งเรียกพิธีนี้ว่า คเณศจตุรตี (Ganesh Chaturthi) หรือวินายก จตุรตี (Vinayaka Chaturthi) วันคเณศจตุรตีนี้ถือว่าเป็นวันสำคัญของชาวฮินดู มีการจัดพิธีกรรมและงานเฉลิมฉลองอย่างใหญ่โต มีวัตถุประสงค์คือเพื่อถวายเป็นการสักการะแสดงความขอบคุณที่พระองค์ทรงประทานความสำเร็จ พิธีจะเริ่มโดย พราหมณ์สวดอัญเชิญและสรรเสริญพระพิฆเนศ สรงน้ำ ถวายเครื่องสังเวย สวดขอพร พรหมน้ำมนต์และแจกจ่ายของบูชาแก่ประชาชน จากนั้นประชาชนจะร่วมขบวนแห่รูปปั้นดินเหนียวพระพิฆเนศที่ตกแต่งอย่างสวยงาม ไปลอยแม่น้ำในขบวนแห่จะมีเครื่องดนตรีประโคมอย่างสนุกสนาน ประชาชนจะแต่งตัวกันสวยงามและเต้นรำกันซึ่งพิธีกรรมอาจแตกต่างกันบ้างในแต่ละท้องถิ่น

ในปัจจุบันในประเทศไทยมีการจัดพระราชพิธีและพิธีโดยมีการอัญเชิญพระพิฆเนศร่วมในพิธีได้แก่ พระราชพิธีตรีขัมปวาย-ตรีปวาย พิธีบวงสรวงก่อนงานพิธี พิธีไหว้ครู

ทางด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ และพิธีที่เกี่ยวกับพระพิฆเนศโดยตรงคือ พิธีวันคล้ายวันประสูติพระพิฆเนศที่จัดขึ้นเช่นเดียวกับประเทศอินเดีย โดย เทวสถานฮินดูในกรุงเทพมหานคร ที่มีการจัดพิธีคเณศสูตรทุกปี ได้แก่ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี(มีการจัดพิธีบูชาประจำเดือนด้วย) วัดเทพมณเฑียรและวัดวิษณุ โดยรูปแบบพิธีกรรมจะคล้ายกับในประเทศอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนในการประกอบพิธี เครื่องใช้ในพิธีและเครื่องสังเวท โดยในแต่ละเทวสถานจะมีการจัดงานอย่างใหญ่โต ประชาชนคนไทยสามารถร่วมเป็นเจ้าภาพและร่วมในพิธีกรรมนี้ได้ และในเวลาที่ไม่มียานพิธีเป็นทางการประชาชนก็สามารถไปกราบไหว้พระพิฆเนศ ณ เทวสถานได้โดยสะดวกทุกวัน ทางเทวสถานได้จัดเครื่องบูชาจัดไว้ให้และมีพรหมณ์จากอินเดียคอยแนะนำการบูชาด้วย

ส่วนบทบาทของพระพิฆเนศในประเทศอินเดียคือเทพแห่งอุปสรรคและความสำเร็จ เมื่อพระองค์เข้าสู่ประเทศไทยพระพิฆเนศอยู่ในฐานะเทพแห่งความสำเร็จตามคติความเชื่อเดิมจากอินเดีย ในเวลาต่อมาบทบาทของพระองค์ก็เปลี่ยนไป โดยเป็นเทพแห่งศขศาสตร์และเทพแห่งศิลปวิทยา และในปัจจุบันบทบาทของพระองค์คือเทพแห่งความสำเร็จเหมือนกับที่เข้ามาในแผ่นดินไทยครั้งแรก

1.2 ลักษณะความเชื่อของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ

ลักษณะความเชื่อของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ ซึ่งสามารถจัดลำดับได้ดังนี้ คือ

1.2.1 พระพิฆเนศในฐานะเทพแห่งความสำเร็จ ประชาชนมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จมากที่สุด ประชาชนกลุ่มนี้ได้แก่ พรหมณ์ ผู้รู้โดยความเชื่อมาจากคติความเชื่อเดิมจากอินเดียว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งอุปสรรคและความสำเร็จ ส่วนผู้ที่มาสักการะพระพิฆเนศ ณ เทวสถาน มีความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งความสำเร็จ โดยการศึกษาจากหนังสือที่เกี่ยวกับพระพิฆเนศ สอบถามพรหมณ์ผู้รู้ และได้รับพรตามที่ขอไป แต่ประชาชนบางส่วนที่มีความเชื่อพระพิฆเนศและขอพรพระองค์แต่ยังไม่ได้รับความสำเร็จกลับไปแต่ก็ยังกราบไหว้และให้ความนับถือพระองค์เหมือนเดิม

1.2.2 พระพิฆเนศในฐานะเทพแห่งศิลปวิทยา มีความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นเทพแห่งศิลปวิทยาเป็นลำดับรองลงมา ประชาชนกลุ่มนี้คนที่ทำงานด้านศิลปะและการแสดง มีความเชื่อและนับถือพระพิฆเนศเป็นบรมครู โดยได้รับการปลุกฝังจากครูบาอาจารย์ นักแสดงรุ่นก่อนหรือผู้ที่จบการศึกษา โดยจะขอความเป็นสิริมงคลในการทำงานและความเจริญในอาชีพของตัวเองจะมีรูปเคารพของพระพิฆเนศติดตัวตลอดเวลา เพื่อคุ้มครองและให้ความสำเร็จ

1.2.3 พระพิฆเนศในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง ประชาชนมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง เป็นลำดับสุดท้าย โดยจะมาไหว้พระพิฆเนศในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว

1.3 บทบาทของพระพินนศที่มีต่อประชาชน

บทบาทของพระพินนศที่มีต่อประชาชน สามารถสรุปได้ดังนี้

1.3.1 บทบาทของพระพินนศในการประทานความสำเร็จ

ประชาชนที่มากกราบไหว้ขอพรพระพินนศเรื่องต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ หลังจากได้รับพรตามที่ขอแล้วส่วนใหญ่จะกล่าวว่า ความสำเร็จที่ได้มาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ เช่น ครอบครัว การงาน สุขภาพ เป็นต้น

1.3.2 บทบาทของพระองค์พินนศในฐานะเทพบรมครูแห่งศิลปวิทยา ประชาชนที่ประกอบอาชีพในด้านศิลปศาสตร์ต่าง ๆ เช่น นักแสดง ศิลปิน ก่อนปฏิบัติกิจกรรมใดในด้านนี้ต้องทำพิธีไหว้พระพินนศก่อนเพื่อขอพรเกิดความสิริมงคลแก่ตนเองและการทำงาน เมื่อได้ปฏิบัติอย่างนี้แล้วทำให้มีความมั่นใจในการประกอบอาชีพของตนเอง

1.3.3 บทบาทของพระพินนศในฐานะเป็นลี้ภัยที่ประทานความปลอดภัยและโชคดี ประชาชนให้ความคิดเห็นว่าเมื่อมากกราบไหว้พระองค์แล้วทำให้รู้สึกสบายใจ และมีความมั่นใจว่าได้รับความคุ้มครองจากพระพินนศสำหรับตัวเองและครอบครัวด้วย

1.4 รูปแบบพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพินนศ

รูปแบบพิธีกรรมของประชาชน สามารถสรุปได้ ดังนี้

1.4.1 มีรูปแบบพิธีกรรมแบบการไหว้พระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นลักษณะและรูปแบบพิธีกรรมของประชาชนส่วนใหญ่ที่มาไหว้ที่เทวสถาน รูปแบบพิธีกรรมในการไหว้คือ การจุดธูปและเทียน สวดมนต์ตามแผ่นพับที่ได้รับมาจากร้านค้า ตั้งจิตอธิษฐานขอพรถวายเครื่องสังเวทเช่น กล้าย มะพร้าว นมสดและพวงมาลัย และกราบ 3 ครั้ง

1.4.2 มีวิธีการไหว้เหมือนกับการกราบไหว้พระพุทธรูปผสมผสานการไหว้แบบฮินดู ประชาชนกลุ่มนี้จะมาไหว้เป็นประจำและมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบพิธีกรรมเป็นอย่างดีจะมาร่วมงานเกี่ยวกับพระพินนศทุกครั้งที่เทวสถานจัดขึ้น โดยจะเริ่มจากลักษณะการไหว้พระพุทธรูปก่อนเมื่อเสร็จแล้วก็จะไหว้ในลักษณะของฮินดูคือ พนมไหว้เหนือศีรษะและผายมือไปที่พระองค์แล้วนำมาลูบหน้าและศีรษะ นำมือไปอังไฟที่ตะเกียงที่จุดบูชาแล้วนำมาลูบหน้าและศีรษะ

1.4.3 มีวิธีการไหว้แบบฮินดู ได้แก่ พรหมณ์ และชาวฮินดูที่นับถือศาสนาฮินดูซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย มีการไหว้ตามแบบฮินดูโดยเฉพาะ (ดูภาพที่ 4.36-40)

1.5 การให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินนศ

การให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพินนศ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.5.1 สามารถบอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ ประชาชนกลุ่ม

นี้มีความรู้เกี่ยวกับความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมอย่างดีและลึกซึ้ง ได้แก่ พราหมณ์และ ผู้รู้ซึ่งมีความรู้โดยตรงจากคัมภีร์ของศาสนาฮินดู ส่วนผู้ที่มาสักการะ ณ เทวสถานสามารถบอก ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ จากการสอบถามพราหมณ์ ผู้รู้หรือศึกษามาจาก หนังสือที่เกี่ยวกับพระพิฆเนศ

1.5.2 ไม่สามารถบอกความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมได้ ประชาชน กลุ่มนี้ได้แก่ ผู้ที่มาสักการะทั่วไปที่มากราบไหว้ไม่บ่อยนัก และไม่สามารถบอกความหมายได้ บาง ท่านจะให้ความหมายตามความคิดของตนเองหรือตามลักษณะสัญลักษณ์ที่นำมาไหว้

2. อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพิฆเนศ ณ เทวสถานในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมีข้อสังเกตดังนี้

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศนี้ ได้มีมาตั้งแต่สมัยที่พระพิฆเนศเข้ามาดินแดนไทย ครั้งแรกคือ เป็นเทพแห่งอุปสรรคและความสำเร็จซึ่งสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน พอเข้ามาในประเทศไทยก็เปลี่ยนแปลงฐานะไปตามยุคสมัยเช่น เทพบรมครูด้านคชศาสตร์ เทพแห่งศิลปศาสตร์ แต่ในปัจจุบันประชาชนให้ความนับถือในฐานะเทพแห่งความสำเร็จเหมือนกับที่เข้ามาในประเทศไทย ครั้งแรก ซึ่งในปัจจุบันมีประชาชนไปกราบไหว้พระพิฆเนศที่เทวสถานมากขึ้นเพื่อ ไปขอให้ช่วยให้ประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เช่น ชีวิตครอบครัว การทำมาหากิน การเงิน สุขภาพโชคลาภ และการเรียน

2.2 เทวสถานศาสนาฮินดูในกรุงเทพฯทั้ง 4 แห่ง นับถือลัทธินิกายที่ต่างกัน กล่าวคือ เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์จะนับถือลัทธิไศวะนิกายซึ่งนับถือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด พราหมณ์ประจำวัดเป็นคนไทย ส่วนวัดเทพมณเฑียรและวัดวิษณุจะนับถือลัทธิไวษณพนิกายโดยนับถือพระนารายณ์เป็นเทพเจ้าสูงสุด พราหมณ์เป็นคนอินเดียซึ่งมาจากทางตอนเหนือของประเทศ และวัดพระศรีมหาอุมาเทวีจะนับถือลัทธิศักตินิกาย คือ นับถือเทพสตรีได้แก่ พระศรีมหาอุมาเทวีเป็นเทพเจ้าสูงสุด พราหมณ์มาจากอินเดียทางตอนใต้ อย่างไรก็ตามเทวสถานศาสนาฮินดูในกรุงเทพฯทั้ง 4 แห่ง จะมีเทวรูปของพระพิฆเนศประดิษฐานอยู่ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของศาสนาฮินดูว่า พระพิฆเนศเป็นเทพที่ต้องบูชาอันดับแรกก่อนที่จะประกอบพิธีกรรม เพราะตามตำนานกล่าวว่าพระศิวะทรงประทานพรแก่พระพิฆเนศว่าไม่ว่าจะทำพิธีกรรมในการบูชาเทพองค์ใดหรือประกอบกิจการใด ต้องบูชาพระพิฆเนศก่อน เพื่อให้พิธีกรรมต่างๆ นั้นประสบความสำเร็จด้วยดี ถ้าไม่บูชาพระพิฆเนศ พิธีกรรมหรือกิจการเหล่านั้นจะมีอุปสรรค

2.3 การจัดงานคล้ายวันประสูติพระพิฆเนศในวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปีใน เทวสถานฮินดูในกรุงเทพมหานคร คือ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี วัดเทพมณเฑียรและวัดวิษณุ โดยจะ จัดรูปแบบพิธีกรรมใกล้เคียงกับพิธีกรรมที่จัดขึ้นในประเทศอินเดีย โดยจะมีขั้นตอนที่ถูกต้อง และ เครื่องประกอบพิธี เครื่องสังเวทบูชาที่ครบถ้วนและมีเครื่องดนตรีประกอบทำให้เป็นที่ตื่นตาตื่นใจ ของประชาชนชาวไทยที่นับถือในพระพิฆเนศด้วย แม้จะมีพิธีกรรมที่ซับซ้อนและใช้เวลามากกว่า พิธีกรรมทางศาสนาพุทธแต่ประชาชนก็สามารถอยู่ร่วมพิธีกรรมจนจบได้ และประชาชนคนไทย สามารถร่วมเป็นเจ้าของภาพในการจัดงานนี้ได้

2.4 สำหรับรูปแบบพิธีกรรมในการไหว้พระพิฆเนศของประชาชนจะแตกต่างกับ พิธีกรรมที่จัดที่เทวสถาน กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่จะไหว้ตามแบบศาสนาพุทธแม้พระพิฆเนศ จะเป็นเทพทางฮินดูที่มีวิธีการไหว้เฉพาะ และประชาชนบางส่วนจะผสมผสานระหว่างวิธีการไหว้ ของสองศาสนา คือ พุทธและฮินดู ซึ่งพบมากในทุกเทวสถานของฮินดูในกรุงเทพมหานคร ใน ปัจจุบันประชาชนที่จะมาไหว้จะได้รับความสะดวกมากขึ้นในการทำพิธีกรรมอย่างถูกต้อง เพราะ ทางเทวสถานในแต่ละที่จะมีการเตรียมของสำหรับไหว้และการปฏิบัติพิธีกรรมให้กับประชาชน ที่มาที่เทวสถาน จากการสอบถามพบว่าประชาชนจะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าที่จะซื้อเอง เช่น วัด พระศรีมหาอุมาเทวี เป็นต้น

2.5 สำหรับเครื่องสังเวทบูชาสิ่งของที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการบูชาพระพิฆเนศของ ประชาชน ทางเทวสถานได้จัดเตรียมไว้ให้ โดยสิ่งของจะเป็นสิ่งที่ชาวฮินดูใช้ไหว้องค์พระพิฆเนศ อยู่แล้วคือ กล้วย นม พวงมาลัยดอกดาวเรืองหรือกุหลาบ ใบพลู การบูร ฐูปและเทียน นอกเหนือ จากนั้นประชาชนจะเตรียมมาเอง สิ่งของที่เตรียมสำหรับการบูชาเหมือนกับการมาไหว้พระพุทธรูป มากกว่าจะเตรียมของไหว้ตามแบบฮินดู เป็นที่สังเกตว่าของไหว้ที่ประชาชนที่มีความรู้เกี่ยวกับ พิธีกรรมและความหมายของเครื่องบูชาจะเตรียม เครื่องใช้ในพิธี ผลไม้ พวงมาลัย หรือขนมจะมี ลักษณะที่พิเศษกว่าการไหว้พระพุทธรูปปกติ เช่น การบูร ฐูปหอม พวงมาลัยดอกไม้มีสีสันฉูดฉาด ขนมจะมีรสหวาน ผลไม้จะมีผลที่โตและมีสีสดใส และที่ขาดไม่ได้จะเป็นของที่เปื้อนอาหารที่ ช่างชอบ เช่น กล้วย อ้อย กล้วยน้ำผึ้ง แสดงให้เห็นว่าการไหว้องค์พระพิฆเนศอาจจะต้องเตรียม สิ่งของที่จะไหว้มากว่าการไหว้พระในพุทธศาสนา

2.6 สำหรับบทบาทของพระพิฆเนศต่อประชาชนพบว่า เมื่อประชาชนมาขอพรพระ พิฆเนศแล้วส่วนใหญ่จะมีความสบายใจและมั่นใจในการดำเนินชีวิต หลังจากขอพรแล้วประชาชน จะให้สัจจะคำสัญญาต่าง ๆ เช่นจะไม่ทานเหล้า จะเป็นคนดี เพื่อให้พระพิฆเนศประทานความสำเร็จ หลังจากได้รับผลสำเร็จตามที่หวังก็จะทำตามที่ให้สัจจะไว้ เช่น เลิกกินเหล้า เลิกเที่ยวเตร่ กตัญญูต่อ พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเคารพนับถือต่อพระพิฆเนศ

สรุปได้ว่าในปัจจุบันประชาชนคนไทยประสบปัญหามากมาย ประชาชนก็เลยต้องหาที่พึ่งทางใจในทางอื่น เช่น ทางศาสนา นอกจากกราบไหว้พระในศาสนาพุทธแล้ว ยังเกิดกระแสแห่งความเชื่อและพิธีกรรมในการเคารพบูชาเทพแพร่หลายขยายออกไปทั่วทุกภาคของประเทศ แต่ความเชื่อและพิธีกรรมทั้งสองศาสนามารวมกันได้เป็นอันเดียวกัน ดังที่ ชาลว วังศ์สัตยพนธ์ (2550: 15-16) กล่าวว่า “ด้วยความสับสนในความเชื่อ ระหว่างการนับถือเทพกับการนับถือศาสนาพุทธ แต่โดยสรุปแล้วการนับถือทั้งสองเรื่องไม่แตกต่างกันคือเป็นเรื่องเดียวกัน”

ไม่ว่าคนในสังคมไทยปัจจุบันจะนับถือศาสนาใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นพุทธหรือฮินดู ไม่ว่าจะนับถือพระพุทธรูปหรือองค์พระพิฆเนศก็ตาม ถ้านับถือและปฏิบัติตามคำสอนตามหลักศาสนา นั้นๆหรือขององค์เทพนั้นๆอย่างเคร่งครัด หรือมีความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมที่ทำแล้วรู้สึกสบายใจ เป็นคนดีและไม่เบียดเบียนใคร ก็สามารถปฏิบัติต่อไปได้โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม พิธีกรรมในการไหว้พระพุทธรูปก็ไม่ได้เป็นเรื่องซับซ้อนหรือการบูชาพระพิฆเนศก็สามารถทำได้เองโดยไม่จำเป็นต้องมีขั้นตอนที่ยุ่งยากดังที่ ไมเคิล ไรท์ (2550 : 1) กล่าวว่า “การกราบไหว้พระพิฆเนศนั้นกระทำได้ง่ายมาก คือไม่ต้องถือศีล ไม่ต้องทรงสณาน ไม่ต้องจ้างพราหมณ์ใคร ๆ ก็สามารถบูชาพระพิฆเนศได้ด้วยตนเอง โดยถวายดอกไม้ ผลไม้ กล้วย อ้อย และ ขนมหวานทุกชนิด ”

ศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนทำความดีอยู่แล้ว เมื่อทุกคนในสังคมสามารถเป็นคนดี เพราะมีสิ่งดีๆเช่นศาสนาพุทธหรือองค์เทพในศาสนาฮินดูที่ตัวเองมีความเชื่อและเคารพเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและเป็นที่ยึดแล้ว สังคมไทยก็จะดีขึ้นและคงอยู่ต่อไปได้

3. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

3.1 ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้องกับพระพิฆเนศหรือเทพองค์อื่นที่คนไทยนับถือทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดให้ลึกซึ้งขึ้น โดยมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเสียง และบันทึกภาพในการประกอบพิธีกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น การถ่ายวิดีโอหรือภาพนิ่ง เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับผู้ที่ศรัทธาและประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะความเชื่อและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

3.2 ควรส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับศาสนาและเทวสถานของฮินดู ได้ทำการให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาฮินดูในเรื่องต่าง ๆ แก่ประชาชนหรือผู้ที่ต้องการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทพเจ้าต่างๆ หลักธรรมในศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและองค์ความรู้

ในการนับถือและปฏิบัติต่อเทพเจ้าต่าง ๆ ในศาสนาฮินดูได้อย่างถูกต้อง ไม่ใช่การนับถือเทพเจ้าในศาสนาฮินดูอย่างงมงายและหวังสิ่งตอบแทนจากเทพเจ้าเท่านั้น

4. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรจะมีการทำวิจัยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพิฆเนศหรือเทพองค์อื่นที่คนไทยนับถือในทุกภาคของประเทศไทย เพราะเทพเจ้าในศาสนาฮินดูได้แพร่หลายเข้าไปในทุกที่ เพื่อจะได้ทราบถึงลักษณะของความเชื่อและพิธีกรรมในส่วนอื่นๆ ของประเทศไทย

4.2 ควรจะมีการทำวิจัยในเรื่องพิธีกรรมของพระพิฆเนศหรือเทพองค์อื่นที่คนไทยนับถือโดยละเอียด ไม่ว่าจะเป็นพิธีประจำวัน ประจำเดือนหรือประจำปี หรือวิจัยในเชิงเปรียบเทียบพิธีกรรมที่จัดขึ้นในเทวสถานของฮินดูในแต่ละภาคของประเทศไทย อาจจะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเทพเจ้าในศาสนาฮินดูในแต่ละภาคของประเทศไทยในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลเศ กุมารี (2551, 24 พฤษภาคม) ผู้อำนวยการ ฝ่ายวัฒนธรรมสมาคมฮินดูสมาชและ
วัดเทพมณเฑียร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ วัดเทพมณเฑียร เขตพระนคร
และ ทางโทรศัพท์
- กรมศิลปากร (2503) *พระเป็นเจ้าของพราหมณ์ พระราชนิพนธ์ ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ นางสาวศุภา สิริกาญจน ณ สุสาน
หลวง วัดเทพศิรินทราวาส พระนคร โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม*
_____. (2535) *ตำราภาพเทวรูปและเทวดานพเคราะห์* กรุงเทพมหานคร หอสมุดแห่งชาติ
_____. (2545) *คำฉันท์คุษฎีสังเวย คำฉันท์กล่อมช้าง ครั้งกรุงเก่า และ คำฉันท์คชกรรม
ประยูร* กรุงเทพมหานคร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร
กรุงเทพมหานคร (2549) *สองศตวรรษวัดสุทัศน์เทพวรารามและเทวสถาน โบสถ์พราหมณ์
กรุงเทพมหานคร อมรินทร์ปริ้นติ้ง กรุ๊ป*
- กรุณา - เรื่องอุไร กุศลาสัย (2547) *ภารตวิทยา* พิมพ์ ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สยาม
กฤษณะ อุปเด็ย (2551, 25 และ 31 พฤษภาคม) นายกสมาคมฮินดูธรรมสภา และวัดวิษณุ
สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ วัดวิษณุ เขตยานนาวาและทางโทรศัพท์
- กองบรรณาธิการ (2539) “ศาลพระภูมิและห่อผี ลัทธิความเชื่อ เจ้า เทพ พรหม” *ศิลปวัฒนธรรม*
17, 10 (สิงหาคม) : 84 – 94
- กองบรรณาธิการ (2550, 10 สิงหาคม) “พระราชทานพระพิฆเนศ ประดิษฐานสถานนี้อวภาค”
หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
- กองบรรณาธิการ (2551, 4 กุมภาพันธ์) “พระครูวามฯ ถือถุภษพระอาทิตย์อยู่กลางฟ้า บวงสรวง
ช่อมแซมราชรถ” *หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์*
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์ (2545) “พระคณศในหนังสือสมุดไทย” ในพระคณศ เทพเจ้าแห่ง
ศิลปวิทยา หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย 2545 หน้า
63 – 68 กรุงเทพฯ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ กรมศิลปากร
- กัญญารัตน์ เวชศาสตร์ (2548) “เทวรูปพระคณศ ณ เทวาลัยคณศร์ พระราชวังสนามจันทร์ ใน
หนังสือรวมบทความวิชาการ ภาษาและวรรณกรรมสาร: ภาษาและวรรณกรรม
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปราชญ์แห่งสยามประเทศ”. กรุงเทพฯ โรง
พิมพ์ พี.เพรส
- กึ่งแก้ว อัดถากร (2520) *คติชนวิทยา* กรุงเทพมหานคร คุรุสภา โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว

- กิตติ วัฒนมะหามาศ (2546) *คณะศิลปกรรม* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
 _____ (2551) *เทวาลัย* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สร้างสรรค์
- กิริยา เทียมทัต (2551, 24 พฤษภาคม) อายุ 58 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย
 นักรบ นาคสุวรรณ
- แก่ง(นามสมมุติ) (2551, 19 เมษายน) เพศชาย อายุ 19 ปี ทำงานทางด้านศิลปะ
 กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- เกสรทาส ศาสตรี . (ม.ป.ป.). *ศรี คณปติ(คณศ)* (อัครำเนา)“หนังสือศรีมณเฑียร ทรรศน์”.
 กรุงเทพมหานคร สมาคมฮินดูสมาช
- งามพิศ สัตยสงวน (2536) *หลักสูตรมนุษยวิทยาวัฒนธรรม* กรุงเทพมหานคร เจ้าพระยาการพิมพ์
- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา (2545) *ประวัติและคำสวดสรรเสริญเทพเจ้า พระอิศวร พระนารายณ์ พระ
 พินเนสว* กรุงเทพฯ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์
 _____ (2546) *พระตรีมูรติ* กรุงเทพมหานคร เทวสถานโบสถ์พราหมณ์
- จิรัสสา คชาชีวะ (2527) “คติความเชื่อและรูปแบบของพระพินเนสวที่พบในประเทศไทย”.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชา
 โบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- จิรัสสา คชาชีวะ (2547) “*พระพินเนสว*” *คติความเชื่อและรูปแบบของพระพินเนสวที่พบใน
 ประเทศไทย* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร รุ่งศิลป์การพิมพ์
- จิตานีย์ นวพิต (2551, 5 เมษายน) เพศ หญิง อายุ 43 อาชีพ งานบริการ กรุงเทพมหานคร
 สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- แจ๊ค (2551, 16,18,20 และ 25 พฤษภาคม) เจ้าหน้าที่ประจำวัดพระศรีมหาอุมาเทวีและร้านค้าภายใน
 เทวสถาน สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี สี่ลม
 กรุงเทพมหานครและทางโทรศัพท์
- ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2537) “ความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อทางวิทยาศาสตร์และภูมิ
 ปัญญาชาวบ้าน” *ในการประชุมสัมมนาเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรม: ภูมิปัญญา
 ชาวบ้านไทย-ไท* วันที่ 10 – 14 มิถุนายน 2537 ณ โรงแรมดวงตะวัน จังหวัดเชียงใหม่
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 _____ (2537) *ผีเจ้านาย* กรุงเทพมหานคร พายัพออฟเซต
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548) *แนวทางและวิธีวิจัยสังคมไทย* กรุงเทพมหานคร สร้างสรรค์
- ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ (2513) *ยวนพ่าย โคลงดั้น พระนคร* โรงพิมพ์มิตรสยาม

- เฉลิมรัฐ ขนอม (2544) “ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ
- ชนัยนันท์ มีสินกุลรัตน์ (2551, 30 มีนาคม) เพศหญิง อายุ 35 ปี เป็นพนักงานบริษัท พักอยู่ที่
สมุทรปราการ สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- ชานู พงษ์หิรัญ (2551, 6 เมษายน) อายุ 31 ปี อาชีพ พนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์
โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- ชาญ วงศ์สัตยานนท์ (2550) “ไออีว” การเดินทางสู่พุทธภาวะ กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติ
ชน
- ชาติ ศิลปรัตน์ (2549, 10-11, พฤศจิกายน) “บทความทางวิชาการ อันดับ 413 เรื่อง พระพินนศวร
กับช้างบ้านเรา: นครศรีธรรมราช
- ดวงใจ คำรงค์สุทธิพงศ์ (2542) “ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวมอญแห่งต่อพระบรมราชา-
นุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทย
ศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เด่นดาว ศิลปานนท์ (2545) “พระคณศ เทพเจ้าผู้มีเศียรเป็นช้าง” ในพระคณศ เทพเจ้าแห่ง
ศิลปวิทยา หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย 2545 หน้า
12 – 28 กรุงเทพฯ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร
- ติม (2551, 9 มีนาคม) เพศหญิง อายุ 38 ปี อาชีพ แคดดี้ สนามกอล์ฟ กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์
โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- ต่าย (2551, 30 มีนาคม) เพศชาย อายุ 34 ปี รับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย
นักรบ นาคสุวรรณ
- ทศพล จังพานิชย์กุล (2550) *คาถาและวิธีบูชา พระพินนศ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์คอมม่า
_____. (2550) *พระพินนศ เทพเจ้าแห่งความสำเร็จ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์คอมม่า
- ทัศนีย์ สัตตบุษย์ (2551, 12 เมษายน) อายุ 54 ปี เพศ หญิง อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ
กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- ธนชพงศ์ โพธิ์เพชร (2551, 30 มีนาคม) เพศชาย อายุ 41 ปี การศึกษาจบทางด้านวิทยาศาสตร์
และปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนวิทยาศาสตร์ที่โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งใน
กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- ธนิต อยู่โพธิ์ (2549) *พรหมสี่หน้า: รวบรวมความ/ธนิต อยู่โพธิ์และคนอื่น ๆ* กรุงเทพมหานคร
อัมรินทร์พรินดี

- ธมรพรรณ (แดง) (2551, 30 มีนาคม) เพศ หญิง อายุ 47 ปี การศึกษาปริญญาตรี อาชีพ รับทำบัญชี และตรวจสอบบัญชี กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- นท.มนตรี ทับเป็นไทย (2551, 30 มีนาคม) เพศ ชายอายุ 54 ปี รับราชการทหาร กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- นพดล เสือจ้อย (2551, 6 เมษายน) อายุ 35 ปี อาชีพ พนักงานบริษัท กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- นพรัตน์ (2551, 4 และ 24 พฤษภาคม) เจ้าหน้าที่ประจำสมาคมฮินดูสมาช วัดเทพมณเฑียร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ วัดเทพมณเฑียร เขตพระนครและทางโทรศัพท์
- นวลจันทร์ คำปึงส์ และ พวงนิล คำปึงส์ (2551) *อินเดีย* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง
- นันทา ชุนภักดี (2539). “พระราชนิคม เรื่องพระคณศในสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า”. *อักษรศาสตร์* มหาวิทยาลัยศิลปากร. 18 (พฤษภาคม – มิถุนายน)
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2546) *ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร. 5* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน
- นุช(นามสมมุติ) (2551, 16 มีนาคม) เพศหญิง อายุ 36 ปี กิจการส่วนตัว นครปฐม สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- บัณฑิต บินเดคั้วรี ชุกลา (2551, 25 พฤษภาคม) หัวหน้าพราหมณ์ประจำโบสถ์ วัดวิษณุ สัมภาษณ์โดยนักรบ นาคสุวรรณ วัดวิษณุ เขตยานนาวา
- บัณฑิต ลลิต โมฮัน วายาส (2551, 24 พฤษภาคม) หัวหน้าพราหมณ์ประจำโบสถ์ วัดเทพมณเฑียร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ วัดเทพมณเฑียร เขตพระนคร
- บาหยัน อิมสำราญ (2548) วาทกรรมเรื่องนารายณ์สิบปาง: การก่อสร้างองค์ความรู้เรื่องเทพปรณัม ฮินดูในสังคมไทย ในหนังสือรวมบทความวิชาการ ภาษาและวรรณกรรมสาร: ภาษาและวรรณกรรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปราชญ์แห่งสยามประเทศ. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ พี.เพรส
- บำรุง คำเอก 2550. “รายงานการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูในสมัยรัตน โกสินทร์ ตอนต้น” กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยศิลปากร
- บุญเย็น วอทอง (2550) *เทพเจ้า ความเชื่อเรื่องศาสนาพระเจ้าหลายองค์ในชมพูทวีปและอิทธิพลสืบเนื่องมายังดินแดนสุวรรณภูมิ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แม่คำผาง
- ป. อินทวงศ์(แปล) ศาสตรี (ตรวจแก้). 2519. คณปติ จากหนังสือ ฮินดู อิโคโนกราฟฟี ของ ท่าน ที. เอ. โกปินนาค เรา เอ็ม.เอ. ในไทยเขมม 50 ปี. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ไทยเขมม

- ประพัต เกิดน้อย (2551, 30 มีนาคม) เพศ หญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย (2542) “การรำของผู้ประกอบพิธีในพิธีไหว้ครู โขน – ละคร” วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปรีชา ช้างขวัญยืน และ สมภาร พรหมทา (2547) *มนุษย์กับศาสนา* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร
โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ค้าขายของชำและของใช้ในพิธีจากอินเดียภายในเทวสถานวัดวิษณุ(ขอสงวนนาม)
(2551, 23 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- ผู้ค้าขายเครื่องบูชาบริเวณเทวสถานโบสถ์พราหมณ์(ขอสงวนชื่อ) (2551, 26 เมษายน) สัมภาษณ์
โดยนักรบ นาคสุวรรณ
- ผู้ถูกสัมภาษณ์จากเทวสถานทั้ง 4 แห่ง ไม่ประสงค์บอกนามและประวัติส่วนตัวอีก 18 คน
(สัมภาษณ์ระหว่างเดือน มีนาคม - พฤษภาคม 2551)
- พนักงานรักษาความปลอดภัยของสถานโบสถ์พราหมณ์ (ขอสงวนชื่อ) (2551, เมษายน) สัมภาษณ์
โดยนักรบ นาคสุวรรณ
- พรชนก ชัยจักร (2551, 30 มีนาคม) เพศ หญิง อายุ 49 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ (2523) *คนกับพระเจ้า* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์กรุงสยาม
- พรหมา พิทักษ์ (2537) *นัยแห่งสัญลักษณ์* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วัฒนธรรม
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2550) *พระราชพิธี 12 เดือน เล่ม 1-3* พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพมหานคร องค์การค้าของคุรุสภา
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2547) *เทพเจ้าและสิ่งน่ารู้* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
ศรีปัญญา
- พระราชครูวามเทพมุนี(ชวิน รังสีพราหมณกุล) (2551, 20 พฤษภาคม) หัวหน้าพราหมณ์ เทวสถาน
โบสถ์พราหมณ์ สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์
เขตพระนคร
- พระราชรัตนรังษี (ว.ป.วีรยุทธโท) (2552, 2 มกราคม) สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ พุทธวิหาร
ศาลวโนทยาน ประเทศอินเดีย
- พัชรวรรณ รัตนพันธุ์ (2543) “พิธีกรรมเครื่องเซ่นไหว้และความเชื่อทางศาสนา: ศึกษากรณี วัด
มังกรกมลาวาส ถนนเจริญกรุง กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- พราหมณ์ชัยเลิศ งาม (2551, 1 พฤษภาคม 2552) พราหมณ์ประจำโบสถ์วัดมณฑลเศียร สัมภาษณ์โดย
นักรบ นาคสุวรรณ ทางโทรศัพท์
- พราหมณ์ ธนพล ภาวักนันต์ (2551, 17 เมษายน) พราหมณ์ประจำเทวสถานโบสถ์พราหมณ์
สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- พราหมณ์ งาม จันตรา (2551, 8 พฤษภาคม) พราหมณ์ประจำโบสถ์ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี
สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ วัดพระศรีมหาอุมาเทวี
- พลุลวง(นามแฝง) (2547) *เทวโลก: เทพนพเคราะห์ – เทพเจ้าประจำวันและเทพเจ้าองค์สำคัญทั้ง
ปวง* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
- มงคล สำราญสุข (2545) “ความเชื่อเกี่ยวกับพระคเณศ” ในพระคเณศ เทพเจ้าแห่งศิลปวิทยา
หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย 2545 หน้า 82 – 99
กรุงเทพมหานคร สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน กรมศิลปากร
- มณี พยอมยงค์ (2538) *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ* กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2547) “พระคเณศ ขันทกุมาร” ใน *มณีปิ่นนิพนธ์* กรุงเทพมหานคร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไมเคิล ไรท (2548) *พระพิฆเนศ มหาเทพฮินดู ชมพูทวีปและอุษาคเนย์* กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์มติชน
- ราชบัณฑิตยสถาน (2542) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* กรุงเทพมหานคร นานมีบุ๊คส์
_____. (2549) *พจนานุกรมตั้งคมิวิทยา ไทย - อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*
กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป
- เรียม พุ่มพงษ์แพทย์ (2545) “พระคเณศกับงานด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์” ในพระคเณศ เทพเจ้า
แห่งศิลปวิทยา หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย 2545
หน้า 69 – 81 กรุงเทพฯ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน กรมศิลปากร
- วันเพ็ญ บรรทัดไทย (2551, 16 มีนาคม) เพศหญิง อายุ 55 ปี อาชีพ แม่บ้าน นครปฐม สัมภาษณ์
โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และ นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ (2542) *การเข้าทรงและร่างทรง: ความเชื่อ
พิธีกรรมและบทบาทที่มีต่อสังคม* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- วีรวรรณ เทียนทอง (2551, 7 เมษายน) อายุ 75 ปี เพศ หญิง อาชีพรับจ้างนวดแผนโบราณ
สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ

- ศรีศักร วัลลิโภดม (2536) *ความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติกับพิธีสิบสองเดือน : ศึกษาเฉพาะกรณี
ในพิธีเดือน 6 กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
_____. (2550, 25 พฤษภาคม) “เมืองไทยยุคนี้ : ไม่มีพุทธ แต่มีผีกับไสย” หนังสือพิมพ์มติ
ชน
- ศรีศักร วัลลิโภดม และ วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ (2550) *วงสนทนาเรื่อง “ผีกับพุทธ ศาสนาของคนไทย”
ณ ร้านหนังสือริมขอบฟ้า กรุงเทพมหานคร (อัคราเสนา)*
- ศรุดา (2550) *6 มหาเทพบันดาล โชค นนทบุรี สำนักพิมพ์อุทยานความรู้*
- ศักดิ์ศรี เข้มนัลดา (2544) *ภารตนิยาย กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แม่คำผาง*
- ศักดิ์ บวร (2550) *ตำนานพระพิฆเนศ นนทบุรี สำนักพิมพ์สมิต*
- ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู , องค์การ (2529) *พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ 9 ในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 7
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา*
- ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ (2551) “พระคเณศ ครุฑข้างพราหมณ์สยาม” *ศิลปวัฒนธรรม* . 29,12
(ตุลาคม) : 34 – 39
- ส.พลายน้อย (2524) *อมนุษย์นิยาย กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์รวมสาส์น*
_____. (2535) *เทวนิยาย กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์รวมสาส์น*
- สนั่น ไชยบุญกุล (2550) “เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย” หน่วยที่ 12.
นนทบุรี 507-508 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สมชาย ณ นครพนม (2545) “ประติมากรรมพระคเณศในประเทศไทย คัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์
สถานแห่งชาติ” ในพระคเณศ เทพเจ้าแห่งศิลปวิทยา หนังสือประกอบนิทรรศการ
พิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย 2545 หน้า 29 – 55 กรุงเทพฯ สำนักโบราณคดีและ
พิพิธภัณฑ์ กรมศิลปากร
- สมบูรณ์ จางศิริ (2551, 30 มีนาคม) *เพศ ชาย อายุ 57 ปี อาชีพค้าขาย จังหวัดปัตตานี สัมภาษณ์
โดย นักรบ นาคสุวรรณ*
- สมศรี จีนสุข (2546) “ความเชื่อและพิธีกรรมของทหารเรือและประชาชนทั่วไปที่มีต่อพระ
อนุสาวรีย์ พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์” *วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา โครงการบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏธนบุรี*
- สวดย(นามสมมุติ) (2551, 19 เมษายน) อายุ 25 ปี *เพศหญิง อาชีพ พนักงานบริษัท สัมภาษณ์โดย
นักรบ นาคสุวรรณ*

- สังจาภิรมย์, พระยา (2511) *เทวกำเนิด* พระนคร เสริมวิทย์บรรณาการ
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2548) *สังคมศาสตร์เบื้องต้น* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุชาดา กิตติตระกูลกาล (2540) “ศาลท่านท้าวมหาพรหมโรงแรมเอราวัณ : การแสดงเชิงพิธีกรรม
ยุคโลกาภิวัตน์” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขา
มนุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุทธาธิกุล กาญจนภราดร (2544) “การวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่อ
อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สุมาลี มหณรงค์ชัย (2546) *ฮินดู – พุทธ จุดยืนที่แตกต่าง* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สุขภาพใจ
- สุมิตร เทพวงษ์ (2548) *การไหว้ครูในพิธีไหว้ครู สำหรับการแสดงของไทย* กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- สุเมธ เมธาวิทยานุกูล (2532) *สังกัปพิธีกรรม* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- สุภัทรดิศ ดิศกุล . ม.จ. (2547) *ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์มติชน
- สุรพงษ์ สิรินครกุล (2551, 16,18,20,25 พฤษภาคม) เลขานุการวัดพระศรีมหาอุมาเทวี สัมภาษณ์
โดยนักรบ นาคสุวรรณ บ้านพัก ถนนปิ่น และวัดพระศรีมหาอุมาเทวี สีสม
กรุงเทพมหานคร
- สุรัสซาดา ธรรมานุกูล (2551, 30 มีนาคม) เพศ หญิง อายุ 51 ปี อาชีพค้าขาย กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- สุวรรณ วรรณบุปผา (2551, 16 มีนาคม) อายุ 51 ปี เพศหญิง อาชีพค้าขาย ย่านฝั่งธน
กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- สุวรรณ สุวรรณเวช,พล.ต.อ. (2546) *พื้นฐานความเชื่อของคนไทย* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
บรรณกิจ
- เสฐียร โกเศศ (2508) *ลัทธิของเพื่อน* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์อักษรไทย
- _____ (2510) *พระคณาธิปไตยในสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 4* พระนคร
โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม
- เสฐียร โกเศศและนาคะประทีป (2540) *พระคณาธิปไตยในสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 4* ในหนังสือที่ระลึก
พิธีมิ่งมงคลเกษมพระพิฆเนศวร กรุงเทพมหานคร กองทุนโบราณคดี กรมศิลปากร

- เสฐียร พันธรั้งยี (2549) *ศาสนาเปรียบเทียบ* พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
 สุขภาพใจ
- แสง จันทร์งาม (2534) *ศาสนศาสตร์* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
 หนุ่ย (2551, 20 พฤษภาคม) เข้าหน้าที่ประจำเทวสถานโบสถ์พราหมณ์และหอเวทวิทยาคม
 สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เขตพระนคร
- อนุমানราชชน, พระยา (2506) *วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย* พระนคร สำนักพิมพ์
 ก้าวหน้า
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2551) “มานุษยวิทยาศาสนา แนวคิดพื้นฐานและข้อถกเถียงทางทฤษฎี”
 ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์
- อมรรัตน์ เทพกำปนาท (2548, พฤศจิกายน) “เกร็ดความรู้เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัว เนื่องในวันวชิราวุธ” : กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการ
 วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
- อรชุน กุรุณนท์ (2547) *พระพิฆเนศวร* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไพลิน
- อรรวรรณ ทรัพย์พลอย (2550) *พระคเณศ ในหนังสือปกิณกคดีประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพมหานคร
 : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร
- อรุณ เจตติย์ (2544) *อินเดีย: แผ่นดินมหัศจรรย์* พิมพ์ครั้งที่ 3 ศูนย์อินเดียศึกษา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อรุณศักดิ์ กิ่งมณี (2551) *ตรีมูรติ: อภิมหาเทพของฮินดู* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
 อ้วน (2551, 9 มีนาคม) เพศหญิง อายุ 39 ปี อาชีพ แคดดี้ สนามกอล์ฟ กรุงเทพมหานคร
 สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- อัยยอาจารย์, พระราชครู และคณะ (2530) *ประวัติพระพิฆเนศฉบับเทวสถานโบสถ์พราหมณ์*
 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์อนุสรณ์
- อภาภรณ์ วัลลิโกดม (2536) “ศาลพระภูมิ ศาลเทพ ศาลพรหม ในประเพณีความเชื่อของ
 ชาวเมือง: กรณีศึกษา เฉพาะบ้านถนนงามวงศ์วาน” สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต
 ภาควิชามนุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
- อุดม รุ่งเรืองศรี (2523) “เทวดาพระเวท. เชียงใหม่” (อัครา) ภาควิชาภาษาไทย คณะ
 มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- อุมาวดี ทรัพย์สิน (2550) *บายศรีบูชามหาเทพ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วาดศิลป์

- อุไรศรี วรเศริน (2545) “พระคณศในจารึกสมัยก่อนพระนครและสมัยพระนคร” ในพระคณศ
เทพเจ้าแห่งศิลปวิทยา หนังสือประกอบนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย
2545 หน้า 56 – 62 กรุงเทพฯ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ กรมศิลปากร
- เอ(นามสมมุติ) (2551, 9 มีนาคม) เพศชาย อายุ 20 ปี อาชีพ ค้าขาย บริเวณวัดแขกสี่ลม
กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์โดย นักรบ นาคสุวรรณ
- เอก(นามสมมุติ) อายุ 36 ปี พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม สมุทรปราการ สัมภาษณ์โดย นักรบ
นาคสุวรรณ
- A.G. Mitchell. (1982). *Hindu gods and goddesses*. London: Biddies ltd., Guildford
and King’s Lynn.
- Alice Getty. (1971). *Ganesha: A Monography on the elephant – faced god*. New
Delhi: Manshiram manoharlal.
- Gita Mehta. (2006). *Eternal form Birth of Rebirth*. London : First Publish in the UK
- Jagannathan, Shakunthala. (1995). *Genesha: the auspicious – the beginning*. Bombay:
Fetter and Simmon Printing.
- Karumakaram, Ramkorath. (1992). *The riddle of Ganesha*. Bombay: Book Quest
- Paul B. (1985). *Ganesha: Lord of obstacles, Load of beginning of Courtright*. New
York: Oxford University.
- Somayaji, Daivana K.N. (1983). *Concept of Ganesha*. Bangalore: Kalpataru Research
Academy.
- Yogesh Atal. (2003). *in a WORLD of GODS and GODDESSES: The Mystic Art of
Indra Sharma*. Canada: Mandala Publishing

WEB SITE

- <http://th.wikipedia.org>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Ganesha>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Ganesh-chaturthi>
- <http://hinduism.about.com/od/lordganesha/a/ganesha.htm>
- http://www.sanatansociety.org/hindu_gods_and_goddesses/ganesha.htm
- <http://www.swaminarayan.org/festivals/ganeshchaturthi/>
- <http://www.thisismyindia.com/culture/puja/ganesh-puja.html>
- <http://www.sriganapati.com>
- <http://www.siamganesh.com>
- <http://www.hindusamaj.or.th>
- <http://www.sac.or.th>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รูปภาพเกี่ยวกับพระพิฆเนศ

ภาพที่ 2.1 การตกแต่งรูปเคารพพระพิฆเนศในงานเทศกาลจตุรถี

ที่มา : <http://www.swaminaray.org/festivals/ganeshchaturthi/>

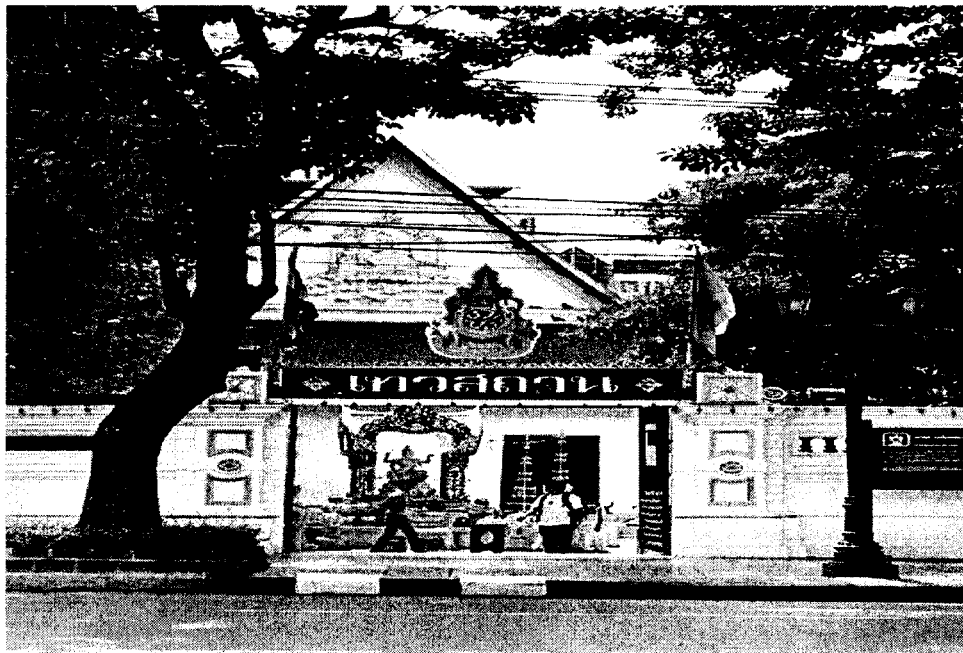
ภาพที่ 2.2 พิธีเฉลิมฉลองงานเทศกาลจตุรถี

ที่มา : <http://www.swaminaray.org/festivals/ganeshchaturthi/>

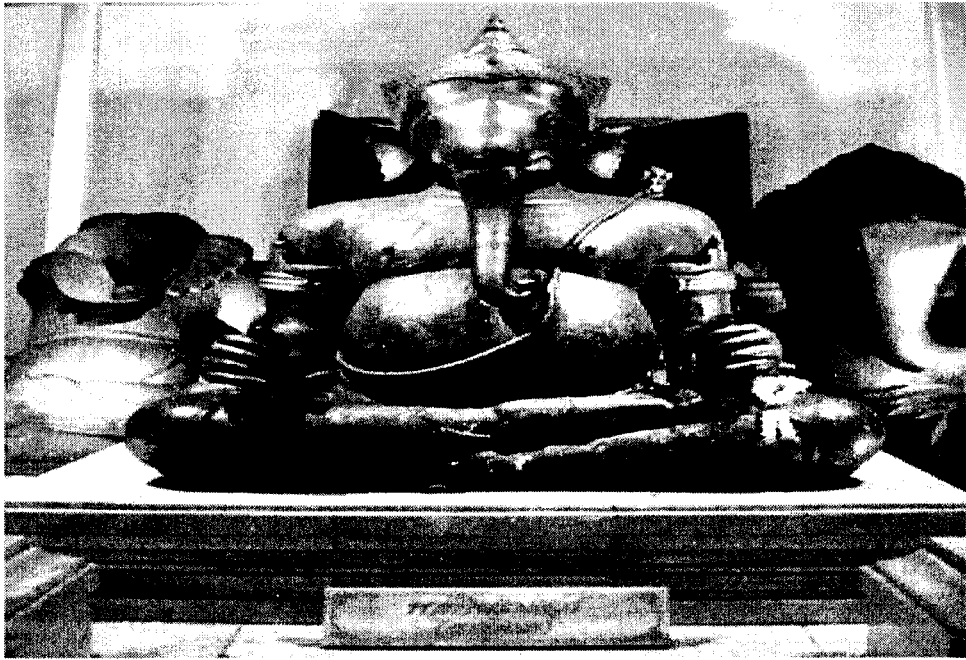
ภาพที่ 2.3 การนำเทวรูปไปลอยน้ำหลังเสร็จพิธี

ที่มา : <http://www.swaminaray.org/festivals/ganeshchaturthi/>

ภาพที่ 2.4 เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 27 กรกฎาคม 2551

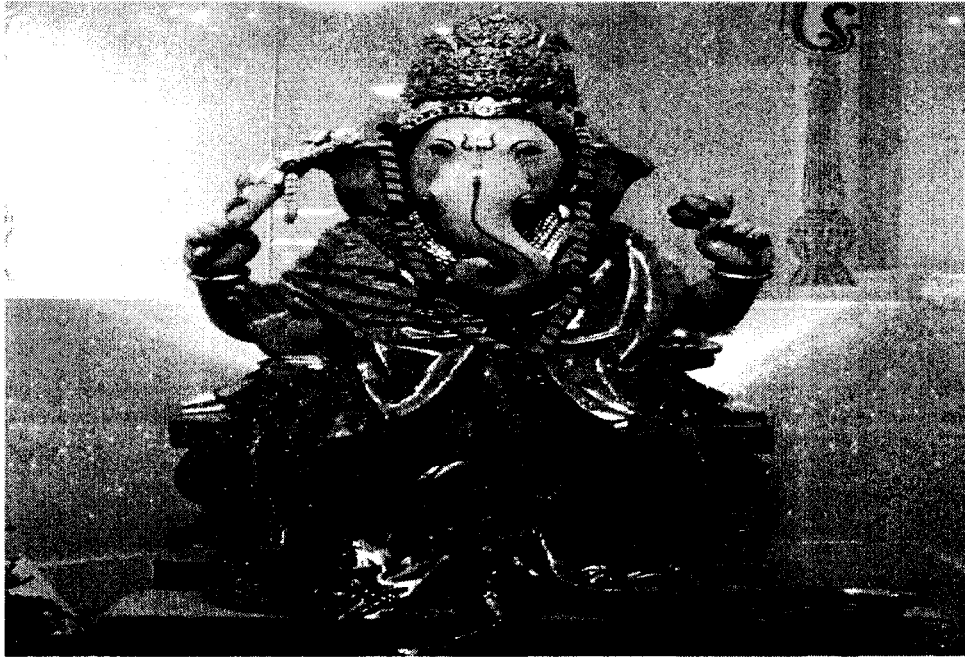
ภาพที่ 2.5 พระพิฆเนศวรคู่ประธาน ภายในเทวสถานโบสถ์พราหมณ์

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 27 กรกฎาคม 2551

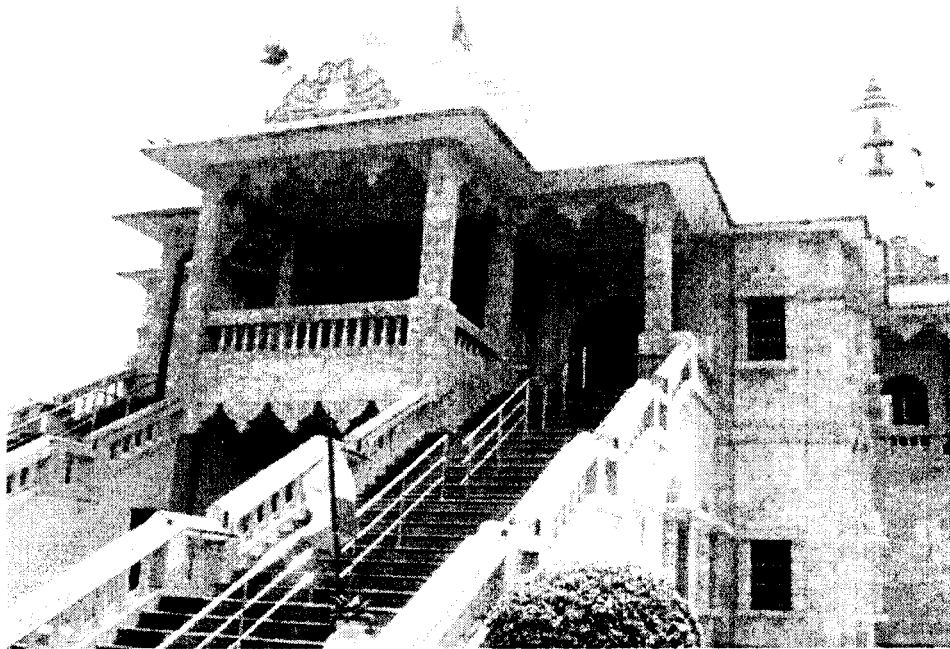
ภาพที่ 2.6 เทวสถานวัดเทพมณเฑียร

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 2.7 เทวรูปพระพิฆเนศหินอ่อน ภายใน โบสถ์วัดเทพมณเฑียร

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2552

ภาพที่ 2.8 เทวสถานวัดวิษณุ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 2.9 เทวรูปพระพิฆเนศหินอ่อน และพระนางพุทธิและสีทธิ ภายในโบสถ์วัดวิษณุ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 2.10 วัดพระศรีมหาอุมาเทวี

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 2.11 เทวรูปพระพิฆเนศหินแกรนิต และเทวรูปหนู เทพพาหนะ
ภายใน โบสถ์วัดพระศรีมหาอุมาเทวี

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 6 ธันวาคม 2551

ภาพที่ 2.12 เทวรูปพระพิฆเนศสัมฤทธิ์ ใช้นิพธีแห่ประจำปี

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 4.1 การโล้ชิงช้าในพิธีกรรมปวาย-ตรีปวาย

ที่มา : <http://www.sriganapati.com>

ภาพที่ 4.2 การถวายเครื่องบูชาพระพิฆเนศในพิธีกรรมปวาย-ตรีปวาย

ที่มา : <http://www.sriganapati.com>

ภาพที่ 4.3 การถวายเครื่องบูชาพระพินนศในพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย

ที่มา : <http://www.srganapati.com>

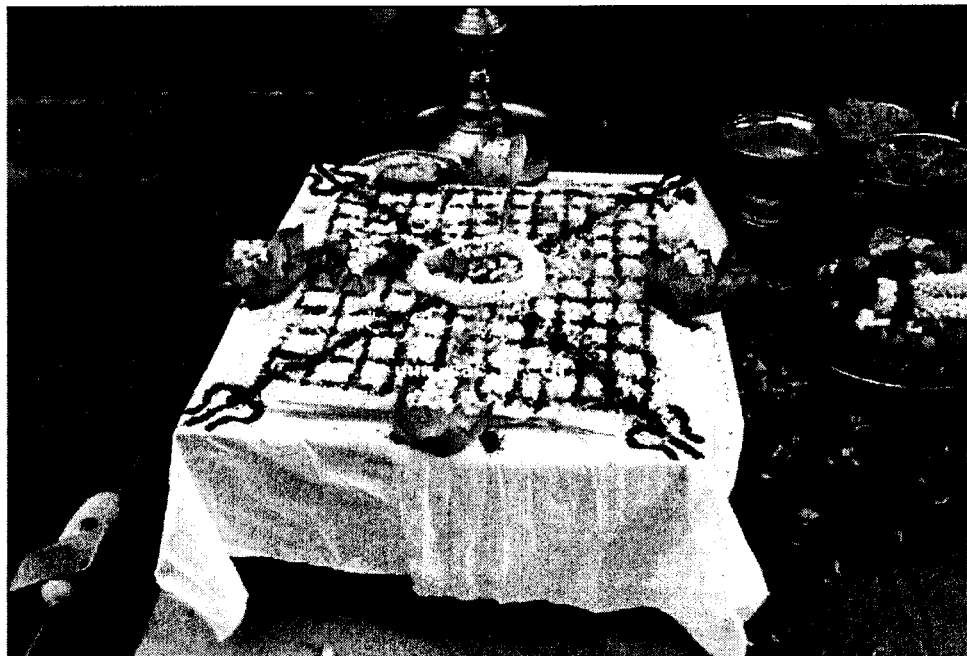
ภาพที่ 4.4 พระพินนศในพิธีไหว้ครู

ที่มา : <http://www.srganapati.com>

ภาพที่ 4.5 ลูกประคำ 108 ลูก

ที่มา : <http://www.siamganesh.com>

ภาพที่ 4.6 เครื่องหมายสวัสดิกะ

ที่มา : <http://www.siamganesh.com>

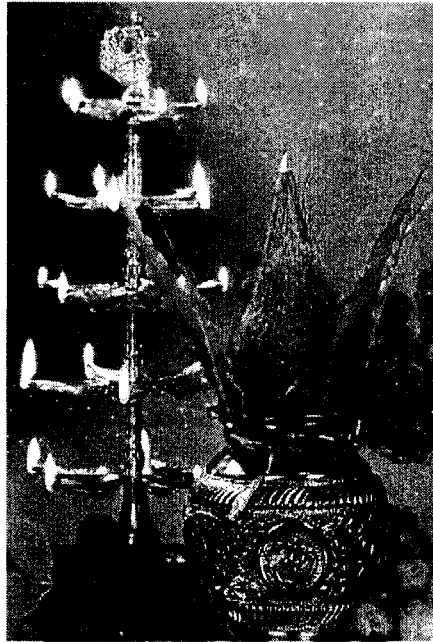
ภาพที่ 4.7 เม็ดน้ำตาพระศิวะ

ที่มา : <http://www.siamganesha.com>

ภาพที่ 4.8 หม้อกัศ

ที่มา : <http://www.siamganesha.com>

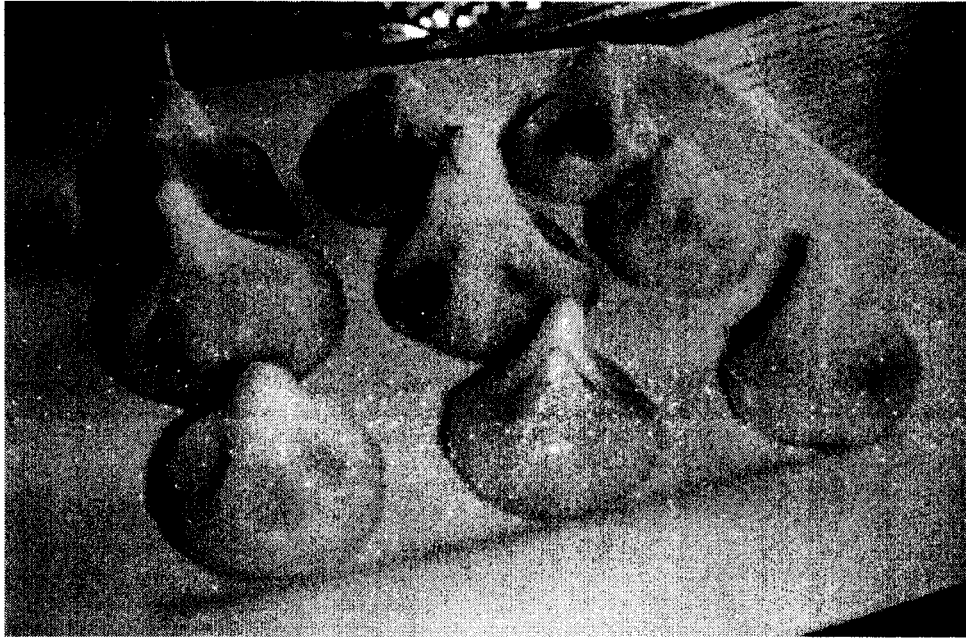
ภาพที่ 4.9 ตะเกียงอารดี

ที่มา : <http://www.siamganesh.com>

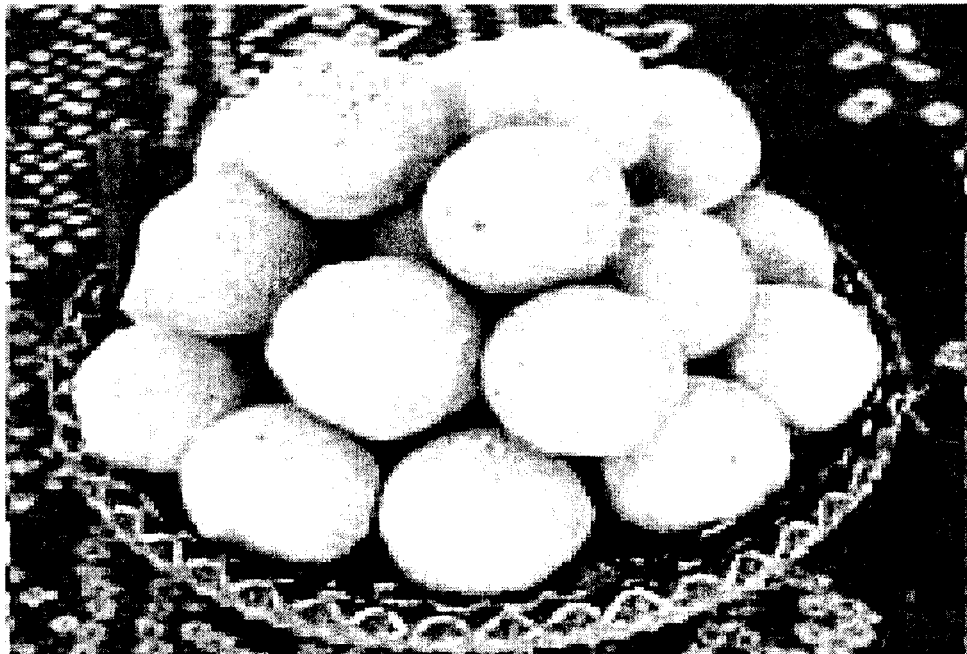
ภาพที่ 4.10 พวงมาลัยดอกไม้

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 6 ธันวาคม 2551

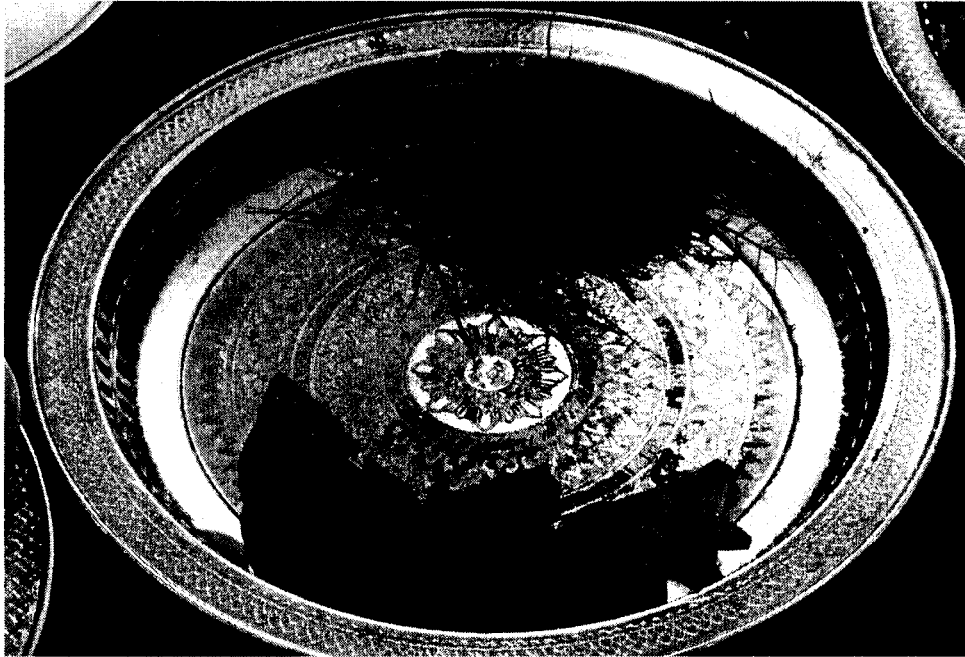
ภาพที่ 4.11 ขนมโมทกะหรือลัทดู

ที่มา : <http://www.siamganessh.com>

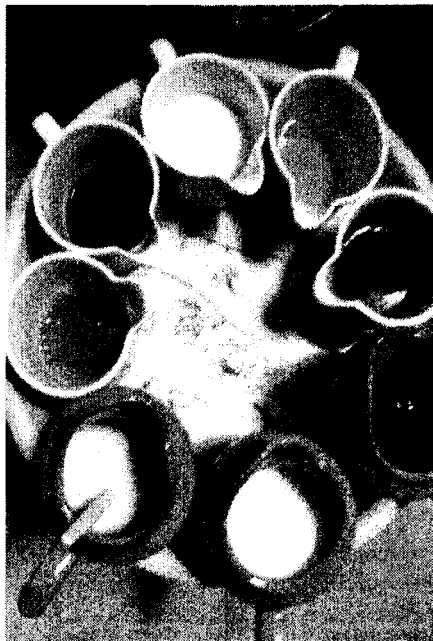
ภาพที่ 4.12 ขนมโมทกะหรือลัทดู

ที่มา : <http://www.siamganessh.com>

ภาพที่ 4.13 หมาก พลุ และหญ้าแพรก

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.14 น้ำที่จะใช้สรงพระพิมเนส ประกอบด้วย นม, น้ำผึ้ง, เนย เป็นต้น

ที่มา : <http://www.siamganesh.com>

ภาพที่ 4.15 ผงเจิมสีต่างๆ บดจากพีช

ที่มา : <http://www.siamganessh.com>

ภาพที่ 4.16 บัณฑิตลลิต โมฮัน วายาส เป็นประธานในพิธีบูชาพระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.17 พิธีกรรมการบูชาพระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.18 พราหมณ์เจิมหน้าผากแก่ผู้มาร่วมพิธีบูชาพระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.19 การบรรเลงดนตรีในพิธีบูชาพระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.20 พิธีคณศกฺตรธิประจำเดือน

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 4.21 รูปเคารพและ โต๊ะบูชาพระพินนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 4.22 เตาไฟในพิธีบูชาพระพินนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 4.23 เครื่องบูชาถวายพระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 4.24 ประชานในพิธีส่งหม้อกัศให้พรหมณ์เพื่อทำการแห่

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 4.25 ขบวนแห่พระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 4.26 ขบวนแห่พระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 22 กันยายน 2551

ภาพที่ 4.27 ประชาชนผู้มาร่วมงาน คณะศุภครุฑ

ที่มา : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ภาพที่ 4.28 การเตรียมพิธีบูชาพระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.29 การสร้งน้ำพระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.30 หลังการสร้งน้ำจะทำการเช็ดพระวรกาย

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.31 เมื่อสร่งน้ำและเช็ดพระวรกาย จะถวายอาหารแด่พระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.32 ถวายอาหารแด่พระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.33 เครื่องบูชาพระพิฆเนศหลังจากเสร็จพิธีสงน้ำ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

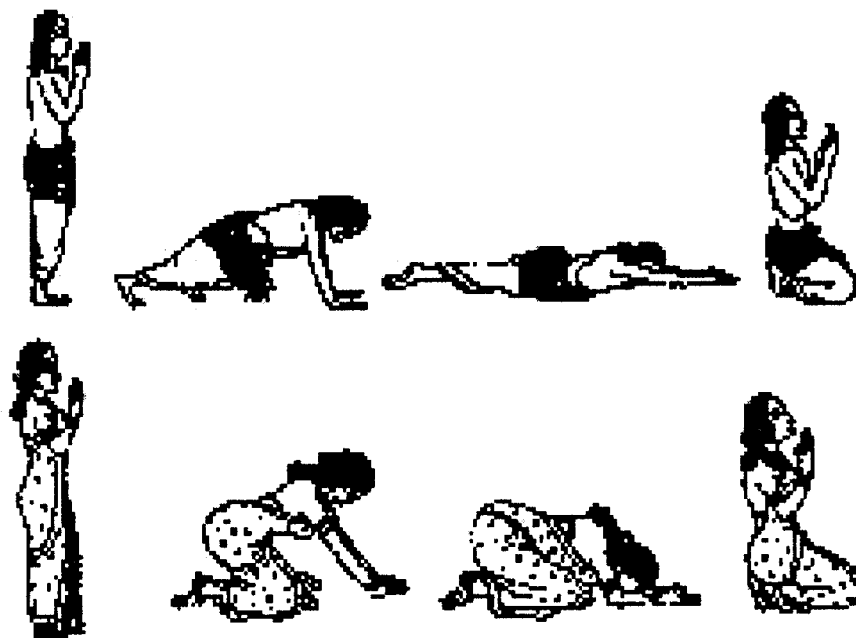
ภาพที่ 4.34 การถวายไฟ (ฮารตี) แด่พระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.35 การเล่นดนตรีเพื่อสรรเสริญพระพิฆเนศ

ที่มา : บันทึกภาพวันที่ 29 มีนาคม 2552

ภาพที่ 4.36 การไหว้เทพแบบฮินดู

ที่มา : <http://www.thisismyindia.com/culture/puja/ganesh-puja.html>

ภาพที่ 4.37 การไหว้เทพแบบฮินดู

ที่มา : <http://www.thisismyindia.com/culture/puja/ganesh-puja.html>

ภาพที่ 4.38 การไหว้เทพแบบฮินดู

ที่มา : <http://www.thisismyindia.com/culture/puja/ganesh-puja.html>

ภาพที่ 4.39 เอามือไปอังไฟในตะเกียงอารตี

ที่มา : <http://www.thisismyindia.com/culture/puja/ganesh-puja.html>

ภาพที่ 4.40 เอามือมาลูบหน้า

ที่มา : <http://www.thisismyindia.com/culture/puja/ganesh-puja.html>

ภาคผนวก ข

บทสวดมนตร์บูชาพระพิฆเนศ

คำสวดไหว้พระพิฆเนศวร

โอม คณะศายะ นะมะ

คำสวดไหว้พระนารายณ์

โอม นารายะณายะ นะมะ

คำสวดไหว้พระศิวะ

โอม นะมะ ศิวายะ

คำสวดไหว้พระพรหม

โอม พรัม หมะ เณ นะมะ

คำสวดไหว้พระลักษมี

โอม ลักษะ มะโย นะมะ

คำสวดไหว้พระปารวตี

โอม ปาระวัต ตโย นะมะ

คำสวดไหว้พระสร้อยสวตี

โอม สรรัส วะ ตโย นะมะ

ที่มา : บทสวดบูชาพระพิฆเนศ จาก เทวสถาน โบสถ์พราหมณ์

บทสวดบูชาพระพิฆเนศ

สถานที่ : วัดพระศรีมหาอุมาเทวี อ.สืลอม เวลา : ทุกวันเสาร์ 18.00 น. (เว้นวันขึ้น 15 ค่ำ)	
บทสวดกษัตริย์สรรเสริญองค์เทวะ	
นมมะ ปาระวะตี ปะตะเย	ฮารา ฮารา มหา เดวา
เชนนา คูไคยา สิวาเนห์ โปห์ตรี	เอนเนท ทาวากุม อีไรวาร์ โปห์ตรี
GURU STOTRAM (สรรเสริญ กูรูเทพ)	
โอม กูรู พรหมมา กูรู วิษณุ	กูรู เดโว มหেশวรา
กูรู ชักชัท ปารัม พรหมมา	ดัสไม ศรี กูรูเว นะมาฮา
GANAPATHI NAMAVALI (พระพิฆเนศ)	
กานเฆชา ชารานัม ชารานัม กานเฆชา	
เจ กานเฆชา (3x) ปาฮิมัม	เจ กานเฆชา (3x) รักชามัม
MURUGAN NAMAVALI (พระขันธกุมาร)	
ศรี มูรูกา เจยะ มูรูกา	เจยะ เจยะ มูรูกา ศรี มูรูกา
วาซุ ทานิล เมนไม เปรา	นัน วาชียาอิ กัตตุเม วาตีเวลา
ธีรามุม วีรามุม นาน เปราเว	ธีรวารัต ปูริไว ธีรมูรูกา
อนูทินัม อุนไน ปาดิทาเว	ฮารุล ปูริไว ธีร(อรุ) มูรูกา
อรุทัล ชันไน ชันทิดูไว	เวรู ชูไน อิลไล เวลาวาน
กัตติยาตุ เปราเว วาซทิดูเวน	กันดา มูรูกา กัตติเวลา
เนนซัม วานนากือ อูรูกาโด	เนนซัม กานินธิอ วาราโย
ทิววาร์ก ชาราเว วารูวาเย	ธีรมูรูกา นี วารูวาเย
เวลายุม มาลิตายุม วานากิดูเวน	เวกาไม วานคือ ฮารุล ชารูไว
OM SIVA NAMAVALI (พระศิวะมหาเทพ)	
โอม นามา ศิวาชา ศิวาชา นามา โอม	ศิวาชา นามา โอม
ศิวะ ศิวะ ศิวะ ศิวะ, ศิวาชา นามา โอม	ฮารา ฮารา ฮารา ฮารา, ฮารายา
นามา โอม	

MAHA MARIYAMMAN NAMAVALI (พระแม่ศรีมหาอุมาเทวี)

โอม ศักติ โอม ศักติ มารีอัมมา	โองการา ไปรูเล มารีอัมมา
อุไน วานากิตัม อุททามารกิล	อุรากิล อุยาทิดา เสทิดูไว
วารูมายุม ฟินิยายุม ออดติคูไว	วาชวิล นาลาเม วาชากิดูไว
นัททิล นาลานกัลปี สิริันทิดาเว	นัลลารูล รัณไน นัลกิดูไว
แบงคอก วาซัม มารีอัมมา	บัณฑารกาลัย กัปปัย มหา มารีอัมมา
การูไนโย โปชชินทิดัม มารีอัมมา	กัตติยาตุ ทันทิดา วารัม อัมมา
มังกาลา นายากี มารีอัมมา	มังกาลัม อรุลไว มหา มารีอัมมา

*** บทสวดมนตร์นี้-แจกฟรี-เป็นธรรมทาน***

*วิธีสวดกษณ์ : พรหมณ์รื่องนำ 1 วรรค พวกเรารื่องตาม 1 วรรค กรุณาอย่ารื่องไปพร้อมกับ
พรหมณ์*

ที่มา : เทวสถาน วัดพระศรีมหาอุมาเทวี

เทวะปรารถนา

บทอธิษฐานขอพร พระพิฆเนศ

โอม กะขานะมัน ภูตะคะณาทิเสวิตัม กะปีตะละชัมพูพะละ
 จารุกัษะณัม อูมาสุตัม โสกะวินาศะการะกัม นะมามิ
 วิฆเนศวะระปาทะปัมกะชัม

อธิษฐานขอพร พระแม่อูมา

โอม โรคานะเสยานะปะกันสิตฺษุญา รุชฎาคูคามาน
 สะกะลานะภีษะฐาน ความาศรีตานาม
 นะวิป็นนานราณาม ความาศรีตาหยา
 สรยะตามปะระยานติ

อธิษฐานขอพร พระนารายณ์

โอม สานตาคารัม ภูชะคะสะยะนัม ปัทมะนาถัมสุเรศัม
 วิสวาทารัม คะคะนะสะทฤศัม เมฆะวรวรณัมศุภางคัม
 ถักษมีการัตัมกะมะละนะยะนัม โยคิภีร์ชยานะคัมมยัม
 วันเทวิษณุม กะวะกะยะหะรัม สรรวะโลกัยกานาถัม

อธิษฐานขอพร พระพุทธเจ้า

โอม ยัมเสาวาหะ สะมุปาสะเตศิวะอิตติ พรมเหตุเวทานติโน
 เปาทธา พุทธะอิตติประมาณะปะฎะวะหะ กรรมเตตินายาปี
 กาหะ อรหัน นิตยะละไญนะ ศาสะนะระตาหะ กรรมเมติ
 มีนนานสกาหะ โสยัมโน วิทะธาความญุฉิตะพะลัม
 ไตรโลกยะ นาโถ หะริหิ

อธิษฐานขอพร พระราม

โอม นีลามพุชะ ศยามะละโกมะลังคัม สีตาสมาโรปิตะวา
 มะภาคัม ปาณามหสายะกะ จารุจาปัม นะมามิรามัม
 ระฆุวัมสะ นาถัม

อธิษฐานขอพร พระหนุमान

โอม อะตุติตะพะละธามัม เหมะไซลาภเทหัม
 ทะนุชะวะนะกะถุศานุม
 กานินามะคะระคะณขัม สะกะละकुณะนิธานัม
 วาณะราณามรืคัม
 ระฆุปะติ ปรียักคัม วาตะณูถัม นะมามิ

อธิษฐานขอพร พระกฤษณะ

โอม วัมดี วิภูษิตะ กะรานนะวะนีระทาภาต ปีตามพะรา ฑรุณะ
 พิมพะพะลาชะโรษฐาต ปุรเณนทุสุนทะระ มุขาทะระวินทะ
 เนตราต กฤษณะตปะรัม กิมาปี ตัตตวามะหัม นะณฺยาน

อธิษฐานขอพร พระศิวะ

โอม กรปุระเคารัม กรุณาวะตารัม สันสาระสารัม
 ฤษะเคนทะ ฮารัม สะทะวะสันตัม
 หฤทะยาระวินเท ะวะมกะวานี สาหิตัม นะมามิ

อธิษฐานขอพร ทุก ๆ พระองค์

โอม ตวะเมวะมาตา จะบีตา ตวะเมวะ
 ตวะเมวะพันธุสจะ สะขา
 ตวะเมวะ ตวะเมวะวิทะยา ทรวินัม
 ตวะเมวะ ตวะเมวะสรวัม
 มะมะ เทวะ เทวะ

ถรมกั	แจ-ย โฮ
อถรมกา	นาศโฮ
ปราณีโยเม	ศตะภาวะนา โฮ
วิศวากา	กัถยาน โฮ
เคามาตาก็	แจ-ย โฮ
ภารัตมาตาก็	แจ-ย โฮ
ไทยเทศกั	แจ-ย โฮ
สัตตยะสนาตันถรมกั	แจ-ย โฮ
เวทกะคะวานกั	แจ-ย โฮ
พุทธกะคะวานกั	แจ-ย โฮ
คองคามัยขา	แจ-ย โฮ
สับสันโตกั	แจ-ย โฮ
สับกัโตกั	แจ-ย โฮ

โอม นมะ ปารวตี ปเต ฮารา ฮารา ฮารา มหาเทว

ที่มา : สมาคมฮินดูสมาช

บทสวดบูชาพระพิฆเนศ

วรุตตฤๅ มหากาย โภคิสุรุษสมปรภ ।
 อวิฆเนํ กุรุ เม เทว สรวการุเขษุ สรวทา ॥
 วักระ ตุนคุ มะหากายะ
 โภคิสุร ยะ สะมะ ประภะ
 อวิก คะ นัม กุ รุ เม เควะ
 สรว วะ การ เข สุ สรว วะดา
ออกขานนปทุมารุกํ คขานนมหรนิศมุ ।
เอกทนต์ํ ภคตानา-เมกทนต์มุปาสุมเห ॥
 อะกะจันนะปะดิมาร กัม
 กะจันนะมะหะระ นิ ฉัม
 เอกะ คัน ตัม บักตานาม
 เมกะ คัน ตะ มุ ปาส มะเห

คขานนํ ภูตคณาทีเสวิตํ กปีตุลขมุพผลจากรุกษณมุ ।
อุมาสุตํ โศกวินาศการกํ นนามิ วิฆเนศุรปาทปงกขมุ ॥
 กะขานะนัม บูตะกะนาดิ เส วิตัม
 กะปีด ตะ จัม บู สะละ จา รุ บัก ฉะนัม
 อุมาสุตัม โภคะวินาละ การะกัม
 นนามิ วิก คะเนส ฉวะระระ ปา ตะ ปัง กะ จัม

ที่มา : งานศุภยাত্রาบูชาพระพิฆเนศ 3 วัฒนธรรม, ผศ.ดร. จีรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, จัดโดยคณะ
 โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทถวายเครื่องบูชาแก่พระพิฆเนศ

สิ่งของถวาย มี น้ำ ดอกไม้ และอาหาร พร้อมการสวดมนต์สรรเสริญ

“ข้าแต่พระคณศวร พระโอรสแห่งพระแม่ปารวตี ด้วยการกราบไหว้บูชา บวงสรวงนี้ พวกเราน้อมถวาย น้ำตาลก้อน ผลมะพร้าว และผลไม้ต่างๆ ขอถวาย แด่พระคณศวรนี้ด้วย พระกระยาหาร อันเลิศรสต่าง ๆ ซึ่งผสมด้วยน้ำมันเนยแท้ พวกเราจัดอาหารหลายชนิด เพื่อความสำราญของพระองค์ ขอทรงโปรดรับอาหารถวายนี้ด้วยเถิด และทรงพระเมตตาประทานพรแห่งความอุดมสมบูรณ์ และ โชคลาภอันยิ่งใหญ่ต่อพวกเราด้วยเถิด

ขอพระผู้เป็นเทพแห่งการทำลายล้างอุปสรรคชั่วร้ายทั้งหมดการกล่าวสวดบูชานี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากยิ่งที่จะได้รับการตอบแทน แต่ด้วยบารมีพระเมตตาของพระองค์ พวกเราจึงได้รับพระกรุณาของพระองค์ ขอให้การกราบไหว้บูชานี้จึงประสบผลสำเร็จ ขอทรงพอพระทัย ประทานความสำเร็จ สมดังประสงค์ของเรา ความสุข สมบูรณ์ สมหวัง ตลอดกาล

โอม สันติ สันติ สันติ”

ที่มา : หนังสือครบรอบ 1 ปี มูลนิธิพระพิฆเนศ

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์ ประชาชน พราหมณ์ผู้ทำพิธี ผู้รู้ และเจ้าหน้าที่เทศบาล

แบบสัมภาษณ์เรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพินเนส : กรณีศึกษาเทวสถาน
กรุงเทพมหานคร

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์สำหรับประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่และผู้ค้าขายภายในเทวสถาน

1. แบบสัมภาษณ์สำหรับประชาชนทั่วไป

ชื่อ.....นามสกุล.....เพศ.....

อายุ.....อาชีพ.....การศึกษา.....

ศาสนา.....ภูมิลำเนา.....

- ท่านมีลักษณะความเชื่อต่อพระพินเนสอย่างไร

.....
.....
.....

- ท่านใช้สิ่งของใดบ้างในพิธีกรรมการสักการบูชาพระพินเนส และสิ่งของที่นำมามีความหมาย
อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

- ท่านคิดว่าการนับถือพระพินเนสของท่านนั้น พระองค์ท่านช่วยเหลืออะไร ในด้านใดบ้าง และ
ท่านมีประสบการณ์ที่เกิดจากการนับถือพระพินเนสในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

2. แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และผู้ค้าขายภายในเทวสถาน

- แสดงความคิดเห็นในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพินเนส

.....
.....

**แบบสัมภาษณ์เรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนที่มีต่อพระพินนศ : กรณีศึกษาเทศบาล
กรุงเทพมหานคร**

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ สำหรับพราหมณ์ผู้ทำพิธีและผู้รู้

ชื่อ.....นามสกุล.....เพศ.....

อายุ.....ภูมิลำเนา.....

- ความเชื่อเกี่ยวกับพระพินนศ

.....
.....
.....
.....

- รูปแบบของพิธีกรรมในการสักการบูชาพระพินนศ

1. รูปแบบของพิธีกรรม

.....
.....
.....
.....

2. เครื่องใช้และเครื่องบูชาในการประกอบพิธีกรรม

.....
.....

3. ความหมายของเครื่องใช้และเครื่องบูชาในการประกอบพิธีกรรม

.....
.....

4. บทบาทขององค์พระพินนศที่มีต่อประชาชนและสังคมไทยในปัจจุบัน

.....
.....
.....
.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายณักรบ นาคสุวรรณ
วัน เดือน ปี	4 เมษายน 2514
สถานที่เกิด	เขตบางซื่อ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	บัญชีบัณฑิต มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปีการศึกษา 2536 ศิลปศาสตรบัณฑิต(ไทยคดีศึกษา)มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปีการศึกษา 2547
สถานที่ทำงาน	บริษัท ดีเอสแอล เอ็กซ์เพรส อินเตอร์เนชั่นแนล (ประเทศไทย) จำกัด
ตำแหน่ง	Duty Billing leader